

Karkerên Hemû Welatan û Gelên Bîndest Yekbin!
SERKETİN
SÜRELİ SİYASİ DERGİ EKİM-KASIM'92 SAYI: 5 FİYATI: 10.000 TL

Sürükleniyor

İŞTE 2. VIETNAM

* BİRBİRİNİ KIRAN BİR HALK
SÖMÜRGE KALMAYA
MAHKUMDUR

* ŞİDDET
POLİTİKASININ
DAYANAKLARI

* KÜRDİSTANDA TOPLUMSAL DİRİLİŞ SORUNLARI:
ZAZA, KIRMANC, ALEVİ SORUNU ÜZERİNE

BASIN AÇIKLAMASI

Hafız, Yahya, Burhan, Hüseyin arkadaşların katledilmelerine göz yuman aynı hain güçler, şimdi de Halkın Emek Partisi kurucusu, Kürt aydını Musa ANTER'i katlettiler. Yanında bulunan arkadaşı Orhan MİROĞLU'da ağır yaralandı.

Resmi ideolojinin Kürt Halkına yönelik saldırılarına kalemiyle, aydın tavrıyla cevap veren 74 yaşındaki sanık, mahkum, davacı, Kürt tarihinin önemli tanığı Musa Anter'in devlet terörünün bir uzantısı olan Hizbi-Kontra tarafından katledilmesi, alçakça saldırıların artık sınır tanımadığının bir ifadesidir.

TC egemenleri kirli savaşın bir uzantısı olan bu Kontra eylemleriyle basın emekçilerini, parti yöneticilerini, değerli aydınlarımızı katlede rek kürt halkının yükselen ulusal mücadelesini durdurmaya çalışmaktadırlar.

Özgür Gündem Gazetesi'nin köşe yazarı ve Halkın Emek Partisi'nin değerli kurucusu, aydınımız Musa Amcamıza yönelik saldırı, Halkın Emek Partisi'nin ulusal mücadele konusundaki rasyonel çağrısına karşı, özel savaşın sürmesin de çıkarları olan güçlerin ilkel tavrıdır. Bugünkü devletin başbakanı Süleyman Demirel tarafından basın emekçilerinin ve parti yöneticilerinin terörist olarak ilan edilmesiyle özel savaş aygıtlarına kitlesel katliamlarının yanısıra aydınlarımızın katledilmesine de açık davetiye çıkarılmıştır.

İstanbul'dan Türkiye ve Dünya kamuoyuna şu mesajı birkez daha iletiyoruz.

TC yasalarıyla kurulmuş Özgür Gündem Gazetesi kadrolarına ve Halkın Emek Partisi kurucu ve yöneticilerine yapılan hain saldırılarla Kürt halkını terörize edip, pasifize edeceklerini sananlar tarihin gerçekliğine ters düşmektedirler. 70 yıldan beri sistematik bir şekilde sürdürülen devlet terörü gerekse de kitlesel katliamları Kürt halkının ulusal demokratik mücadelesini durduramadı, durduramayacaktır. Kendilerine, ilerici, demokrat, yurtsever ve sosyalistim diyen tüm güçleri hain saldırılara karşı tavrı almaya ve direnmeye çağırıyoruz.

HEP-KURTULUŞ-DİRENİŞ-NEVROZ-HEDEF-SERKETİN-KOMAL-MEDYA GÜNEŞİ
-ÖZGÜR HALK-KOMÜN-TOPLUMSAL
KURTULUŞ-NEWROZ ATEŞİ-BARİKAT

İNSANIM DİYEN!..

İNSANCA YAŞAMAK İSTEYEN!..

İNSAN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİ

SAVUNAN!..

TÜM KAMUOYUNA ÇAĞRIMIZDIR!

İşkence, Ev ve Sokak infazları, kayıplar!.. İnsanlığı utandıran bu üç söz, artık günlük yaşamımızın bir parçası haline getirildi. Şimdi işkence sadece şubelerde, karakollarda yapılmıyor. Sokakta, köy meydanlarında, okullarda, 13-14 yaşındaki çocuklardan, 60-70 yaşındaki yaşlılara kadar hemen herkese ve her yerde yapılıyor.

Kirli bir savaşın en vahşi uygulamalarına tanık olduğumuz şu günlerde cinayet çeteleri, katlettikleri kişilerin cesetlerine dahi işkence yapacak kadar insanlıktan uzaklaşıyorlar. 11 yaşındaki çocukların üzerine bile kurşun yağdırabiliyorlar. Bu katliamları gerçekleştirenler ise ödüllendiriliyor, terfi ettiriliyor.

Bu şekilde hemen hergün insanlar katlediliyor. Bu katliamlar iktidarın sorumluluğundadır. Ülkemizde hiçbir dönem bu kadar çok işkence, katliam ve kayıp olayları yaşanmadı. Yusuf Erişti ile başlayan gözaltı kayıpları Hüseyin Toraman, Soner Gül, Hüsamettin Yaman, Hasan Gülünay ve en son Ayhan Efeoğlu ve Tuğrul Özbek ile devam etti. Gözaltına alındıklarından bu yana kendilerinden hiçbir haber alınmadı.

Öncelikle demokratikleşme vaatleriyle iktidara gelenlere soruyoruz.

Gözaltında kaybedilenler nerede?

Hangi mezarlığa veya şubenin bodrumuna göndüldüler?

İşkencelerin sonu ne zaman gelecek?

İşkence, İnfaz ve Kayıplara karşı duyarsız ve pervasız tavrınız daha ne kadar sürecek?

Düşünmeyen, üretmeyen, sorgulamayan, verilenle yetinen robotlar olmamamız için, tüm toplumda katliam ve kayıplarla korkuyu egemen kılmaya çalışanlara karşı sesimizi hep birlikte yükseltelim.

En temel insan hakkı olan yaşama hakkımızın gasp edilmesine dur demeliyiz. Her yerden, her türlü araçla kapılarına dayanıp hesap soralım sıra bize geldiğinde "Bağırdım sesimi duyacak kimse kalmamıştı" dememek için, insanca yaşamak için, onurlu bir yaşamı hep birlikte savunalım. 29.0.92

İstanbul Özgür-Der
İstanbul Haklar ve
Özgürlükler Derneği

SERKETİN

ZËL

Basım-Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.

Adına Sahibi:
Zeynel AYDIN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Şahin GÜL

Yönetim Yeri:
Gençtürk cad. Mahmudiye çeşmesi sok.
Şamdancı İş hanı No: 18/ 6
Şehzadebaşı-İstanbul
Tel - Fax : 511 75 30

Avrupa Temsilciliği
C. AZAD
City Box 1141 - Solnatorg 7
171 45 SOLNA / SWEDEN

Teknik Hazırlık : Zël Yayıncılık
Baskı : Aydınlar Matbaacılık

ABONE KOŞULLARI

Yurt İçi:
6 aylık : 50 bin
1 Yıllık : 100 bin

Yurt Dışı:
6 Aylık : 30 DM
1 Yıllık : 60 DM

Hesap Numarası:
Zeynel Aydın Yapı Kredi Bankası
Beyazıt Şub. Hesap No: 0100393 - 8

İÇİNDEKİLER

- 2 ☆ Sunu
3 ☆ Güncel Gelişmeler: İşte 2. Vietnam
6 ☆ Birbirini Kıran Halk Sömürge Kalmaya Mahkumdur.
C. Seydo
8 ☆ Şiddet Politikasının Dayanakları
Merdan Xebat
13 ☆ Halkın Çıkarları Ortak Hareket Noktası Olmalıdır.
F. Baran
17 ☆ Kapitalizmin Bunalımı ve Çeyrek Demokrasili ABD'de Başkanlık Seçimleri.
C. Seydo
22 ☆ Kontr-gerillan Apo Mûsa Kıst.
Ali Laser
23 ☆ Xalo Musa İçin Ağlamayınız.
Temel Demirer
25 ☆ Ma Gelo Em ê Heya Kingê Bı Kevokê Evdal û Qanatşikestûbın Ji Çeqelan Ra?
Azad Xemgin
28 ☆ İstanbul'da Devrimci Seçim Bloku.
29 ☆ Che Yaşıyor
Zoran Arhat
31 ☆ Ekim Devrimi 75. Yılında
Piro Zarêk
33 ☆ Avrupa'da Para Şoku
Ali Haydar Laçın
34 ☆ Kird-Kırmanc-Dimili-Zaza Adlarının Anlamı Üzerine
Malmisanij
40 ☆ Kürdistan'da Toplumsal Diriliş Sorunları: Zaza-Kırmanc-Alevi Sorunu Üzerine
M. Zilan
53 ☆ Disk'in Ören Toplantısı "Tez"lerine 21 Kenar Notu -II-
Temel Demirer
60 ☆ Yeni Çağda Kürdistan
F. Baran
70 ☆ Me ji We Re Xwend: Folkloru Kurdi Belevoka Mamoste Cigerxwin
Memê Binxeti
75 ☆ Helbest/Şiir
79 ☆ Pîre û sê Tiştên Wê
Werger: M. Yılmaz
80 ☆ Namen Xwendevanan/Okuyucu Mektupları

Yeni bir sayımızla size yeniden merhaba diyoruz.

4. sayımızda toplatıldı. Dava başyazımızdan dolayı, İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi tarafından açıldı.

5. sayımız ağırlıklı olarak Kürt toplumunun sosyal ve tarihsel sorunlarını irdeleyen yazıları kapsıyor. Bunun dışında Kuzey ve Güney Kürdistan parçalarında yaşanan son olaylar üzerinde duruluyor.

Güncel gelişmeler bölümünde, giderek birbirine benzemeye başlayan Kürdistan ile Vietnam'ın benzerlikleriyle bağlantılı olarak Kürdistan'daki TC faaliyetleri ve PKK-Kürdistani Cephe çatışması ele alınıyor. C. Seydo, F. Baran, Merdan Xebat arkadaşlar da güncel politik gelişmeleri yorumluyorlar.

M. Zilan arkadaş, Seyfi Cengiz'in Desmala Sure'de yayımlanan ve Zazaları, Alevi Dımıllileri ayrı bir ulus olarak gören tezlerini eleştiriyor.

Konuk yazar Malmisanij da aynı konuda bir araştırmasıyla dergimizde yer alıyor. F. Baran arkadaş Kürt tarihinin kritik dönemi sayılabilecek bir dönemini yani "Yakın Çağ" da Kürt tarihini inceliyor.

C. Seydo arkadaş ABD başkanlık seçimleri ve Kapitalist-emperyalist ülkelerin siyasi ve ekonomik bunalımı üzerinde duruyor.

Temel Demirer, geçen sayımızda birinci bölümü yayınlanan Disk eleştirisinin ikinci bölümüyle bu sayımızda konuk oluyor.

Azad Xemgin arkadaş Kürtçe yazısında İran ajanlarınca katledilen IKDP lideri Sadık Şerefkendi'nin katledilişini çeşitli açılardan irdeliyor.

M. Bınexti arkadaş bize Mamoste Cigerxwin'nin bir eserini Kürtçe yazdığı yazısıyla tanıtıyor.

Yeni sayımızda görüşmek dileğiyle.

İŞTE 2. VIETNAM

Politik ve sosyal konumları benzer iki ülke: Vietnam ve Kürdistan. Vietnam'da yaşananlarla bugün Kürdistan'da yaşananlar arasındaki niteliksel benzerlik, kendisini görünüşte de yansıtıyor. Rambo kılıklı Özel Timler, Cobra Helikopterleri, Panzerler, Panzer arkasından sürüklenen, helikopterlerden sarkıtılan, topluca kurşuna dizilen insanlar, iki parçada savaş ve yalanlar... İşte günümüzde halkı hedefleyen tüm haksız savaşların unsurları.

Emekli bir Türk General'i 1 yıl kadar önce 200'e Doğru Dergisi'ne verdiği demeçte "**Doğuda yapılanlar yapılacak olanların yanında hiç kalır**" demişti. Bugün bu sözlerin ne anlama geldiğini pratik olarak görüyoruz.

Evet, TC artık şehirleri, kasabaları bile haritadan silecek derecede işi büyütülmüştür. Kitlesel katliamlar olağan bir hal almıştır. Bu yöntem fiziksel olarak halkın tümünden imhasına bile dönüştürülmeye çalışılıyor. Diğer yandan halk içerisinde sivrilmiş halk önderlerini ortadan kaldırmak amacıyla da sinice eylemler yapılıyor. Kontr-Gerilla, Hizbi-kontra elemanları hergün birkaç yurtseveri katlediyor, göz altına alınan insanlar gizlice öldürülüp gömülüyor. 92 Martı'ndan bu yana sadece İstanbul'da 7 kişi gözaltında kaybolmuştur. Adana'da soygun yaptıkları iddiasıyla bir devrimci sokak ortasında, biri ise yakalanıp basına gösterildikten sonra bir gece içinde işkencede katlediliyor, üstelik dili kesiliyor. Polis kendisinde bu kadar açık cinayet işleyecek cesareti görebiliyor. Kürdistan'da ise bunun hesabı bile tutulamıyor. Yaşı seksene dayanmış, Kürt halkının sevgi ve saygısını kazanmış, dünyaca tanınmış; edebiyatçı ve gazeteci Musa Anter bile katledildiğine göre, halktan bir insanın can güvenliği söz konusu bile olmaz.

Kürdistan fiilen bir savaş toplumu haline getirilmiştir. Savaş ekonomiden kültüre, eğitimdense ulaşıma her alanı etkisi altına almıştır. Yoğun boyutta işsizlik, buna bağlı olarak göç, artan devlet baskısı, Kürdistan kırlarını adeta insansızlaştırmıştır. Gerek PKK'nın taktikleri gerekse de devletin politikası nedeniyle bir çok okul açılmıyor, bankalar kapanıyor...Öte yandan köylüler topluca kurşuna diziliyor. Bu tür katliamları kontrgerilla sıklıkla gerçekleştirdiği gibi PKK'de daha önce terk ettiğini belirttiği bu tür yanlış eylem biçimlerini tekrar kullanmaya başladı. Bu durum Kürdistan'da tam bir kaos yaratmıştır. Halk düşmanları da bu kaostan yararlanıp istedikleri gibi cinayet işleyebiliyorlar. Bugün Kürdistan'da en acil sorun cangüvenliği sorunudur. İşte Kürdistanı Vietnam'a yalnız Vietnam'a değil, aynı zamanda El Salvador'a, Filipinlere, Güney Afrika gibi ülkelere benzer kılan başlıca durum budur.

Daha Fazla Kan daha Fazla Yalan

Kürt sorununu şiddetle çözeceğiz diyenlerin bugün tek bir ağızdan haykırdıkları slogan "**Daha fazla kan, daha fazla yalandır**". İstedikleri kan Kürt halkının kanıdır. Yalanda bu kanın gizlenmesi, kokusunun dünya kamuoyuna

ulaşmasının engellenmesi içindir. Haksız olan, gizliyecek yalanı olan sürekli yalana ihtiyaç duyar. Demirel'inde gizliyecek şeyleri var ki; basını, TV'yi tümünden yardıma çağırırdı. İstedigide oldu basın ve TV bir koro halinde yalanlar uydurarak Demirel'in yardımına koştu.

Kürdistan dünyaya kapatılmaya çalışılıyor. Burjuva basını Kürt halkının yaşadıklarını yansıtmıyor. Aksine gizliyor ve güvenlik güçlerini, Kontr-gerilla, Hizbi kontrayı cesaretlendirici yayınlar yapıyor. Bütün bunlar Kürt halkına karşı uygulanan katliamların gizlenmesi içindir.

Şırnak, Dargeçit, Çukurca, Tatvan, Kulpa yaşanan olaylar somut bulgulara rağmen çarpıtıldı. Özgür Gündem gibi Kürdistan'daki gelişmeleri objektif olarak yansıtmaya çalışan gazeteler, ilerici-sosyalist dergiler baskı ile sindirilmeye çalışılıyor. Çünkü bu gazete ve dergiler yaratılan yalan atmosferini dağıtıyor. En son Özgür Gündem gazetesinde yayınlanan ve **Mesut Dündar** adında masum bir köylünün panzerin arkasına bağlanarak çekilmesi olayı Türk basınında ilgi görmedi. Daha doğrusu gözardı edildi.

Bilindiği üzere TC, yürüttüğü savaşa paralel olarak birde "**Piskolojik Savaş**" kampanyası yürütüyor. Basının gerçekleri saptırma, savaşta ölen askerlerin sayısını az gösterip ölü gerillala sayısını abartma işi bu "Psikolojik savaş" taktiğiyle ilgilidir. Vietnam savaşı sırasında ABD'de aynı yönemi kullanmıştı. Öyleki "Psikolojik savaş" çerçevesinde bilgi veren ABD askeri kaynakları ve basınında verilen ölü Vietnamlı gerilla sayısı toplandığında, toplam gerilla sayısından daha fazla olduğu görülmüştür. Aynı durum Türkiye'de de geçerlidir. Basın son Güney Kürdistan hareketi sırasında bir günde binlerce gerillayı öldürttü. İlginçtir ölen asker sayısı ise bir kaçtanedir!

Şimdi gündemde olan ise; batıdaki Kürtlerin kanını akıtmaktır. Alanya, Urla, Antalya'da Kürtlere karşı ülkücülerin önderliğinde çeteler oluşturuluyor, evler, işyerleri talan edilip insanlar linç edilmeye çalışılıyor. Hemde Polisin ve askerın gözleri önünde. Pekçok yerleşim biriminde de gerginlik artarak devam ediyor. Bu durum devletin topyekün saldırısının ne anlama geldiğini de anlatıyor.

Kürt halkının hiç bir zaman -gördüğü bütün baskılara karşın- Türk halkına karşı bir düşmanlığı olmamıştır. Türk halkının da bu yönde kökleşmiş bir düşmanlığı günümüze kadar bulunmuyordu. Ancak sivil faşistler ve egemenler bu düşmanlığı yaratmak için yoğun çaba sarf ediyorlar. Onlar bu yolla Kürt halkının egemenlere karşı olan mücadelesini saptırıp, Türk halkına karşıymış gibi göstermeye, böylece ulusal mücadelenin karşı cephesini genişletip dost cephesini daraltma çalışıyorlar. Sevindirici olan şu ki; bir avuç sivil faşist ve resmi provakatör dışında Türk halkı bu oyunlara rağbet

etmiyor.

Uluslararası Komplo ve Kürdistan Cephe-PKK Çatışması

Son işaretler bir çatışma ihtimalinin yüksek olduğunu gösteriyordu. Ancak biz; iç çatışma geleneğinden dersler çıkarılmıştır anlayışı ile bu tür bir çatışmaya girilmez ihtimalinide göz önünde bulunduruyorduk. Ancak bu ihtimal gerçekleşmedi. 5 Ekim günü KDP Peşmergeleri PKK'ye karşı saldırı başlattılar.

TC, emperyalizm ortaklığı ile PKK hareketini etkisiz hale getirmek için son yıllarda yoğun bir çaba gösteriyordu. Son olayların gösterdiği kadarıyla bu ortaklığa Barzani ve Talabani de katılmıştır.

TC, bu operasyona yaklaşık iki yıldır hazırlık yapıyordu. Gazetelerin belirttiğine göre planlar Genel Kurmay tarafından ABD'li danışmanların yardımıyla hazırlanmış ve Mesut Yılmaz başkanlığındaki ANAP hükümetine sunulmuştur. Fakat planın uygulanması DYP-SHP hükümetine düştü. Büyük bir ihtimalle koalisyon hükümeti de bu operasyonun yürütülmesi amacı ile oluşturulmuştur.

Operasyon, TC'nin askeri ve siyasi kesimlerince "topyekün saldırı", zaman zaman da daha açık konuşanlar tarafından "savaş" şeklinde telafuz ediliyor.

Saldırının boyutuna baktığımızda "topyekün saldırının" açık bir savaş anlamına geldiğini çok rahatlıkla söyleyebiliriz.

PKK, elinde tuttuğu Hakruk ve Haftan'ın bölgelerini; Cephe savaşı ve gerilla savaşı taktiklerini birlikte kullanarak, Kuzey'den TC'ye, Güneyden KDP ve KYB güçlerine karşı koruyor. Barzani, "PKK'yı beş günde Kuzey Irak'tan söküp atarız" diyordu. Ancak işe TC'de karıştığı halde PKK, 20 gündür mevzilerini koruyor. Bu durum PKK'nin askeri gücünün bir göstergesidir.

PKK'ye saldıran Kürdistanî Cephe emperyalistlere olan diyet borcunu ödüyor. Bu diyet borcu daha doğru anlatımla zoraki borç, nereden geliyor?

PKK'nin imhası konusunda TC'ye tam destek veren ABD, aynı zamanda Çekiş Güç şemsiyesi yaratarak Barzani ve Talabani'ye güvenlik olanakları sunuyor. Ayrıca Güney'de ilan edilen "Federal Kürdistan Devleti"nin ABD ve diğer emperyalistlerin onayı olmadan ilan edilemeyeceği açıktır. İşte emperyalistler bu ilanın ardından, Talabani ve Barzani'yi PKK'ye saldırtmışlardır. Emperyalizm Kürdistanî Cephe(KC)'ye "Madem devlet olacaksın hadi bunu ispat et, iç "güvenliğini" sağla" diyor. KC'nin zayıf iç dinamikleri, onu sürekli dışa bağımlı duruma sokuyor. Dolayısı ile emperyalistlerin ve TC'nin son dayatmalarına karşı koyacak bağımsız, kişilikli bir politika yürütecek güçleri yoktur. İşte zoraki borç buradan geliyor. Devlet olmanın karşılığı Kürt ulusunun bir parçası gözden çıkartılarak ödeniyor. KC'nin bu borcu ödemedede çok istekli olmadığını söyleyebiliriz. Ancak gerekli olan emperyalist ve sömürgeci dayatmalara karşı koymakken, saldırıda isteksiz olmanın çok fazla bir değeri olmaz. Bu çatışmanın çıkmasında hiç kuşkusuz PKK'nin de rolü vardır. Bugün KC ile anlaşan ve siyasi çözümler öneren PKK, ne yazıkki aynı tavrını çatışmalar başlamadan önce takınmıyordu. Sanırız "Yok ederiz", "Tasfiye ederiz" mantığı değişmeden PKK bu tür gelişkilere düşmeye de-

vam edecektir.

Biz bunları söylerken KC'nin tamamen kukla, ilan edilen federe devletinde tamamen emperyalist ve sömürgecilerin eseri olduğunu söylemiyoruz. Hayır, emperyalistler ne düzeyde olursa olsun şu anda bağımsız yada egemen bir Kürt devletinden yana değildirler. Emperyalistlerin damgasını ve güvencesini taşıyan Ortadoğu statükosu şu anda bunu kaldıracak durumda değildir. Fakat Kürt gerçeği kedisini dayatmıştır. Silahla sağlanmasa bile politik olarak durum bu safadadır. Emperyalistler objektif olarak ortaya çıkan bu gerçeği artık daha fazla görmemezlikten gelemeyeceklerini anladıklarından onu kendi sınırları içine çekmek için bazı manevralar yapıyorlar. Federe Devlet ilanı bu çerçevede düşünülmelidir. Emperyalistler ve sömürgeciler için böyle bir devlet "kötünün iyisi" anlamına gelmektedir. Kürt ulusu büyük bir potansiyele sahiptir. Bu gün bu potansiyelin çok az bir kısmı hemde çok verimsiz bir şekilde harekete geçirildiği halde, var olan statüko Kürt ulusunu taşıyamaz hale geliyor. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Bu gün Kürt ulusu dikkate alınıyorsa, bu onun kendisini dikkate aldırmasından kaynaklanıyor.

Nedenleri ne olursa olsun Talabani ve Barzani'nin PKK'ye saldırısı kısa vadede olsa emperyalistlerin ve sömürgecilerin çıkarlarına hizmettir. Bu politika terk edilmelidir. PKK ise itifaklar politikasını yeniden gözden geçirmeli, bu konuda teorisiyle pratiği arasındaki farklılığı gidirmelidir. Son gelen haberlerde PKK ile KC'nin anlaşmaya vardıkları yönündedir. Nitekim PKK genel sekreteri Abdullah Öcalan'da bu haberi doğruladı. Ancak silah bırakmadıklarını silahları ile birlikte daha güneye çekileceklerini belirtti. Bu ulusal güçler arasındaki çatışmanın bitmesi açısından anlamlı bir adımdır.

Şimdi, TC önemli bir gücüyle Güney Kürdistan'dadır ve ne zaman çıkacağı da belli değildir. Belli ki TC, sadece PKK'yle uğraşmıyor yeni Federe Devletede göz dağı veriyor. PKK ile anlaşmaya varan KC Türk birliklerinin geri çekilmesini istiyor. Önümüzdeki günlerde bu istek uluslararası kamuoyu önündede dile

getirilecektir. TC'ninde ABD'den izin almadan böyle bir operasyona girmesi mümkün değildir. Üstelik Çekiş Güç içindeki Amerikan hava kuvvetlerinin Türk askerlerine yardımcı olduğu belirtiliyor. Bölgede bir çok ABD ajanının bulunduğu biliniyor. Bu durum son operasyonlarda ABD-TC ortaklığının işaretidir. Trajik olan karşı cephe birlik halindeyken, birliğe daha çok ihtiyaç duyan ulusal cephenin parçalanmış olmasıdır.

Şirnak, Kulp ve Varto'dan sonra yeni bir yerleşim birimi daha yerle bir edildi. Yanan evlerle birlikte üç bebek öldü.

BİRBİRİNİ KIRAN BİR HALK SÖMÜRGE KALMAYA MAHKUMDUR

C. Seydo

G. Kürdistan'ın kuzey kesimlerinde PKK ile Kürdistanî Cephe (KC) güçleri arasında şiddetli çarpışmalar oldu. Şu anda PKK ile KC arasında bir antlaşmaya varıldığı için çatışmalar durmuş gibi. Kürt ulusal güçlerinin birbirileri ile çatıştığı ortamı kendilerine fırsat bilen sömürgeci devletler; hem PKK'yi hem de Güney'de ilan edilen Federe Devleti yok etmenin hesaplarını yapıyorlar. Bu konuda en istekli olan TC'dir. Nitekim; TC, resmen Güneyde bir savaşın içindedir. Türk hava ve kara kuvvetleri yoğun bir şekilde Hakruk ve Haftanın mntıklarındaki PKK mevzilerine saldırı düzenliyorlar. Bu nedenle PKK savaşı iki cephede yürütüyor; Güneyde Kürdistanî Cephe, Kuzeyde TC saldırısı.

Çatışmalar Kürdistanî Cephe'nin saldırısı ile başladı. Bu saldırıya gerekçe olarak PKK'nin Güneydeki üslerden sınıra yönelik eylem yapması, bununda Kürdistanî Cephe ile TC'nin ilişkilerine olumsuz etkide bulunması gösterildi. KC daha önce PKK'ye kamplarını boşaltmasını, silahlarını bırakıp politik bir örgüt statüsünde çalışması için altı ay süre tanıdığını açıklamıştı. PKK ise denetimindeki toprakları Saddam döneminde ele geçirdiğini, ayrıca burasının Kürdistan toprakları olduğunu dolayısı ile kampları

boşaltmayacağını açıkladı.

Sonuçta 5 Ekim günü K.C'nin PKK'ye karşı saldırısı başladı. Bu çatışmalar ulusal hareketlerin durumunu bütün çıplaklığı ile gözler önüne sermesi yönünden önemlidir.

KC; PKK'nin; özellikle İran, Irak tarafından desteklendiğini hatta İran askerlerinin çatışmalara bizzat katıldığını iddia ediyor.

PKK ise; TC, ABD ve diğer emperyalist ülkelerin KC'yi desteklediğini iddia ediyor. Ayrıca PKK öteden beri Talabani ve Barzani'yi işbirlikçi olarak nitelendiriyor.

Trajik olan şudur ki, her iki tarafın iddiası da kısmen doğrudur. KC'nin en azından bu çatışmalar sırasında TC tarafından desteklendiği açıktır. ABD ve Avrupa ülkelerinin de KC ve ilan edilen Federe Devlete sıcak baktıkları ve bazı yardımlarda buldukları da biliniyor. Evet bunlar KC'nin bilinen gerçekleridir.

İran birliklerinin çatışmalara bizzat atılıp katılmadığı bir yana, İran devletinin şu anda PKK'ye çeşitli kanallardan destek verdiği de biliniyor. Öte yandan Suriye, PKK'yi uzun süredir destekliyor, Irak hükümetinin de özellikle Körfez Savaşından bu yana PKK'ye gizli bir destek verdiği söyleniyor. Bizce de bu direk bir destek şeklinde olmasada mümkündür.

Dikkat edilirse iki tarafta kendi durumlarını söz konusu etmeden, karşı tarafın yaptığı hataları ön plana çıkarıyor. Elbette ilişkiden ilişkiye fark vardır ancak biz ne PKK'nin ilişkilerine ne KC'nin ilişkilerine gönül rahatlığı ile bakamıyoruz.

Sömürgeci devletlerin Kürdistan politikası, kumarbaz dörtlünün oyununa benzer. Bu oyun danışıklı bir oyundur ve sömürgeciler bu oyunda "böl-yönet" taktiğini ortak çıkarlarına uygun olarak kullanmaya çalışırlar. Bu amaçlarımda şimdiye kadar büyük ölçüde ulaşılar.

Sömürgeciler hem Kürdistan ulusal hareketini birbirine düşürerek, içten parçalayıp zayıflatmışlar, hem de birbirlerine karşı bir tehdit unsuru olarak kullanmışlardır. Bunun en bariz örnekleri Güney Kürdistan'da yaşanmıştır; İran G.Kürdistan'ındaki KDP'yi, bir yandan Irak devleti ile olan toprak sorununda bir koz olarak kullanırken diğer yandan da, İran Kürdistan'ındaki KDP'ye karşı bir silah olarak kullandı. Aynı biçimde Irak

devleti'de İran KDP'si ile ilişkiye geçti.

Ortak tehdit oluşturan Kürdistan ulusal hareketi zayıflatılıp yenilgi uğratıldıktan sonra, aynı sömürgeciler oturup sorunlarını çözmüşlerdir. Bu siyasetle sömürgeciler Kürdistan'ı kolayca egemenlikleri altında tutabilmişler ve olan Kürt halkına ve onun ulusal kurtuluş güçlerine olmuştur. Tarihini bilen her Kürt bu gerçeği bilir.

Pratikte çatışanlar Kürt hareketleri olmakla birlikte dolaylı olsalarda -çatışmalara direk katılan TC dışında- diğer sömürgeciler ve emperyalistler bu savaşın çıkmasında, büyük rol sahibidirler. Emperyalistler KC'den federe devletin karşılığı olarak PKK'nin kellesini getirmesini, böylece rüştünü ispat etmesini istiyorlar, istemekten öte dayatıyorlar. Bilindiği üzere TC, devlet ilanını tanımadığını açıkladı diğer ülkelerde henüz tanıdıklarını açıklamadılar.

KC, TC ile ve batı ile ilişkilerini geliştirdikçe İran ve Suriye ile olan ilişkileri bozuldu. Bu ortamda TC'nin güçlenmesinden ve bölgede insiyatifini geliştirmesinden korkan İran, Irak, Suriye PKK'yi TC'ye karşı bir koz olarak görüyorlar onların desteğinin altında yatan nedende budur. Gerçekte sömürgeci devletler ne Kürt halkını nede onun örgütlerini desteklemek istemezler. Onları buna iten bölgedeki siyasi-askeri-ekonomik dengedir. Her halükarda bu denge Kürdistan'ın sömürge statüsünde tutulmasını öngörür. Bu açıdan "sömürgeciler arasındaki çelişkilere" dayalı politikalarla zafere ulaşılmayacağı ilkesi artık ulusal hareketin görmesi gereken bir gerçeği yansıtmaktadır.

Bugün Kürt halkı için çok olumlu bir konjonktür bulunmaktadır. Kürdistan sorunu dünya siyasetinin merkezi sorunlarından biri olmuştur. Kuzeyde ulusal hareket artık yığınları sürüklüyor. Güneyde bir federe devlet ilanı var. Böyle koşullarda en küçük bir gücü bile heder etmeden, ulusal güçleri birleştirmek vaz geçilmezdir. Ancak bu işbirlikçilerle de birlik yapılmalıdır anlamına gelmiyor. Fakat biz şu anda hiç bir hareketin tam anlamıyla işbirlikçi olarak nitelendirilemeyeceğine inanıyoruz. Elbette ilerde ülke içerisinde sınıf mücadelesi keskinleştikçe yerli sınıflar uluslararası alanda çıkarlarına uygun ilişkiler geliştireceklerdir.

Birlik olan bir halkın zafere ulaşma şansı

vardır. Bibirini boğazlayan bir halkın zaferi hayaldir. Örneğin Güney Afrika'yı ele alalım. Bu ülkede Siyahlar ve Melezler toplumun yaklaşık %90'ını oluştururlar, buna karşın %10'luk ırkçı beyaz azınlık yüzyılı aşkındır egemenliğini sürdürebiliyor. Çünkü, ırkçı beyaz iktidar, siyahları bölüp parçalamış, bir kavimin kukla devletçiklerini oluşturarak ve bazı kavimlerin gerici liderlerini yanına çekmiş ve siyahlar arasında bugünde süren kanlı çatışmaları yaratmıştır. Siyahlar arasında düşmanlık hakim kılınmıştır. Bugün bile ANC tarafından iktidara doğru atılan her adım beyazların provakasyonlarıyla Zulu kavminin örgütü olan İnkata tarafından engellenmeye çalışılıyor. Ve İnkata ile ANC arasında çıkan çatışmalarda hergün yüzlerce insan yaşamını yitiriyor. ırkçı beyaz iktidar ise egemenliğini sürdürüyor.

Kürdistan halkı açısından durum pek farklı olmadı. Tarihi boyunca ya dinsel, ya aşiretsel kavgalarla, ya da çeşitli vaatlerle birbirine düşürülüp zayıflatılmış; son ölümcül darbeyi sömürgeciler vurmuş ülkemiz tam 400 yıl işgal altında tutulmuştur.

Bu gerçeği, hem M.Barzani, hem C. Talabani hem de Apo çok iyi biliyor. Onlarca kez yazılarında, konuşmalarında, Kürt halkının bu trajedik tarihini yenilgi için gerekçe göstermişlerdir. Hele Talabani ile Barzani, kardeş kavgasının kendilerine neye mal olduğunu çok iyi biliyorlar. Çünkü bizzat kendileri yaşadılar bu kardeş kavgalarını.

Sonuç Olarak;

Kürdistan halkının bağımsızlık, demokrasi ve birlik için verdiği mücadelede onarılması güç yaralar açan kardeş kavgasına son verilmelidir. Sorunlar, siyasi görüşmeler yoluyla çözülüp, güçler asıl düşman olan sömürgeciliğe yöneltilmelidir. Aksı taktirde, sömürgeciliğe verilen kozların yaratacağı sonuçların sorumluluğu çatışan her iki tarafa ait olacaktır. Bilinmelidir ki, Körfez savaşı ile birlikte TC, Suriye ve İran bölgede ortaya çıkan boşluka pay koparmak için bir çekişme içindeler. Kimileri, bunlardan birinin yardımıyla bizde (Kürtlere) birşey verilir biçiminde bir hayale sahip ise, dönüp bir tarihe baksınlar, en iyi cevabı oradan alacaklardır.

ŞİDDET POLİTİKASININ DAYANAKLARI

MERDAN XEBAT

TC, kendi ekonomik ve askeri gücüne değil, başta devrim cehesindeki eksiklik ve yanlış politikalara; ülkemizdeki işbirlikçilerine; şovenizmin ağır baskılanması altında olan Türk halkına ve devrimci hareketin güçsüzlüğüne dayanarak, uluslararası emperyalist hukuk çerçevesinde ortak çıkarlar etrafında (çelişkileri bulunmakla birlikte) bir araya gelen devletlerin desteğini aldığı için şiddet politikasını tercih etmektedir.

Fakat, şiddet, doğası gereği ve örneklerin de ortaya koyduğu gibi, kullanıldıkça dayanaklarını tüketen bir silahtır. Bu bir süreçtir. Ancak sürecin kısaltılması bütünüyle şiddetin muhatabı olan halkın tutumuna bağlıdır.

Ulusal kurtuluş hareketleri karşısında şiddete dayanarak sömürgeyi elde tutma gayreti, bütün sömürgeci devletlerin ortak özelliğini oluşturur. Bugüne kadar gözlenen budur. Süngüleri düşmüş ordularıyla geri çekilmek zorunda bırakıldıklarında bile, o ana kadar uyguladıkları şiddetin dozajını arttırmaktan kaçınmazlar. Tükenişi hızlandıran yöntem, egemenliği tesis etmenin tek çaresi olarak algılanır. Buna karşın, yenilmiş olmalarını, uygulandıkça dayanaklarını tüketen şiddete değil, "insani" davranmış olmalarına bağlarlar: "İnsani" denilen boyut, binbir acı içinde bırakılmış olan sömürge halkının bütünüyle yok edilmemiş olmasıdır.

Sömürgeci bir devlet, sömürgeyi elde tutmak için şiddeti tercih edebilir ancak onu devam ettirmek dayanak sorunudur. Dayanakları güçlü olanların şiddeti uzun ömürlü kılmaları mümkün iken, dayanakları zayıf olanların bu şansı yoktur. Bunun için şiddet, sömürgeci devletin tükenişini de ifade etse, dayanaklarını tüketinceye kadar devam eder.

Dayanaktan anlaşılması gereken yalnızca sömürgeci devletin askeri ve ekonomik gücü değildir; öyle olsaydı ABD Vietnam'dan daha uzun yıllar çekilmeyebilirdi; Özal'ın K.Kürdistan için söylediği gibi "yüz yıl şiddeti sürdürür"dü.

Şiddet politikasına elveren ve sömürgeci devletin ekonomik-askeri gücünden daha önemli olan sömürge ülkenin durumu- dur. Buna bağlı olarak ezen ulus halkının tutumu, sömürge halkı ile sömürgeci devlet arasındaki savaşa uluslararası kamuoyunun bakışı ve bu savaşın uluslararası hukuktaki yeri, şiddet politikasının tercihinde rol oynayan diğer faktörlerdir.

TC devletinin ülkemizde uyguladığı şiddetin nedeni bilinmiyor. Her sömürgeci devlet gibi o da sömürgesini yitirmek istemiyor. Bu noktada TC devletinin dayanakları önem kazanıyor, nedir bunlar? Kitle kıyımlarının günlük iş haline getirildiği günümüz koşullarında kısaca da olsa bunlar üzerinde durmak yararlı olacaktır.

Tecrübenin Rolü:

ABD'nin Bosna-Hersek'e müdahalede bulunma isteksizliği ile TC'nin K.Kürdistan'da uyguladığı şiddet politikası arasında ortak bir payda var mı?

İlk bakışta ortak bir paydadan söz etmek pek mümkün görünmüyor. Biri, istendiği halde Sırları durdurup, Almanya gibi büyük rakiplerinden birinin burnu altında Bosna'nın ayrıcalıklı patronu olmak istemiyor. Diğeri, istenmediği bir

verde şiddete dayanarak egemenliğini sürdürmeye çalışıyor.

Politikalar farklı ama gereklerine bakıldığında ortak bir paydanın olduğu rahatlıkla görülebilir. Ortak payda, her bir devletin ulusal kurtuluş hareketleri karşısında edindiği tecrübelerdir. ABD en büyük tecrübeyi Vietnam'da edindi. Bugün, kendisini, BM'nin patronu olarak Bosna-Hersek'e müdahale etmeye davet eden ve sonuna kadar destek vereceğini söyleyen TC'ye verdiği yanıt şudur: "Yeni bir Vietnam'la karşılaşmak istemiyoruz!"

TC'nin küçümseyerek deşifre ettiği bu gerekçeden çıkarılabilecek ilk sonuç, Irak'ı Kuveyt'ten çıkarmakla ABD'nin Vietnam sendromundan kurtulduğunu ve bundan böyle yeni Vietnam'lara meydan vermeyeceğini iddia edenlerin yanıldığıdır. Bunlar tarihsel olayların önemini ve bugün üzerindeki etkilerini çabuk unuttabilirler ama gücüne ek olarak tecrübelerine dayanarak dünyayı yönetmeye çalışan hafızası güçlü ABD unutmuyor. Bizzat G. Bush yeni Vietnamlar olmayacağına inananları hayal kırıklığına uğrattıyor ve bütün gücüne rağmen, düzenli orduya karşı savaşmak ile gerillaya karşı savaşmak arasında çok büyük farklar olduğunu söylüyor. Kuşkusuz Bosna-Hersek'e müdahalede isteksiz davranan ABD'nin başka hesapları vardır ancak bir müdahale sözkonusu olduğunda ABD, hem kendi savaş tecrübelerini ve hem de müdahale edeceği alanın özelliklerini inceliyor; Bosna-Hersek'in coğrafi özellikleri, Sırp'ların gerilla mücadelesine yatkınlığı ve mevcut askerî örgütlenişleri gözönüne alınca "yeni bir Vietnam'la karşılaşmak istemiyoruz" gerekçesi, risk faktörü ola-

rak ciddiyet kazanıyor.

TC için durum farklıdır. Ne ABD'nin Vietnam tecrübesi ne "en iyi çözüm bastırmaktır" dediği halde Cezayir hezimetinden kurtulamayan Fransa örneği ve ne de şiddet politikalarına karşın zafere ulaşan diğer ulusal kurtuluş hareketleri pratiği TC'yi ikna etmeye yetmiyor. O, yeni metodlar geliştirmiş olan deneyimli sömürgecilerin aksine çözümünü şiddette arıyor. Bu nedensiz bir ısrar değildir. ABD'yi caydıran veya çok hesaplı davranmaya iten geçmişteki tecrübe, TC için cesaret kaynağı oluyor. ABD nasıl Vietnam tecrübesine dayanarak bugünkü politikasını oluşturuyorsa, TC de Kürt ulusal hareketleri karşısındaki tecrübesine dayanarak bugünkü politikasını belirliyor. Osmanlı döneminde de aynı durumun yaşanması, "bastırma" siyasetiyle sonuç alınacağı hesabını iyice pekiştiriyor. Bütün TC yöneticilerinin şu ortak beyanı durumu aydınlatmaya yeter: "Geçmişte de bu gibi olaylarla karşılaştık ama hepsinin üstesinden geldik."

Demek oluyor ki geçmiş, yani ulusal kurtuluş için başkaldırı ve direnişlerin yenilgiyle sonuçlanması, sömürgeci yapının pekiştirilmesinde dayanak olarak kullanıldığı gibi, ondan kurtulmaya yönelik bugünkü başkaldırının bastırılmasında da etkin rol oynuyor. Geçmiş farklı bir şekilde sonuçlanmış olsaydı, açıktır ki, TC daha temkinli davranmak zorunda kalacaktır.

Emperyalist ve Sömürgeci Devletlerin Rolü

Geçmişteki tecrübe, şiddet politikasının önemli ve cesaretlendirici dayanaklarından biridir ama hepsi değildir. Birçok devletin geçmişi parlak zaferler-

le dolu olabilir ama bu, günümüz koşullarında girilen her savaşın zaferle sonuçlanacağı anlamına gelmez. Tecrübeden de önemli olan, saldırı altındaki ülkenin durumu ve saldırgan gücün uluslararası destekleridir. TC'yi kimler ve niçin destekliyor?

Bunların başında, Kürdistan'ın bölünmüş ve sömürge statüsünden çıkar sağlayan diğer sömürgeci devletler gelmektedir. Zaman zaman didişmeleri gerçek durumu değiştirmez. En açık örnek, BAAS'ın devrilmesine itirazları olmayan Türkiye, İran ve Suriye'nin en az Saddam kadar G. Kürdistan'da bir Kürt devletinin kurulmasına karşı olmaları, "Kürt devleti kurulursa kıyameti koparırız" demeleridir. Her bir devlet, bir diğerinin egemenliği altındaki parçada gelişen ulusal hareketin bastırılmasında şu veya bu şekilde rol üstleniyor. Geçmişten günümüze kadar bu böyle olmuştur. Bunu karşı tarafın işi kolaylaşsın diye değil, kendisinin egemenliği altındaki parçada aynı sorun ortaya çıkmasını diye yapıyor. Bu işbirliği, karşı tarafın kontrolünden çıkan ulusal hareketle yaklaşma önünde engel değildir; çünkü amaç, hem bu sorundan yararlanıp karşı tarafı çeşitli konularda tavize zorlamak ve hem de ulusal hareketi denetim altına alarak bağımsız bir Kürdistan fikrinin gerçekleşemeyeceğine ikna edip tekrar statükonun sınırları içine çekmektir.

TC'yle Kürdistan'ın mevcut statükosu konusunda çıkardaş olan çeşitli emperyalist devletler de şiddet politikasına destek vermektedirler. Özellikle ABD, savaşı sürdürmesi için gerekli modern araç-gerecin yanısıra, istihbarat sağlanmasında, savaş için personel yetiştirilmesinde ve diplomatik alanda TC'nin en

aktif destekçisidir. Çünkü ABD, ulusal başkaldırının ezilmesini en az TC kadar kendi sorunu saymaktadır. TC'nin zayıflaması, en azından Orta-Doğu boyutunda ABD'nin de zayıflaması anlamına gelir. Almanya, İngiltere ve Fransa'nın tutumu da, bir adım geriden seyretmekle birlikte, aynı doğrultudadır. Kimi zaman sözünü etmek zorunda kaldıkları "Kürt hakları", TC'den çeşitli konularda taviz koparmak amacıyla ileri sürülmektedir ve diğer yandan, iki ata birden oynamanın gereği olarak, "yardım"a muhtaç Kürtlerin avuç içinde tutulmasına yöneliktir. Fakat uygulanan ve Kürt halkını hedef aldığı çok iyi bilinen şiddet politikasına bir itirazları yoktur. Nitekim, Kürdistan'ın kuzey parçasında yaygın bir şekilde kullanılan, "iç çatışmalarda kullanamazsınız" denilerek verilen Alman silahlarıdır.

TC'nin bir diğer dayanağı ise, suçluluk konusunda birbirinden pek geri olmayan mevcut egemen devletlerin çıkarlarının ifadesi olan uluslararası hukuktur. Bu hukuka göre TC, "Türkiye'nin tek hakimidir" ve "toprak bütünlüğü bozulamaz", bozulmaya kalkışıldığında "bastırma hakkı" vardır. TC'ye bu hak "Kürt milletvekilleri'nin yardımıyla, Lozan'da verildi. Cemiyet-i Akvam bu anlaşmayı pekiştiren, BM ise güvence altına alan bir organizasyondur. Örneğin, BM Anayasası'nın 2. Maddesi, üye devletin etnik ve ulusal yapısını gözönüne almadan yazılmıştır ve toprak bütünlüğünü kendi kaderini tayin hakkından üstün sayar. BM'ye göre "self-determination" "mevcut devletin sınırları içinde" geçerlidir. Böyle bir hukuksal dayanağın yaratılması rastlantı değildir. BM'ne üye devletlerin çoğu başta emperyalistler olmak

üzere, ulusal ve etnik sorunlardan muzdariptirler ve sözkonusu maddeye dayanarak hem birbirlerinin suçluluğunu hem de özgürlük isteminde bulunan hakların bastırılmasını "meşru" görmektedirler.

Türkiye'de Durum

Hiçbir devlet, ne denli güçlü hukuksal dayanaklara ve işbirçilere sahip olursa olsun, kendi halkının desteğini almadan veya onu pasifize etmeden zora dayanarak bir başka halkı egemenlik altında tutamaz. Ve yine hiçbir halk da, burjuvazinin ideolojik egemenliği ve siyasal yönlendiriciliği olmadan, bir başka halkı zorla egemenlik altında tutmaya çalışan "kendi" devletinin saflarında yer almaz.

Bugün Türk halkı, ve devrimci hareketi, devletin şiddet politikası, karşısında yetmezlikindedir. Bireyden örgüte, örgütten emekçi sınıflara, Kürdistan halkının esaret altında tutulmasında yararı olmayan, tersine zarar olanların içinde buldukları yetmezlik, egemen güçler tarafından şiddet politikasının dayanağı olarak kullanılmaktadır. Birçok insan fikri düzeyde şiddete karşı olabilir ancak pratik bir tutum içinde olmadıkça, iradesi dışında, şiddet politikasına elverişli demektir.

TC'nin başarısı, Kürt halkını bastırma "hakkı"nı Türk halkına benimsetmede yatar. Bunda belirleyici olan, Kürt-Komünist-Kızılbaş düşmanlığına dayalı Cumhuriyet döneminin ırkçı ve şoven politikasıdır. Bu politik atmosfer içinde biçimlenen Türk halkı, şiddet politikası karşısında sessiz kalıyor. Kendinin olmayan bir bilinçle ulusal kurtuluş hareketini değerlendiriyor. Kürt halkının meşru istemlerini, tamamiyle burjuvaziye ait olan

ama kendinin sandığı -ve o hale getirilen- mevcut ilişkilere aykırı ve bundan dolayı da "ayrıcılık" sayıyor. Bu yanlış bilinç ve koşullanma, Genelkurmayından Meclisine, siyasal partilerinden sendikalarına ve basınına kadar, "güvenlik kuvvetlerinin arkasında" olduklarını beyan eden bütün kurum ve kuruluşlar tarafından pekiştirilmektedir.

Geri-cephesini sağlama alan TC, rahatlıkla ve hiçbir korkuya kapılmadan Kürt halkına şiddeti dayatabilmektedir. Bu durum ABD'nin desteğinden daha önemlidir. Çünkü, resmi açıklamalara göre cepheye sürülen 150.000 kişilik-korucu, polis, illegal silahlı güçler ve jandarma bu rakamın dışındadır- kuvvet bu halk içinden çıkarılıyor. Finansman ve donanımı yine bu halka yüklenen vergilerle sağlanıyor. Ve yine bu sessiz çoğunluk yardımıyla ki, katledilen yoksul Kürt köylüsü yağmalanıp topraklarından edilmektedir. Daha da tehlikeli olan, sadece örgütlü olduğu için etkin olan şovenizm tarafından Kürtlerin yağmalanması ve göçürülmesinin, Ermeni soykırımında görüldüğü gibi, ekme kapısı haline getirilmek istenmesidir.

Bu gidişe dur diyebileceğin önemli güç Türkiye sosyalist ve devrimci hareketinin bilinçli müdahalesidir. Bu müdahale olmadan Türk halkının şovenizmin etkisinden çıkması güçtür. Türkiye solunun ulusal soruna yaklaşımının bir hayli değiştiği açıktır ancak hala güçsüzdür ve izlenen politikayla halkı şovenizmin etisinden kurtarması zordur. Sorun, "Kürt halkı kendi kaderini özgürce tayin etmelidir" boyutunu çoktan aşmıştır. Kürt halkı bunu pratik mücadeleleriyle bizzat yapmaktadır. Sorun, kendi kaderini tayin hakkının gerçekleştirilebileceği

koşulların yaratılmadığıdır. Bu, enternasyonalist dayanışmanın ötesinde bir tavır gerektirir. Türk burjuvazisinin açmazını "federasyon" vb. politikalarla gidermek devrimci hareketin işi olamaz. Her devrimci hareketin görevi, burjuvazinin açmazını iktidar sorunu haline getirmek ve ezilen ulus halkıyla bu temelde ilişki geliştirmektir. Enternasyonalist dayanışmayı düzenin sınırları içinde bir tavıra indirgemek son derece yanlıştır. Böyle bir tavır, her şeyden önce Türkiye devrimci hareketinin daha da güçsüzleşmesini getirir. Bugüne kadar olan da bundan başka bir şey değildir.

Kürdistan'da Durum

Cumhuriyet devrinde onlarca yılını Kürt halkının demokratik istemlerini bastırmaya ayırmış olan TC'nin politikasının mevcut direnişle birlikte iflas ettiği açıktır. Ancak, her savaşın bir öncekinin koşulları içinde düşünen generaller gibi TC de bugünkü başkaldırığı daha öncekilerin koşulları içinde düşünüyor.

Geçmiş anımsatması bundandır. Ulusal hareketler karşısındaki tecrübesi, emperyalist müttefikleri ve kendi özgücüsüyle şiddete yönelerek sonuç alacağını hesaplıyor.

TC, ülkemizdeki dayanaklarının önemli bir kısmını yitirmiştir. Silahlı bir direnişin boyvermesi, inkarın yerini ulusal uyanışın alması ve halkın önemli bir kesiminin aktif tutum içinde olması bunun ifadesidir. Ne var ki, bütün dayanaklarını yitirdiği söylenemez. Uzun bir tarihsel geçmişe sahip olan sömürgeci rejim ulusal başkaldırıların başarısızlığı sonucu dizginsiz bir tarzda ülkemize yerleşmiş ve geçmiştekilerine ek olarak yeni işbirlikçi sınıf ve tabakalar ya-

ratmıştır. Bunlar, şiddete destek olmanın ötesinde bizzat davetçisi ve uygulayıcısıdır.

İşbirlikçi burjuvazi-ki bu sınıf ismi dışında tamamıyla Kürt halkına-ulusal kimliğe yabancılaşıp TC ile her bakımdan bütünleşmiştir- şiddet politikasının başlıca dayanaklarından biridir. Tıpkı Türk tekeli burjuvazisi gibi bizzat TC'nin kucağında büyümüştür. Türk tekeli sermayesi ile içiçedir. Çıkarları TC'nin egemenliğinin devamından yanadır. Sömürgeci yapının devamı ile onun çıkarları arasında kopmaz bir ilişki vardır. Bu stratejik çıkardışlığın yanısıra, devam eden savaş ortamından yararlanıp plazlanmaktadır. Buna bağlı olarak geçmişin kalıntısı feodal toprak ağaları-bunların çoğu kapitalistleşmiştir- ve işbirlikçi aşiret reisleri, denetim altında tuttukları yoksul halk ile birlikte devletin yanında aktif olarak yer almaktadırlar. Koruculuk sisteminin daha çok geleneksel ilişki ve yapıların ağırlıkta olduğu bölgelerde tutması rastlantı değildir.

Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesinde çok önemli bir rol oynayan din ve günümüzde başlıca çabaları halkımızı sömürgeci rejime bağlı tutmak olan burjuva partilerinin şiddeti meşru kılmaya çalışan etkinlikleri, bir ordununkinden daha önemlidir. Binlerce yoksul insan din ve siyasal partilerin aracılığıyla düzene bağlanmakta ve gerektiğinde savaş cephesine sürülmektedir. Hizb-i Kontra sadece aysbergin görünen kısmıdır; daha büyük faaliyet, burjuva partileri ve dinsel tarikatlar vasıtasıyla "barış", "kardeşlik", "demokrasi" demogojisi altında sürdürülen ve birçok insanı atıl tutan etkinliklerdir.

Doğrudan TC ile işbirliği içinde çalışan bu kesimler dışında, şiddet politikasının ha-

yata geçirilmesinde rol oynayan "durumlar"a gelince; Bunların başında, ulusal kurtuluş cephesindeki dağınıklık gelir. Karşıdevrim cephesinin bölünmesi, atıl kalması veya bir kısmının tarafsızlaştırılması nasıl devrimin yükselmesine hizmet ederse, devrim cephesinin beklenen yerine getirememesi de karşıdevrime hizmet eder. Bu, her iki taraf bakımından geçerli olmak üzere, isteyerek sunulan bir hizmet değildir; onların iradesi dışında ama sürüp giden mücadele ortamındaki konumlanışlarından kaynaklanan bir durumdur.

Kürdistan halkı geçmişle kıyaslanamayacak ölçüde ileri bir düzeydedir. Ulus olmasından ileri gelen en doğal haklarını kullanmaktan men edildiğinin, kendisinden, varlığını sahiplenmeden bugüne kadar nasıl yaşadysa öyle yaşamaya devam etmesinin istendiğinin bilincindedir. Bu bilinç düzeyi yalnızca K.Kürdistan'da değil, bütün Kürdistan'da ve dünyanın dörtbir yanına dağılmış olan Kürt halkının tümünde gözleniyor. Ancak bunu yeterli görmek mümkün değildir. Silahlı güçlerinden ekonomik kaynaklarına, siyasetinden ideoloji-sine, kültüründen medyasına kadar organize güç olan devlet için halk, eğer örgütlü ve örgütlü gücünü gözüpeklilikle kullanabilecek ruh haline sahipse caydırıcı olabilir. Ulusal uyanış, onun gerektirdiği örgütlülük ve eylemlilikten yoksun ise, potansiyel bir direnç odağı olmasına karşın aktif güç kategorisine girmez ve sömürgeci egemenlik, rejimden kopuşun sinyalini veren bu gelişmeyi şiddet politikasıyla önlemeye çalışır.

TC devleti Kürdistan halkının varmış olduğu düzeyi çeşitli kamuoyu yoklamalarıyla anlamaya çalışıyor. Buna bağlı

olarak bilincin ne ölçüde eyleme dönüşme kararlılığı taşıdığını pratiğe bakarak izliyor. Bugüne kadar girilen kitle katliamlarının ardından genel olarak Kürt halkının gösterdiği tepki, devlet bakımından kendi politikasının test edilmesi anlamını taşıyor. Bilinç düzeyi ile eylemlilik arasındaki fark devletin şiddet politikasındaki ısrarının nedeni-cesaret kaynağı oluyor. Birçok yerde gerçekleştirilen pasif eylemler, içinde bulunduğumuz dönemin ihtiyaçlarına ve bilinçlenme düzeyine denk düşmediği gibi, devleti caydırmaya da yetmiyor. Kürdistan halkı, mevcut durumla daha yaygın ve etkin tavrı içinde olabilecek potansiyele sahiptir. Ulusal kurtuluş hareketleri deneylerine bakarak "o ülkelerde de halkın bastırıldığı ve yalnızca gerillanın ayakta kaldığı dönemler olmuştur" demek durumu anlamak için aydınlatıcı olabilir ancak bundan hareketle imkanları görmezlikten gelmek yalnızca devletin politikasına zemin hazırlamak olur.

Devletin bundan çıkardığı sonuç, gerilla gücü ve doğrudan onun etkisiyle ileri çıkan kitle dışında bir başka caydırıcı gücün olmadığıdır. Yakın bir gelecekte veya orta vadede daha güçlü bir karşıkoşuşun olabilirliği tamamıyla şiddet politikasının sonuçlarıyla ilişki içinde ele alındığından, mevcut durumda mevcut gerilla gücü dışında caydırıcı herhangi bir faktör hesaba katılmıyor.

Gerillanın, yaptıklarının yanısıra yapabileceklerinin veya yapması gerekenlerin olduğu söylenebilir fakat görülmesi gereken, Kürdistan halkının çıkarları doğrultusunda faaliyet yürüttüğü iddiasında olan siyasal yapılanmaların gerek özgüçleriyle ve gerekse asgari müştereklerde bir araya gelerek

kollektif bir çabayla yapabileceklerini yapmadıklarıdır. TC'nin çözümü şiddette aradığı koşullarda reformist kesim hala "demokratikleşme" beklentisi içindedir. Kendisini mevcut duruma göre değil, gerçekleşmesi bugünkü politikanın gerilettilip boşa çıkarılmasına bağlı olan gelecekteki olası "reform"lara göre organize etmektedir. Bu kesimin başlıca çabası geleceğin muhatap alınır tarafı olmak için hem uluslararası alanda ve hem de TC nezdinde "çözümü şiddette aramayan ve uygulamayı terör sayıp imtina eden güç(?)" olduğunu kanıtlamaktır.

Esas olarak bu kesim içinde olan ama G.Kürdistanlı güçlere ve Özal politikalarına bağlı olduğundan rejime adapte olmayı esas alan bir diğer kesim ise, devlet teröründen çok ulusal direniş mücadelesinin varlığından rahatsızlık duymaktadır. Bunlar, bir bütün olarak, bugüne kadarki başkaldırılarda ortaya çıkmış ve TC'nin ileriye yönelik vaatlerine bağlanarak katliam politikasına seyirci kalan tipik Kürt politikacılarıdır. Geçmişte, bu politikacılar, kendi varlık nedenleriyle direniş hareketleri arasındaki doğrudan ilişkiyi göremediler veya görmek istemediler. Bugünküler görüyor mu? direniş hareketinden çok Yeni Dünya Düzeni'ni reformların güvencesi olarak telakki ettikleri gözönüne alırsa, sözkonusu ilişkiyi gördüklerini söylemek çok zor.

Bunların tutumu yalnızca kendileriyle sınırlı kalmıyor; içinde halkı atıl tutuyor ve dışardı da TC'nin diplomatik faaliyetlerini kolaylaştırıyor. Bu çözgiyi "ulusal kurtuluşa yaklaşımda farklı bir çizgi" olarak değerlendirmek cesaret gerektirir. Zaman içinde nasıl bir dönüşüm geçirecekleri tartışılabilir ancak "TC'nin denetiminde özerk bir Kürdistan'da yaşamak, yeni Kemalistlerin

yöneteceği bağımsız bir Kürdistan'da yaşamaktan evladır" dedikleri unutulmadan.

Sonuç Olarak

Bu genel çerçeve ışığında yeniden şiddet politikasına dönersek, özet olarak söylenebilecekleri şöyle sıralamak mümkündür: TC, kendi ekonomik ve askeri gücüne değil, başta devrim cehesindeki eksiklik ve yanlış politikalara; ülkemizdeki işbirlikçilerine; şovenizmin ağır baskılanması altında olan Türk halkına ve devrimci hareketin güçsüzlüğüne dayanarak, uluslararası emperyalist hukuk çerçevesinde ortak çıkarlar etrafında (çelişkileri bulunmakla birlikte) bir araya gelen devletlerin desteğini aldığı için şiddet politikasını tercih etmektedir.

Fakat, şiddet, doğası gereği ve örneklerin de ortaya koyduğu gibi, kullanıldıkça dayanaklarını tüketen bir silahtır. Bu bir süreçtir. Ancak sürecin kısaltılması bütünüyle şiddetin muhatabı olan halkın tutumuna bağlıdır. Karşıkoyuş olmadan şiddet gerilemez. Yerli işbirikçilerin pasifize edilmesi, Türk halkının ve devrimci hareketinin daha ileri düzeyde bir tavır takınması ve TC ile işbirliği içinde olan devletlerin tarafsızlaştırılması da bu karşıkoşuşa bağlıdır.

Bu TC'yi şiddet kullanmaktan vazgeçirir mi? Vaz geçirmez ama onu uygulayamaz hale getirir. Halkları esaret altında tutmanın utançını değil gururunu yaşayan bu devletler geri çekilmek zorunda bırakıldıklarında bile, daha fazla şiddet uygulamamış olmaksızın yakınlar, uygulamış olmaksızın değil.

20.9.1992

HALKIN ÇIKARLARI ORTAK HAREKET NOKTASI OLMALIDIR

F. BARAN

Bu yazı Güneydeki PKK-Kürdistanî Cephe çatışması başlamadan önce kaleme alınmıştır. Yazı güncel olaylardan hareketle, ulusal güçler arasındaki ilişkilerde uyulması gerekli ilkeleri irdeliyor ve bugüne kadar varlığını sürdürmüş geleneksel tavırları eleştiriyor. Bu nedenle yazıyı yayınlamayı gerekli gördük.

Son günlerde gündeme gelen ve sonuçları itibariyle ulusal kurtuluş mücadelesine, telafisi zor kayıplara mal olabilecek gelişmelerden biri, İKDP ile PKK arasındaki gerginlik, bir diğeri, buna mukabil Güney'e uygulanan ambargo ve üçüncüsü de; A.Öcalan'ın, Özgür Gündem gazetesinde yer alan beyanlarında, bütün Kürt solunu mücadele karşıtı ve işbirlikçi ilan edip hedef tahtasına oturtmasıdır.

İKDP ile PKK arasındaki gerginlik, S.Sindi'nin öldürülmesi gibi birtakım provakasyonların yanısıra hem karşılıklı suçlamalarla ve hem de "**mücadele yanlısı**" olmayı söylenen her şeyi onaylayıp desteklemek olarak algılayan kimi "dostlar"ın katkılarıyla tırmanıyor. PKK; "**İstersek yok ederiz**" dedikçe, "karşı karşıya bulunan sorun bu mudur?" diye sorulmadan, "**Kürt halkı böyle kurtulacaksa çatışma hemen başlasın**" diyen köylülerin sözleri aktararak gönüllerde yatan açığa vuruluyor.

Ambargo olayından, her gün gerginleşen

ortamı daha da gerginleştirip bir çatışma ortamını olgunlaştıracağından, açıkça sevinç duyanlar var ve olacaktır. Ancak, düşmanların sevincinden daha üzücü olan, bir olumsuzluk olarak ortadan kaldırılması gerekirken ambargonun ne kadar etkili olduğunun kanıtlanması için sınırda bekletilen kamyonların niceliği ve Güney'den yükselen tepkilerin boyutunun gündeme getiriliyor olmasıdır. Ambargonun bu sonuçları adeta sevinç kaynağı oluyor.

Diğer yandan, A.Öcalan'ın açıklamalarından da cesaret alınarak sol içi çatışmalar yeniden hatırlatılıp daha şimdiden devrimci kamuoyu; terkedilmesi gereken ve terk edildiği söylenen- bu zihniyete yeniden alıştırmaya çalışılıyor. Genel olarak burjuva basını, özel olarak U.Mumcu gibi tescilli provakatörlerin neyin peşinde olduğu görmezden gelinerek geçmişteki çatışmalar çarpıtılarak bir bir gündeme getiriliyor. Öyle ki, ulusal hareketin birbirine düşüp bitap düşmesini arzulayanlar alttan alta "**ne zaman**" sorusuna yanıt arar oldular.

Güneyle Çatışma Çıkarsa...

İçinde bulunulan durumu ve tehlikeleri uzun uzadıya aktarmanın gereği pek yok. KDP'nin olumsuzlukları da biliniyor. "**Benim topraklarım**" anlayışını onaylamanın da olanağı yok. Ayrıca TC ile olan olumsuz ilişkileri, geçmişte kendisi dışındaki oluşumlara karşı imhacı tutumu vb biliniyor. Hatta PKK'yı Güney'den söküp atmak istediği ve bunu gerçekleştirmek için TC ve emperyalizmle işbirliği içinde olduğunu ileri sürmek mümkün. Bunun gibi daha birçok neden gösterip kamuoyu, "**böyle bir çatışma olmanın kurtuluş olmaz**"a inandırılabilir.

Ancak bugün gerekli olan kesinlikle bu değildir. Bundan "**İKDP başka bir zamanda yok edilmelidir**" sonucuda çıkarılmamalıdır. O'nun tutumu ne kadar feodal-kabileci bir gelenegi yansıtıyorsa, çatışma tehlikesini önleyici değil teşvik edici yaklaşımlarda bulunmak da feodal bir gelenektir. Bugüne kadar ulusal hareketin başarıya ulaşamamasının nedenlerinden biri, düşmandan önce devrim saflarına çekilebilecek veya tarafsızlaştırılabilecek güçlere karşı daha güçlü olanın egemenlik kurmak için başlattığı ve sonuçta kendisini de yok ettiği saldırıdır.

Emperyalizmin, TC'nin ve bu arada Saddam'ın ulusal hareketi birbirine düşürmek is-

tediğinde olduklarını herkes bilmektedir. TC bunu açıkça beyan ediyor ve IKDP'ye de dayatıyor. Saddam bütün umudunu yeni çatışmaların başlamasına bağlamış durumda. Sömürgeci devletler ve emperyalizm sadece istemekle kalmıyor, aynı zamanda çatışmanın başlaması için çeşitli provakasyonlar düzenleyip en küçük bir çelişkiden bile yararlanıyorlar.

Bunlar biliniyor ama bilerek isteyerek bu sona doğru gidiş hızlandırılıyor. Böyle bir çatışmadan kimin yararlanacağı bir yana bırakılıp, çatışma sonucunun PKK'nın mı? IKDP'nin mi? aleyhine olacağını hesapları yapılıyor. Çatışmanın kendisinden sömürgeci devletler ile emperyalizm yararlanacağına göre sonuçta hangi tarafın bitap düştüğü önemli değildir. Belki taraflardan biri biraz daha fazla bitap düşer ama böyle bir çatışmanın galibi olmaz. İlle de bir galip aranacaksa, bu hiç kuşku yok TC olacaktır. TC, gücü ikiye bölünmüş olacak PKK karşısında daha rahat savaşabilecektir.

Emperyalizmin, TC'nin ve bu arada Saddam'ın ulusal hareketi birbirine düşürmek istediğinde olduklarını herkes bilmektedir. TC bunu açıkça beyan ediyor ve IKDP'ye de dayatıyor. Saddam bütün umudunu yeni çatışmaların başlamasına bağlamış durumda.

Bugün esas olan, sömürgeci devletler karşısında mümkün olduğu oranda birliği sağlamak bu yapılamıyorsa herhangi bir çatışmadan kaçınmaktır. Mücadelenin varmış olduğu düzey bunu gerektiriyor. Olası bir çatışma, esas hedeften uzak düşmeyi getireceğinden ve zaten güçlü olan düşman cephesine bir yenisini ekleyeceğinden, mücadelenin gerilemesine ve sömürgeci güçlerin yol almasına neden olacaktır. Ne IKDP ne de PKK birbirleriyle uğraşırken aynı zamanda sömürgeci güçlere karşı savaşamazlar. Karşılıklı olarak ortaya sürülen **"yok ederiz"** iddiaları ise hem yanlış ve hem de boş iddialardır.

Kimse kimseyi yok edemez ama çatışma durumunda ortaya çıkacak sonuçlardan biri, bağımlılık ilişkilerinin gelişmesine yol açacaktır. Bitap düşmüş bir güç, diğeri karşısında ayakta kalmak için sömürgeci

güçlerden birine yaslanmak ihtiyacı duyacaktır. Çokça rastlanan "geçici ittifak" veya "çelişkilerden yararlanma" adına birilerine yardım veya saf tutmak zorunlu olacaktır. Diğer yandan halk üzerinde olumsuz etkisi olacaktır. Eğer bugün halk, devletin terör hareketlerine karşı ayakta durmayı başarıyor ve direnmeyi elden bırakmıyorsa tek neden, gerillanın diri kalması ve zamanında devletin zoru karşısında devrimci zoru devreye sokmasıdır. Gerillanın gerilemesi, devletin zoru karşısında ayakta durmaya çalışan halkın sinmesine yol açacaktır. Güneyde caş hareketinin güçlenmesi ve yıllarca Saddam'ın G.Kürdistan üzerindeki egemenliğinin dayanağı olması, IKDP ile KYB'nin çatışmalarının dışında düşünülemez. Birbirini yok etmek isteyen bu iki grup, özel amaçlarına ulaşamadıkları gibi halkı da Saddam'ın safalarına ittiler. Kuzey'de böyle bir gelişmenin yaşanmayacağını hiç kimse garanti edemez.

Ambargo sonuç alır mı?

Uygulanan ambargonun amacı, IKDP'yi olası bir saldırıdan caydırmak olarak açıklanıyor. Doğrusu, K. Kürdistan kurulanmış olsaydı böyle bir politikanın sonuç olacağı söylenebilirdi. Ne var ki bugünkü durum farklı ve PKK istese bile uzun süre bunu südüremez. Üstelik, bugüne kadarki gelişmelerden rahatlıkla anlaşılacağı gibi ambargo, IKDP'yi caydırmıyor, dahada kışkırtıyor. Daha da önemlisi, bugüne kadar daha dikkatli bir dil kullanan KYB'nin de ambargoyu gerekçe gösterip saldırı kervanına katılacağını açıklamasıdır. Bundan çıkarılabilecek sonuç şudur ki, aktif tavır almak için yeterli ve geçerli neden bulamayan KYB gibi örgütlenmelere gerekçe verilmiştir.

Ambargo olayının kimin işlerini kolaylaştırdığı da merak konusudur. Her şeyden önce TC bundan memnundur. Güney'in açlık çekmesi TC'nin işlerini kolaylaştırır. Çünkü TC'de Güney'e mal sevkiyatında pek istekli değildir. O da mal sevkiyatı karşılığında IKDP'den PKK'ya saldırmasını istemektedir. Bunu gerçekleştirmek için hava saldırılarının yanı sıra resmen olmasa bile fillen mal sevkiyatını zaman zaman engellemektedir. Bunun yanında TC, PKK kamplarına karşı bir kara hareketine girişmek ve IKDP'yi kendisine daha fazla bağlamak için ambargo olayından azami ölçüde yararlanmaktadır. Saddam yönetimi de bu olaydan memnurluk duyacaktır. Çünkü o da K.Kürdistan üzerinden

G.Kürdistan'a mal sevkiyatından rahatsızdır ve Güney'i yalıtım için TC ile pazarlık içinde olduğu bilinen bir gerçektir.

Halkın durumuna gelince, uzun vadede zarar göreceği açıktır. Canı yandığında IKDP'ye karşı ayaklanır mı? bu kuşkuludur. IKDP'ye karşı tepki duyabilir ama aynı şey PKK için de geçerlidir. Mevcut durumda IKDP fiili bir saldırı içinde olmadığına göre, halkın tepkisiyle karşılaşması için herhangi bir nedende değil yok. Saldırı ortamında durum değişebilir ancak şimdi halkın tepkisinin PKK'ya yöneleceği açıktır. Ve eğer bu tepkiler yoğunlaşırsa "ambargoyu kaldırmak için" saldırıda da bulunabilirler. O durumda meşru bir savunma pozisyonu yakalamak bile zorlaşabilir.

Güney'le ticari ilişki içinde olan çevreler de uzun vadede rahatsızlık duyacaklardır. "Abargoyu gönüllü uyguluyoruz" beyanlarına pek güven olmaz. Belki de hiçbir zaman rahatsızlıklarını açık etmeyeceklerdir ama ticaretle haşır-neşir olmuş ve geçimini ona dayandırmış her tüccar ve esnaf değil bir ay, bir günlük gelir yoksunluğundan bile rahatsızlık duyar. Bunu açıklayıp açıklamamasının bir önemi yoktur. Bunun en bariz örneği, gelir durumu gözetilmeden uygulanan vergi politikasında somutlaştı. Gelirinin bir kısmını vermekten rahatsızlık duyan bir esnafın veya tüccarın bütünüyle gelirden yoksun kalmasının tepkiyle karşılanmayacağı düşünülemez.

Geçmiş Unutmak Değil, Aşmak Gerekıyor

Geçmiş unutulmamalıdır, çünkü, solun kendisine yönelik tutumu bakımından onaylanmayacak çatışmalarla doludur. Unutulur ya da unutturulursa, bir olumsuzluk olarak yeniden hortlatıldığında, en azından o koşullarda yaşamamış olan kuşaklar tarafından "mücadelenin gereği" kazançlı bir hesaplaşma olarak algılanabilir. Ama bugünkü devrimcilik de geçmişteki olumsuzluklar ayırım noktası kabul edilerek yürütülemez. **"Politikada kin... en kötü şeydir."** Geçmiş, özellikle onu bugüne taşıma eğiliminde olan PKK tarafından, nedenleri itibarıyla grupçu, sonuçları itibarıyla geriletici ve genel olarak düşmanın işini kolaylaştırıcı bir deneyim olarak algılanmalı ve tekrarlanmaması için akıllarda tutulmalıdır.

IKDP, devrimci ve yurtseverlerin kanına girdiği için kınanıyor. Ortaya çıkan olanağı olumlu yönde değerlendirmedeği hatta bun-

dan yararlanarak PKK'yı Güney'den çıkarmaya çalıştığı için **"hayin"** ve **"işbirlikçi"** ilan ediliyor. Barzani ile Talabani'nin TC başkentine gelip her gün onlaraca şehit veren K.Kürdistan halkının gözlerinin içine baka baka TC'yi "Demokratik bir devlet" olarak lanse etmeleri tepkiyle karşılanıyor.

Hep belirttik, bir kez daha belirtmekte yarar var: IKDP'nin (ve bu arada ondan pek geri kalmayan KYB'nin) geçmişte, Saddam dururken kendi çizgisinde ve örgütsel yapısı dahilinde olmayan güçlere karşı zor kullanarak tasfiye hareketine girişmesi tam bir siyasal cinayettir ve düşmanın işini kolaylaştırmıştır. Ulusal kurtuluş hareketinde, bugün dahi acıları çekilen bu politika, somut olarak görülebildiği gibi; **"bizden olmayanları yok etmek gerekir"** gibi özel bir amacı da gerçekleştirememiştir. Yok edilmek istenen güçler bugün de politika sahnesindedirler ve IKDP'den daha az yurtsever değildirler. "Benim toprağım" deyip PKK'yı kovmaya çalışması vatan bilincine sahip bir yurtseverin tutumunu değil, usku mirlik topraklarıyla sınırlı, kurtuluşu bu topraklar üzerinde egemenlik sağlamak için de farklı kesimleri sindirmekle, onlar üzerinde egemenlik kurmakla işe başlayan bir feodal beyin bilincini yansıtır. Ancak böyle bir feodal bey TC başkentinde kendi halkının katline onay veren beyanlarda bulunabilir.

Böyle bir çatışmadan kimin yararlanacağı bir yana bırakılıp, çatışma sonucunun PKK'nın mı? IKDP'nin mi? aleyhine olacağını hesapları yapılıyor. Çatışmanın kendisinden sömürgeci devletler ile emperyalizm yararlanacağına göre sonuçta hangi tarafın bitap düştüğü önemli değildir. Belki taraflardan biri biraz daha fazla bitap düşer ama böyle bir çatışmanın galibi olmaz. İlle de bir galip aranacaksa, bu hiç kuşku yok TC olacaktır.

Bu eleştiriler ne kadar doğru ve yerinde ise, aynı anlayışı yansıtan davranışlar içinde bulunmak da o kadar yanlıştır. Yanlış olan bir davranış biçimi kim tarafından politika

sahnesine aktarılırsa aktarılırsın yine yanlışır. A kesimi yaparsa doğru, B kesimi yaparsa yanlış diye bir şey olamaz. Eğer geleneksel düşünüş ve davranış tarzının aşıldığı söyleniyorsa, bu, "benim de tekrarlamaya hakkım yoktur" şeklinde algılanmak ve ilke edinilmek durumundadır. Ulusal kurtuluş hareketi bakımından, salt savaşın gereklerine göre düşünülse bile, düşmanı yalıtın, dostları çoğaltın bir politikanın gerekli ve zorunluluğu bütün pratikler tarafından ortaya konmuş ve sonuçları itibarıyla zararlı olduğu söylenemeyecek bir gerçektir. Pratiğin ortaya koyduğu bir diğer gerçek ise, bunu dikkate almadan atılan her adımın, düşman karşısında savaşan gücün durumunu güçleştirdiğidir.

Farklı eğilim ve politik perspektife sahip örgütlenmelerin varlığı yapay değil, ülkenin nesnel koşullarından kaynaklanan doğal bir durumdur. Bunların her biri, mevcut durumda bütünleşmemiş olsalar bile ideolojik olarak temsil etmeye çalıştıkları sınıf ve tabakaların çıkarları doğrultusunda ulusal sorunun çözümüne yaklaşacak ve bu doğrultuda politika yapmaya çalışacaklardır. Bunlardan herhangi biri bir diğerine göre farklı bir siyasal çözüm ve mücadele biçimiyle ortaya çıkabilir. Bu, otonomcul olabilir, fedaralist veya bağımsızlıkçı. Sömürgeci egemenlik zora dayanır ancak zaman içinde kendi varlığını gönüllü olarak kabullenebilecek kesimler oluşturur veya oluşur. Rejimle bütünleşmiş, kendi varoluş koşullarını, ancak sömürgeci düzenin sürmesi durumunda mümkün gören sınıf ve kesimler bu türdendir. Türkiye kapitalizmiyle bütünleşmiş işbirlikçi burjuvazi, büyük toprak ağaları ve kimi aşiret reisleri bu kategoriye girer. Diğer sınıf ve tabakalar, mevcut tavırları nasıl olursa olsun, nesnel olarak sömürgeci rejimle çelişen, onun varoluş koşullarından zarar gören konumdadırlar ve uzun vadede ulusal kurtuluş cephesine çekilebilecek potansiyele sahiptirler.

Bu gerçek ışığında soruna yaklaşılmalı ve mevcut durumda tarfsız kalanlar da dahil, fiilen düşman saflarında yer almadığı müddetçe, farklı yöntemlerle politika yapsa dahi hiç bir güç düşman olarak algılanmamalıdır. Bunlara karşı elbette ki mücadele edilecektir ama "yok ederiz"e dayanarak değil, ideolojiye dayanarak.

Bağımsızlık ve sosyalizmi hedef alarak birleşen ve mücadele etmek isteyen güçlerden rahatsızlık duymak veya bunları mücadele karşısı oluşumlar saymak son derece yanlıştır. Varsa böyle güçlerle sömürgecilige

karşı mücadele temelinde işbirliği yapmak ulusal kurtuluşçuluğun gereğidir. Eğer farklı yöntemler izlenirse IKDP'ye yöneltilen bütün eleştiriler anlamsızlaşır ve kitleler nezdinde haklılığını yitirir. Eğer sömürge-sömürgeci çelişkisi esas alınmaz ve ittifaklar politikası buna göre belirlenmez, "mücadele etmek isteyen yeni güçler geliyor, öyleyse önce bunlar bastırmalıyım" denirse, daha şimdiden federalistlere göre otonomcu veya kültürel özerklikçiler, bağımsızlıkçılara göre de federalistler düşman ilan edilmeyi hak etmiş demektir.

Farklı eğilim ve politik perspektife sahip örgütlenmelerin varlığı yapay değil, ülkenin nesnel koşullarından kaynaklanan doğal bir durumdur. Bunların her biri, mevcut durumda bütünleşmemiş olsalar bile ideolojik olarak temsil etmeye çalıştıkları sınıf ve tabakaların çıkarları doğrultusunda ulusal sorunun çözümüne yaklaşacak ve bu doğrultuda politika yapmaya çalışacaklardır.

Bugün, mücadelenin yükseltilmesi kadar ayırım noktalarının doğru biçimde belirlenmesi de önemlidir. Geçmişteki olumsuzluklar bugünün şekillenmesi üzerinde etkide bulunabiliyorlarsa, tekrarlanmaları durumunda geleceği de olumsuz yönde etkileyeceklerini belirtmek bile gereksizdir. Bugünden başlamak üzere bütün çabalar-herkes için geçerli olmak üzere-halkın çıkarlarını esas alan ve bu temelde mücadele eden örgütlenmelerin yaratılmasına yönelik olmalıdır. Güney'le çatışma ortamı yaratabilecek politikalar yerine, en azından tarafsız kalmasını sağlayacak adımlar atılmalıdır. Bunun için ambargo kaldırılmalı ve Güney'li halk IKDP'nin tutumu karşısında duyarlı kılınmalıdır. Kuzey'de mücadele etmek isteyen güçlere ise düşmanca değil, dostça yaklaşılmalıdır. Çünkü böyle bir gelişme fiilen düşmanın faaliyet alanını daraltacaktır. Bugüne kadar silahlı mücadele vermedikleri için eleştirilebilirler ama bugün bunda karar kılmışlarsa "acaba neden buna karar verdiler" diye sormak ve yanıt olarak "mücadeleyi boğmak istiyorlar"a bağlamak son derece yanlıştır.

KAPİTALİZM'İN BUNALIMI VE ÇEYREK DEMOKRASİ'Lİ ABD'DE BAŞKANLIK SEÇİMLERİ

C. SEYDO

ABD'de Başkanlık seçimleri iyice yaklaşırken, G. Bush için işler iyi gitmiyor. Yapılan araştırmalara göre Bush'a verilen halk desteği %35'de kalırken, B.Clinton'un desteği %48'dir. Teksas milyarderlerinden R.Pero'un yeniden başkanlık adayı olarak seçimlere katılması da G.Bush'u kurtarmayacağına benzer.

Yaklaşık birbuçuk yıl önce, Körfez savaşıdan hemen sonra, G.Bush'un halk arasında %90 gibi bir desteği vardır.

"Bir köşe yazarının yazdığı gibi; **"ABD bombalarının başka ülkedeki çocukları katletmesini zafer naraları ile kutlayan bir Kuzey Amerikalı, ertesi gün ABD'deki kürtaja karşı çıkararak, ana rahmindeki embriyonun yaşaması için sokaklara dökülür"** derken, Kuzey Amerikalı'nın egoyizmini, emperyalizmin ideolojisinin ve kültürel yapısının ikiyüzlülüğünü anlatmaya çalışıyordu. Körfez savaşıdan hemen sonra, halkın G.Bush'a %90'lık bir destek vermesinin kökeninde bu ideolojik ve egoyist yapı olsa gerek. Bu yılın

başında yapılan bir araştırmaya göre; "halkın %65'i, ABD'nin dış politikasının en önemli hedefinin, Amerikalıların iş olanaklarını savunmak" olduğuna inanıyor. Bunun yanı sıra, medya tekellerinin manipülasyonlarla mobilize ettiği Amerika'lı yığınların; "Komünist Tehlike var" gerekçesiyle, SSCB'ye ve sömürge ve ezilen halkların kurtuluş mücadelelerine karşı bir düşmanlığı da var. "Komünist tehlike" ve ABD'nin emperyalist emelleri karşısında sürekli devletini destekleyen bir Amerikalı, bu amaçla ABD ordusunun sınırları dışında yaptığı her saldırı ve işgali de destekleyip savunmuştur. ABD, bu sayede tüm kapitalist devletleri "Komünizm tehlikesi" karşısında kendi etrafında toparlamayı ve bir cepheden hareket ettirmeyi başarmıştır. ABD, küçük ülkeleri kendi politikasına alet etmek için ekonomik gücünü ve askeri üstünlüğünü bir tehdit unsuru olarak kullanmıştır.

Ama artık "Komünist tehlike"yi oluşturan SSCB yok. Amerikalı bu tehlikeden şimdilik kurtulmuş sayılır. Fakat en büyük tehlike ABD'nin

içinde bulunduğu ekonomik krizdir. Giderek derinleşmesi ve bunun da birinci derecede yoksul milyonları etkilemesi; hergün bu yoksul milyonlara yenilerinin katılması Amerika'da artık gözleri ülke dışı sorunlarından ülke içi sorunlara çevirmiştir. İşte G. Bush'un bir yıl içinde seçmenlerden aldığı desteğin yarısından da daha az bir düzeyin altına düşmesinin altında yatan asıl gerçek, üçüncü yılına giren, fakat bir türlü düzelme işaretleri göstermeyen tersine giderek derinleşen ekonomik bunalımdır. Öyle bir bunalım ki birçok yönleriyle ikinci dünya savaşı öncesindeki bunalım andırıyor.

ABD tekeli kapitalist şirketlerinin 1991 yılı ortalama toplam karı %21 gerilemiştir. Hergün ortalama olarak 2.600 kişi işinden kapı dışarı ediliyor. İşsizlik giderek büyüyor. Resmi açıklamalara göre %7.8, fakat bağımsız kaynaklar bu sayının çok daha fazla olduğunu söylüyorlar. Siyahların çoğunlukta olduğu bölgelerde, özellikle büyük kentlerde işsizlik %60'tan daha fazla. İşsizliğin azalacağına dair hiçbir belirtinin ol-

madığını belirtiyor ekonomistler. İkinci dünya savaşından hemen sonra, dünyadaki üretimin ve pazarın %50'si ABD'nin elindeydi. Şimdi bu oran %25'e inmiş durumda. ABD sermayesi geriliyor, üretimi düşüyor. En büyük rakiplerinden Japonya ve Almanya'da ise üretim ve dünyadaki pazar payı ABD'ye oranla yükseliyor. Örneğin; 10 yıllık bir sürede, ABD'nin çelik sanayisinde iş olanağı yarı yarıya düştü. Otomobil sanayisinde ise üçte ikiye indi. Dünyanın en büyük otomobil şirketi olan General Motor 91 ve 92 yılları içinde 21 adet fabrikasını kapatma kararı alırken, 74.000 işçinin işine son verdi. Ulusal sembol ve dünyanın en ünlü bilgisayar şirketi olan IBM mallarına alıcı bulmada güçlük çekiyor. Son bilgilere göre, IBM personelinin %12 azaltacak ki bu ortalama 40.000 kişiyi daha işsizler ordusuna katacaktır.

Bunalım Kapitalist Ekonomik Sistemin İçindedir.

1973-75 ve 1979-81 bunalımı sonrası büyüme, daha önceki 20 yılın düzeyi ile kıyaslanamaz düzeyde düşük oldu. Uzun vadeli yatırımlar istenilen sonucu vermedi. Ama, işçi ücretlerinin geriye çekilmesi, Üçüncü Dünya Ülkeleri'ndeki ucuz işgücü ve ham maddenin emperyalist sermaye tarafından yağmalanması, devlet şirketlerinin özelleştirilmesi ve sosyal hizmetlerdeki kısıtlama ABD, kapitalist tekellerin karlarını belli ölçülerde artırmayı başarmasına rağmen, ABD kapitalizmi bunalımdan kurtulamadı. Çünkü, emperyalist-

kapitalizmin kendi iç dinamiğinde barındırdığı sürekli bir bunalım sözkonusu. Kapitalist sistem ekonomik yasası gereği, amansız bir rekabeti ve birinin kazanması diğerinin kaybetmesini beraberinde getirir. Bugün, kaybeden ABD, kazanan ise Japonya ve Almanya kapitalizmidir.

1982'den sonra sosyal hizmetlerdeki kısıtlama ve 2.000 milyar dolarlık askeri yatırımlar ABD'de ortalama %3,6 olan ekonomik büyümeye olanak sağlayabildi. Ancak, bu, kendisiyle birlikte bütçede yeni sorunlar yarattı. Tüm bunlara zengin kesim için 370 milyar dolarlık vergi indirimini de eklenince, daha önce borç veren bir ülke olan ABD, borç alan bir ülke durumuna düştü. On yıl içinde ABD'nin devlet borcu 900 milyardan 3.000 milyar dolara çıktı. Buna özel şirketlerin borçları da eklendiğinde borç 12.000 milyar doları buluyor. Bu rakam dünyadaki bir yıllık ulusal gelirin yarısına eşittir. ABD, 1920 yıllarından bu yana ilk kez bu büyüklükte bir borca sahip. Ekonomistler, bütçe açığının bu yıl 400 milyar dolar olarak gerçekleşeceğini söylüyorlar.

Öte yandan zenginler vergi vermekten muaf tutulurken, işçilerin gerçek ücretlerinde %11,7 bir düşüş oldu. Yoksul sınıflar gelirinin %80'nini faiz ve taksitli ödentilere harcıyor. Bir şirket müdürününün maaşı bir işçinin maaşından 110 kat daha yüksek. Yani bir işçi 600 dolar maaş alıyorsa bir şirket müdürü 55.000 dolar maaş almakta. Milyonerlerin sayısı 12'den 51'e çıktı. "K. Amerika Çocuk Esirgeme Fonu" nun yayınladığı bir rapora göre; yarı aç yaşayan ve yeterli

besin alamayan çocuk sayısı ABD'de 10 yıl içinde 11.2 milyona ulaştı. Raporda ilginç olan, ilk kez açlık sınırında yaşayan çocukların çoğunluğunun beyaz olmasıdır.

ABD'nin bugün varolan ekonomik bunalımı iki yıl önce başladı. Körfez savaşı ile birlikte biraz düzelme gösterdi. Ancak bu düzelme çok kısa sürdü. 1991 Nisanı'ndan '91 Eylülü'ne kadarki dönemde üretim %1,6 bir büyüme gösterdi. Fakat büyüme Eylül'den sonra yeniden gerilemeye başladı ve yıl sonunda %0,3 larak gerçekleşti.

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte, askeri harcamalarda yapılan 50 milyarlık kısıtlamaya gidilmesi; ABD sanayisinde yeni sorunları beraberinde getirecektir. Silah sanayinde çalışan 2 milyon işçiden 500 bini aşkınının işten çıkartılması karara bağlanmış durumda. Bu da işsizliğin daha da yükselmesi demektir.

ABD burjuva politikacıları ekonomik bunalıma çözüm bulamıyorlar. G. Bush'un bu yıl başlarında Kongreye sunduğu bütçe ekonomistler tarafından olumsuz bulundu. Bütçe, ekonomik hiç bir soruna çözüm bulmazken, sermayedarlar için yapılmak istenen vergi indirimi önerisi ile bütçe açığının 400 milyar doları aşacağı tahmin ediliyor. Ayrıca, faizlerin düşük olması ve bütçe açığının sürekli yükselmesi nedeniyle ABD doları, diğer dövizler karşısında, özellikle de Almanya'nın faizleri yükseltmesinden dolayı değer kaybediyor bu da, ABD ekonomisini yeni yüklerle karşı karşıya getiriyor.

Yeni bir Pazar Savaşının İşaretleri

Bu yılın başında, G. Bush'un yanına ABD'nin belli başla şirket müdürlerini de alarak gerçekleştirdiği Japonya ziyareti, ABD'nin ekonomik olarak bir krizde olduğunu tüm yönleriyle ortaya koydu. Devletler arası geleneksel görüşmeler ve yandaş bir devleti ziyaret yerine, G. Bush, adeta Japon kapitalistleri önünde el pençe dilendi. Japonlar'dan pazarlarını Amerikan mallarına açmalarını ve ABD ile ticareti arttırmalarını nazikçe rica etti. Neki, Japonya basını, G. Bush'u bir otomobil satıcısı yerine koyarak alay etti. Hemen ardından New York Times'in redaktörü; G. Bush'un Japonya ziyaretini "Bir Fiyasko" başlığıyla verdi. Emperyalist güçleri ortak stratejiler geliştirmeye zorlayan Komünist tehlikeyi oluşturan SSCB yıkıldıktan sonra, emperyalist devletleri bir arada tutan en önemli gerekçede ortadan kalkmış oldu. Bu, Japonya ve AT devletlerinin, özellikle de Almanya'nın Körfez savaşında ABD'nin çizdiği stratejiye katılmakta isteksiz davranması ve Almanya'nın Balkanlar'daki gelişmelerde bağımsız tutum takınmasında açıkça görüldü. Ayrıca, ABD'nin ekonomik olarak zayıflayan konumu, Japonya'nın ekonomik olarak giderek Uzak Asya'da güçlenmesi, AT'nin siyasi, askeri ve ekonomik birliğini oluşturan Maastriç antlaşması, dünya pazarlarının yaklaşık olarak %80'ni elinde bulunduran bu üç empe-

ryalist blok arasında pazar elde etme mücadelesini giderek kızıştıracağıdır. Japonya, ABD ile yaptığı ticarete daha üstün durumda. Ticaret fazlalığı yaklaşık olarak 38,5 milyar dolar. Japonya'nın dünyadaki üretim ve pazar payı %5'ten %17'ye çıktı; ve 80'li yıllarda ABD'den ortalama %1 daha fazla ekonomik büyümeye sahip oldu. Japonya sermaye ihracında da ABD'yi geride bıraktı. Uzak Asya'da 1985 ile 1990 arası 26,8 milyar dolar yatırım yaparken, ABD'nin yatırımı aynı dönem içinde 7,4'de kaldı. ABD'deki sekiz büyük otomobil şirketinden beşi Japonlar'ındır ve otomobil pazarının %30 Japonların elindedir.

ABD, Sovyetler Birliği karşısında diğer kapitalist devletleri kendi liderliği altında toparlayabildi. Bu işbirliğinin tek amacı "Komünizmi yenmek"ti. Emperyalistler bu amacına ulaşmış durumda. Ne ki, soğuk savaşın emperyalistler tarafından kazanılması savaş tehlikesinin ortadan kalktığı, yada barışçı bir ortamın yaratıldığı anlamına gelmiyor. Dünyada yeni savaşlar ya da bölgesel çıkar çatışmaları finans kapitalin değişik aktörleri arasında gündeme gelecektir. Bugün aralarında pazar çelişkisi giderek keskinleşen şu üç emperyalist blok oluşmuştur: ABD, Kanada, ve Meksika tarafından oluşturulan ekonomik blok, AT'nin siyasi ve ekonomik olarak Maastriç'te karara bağladığı Avrupa Birliği ve Japonya'nın Uzak Asya'da oluşturmaya çalıştığı sermaye hegemonyası. Bu üç blok şimdiden protektionizm* deni-

len politikayla birbirlerine karşı gümrük duvarlarını yükseltmeye ve iç pazarlarını savunmaya geçmişlerdir. Emperyalist-kapitalizm için bugünkü silah, gümrük duvarlarıdır, bunun ardından gelen pazarlar üzerinde savaş olacaktır. Bu birden bire olmayacak elbette.

Daha şimdiden ABD bu yönde belli bir mesafe almıştır. 1979'dan bu yana ABD'ye girişi sınırlandırılan malların oranı %8'den %22'ye çıktı. Avrupa Topluluğu, kendi çiftçilerini korumak için Üçüncü Dünya Ülkelerinin tarım ürünlerine karşı gümrük duvarlarını örüyor ve AT dışındaki ülkelerin mallarının ithal edilmesini sınırlandırıyor.

ABD Ticaret Bakanlığı'nın komisyon Başkanı Ernest Hollings, ABD'nin "yeni bir savaşı, pazar savaşını kazanmak zorunda" olduğunu söylüyor. Fransa'nın başbakanı Cresson, "Japonya'nın teknolojisi dünyayı ele geçirmek üzere" diyor.

ABD'deki ekonomik bunalım AT ülkelerine sıçramış durumda. Son günlerde para piyasasının krizi tüm Avrupa ülkelerinde faizleri birkaç kat yükseltti. Bazı ülkelerde yüz kat yükseldi. Faizlerin yükselmesi küçük ve orta şirketleri -özellikle konut dalında- iflas eşiğine getirdi. İngiltere'de haftada 12.000 şirket iflasa gidiyor. İsveç'te iflaslar bir yıl içinde ikiye katlandı.

Ekonomik bunalımın işaretleri Japonya'da da başladı. Bilgisayar satışı %17 geriledi. Otomobil satışlarında da 1991 yılında gerileme oldu. Sony gibi büyük şirketlerin kârında düşüş görüldü. Bu yılın başından beri Japonya

*Bir ülke ekonomisinin başka ülkelerin rekabetine karşı korunmasını öngören ekonomik politika.

borsasında hisse senetleri %37 değer kaybetti. Bunalımın, ABD'de olduğu gibi Japonya ve AT'de de uzun vadeli olması halinde, yeni bir dünya ekonomik krizi kaçınılmaz olacaktır. Daha şimdiden, tasarruf bankalarının yıllık zararı 1.000 milyar dolara ulaşmış durumda. Aynı işletmeler iş bankalarında da görülmekte. ABD başkanlık seçimlerinde her iki partinin tüm adayları, Japonya'ya karşı sloganlar atarken, şirketlerde "yerli malı al" kampanyasına başladılar.

Bunalımın kapitalist ekonomik sistemin bir sonucu olduğunu yığınların gözünden gizlemeye çalışan ABD'li burjuva politikacıları, Japonya ve Almanya'yı günah keçisi olarak göstermekte. Öte yandan, Japonya şirketleri ABD'de 1989-90 arasında 27,2 milyar dolar yatırım yaptı. AT'nin ABD'de ki yatırımları, ABD'nin AT ülkelerindeki yatırımlarından çok daha fazla. Dolayısıyla, ABD ekonomisi büyük oranda Japonya ve AT emperyalistlerin sermayesine bağlıdır.

Bil Chinton Care Mi?

"Önce İnsanlar" sloganıyla seçim kampanyasına başlayan B. Clinton'un, ABD'nin içinde bulunduğu ekonomik sorunlara çözüm bulacağına çok az insan inanıyor. Çünkü; G. Bush'un ekonomik politikasından farklı bir politika önerilmiyor. Örneğin; Liberal bir ekonomist olan John Miller "B. Clinton'un köklü bir değişikliğin olması gerektiği yönündeki konuşmasının ardında ciddi bir doğruluk var. Ancak, apaçık ortadaki Clinton'un programı da

şirketlere ve şirket şeflerine öncelik tanıyacak; özellikle büyük kentlerin krizi, eğitim sistemi ve eşitsiz gelir farklılıkları hakkında güçlü bir alternatifi yoktur. Clinton içinde, ekonomik büyüme sosyal politika açısından önemli bir yoldur" diyor.

Demokratların seçim bildirilerinde şöyle deniliyor: **"Büyüyen bir ekonomi, yüksek maaş ve bilgi: aile, belediye, iş sahası, azınlıklar sorunu ve ABD'nin dış politikasını önemli ölçüde belirler"** (Aktaran, Internationalen S. 38 s. 15) Clinton'un programına göre askeri harcamalardan 50 milyar dolar kısıtlanacak. Bunun 20 milyar dolarının kamu hizmetlerinde kullanılması öneriliyor. Ancak yapılan bir hesaba göre, sadece okulların ve yolların tamirâtı için tam 125 milyar dolar, az gelirliler için tam 250 milyar dolar gerekiyor. Dolayısıyla B. Clinton'un önerdiği 20 milyar dolar denizde bir damladır. ABD'de kökleri sistemin derinliklerinde bulunan bir ekonomik krizin varlığı apaçık ortada. Bu krizin baş aktörü Cumhuriyetçi Parti'nin 12 yıllık iktidarında. Cumhuriyetçi hükümetler büyük burjuva sınıfını vergi indirimi ve sermaye desteği ile sürekli ödüllendirirken, yoksul ve orta kesimin sofrasından da sürekli kestiler, temel kamu giderleri bütçesinden her yıl kesintiler yaparak parayı özel şirketlerin kasalarına aktardılar. Böylece, zenginlerle yoksullar arasındaki gelir dağılımı adaletsizliği korkunç bir düzeye çıkarıldı. Burjuvazinin engelsiz sömürüsü ABD'yi sosyal

politikalar açısından az gelişmiş geri bir ülkenin düzeyine getirdi. Siyahların yaşadığı kenar semtler Türkiye'deki gecekondu mahallelerinden daha yoksul, geri ve berbattır. Bir siyah için bugün varolan iş olanağı, uyuşturucu satmaktır; ya da yankesici mafyasına katılmaktır.

Bu koşullarda yoksul sınıfların umudu Demokrat Partinin adayı B. Clinton olmuştur.

B. Clinton, bu haksızlıklardan sözediyor ama, düzeltilmesi için; G. Bush ve Cumhuriyetçiler'in 12 yıldır uyguladıkları reçetelerin aşağı yukarı aynısını öneriyor. Amerika'nın ekonomik olarak büyümesi, ekonomiyi elinde tutan tekelci burjuvazinin büyümesi demektir. Bu büyümede ancak yoksul sınıfların boğazından keserek sağlanabilir. Clinton yüksek gelirlilere yeni vergiler getireceğini söylüyor. Ancak bu, yoksul kesimleri oyalamadan öte bir anlam taşımıyor.

G. Bush karşısında, başkanlık adayı olmak isteyen -Demokrat veya Cumhuriyetçi olsun- diğer tüm adayların sloganı **"Önce Amerika"** oldu. B. Clinton da bu slogandan en çok oy toplayan adaylar arasında. Cumhuriyetçilerin ikinci adayı Pat Buchanan -ki ünlü bir şovenist- şöyle diyordu: **"Bana oy verirsen, ülke dışı ziyaretlere gerek kalmaz. Japonya, Almanya vs. ülkelere Amerika'nın çok yardımı oldu, ama bize hiçbir şey vermediler, hep aldılar... Ben Amerika ve Amerikalılar'ın yeniden dünyada ilk sırada olmasını istiyorum."** G. Bush ise, yığınları Japonya ve Almanya'ya duyduğu tepkiyi dikkate alarak; **"En bece-**

rikli insan Japonya'da değil Amerika'dadır. En çalışkan adam Japonya ve Almanya'da değil Amerika'dadır... Ben, sadece askeri olarak süper güç değil, ekonomik olarak ta süper güç olan bir Amerika yaratmak istiyorum." diyordu. B. Clinton: **"Önce Amerika insanı"** parolasıyla aynı ruha hitap ederek seçim kampanyasına başlıyordu.

G. Bush ile B. Clinton arasında, ekonomi ve dış politika meselelerinde büyük ayrılıklar yoktur. Daha çok tali planda kalan, Kürtaj, Eğitim ve askeri harcamalar gibi sorunlarda nüans farklılıkları sözkonusudur. Dış politikada demokratlar ve B. Clinton, G. Bush'un planlayıp ezilen hallara dayattığı **"yeni dünya düzeni"** ve Körfez Krizi ile ilgili politikaya, Japonya ve AT emperyalist bloklar karşısında ABD, Kanada ve Mexika arasında karara bağlanan Amerika Ekonomik Birliğine, son olarak, ABD'nin Üçüncü Dünya Ülkeleri'ne karşı saldırgan siyasetine tümüyle katılıyor. ABD'de politikayı belirleyen iki güç vardır. Biri tekelci burjuvazi diğeri ise, Pantagondur. Cumhuriyetçiler olsun Demokratlar olsun ABD'deki tüm politikacıların faaliyeti bu iki temel gücün izlediği siyasetle koşullanmıştır.

Çeyrek "Demokrasili" Ülke ve İşçi Sınıfının Son Durumu:

ABD'inde, ezilen yığınlar, yıllardır "komünist tehlike" propagandası ile sosyalist düşüncelerden ve devlete karşı örgütlenmekten korkutuldular. 1900'lü yılların başlarında da dünyanın en yoğun sendikal

örgütlenmesine sahip olan ABD bugün dünyanın en zayıf ve en pasif sendikalarına sahip ülkeler arasındadır. Ayrıca birçok sendika, CIA'ye, Mafya ve burjuva şirketleri tarafından yönetilmektedir. Sendika liderlerinin burjuvaziye karşı ciddi bir eyleme girişmemeleri ve ona sadık olmaları toplumda pasifizm ve politikaya ilgisizliği beraberinde getiriyor.

Kettering Foundation'in yaptığı bir araştırmaya göre, halkın %50'si, seçimlerde oy kullanmayışının gerekçesi olarak; **"para ile yönetilen bir sistemde yönetimi etkileme şanslarının olmadığı"**nı göstermektedir.

G. Bush'un başkan seçildiği 1988 seçiminde kullanılan oy oranı %52 civarında ve G. Bush, oy hakkı olan tüm Amerikalı seçmenlerin toplam oylarının %27'sini aldı. Başka bir deyişle G. Bush toplumun çeyreğinin oyu ile iktidarda. Bunun anlamı; ABD çeyrek "demokrasili" bir ülkedir.

Başka bir araştırmaya göre, 1990 seneto seçimlerinde 300 milyon nüfuslu olan toplumun, 110 milyonu oy kullanmadı. Ve aynı araştırmada tespit edildiğine göre, halkın %60'ı her iki partinin dışında bir partiye oy vereceği yönünde görüş belirtti. Son seçimlerde, 18 ile 30 arası gençlerin %15'i oyunu kullandı. Halkın üçte biri her iki partinin zenginlerin partisi olduğunu belirtiyor. Zaten, oy hakkını kullanan da zengin ve orta sınıflardır.

Burjuvazi bu a-politik durumun değişmemesi için elinden gelen her engeli yaratıyor. Örneğin, aday olmak ve seçim kampanyası yürütmek için milyonlarca doların olması gerekir. Elbette hiç bir yerde, şu

kadar doların olmazsa seçimlere giremezsin' diye yazmıyor, ancak burjuvazi ezilen sınıfları seçilme hakkından alıkoymak için böyle bir fiili koşul yaratmış. R. Pero'nun üç aylık seçim kampanyasının ona 41 milyon dolara mal olduğunu öğrenen her insan işin espirisini anlayacaktır.

Ezilen geniş yığınların seçimlerde oyunu kullanmayışı yeni bir işçi partisinin gerekliliğini ortaya koyuyor. Sosyalist demokrasiyi hedefleyen ve yığınların insiyatifine öncelik tanıyan devrimci bir sosyalist parti; Amerika'daki emekçi yığınların muhalefetini daha örgütlü bir seviyeye çıkartacaktır. Gerçi ABD'de bir komünist parti var ama, çok cılız ve pasif. Ayrıca, Sovyetçi politikasından dolayı yığınlarda sempati toplayamıyor.

"Labor Militant" adlı marksist bir gazete çevresinin açtığı bir kampanyaya göre, yeni bir işçi partisinin örgütlenme önerisi birçok sendika tarafından olumlu bulundu.

ABD işçi sınıfı dünyanın en büyük işçi sınıfıdır. Bu sınıf; 1 Mayıs gibi dünya işçi sınıfının geleneksel bir bayram olarak kutladığı mücadele örneklerini yaratmış bir sınıftır. bu sınıfın yeniden siyasi olarak harekete geçmesi, dünyada birçok şeyi değiştirecektir. Burjuvazi, ekonomik bunalıma çare bulamıyor. ABD işçi sınıfı da bu bunalımın yükünü daha fazla çekemez, er veya geç bir patlamaya olacaktır. Los Angeles isyanı farklı bir biçimde gelişmiş ve yanlış hedeflere yönelmiştir fakat, toplumdaki patlamanın bir işaretidir.

KONTRGERILLA APO MÛSA KIST

Ali Laser

Virende Serê Ap Musayde (Musa Anter) di hire qesu vajîne. Musa Anter kamu? Çiko rıwawu vajîne-ke simakî nas bikerê.

Ap Musa 74 (hawtau Çar) sardero, Mardin de amo dîna. Sevêta mîletê Kurdî zof xebetîyo. Na sevêf ra omre xuye letêra Jedê zindanu nê dewlata Tirkî dê vêno ra. Hata na sare têde surgunde mendî. İy zof heqeret, zof zulum dîbi. Hema ey qetyan na zulumê zordaru re vîle çewf nêkerd. Qe raa xo ra nêcêra ra. Ap Musa zof çerbi, zof rindbi, seveta Kurdistan di hirekî kitavî viraşt. O sevêta welatê xo zof gurîya, kulturê, hunerîya Kurdan ser zof qeseye wêş vat.

Rozune xuye pêynu de ki rojnamane "Özgür Gündem", "Y. Ülke" û "Welat" te nivîs kerdênê. Dewleta Tirk verê qelema Musa Anter' de kowtîbi ver vele. Peynîyede evê deste kontrgerilla Musa Anter Dîyarrebekîrde ard kistene.

Sodurê 20'e (vîşt) asma Payîze virene (EYLÛL) de, ustara niştî oravê ke şer kar. Deste zû mordem de rojname Günaydîn estbîye, yakerdbe ra wendênê mi ki reê çim verdra cî kê vano "Musa Anter Kist" o ... nê zona ke mi re sebi.

Zarêmi vesa daye, zarêmi, Apê ma, Ape Kirmanca, Apê qal kisto. Kamîl bebêxt, kamîl bê namus, kamîl zalimê murdarî qemîsê to biyî. Apo Musa, weraza û birarza ê to ra toray. Seveta to sond werd, hefê to hardde nêverdame. Qelema to hardde nêverdame. Raa qe to mîsnama ma a raa tora some to her waxt zare maderî. To nê merda.

Iye qe qursune sana to, wî hata axrete eve a qafçellin sone binê hard. Ma zof rîna zonemeke dismen bebexto. Hîrsê heştîte kê Seyit Rîzay ra vanê, "Bê teslimbe ma heqa Kirmancû dame." Seyit Rîza dr. Seyit Rîza hevalanê xo ra vano: "Ez son". Cîra vane: "Apo meso bextê dismêni çîno dismen bebexto, bextê romî qe çîno to darde kenê." Seyit Rîza vano "Ez dandî ama 75 sar sarê Kirmancu wes bo, Kurdistan wesbo, servê Kurdistan zu Rîza şîyo sebena" vano sono. Dîsman eve be bextiyê Seyit Rîza darde kerd. Ap Musa kî zê Seyit Rîza'yî na raêde şehît bî û kot mabêne şehîdanê Kurdistanî. Vedat Akdemîr qê ke kîşîya. Ap Musay kî vatbî "merdena nanêne mirekî neşîvbo."

Ap musa, to xalîya xo kerde. Wastena to biye, te eve namuse xo hata nîka raustêna Kurda xebetî-

ya na raêde jê şehîdunê Kurdistan, jê camerdî dapêro, jê camerdokî merda. Nara dime kî sima kotra caverdo, ra dimekî ma sonimê.

Mî corde kî va; dismen bebêxtî na seveta qeweta xo zû keme ver dismên de pet vindime. Sevêta xêleşayîna xo urjîme xo ser waxt wate cen-gîyo, waxte vînetene nîyo. Têde piya ju bîme gonyay şehîdunê xo hardde meverdimê.

Na gon nevîndêna hatake Kurdistan nê xêleşîya, hata xêleşayîna Kurdistan ave!...

Sarê mîletê ma wes bo...

Ap Musa Nêmireno!

Şehîde ma nêmirênê!

Bîmîro Kontrgerilla!

Sa bo mîletê Kurdî û Kurdistan!

SARÊ DERSİMÎ APO MÛSAYÎ XO VÎRA NEKENO

Derde, dîrbetê mîletê Kurdî roj vê roj benê giran.

Ma raa şorêşte zof şehît day, honakî danim. A roj Apo Musa (Musa Anter) kî Amed de hete Kontr-gerillan ama kîştene. Kîştene dey ra dîma sare Dersîmî seveta Apo Musay ju roze çevêre dukanan caday, keşî kepeng ranekerd. Aravey neguray kes caye nişî. Dersîm seveta Apo Musay şa gîreda.

Sare Dersîm zonen qe Apo Musa saadê Qırkerdana Dersîm'vî. İy dades rojki seweta Bese, Edene'de (Adana'da) zîndanda mendbî. Apo Musa mîlete Kurd're, sare Dersîm're poşt vîye, o qalîke ma vî.

Apo Musa, Apê ma vî, rehberê ma vî şoreşker û sevkane welatbî. Dewlata Tirkî qe retîye nedey ey. Her roje berdene cîre zulm kerdene işkence kerdne, estene zîndanû.

O doste hewale Dersîm bî,

O doste Seyit Rîzay û Bese bî,

O doste ma bî,

O Apê ma bî,

Ma ey xo vîra nekenimê!

**Dersîmra Xeberdare
SERKETIN'e**

XALO MUSA İÇİN AĞLAMAYINIZ

T. Demirer

Düşmanın bizden kopartıp aldıkları, kare kare fotoğraflarda, bizi sorgularcasına "olduğu" gibi duruyor... Ekmeğin, aşkın ve özgürlüğün olması gereken dünya yolunda, kaybettirilmek istenen insanlığımıza nasıl da kastediyorlar. Bu durumu tasvir etmek istesem de; sözcükler duygularımı ifade etmekten ne kadar uzak...

"Apé (amca)", "Kek (Üstad)", "Seyda (Öğretmen)", "Mamosta (Bilge)", "Heval (Yoldaş)", "Bıra (Kardes)", "Pısmam (Dost)" sıfatlarının tümüne, fazlası ile layık olan özgürlük savaşçısı Musa Dayı, kirli savaşın sahipleri yani düşman tarafından katlettiler; "Osmanlı da oyun tükenmez" gerçeğini bir kez daha kanıtladı...

Şırnak, Nusaybin, Batman, Göle ve şimdi de Musa Anter'in katli: Vahşet tam istem sürüyor. Ve vahşetin karşısında, Ey Raqib'i söylüyor Kürt insanı. Acılarına bir de, katledilen Dayısının öfkeleri eklenmişken...

Kürt halkı ve Türkiyeli radikal sosyalistler Dayısını yitirdi: "Yeğenim Hüseyin Deniz öldürüldüğü zaman "Ez xale'te me Hüseyin!.." demiştim. Şimdi de tekrar söylüyorum: "Ez xalê we me" yani ben sizin dayınızım." (M.Anter)

"Ömrünü, en güzel, en olacak, en olması gereken şey için" veren O; Zagros ve Mezopotamya'nın tüm zenginliğini kişiliğinde somutlaştıran bir "Pir-ü Fani (Ölümlü Ulu Kişi)" idi. Aydınlanmanın yol gösterici feneri idi. Mücadeleci yaşamı ile bir tarihti. Özgürleşmenin aydınlık yolunda gerçeğin gerillası idi. 74 yaşında ve İsmet Sezgin'e inat "normal gazeteci, normal yazar" değildi...

İsmail Beşikçi'nin ardından, "Musa ağabeyin rahatça huzur içinde uyuduğundan hiç kuşku duymuyorum. (...) 1984'den sonra yeni bir ruh ve heyecan kazandığını, mutluluğu yakaladığını da biliyorum" dediği O; ak saçlarına savaş tolgası geçirmiş bir özgürlük savaşçısıydı. Sorduğu soruların yanıtlarını arayan O; ülkesinin içine boğulduğu karanlıklarda "her giya ser koka xwe şin dı be (Her ot kendi kökü üzerinde yeşerir)" (Ehmede Xani) gerçeğini kanıtlayan bir aydıydı. "Em ne binketi ne (Yenik değiliz)" diye haykıran O; karaya inat, insanlığın ufkunu kızılın umuduna, yeşilin bereketine, Van Gogh sarısının sonsuzuna boyayabilmenin cüreti idi.

Ölümün kanatlarını açıp pike uçusuna geçtiği kanla sulanan bir coğrafyada, özgürlüğün adı; kendi anadı-

linde "qeydan kevn kir min ji hesreta te (hasretinden prangalar eskittim)" diye haykıran Botan, Şırnak olduğu gibi, artık Musa Anter'dir de...

Hayır, gözyaşlarınızı tutunuz. Bu durumlarda 'ağlamak' zaafır. Azgın düşmanın karşısında ağlamak, artık bir tepki aracı olmaktan çıktı. Hem ağlayan kimdir?.. Ne için ağlamaktadır?.. Gözyaşı seli içinde boğulan o "ben" kimdir?

Evet, içinde geçilen zorlu günlerde ağlamak, "bak sen beni bu duruma düşürdün" demenin, karşındakine duygusuzluk suçlamasını yüklemenin, eli kolu bağlanmış aracıdır. Ve ağlanmamalıdır. Çünkü, ağlamak

şimdi, başkaldırıya yakışmayan bir hiçliğin ya da hiçlenmişliğin baladıdır.

Dudaklarınız ısıranca, göz yaşlarınızı tutunuz. Göz yaşları ile ne geçmişe ne de geleceğe sahip çıkabilirsiniz... Gözyaşları ile yeni başlangıçlar ilan edilemez. Şimdi, ince hesaplardan gayri ve çürümeden uzak; kadim sevdaları yeniden yaşayabilmek cür'etinin öfkesi gerek. Hem de, bir kez daha A.Arifin dizelerini haykırarak...

**"Gelgelelim,
Beter, bize kismetmiş.
Ölüm öyle altı okka koymaz adama
Susmak ve beklemek müthiş"**

Gözyaşlarınızı tutunuz. Sevginin emek olduğunu ve şimdi, sevginin sadece emek olmasının da yetmediğini anımsayınız. Sevgi artık başkaldıran bir emek olmak durumundadır. Başkaldıran öfkelerle var olmak zorundadır. Eğer bu öfkeyi duyumsayabiliyorsanız; Goya'dan Picasso'ya, Meyerhold'dan Brecht'e, Marti'den Aragon'a, Zola'dan Traven'e kadar uzanan başkaldıran insanlardan biri olan Musa Anter için de ağlanmaması gerektiğini kavrayabilirsiniz. Çünkü, Musa Anter'de, tüm başkaldıranlar gibi, celladın çözemediği bilmecelerdendir...

**Ve cellat uyandı yatağından bir gece
Tanrım dedi bu ne zor bilmece
Öldükçe çoğalıyor adamlar
Ben tükenmekteyim öldürdükçe"
(Ataol Berhamoğlu)**

Musa Anter için ağlanmamalı. Çünkü, O; sabırlı bir öfkeyle geleceğine yönelmiş Diyarbekir kalesi gibi yine ayakta dimdik. Bu nedenle Musa Dayı, kavganın durdurulması mümkün olmayan yüreğinde yaşıyor, 'sa-vaşıyor'...

Onun için ağlanmamalı: Öfkeyle sorulmalı, haykırılmalı... Çünkü, sansürlerini kurşunlarıyla uygulayan katil(ler)in kimliği meçhul değildir. Oktay Ekşi bile "Musa Anter'i de, devletin o menhus gizli gücünün öldürdüğüne inanmaktan kendimizi alamıyoruz" derken; "bana devlet cinayet işliyor dedirtemezsiniz" diyenler neredesiniz?

Ancak, bu soruyu sormak da yetmiyor artık. Yanıtlanması gereken "biz" Türklerin, ne yaptığı ve ne halde olduğudur!...

**"Zulüm yürürlükteyse kim suçlu: Kendimiz
Ve kimdir onu yıkmak zorunda olan: Biz"
(B.Bercht)**

Unutulmasın, Musa Anter'e sıkılan kurşunla, milyonlarca kurşun kıskırtılmak istenmektedir. Bu kurşunlar, Türk-Kürt halklarının her zamankinden çok muhtaç olduğu kardeşliğine sıkılmıştır. Halkları birbirine kırdırtmayı amaçlayan uğursuz bir plan adım adım tezgaflanmaktadır. Egemenler, Türkiye'deki boyun eğmiş çoğunluğun çevresine büyük ulus şovenizminin duvarlarını örüyorlar. Gökyüzü bile giderek görünmez oluyor. Dört duvar arasındaki şoven yargılarla şekillendirilmek istenen çoğunluk, aldırılmaz aymazlığını yaşıyor.

Eş zamanlı süreçte, büyük Türk Şovenizmiyle malül olan "yarı münevver"lerimiz, Türkiye'de demokrasinin olmayışından çok, **"demokrasinin istismar edilmesi"** ya da olmayan **"demokratik gelişimin"** KUKM'nin gerçekliğinin fiiliyatı ile "kesintiye uğraması" gibi spekülatif faraziyelerle meşgul oluyorlar. Türkiye'nin yarı-münevverleri, 1980'lerden 1990'lara uzanan zorlu, sancılı dönemde toplumsal ütopyaları 'defterlerinden sildiler'. Düzene muhalif bir eleştirel tartışmanın ya da fikir üretiminin volon kayışları olmak yerine, resmi ideolojinin sunduğu çerçevelerin tüketicileri oldular.

Karanlık ve müstehzi bakışların aldırılmazlığından, yüresizliğinden, korkaklığından, çirkinliğinden, gerçeğin üstünü örtmeye kalkışmasından ve hala "sivil toplum"cu özgürlük nutukları atılmasından; **"emperyalizmin oyunu!"** ya da **"n'olacak milliyetçilik işte!"** teranelerinin "ilericilik-demokratlık" adına sergilenmesinden utanıp ve ekliyorum: *Bugünün Türkiye'sinde ırkçılık, sadece "geri kafalı" ya da "muhafazakar" olarak nitelenen anti-Kürt çıkışlarda değil; Kemalizm ve modernize edilmiş tüm versiyonlarıyla örtüşen; çaplı tarihsel kültürel kökleri olan, büyük Türk şovenizminde somutlanmaktadır.*

Ne demeli, nasıl utanmamalı?... *Türkiye'de insanlar, the day after (ertesi gün)"ü düşünemez, düşleyemez biçimde, tüketim toplumu normları ve KUKH'ne düşmanlık temelindeki büyük Türk şovenizmi ile kuşatılıyor...*

Bu durumda, büyük ulus şovenizminin çılgınlık ve aymazlık krizine kapılmadan, zulmedilen bir halkın yanında olmak gerekiyor. Şu açık, üçüncü taraf yok. Ya aydınlıktan ya da karanlıklardan yana saf bağlanıp, taraf olunacak. Kaldı ki KUKH'ni desteklemek, öncelikle insan olmanın doğal bir sonucu ve yükümlülüğüdür. Bundan başka, Kürtler'le yapılmış ve yapılmakta olan haksızlıkların sorumluluklarını, bu sorumlulukların Türklerin alınına sürdüğü karanın zulmünü paylaşmamağımdan ötürü karanlıklar karşısında Musa Anter'in uğruna dövuştüğü aydınlığı destekliyorum. Sonra, radikal sosyalist olduğum için; KUKH'nin haklı, demokratik ve doğal talepleri ile tarihsel hedeflerini "paylaşıyorum". Çünkü, ezileni olan bir ulusun özgür olamayacağından kuşku duymuyorum.

Niye inkar edeyim: Türkiye'de ciddi çaplılıkta bir insan sorunu var. Ya da insan sıkıntısı çekiyor Türkiye:

Çok konuşan, durmadan dert yanan ve küfreden insancıkların tarajedisini yaşıyor. Yaygın bir başkalaşma, tam istim çalışıyor. *Böylelikle de Türkiye, bütün dinamikleriyle, herşeyin olası olduğu bir "serüveni" yaşıyor.*

Türkiye'de, korkuların tutsağı olmuş yaygın duyarsızlığa tepki duymamak elde mi? bırakınız "devrimci"yi, "demokrat"ı, insan aranır oldu Türkiye'de. Hani yaşamda bir şeylere inanan ve onun bedelini korkusuzca ödemeye hazır olan insan aranır oldu Türkiye'de...

Evet, Türkiye'de yürekler boşaltılıyor, insanal duygular, ve tepkiler rafa kaldırılıyor, aydınlık umudu krattılıyor, başkaldırı dilsizleştirilmek ve yalnızlığına mahkum edilmek isteniyor... Geleceğe güvenini yitirmiş toplumlarda ya da bireyler de ütopya, bir "lüks" olarak nitleniyor. Çürüyenlerin ütopyası olmuyor.

Ütopyaları olmayan ve korkunun kollarındaki Türkiye, 'sodom ve Gomore'ye dönerken; İsfail sorunu üfleme hazırlanıyor mu ne?

Korkuya tutsak düşmüş, inançları olmayan ve dolayısıyla kendini dahi ciddiye almayan, "pasif figüran"ın Türkiye'sin de; **"Marlboro Man"lar "Channel Woman"lar, "Levi's Boys"lar kapladı ortalığı...** bu Türkiye'de; Reebok 'Adidas', 'Levi's', 'Cevignon', 'Naf Naf' markaları, Şırnak ve Musa Anter'den daha çok şey anlatmaktadır duyarsızlığını yaşayan "insan"lara... Oysa *paranın ve medyanın gücüne tapındırılan her yerde olduğu gibi Türkiye'de de; sermaye için iyi olan, emekçiler için kötüdür. Kaldı ki; Burjuvazinin köleleştirdiği halkları uyutmak için kullandığı tüm içi boş kavramlar arasında en etkin ve tabii en zararlı olanı hiç kuşkusuz "kalkanma"dır."* (P.P. Rey, Les Aliances de Classes, 1073, maspero, s. 11)

Ve sermaye, kendi "iyi"si için Türkiye'ye ve emekçilerin geleceğine can havliyle saldıran, kan döken bir enkazdır. Bu enkaz, kendini savunan saldırganlığı ile örselediği, ezdiği ve ihanet ettiği Türkiye'ye karşı büyük bir cinayet işlemektedir.

Gerçeğin "yalan", yalanın da "gerçek" kılındığı; halk ve hak tanımaz bir rejim işbaşında olduğu, sürüleştirimmiş insanların Türkiye'sinde; *sermayenin işlediği cinayetlere ortak olmayan bir Türk olarak acı çekmek; despotizmin sokaklarında aç kalmaktan çok, bu duyarsızlıklar deryasında varolmaktır.*

80'ler sonrasının karanlıkları içinde, birey olalım derken sürüleştirimlen insanlarımız; zincirlerini koparmış bir düş gücü gerekiyor. Çünkü, Türkiye'nin yaşadığı nesnellik tek bir ihtiyacı dile getirmektedir: Halkların kardeşliğini gerçekleyen üreticilerin yönetimi... Ama!...

Büyük ulus şovenizminin kan gölüne çevirmek istediği, bu gidişata 'dur' demek zorunda olan Türkiye neredesin? Diyarbakir'de kurşunlanan Musa Dayı'dan Şırnak'ta yok edilen insanlara değin, kurşunlanan senin geleceğindir anlamıyor musun? Türkiye'nin kanına ekmeğe doğranıyor, görmüyor musun?

Artık aslanan, korkuların tutsağı olmamaktır. Çünkü korku, egemenlerin yığınları tutsak almak için kullandıkları silahlarıdır. Korku silahını kullanan egemenler yığınları korkuların tutsağı, forsası kılmak istedikleri için bu silahı acımasızca ve bilinçle kullanıyorlar..

O halde kurtul korkunun tutsaklığından Türkiye... Kurtul ve sende Musa Anter için haykır artık: "em xarziye te ne (Biz senin yeğeniniz)" ...22/09/1992-Ankara

MA GELO EM Ê HEYA KINGÊ BI KEVOKÊN EVDAL Û QANATŞIKESTIBIN JÎ ÇEQELAN RA?

Azad Xemgin

Serokên Partiya Demokrat ya Kurdistanê, ku çûbûn Almanya jibo komcivina Sosyalist Enternasyonalê, hatin qetilkirin. Dî şeva 17 ê Ilonê da sekreterê Gîştî Prf. Dr. Sadîq Şerefkendi,

berpirsiyarê Ewrûpa û endamê Komita Navendi (Merkez Komite) Fattah Abdoli, berpirsiyarê KDP-Îran liqê Alman Humayun Ardalan û hevalbendê Partiyê Nuri Dehkurdi, li Berlinê bî destê dewleta Iranê, ya hov û terorist hatin qetilkirin.

Gora xebera ku me ji berpirsiyarên PDK-Î helani, serokên PDK-Î bî berpirsiyarên "Fedyên Xelq-Ekseriyet,

Cepha Milli (Ev grub dî rêça Musadîq ku beri Şahê Iranê li ber hukum bû, da dimeşe. Yek ji serokên wan Bezirgan e, ku wi ji dî seri da bî Humeyni re itti-faq kir û piştî Şah, bû Serokwezirê Iranê) ve li Restau rantekê civinekê pêktin. Piştî demekê 3 kesên bî maske, bu silahên otomatîk dikevin hundirê Restaurantê û beri ku serokên Partiyê gulebaran bikin, bî Farsi xebera ji serokên Partiyê ra dibêjin. Ev yeke geleki baş dîde xuyakirin ku neyarê gelê kurd, geeki bî hêza û destdirêje, lê her disaji bî va halê xwe, ji gelê Kurd û rêxistinên wi ditirse.

Rejima Iranê ya hov, paşverû û kevneperest ji roja (sala 1979) ku hatiye ser hukum da, ji dervayi xwe tu hez û rêçik nehiştin hemû bî riya hoviti û terora xwe ji holê rakirin. Bî hezaran kes-çî Kurd, çî Azeri, çî Belûci û çî ji Fars- bê mehkeme dan ber gul-an, idam kîrin, dî zindanan da bî lêdanê (işkençe) kuştin, bî sed-hezaran zindankirin û bî milyonan ji, ji welat derbeder kîrin.

Ev ne cara pêşine ku dewleta Iranê ya kolonyalist destên xwe yên bî qirêj dî xwina serokên kurda digirine. Wek tê zanin dî sala 1930 da serokê serhildana Kurdistanê Rojhelat Simko, ji aliyê Şahê Iranê va bî dek û dolaban hat xapandin û piştê ji bî namerçî hat qetilkirin. Qazî Mihemed (Seroke Komara Mehabadê) piştî şikestina berxwedana Komara Mehabadê (Mehabad Kürt Cumhuriyeti) bî hevalên xwe ve tev li dareki bî aqilbendiya emperyalistan hatin idamkîrin. Herweha Dr. Qasimlo

(Serokê Gısti yê PDK-I) ji wek ku tu ders ji xapandina Simko, dîlpakiya Qazi Mihemed û ji namerdiye dujmin negirtibe, ji aliyê rejima Iranê ve hat xapandin û li bajarê Wiyana (paytextê Awusturya) dema bî delegesyonê rejima Iranê ve jibo gofugo (görüfme) rûnişt, bî du hevalên xwe ve bî

namerdi hat qetilkirin (Tirmeh 1989. Qasimlo ji wek, Sadîq Serefkendi çûbû komcivîna Sosyalîst Enternasyonalê). Disa keça Qazi Mihemed, Effat Qazi ji, di Ilona 1990 da, li Stockholmê bî bombeyekê hat qetilkirin. Ji dervayî van, rejima Iranê, endamê serokên PDK-I, KOMELA û yê rêxistinê farsa ji li dervayî welat pîr caran qetilkirine.

Ev yeke, aliyekî meselê bû ku dujminê me xort e, wek rovi ye, dest dirêj e û dostê hevalbendên xwe gelekî. Ev aliya hemû girêdayê xebata neyarê

me ye. Lê aliyekî vê meselê dîn heye, ew ji girêdayê xebata me, ya li dij çavsoyîya neyarê me ye. Ev xebat çî ye û em çî dikarin bikin?

Berî her tiştî divê em neyarê xwe baş nasbikin, ji diroka xwe ders helinîn (çî mîxabîm ku em tiştêkî wusa li her çarparçên Kurdistanê ji nabin), merxasiya vala nekin û dema pêwîst bû ji dujminê xwe bitirsîn. Ne bî awakî ku ji ber dujmin bazdîn, lê bî awakî ku şiyarbin û xwe biparêzîn. Ev edetên siyaseta Rojhelata Navîn e û divê em

tu car ji bir nekin ku ev siyaset ya herî bî qirêje di dînda.

Ya duduyan divê em ji hêza xwe, bitir bî kesî bawer nekin. Divê serok berpirsiyartiya xwe zanibe, xwe û rêxistinê xwe ji dujmin biparêz e û bîngêh ji, hêjabûna serokê xwe zanibe û wî biparêz e. Lê çî mîxabîm dema

Seoken Kurda tîn Ewrûpa, wek ku hatina nav axa rîzgarkirî bêqeyt karê xwe didominîn. Sedemê vê ji ewe ku, Kurd bawerîya xwe gelekî bî dewletên Ewrûpî tînin. Lê divê em zanibîn ku Ewrûpî ne heyrana çavê me ne. Derdê wan talankirina dewlemendiya Kurdistanê ye. Dema rewş wusa be, eger Ewrûpî carekê têkiliyê xwe bî Kurda ra ditine, deh caran ji bî kolonyalistên ku Kurdistan dagirkirine re ditine. Ji ber ku di roja îro da dewlemendi, di destê kolonyalistanda ye. Ji ber vê yeke

ji, dewletên emperyalist jîbo xırwebaziya (çîkar) xwe, têkiliyên xwe bî dujmunê me re xera nakin. Wek nûmûne, ma ne dewleta Awusturya qetilê Qasimlo girtin, lê jîbo ku têkiliyên xwe bî dewleta Îrane re xera nebe ew berdan.

Ya sîsiyan, şîklê têkîlî û goftûgoyan bî dujmun û hêzên nedost re ye. Gelo ma Qasimlo bî çî û bî kê bawer kîr, dema ku bî dewleta Iranê re rûnişt? Başê rûnişt, çîma dinê û alem û berî her tiştî jî, bîngeha xwe û gelê Kurd xeberdar nekîr? Çîma têkiliyên bî dîzî bî dujmun re ditinîn? Başê em bêjî ku, jî kuştîna Simko û Qazî Mihemed vîrda geleki dem derbasbûbû û dîvê ku Qasimlo ew jî bir kîrîbe, an jî gotîbe "şerd û şûrûdê siyasetê hatî guhartî". Lê gelo ma Sadîq Şerefkendî û serokatîya PDK-I çîma jî şaşîya dîroka xwe ders helnînin. Bîkê bawer dîkî ku, bêparastî bî "Fedayên Xelq-Ekseriyet, Cepha Millî û Bezîrganiyan ve dî navça Berlinê da

rûdînin. Ma ne ev rêxîstî bûn ku hemûyan tev (Tudeh jî têda) piştîgîriya Humeynî, lî dij Kurda kîrî ("Ekseriyet" û "Tudeh" xwe "sosyalist" dihesibînin û herdu jî Sovyêti bûn.)

Tiştê ku bala merîv dîkîşîne ewe ku, ma çîma kes jî grubên Farsa, ne brîndar û ne jî hat kuştî. Ma gelo ev yeke ne tari ye?

Du hefta berî kuştîna Şerefkendî, Televîzyona Swêd bî Şerefkendî re hevpeyvinê kîr û pîrsa parastîna wî jê kîr. Şerefkendî bî xwe wusa bersiv da; Ez dîzanîm dewleta Iranê lî pê me ye, lê ez bî xwe natîrsîm jî bo vê yeke. Lê me hemûyan dî ku bahayê bêxê yê û evdalîyê çîkes gîran e. Piştî kuştîna Qasimlo valahîyek mezî xuyakîr, xuya ye bî kuştîna Şerefkendî ev valahîya yê hin jî kûr bibe.

Eger em binî ser hev û dujmun jî holê rakî (jîber ku ew neyarê me ye û karê wî jî kuştîna me ye) xuya ye sucê herî mezî yê xeta

reformîst û bêbawerî ku PDK-I û serokatîya wê dîdomîn e, serokên xwe bêparastî dîhêle, bawerîya xwe wek kevokek evdal û qanatsîkestî bî dewletên Ewrûpî û dujmunî tîne, têkiliyên şaş û dîzî bî dujmun û rêxîstînen nedost re ditîne.

Yê duduya sucê dewletên Emperyalîst e ku, serokên kurda naparêzî, û jîbo xırwebazîyên xwe yê aborî û siyasî, narî ser terora ku neyarên kurda (bî taybetî Iran û Iraq) lî Ewrûpa dîdomînî.

Va ye dibêjî 2 kes jî qetilên Şerefkendî û hevalên wî hatîne girtî. Em bîbînin, ka wek ya Qasimlo ser zelal dîkî, an jî darî ser çavîya terorê û wê dîmîçîkînin.

Ev mesela kuştîna serokên PDK-I bûye wek "berxê ku bî nigê xwe dare ber gur." Dujmun lî banî lî wan dîgere, ew lî xar darî ber nigê dujmunî.

Ma gelo em ê heya kîngê bî kevokên evdal û qanatsîkestîbî jî Çeqelan ra?

İSTANBUL'DA DEVİRİMCİ SEÇİM BLOKU OLUŞTURULDU

İstanbul'da yeni ilçe olan 6 merkezde yapılan yerel seçimler neâdeniyle, Türkiye'li ve Kürdistan'lı yurtsever, devrimci, sosyalist çevreler bir araya gelerek bir seçim platformu oluşturdular. Platformda, ülkelerimizin çeşitli siyasal, ekonomik, ve kültürel sorunları ve yerel yönetimler ile ilgili konular tartışılarak ortak sonuçlara ulaşıldı. Bu kararlar doğrultusunda Altı seçim çevresinde birlikte çalışma kararlaştırılarak bir bildirge yayınlandı. Devrimci Seçim Bloku olarak adlandırılan platform, HEP'in önerisiyle oluşturuldu. SERKETİN dergisi olarak öneriyi olumlu bulduk ve seçim platformuna katıldık. Egemenlerin dört bir yandan ulusal muhalefete saldırdıkları bir ortamda, düzenden kopuş temelinde ve gücümüz oranında HEP'i desteklemek doğru bir tavrıdır. Devrimci Seçim Bloku'nun bildiğini kısaltarak sunuyoruz.

İLERİCİLER, YURTSEVERLER, SOSYALİSTLER, TÜRK VE KÜRT EMEKÇİLERİ

1 Kasım 1992 yerel seçimleri devleti yöneten veya yönetmeye aday burjuva partiler ve bu partilerin sınıfsal dayanağı kapitalistlerle hesaplaşacağımız bir olanak sunmaktadır.

Her seçim döneminde oy avcılığına çıkan burjuva partiler, seçim sonrası unutmak üzere mekeçilerin karşısına yeni bir vaatle çıkacaklar.

Nitekim bir süre nce DYP ve SHP'nin genel seçimlerde Türk ve Kürt emekçilerinin demokrasi taleplerini ve bu uğurdaki mücadelelerini sahiplenerek uzun yıllar boyunca yitirdikleri iktidar koltuğuna yeniden oturma bir basamağı yaptıkları açığa çıkmış bulunuyor. Emekçi kitlelerin burjuva partiler konusunda boş hayaller beselemesinin yol açtığı süreç oldukça pahalya patladı.

Kürt realitesini kabul ettiğini bôbürlenerek ilan eden başbakan ve hükümeti zaman kaybetmeden Newroz kutlamasını gerçekleştirdi.

DYP-SHP koalisyon hükümeti iktidara geldiği günden beri kamuoyuna deklare ettiği program aksine TC'nin yetmiş yıllık geleneksel militarist siyasetini daha da azgınlaştırarak sürdürmektedir. Kürtlerin kurumlaşmaları yönünde gerçekleştirdikleri vakif ve enstitü gibi kurumlar Kürt kimliklerinden ötürü yasaklanmaktadır.

Ekonomiyi düzeltme paketiyle gündeme geldiği bir dizi zamlar işçi ve emekçinin alın terine saldırıya ıraata başladı.

İş güvencesi konusunda gerçekleştirmeyi düşündüğü yarım yamalak tedbirleri kapitalistlerin tepkisi karşısında geri çekti.

Kapitalistler işçileri sokağa atmaya devam ediyorlar.

Sendikalaşmanın, grev ve toplu sözleşme hakkının önündeki engelleri kaldırmak bir yana bu engellemeleri grev ertelemeleriyle pekiştirerek sürdürüyor.

Taşeron sistemiyle sendikasılaştırmayı özendiyor. Özellikle SHP'nin yönettiği belediyeler bu konuda baş çekiyorlar.

Örgütlenme hakkı için mücadele eden binlerce kamu emekçisine başkent caddelerinde polis copuyla cevap veriliyor.

Gözaltı süresinin indirilmesi, gözaltında avukat bulundurmaları ve benzeri tedbirleri içeren "Demokrasi paketi" bir türlü açılmıyor. Demokrasi havarisini koalisyon hükümetinin DYP'li Çanak kale milletvekili "darağaçlarını zaman geçirmeden kuralım" diyebiliyor.

Resmi basının körosuna baştan katılmayı reddeden basın mensupları gerçekleri yazdıklarından ötürü kontrgerilla ve devletin eğittiği sivil çetelerce katlediliyor. Bu cinayetler "faali meçhul" olarak nitelendirilerek meşurlaştırılıyor. Demokratik kitle örgütleri kapatılıyor. İnsan Hakları Derneği'ne tahammül edilmiyor, gözaltında kayıplar sürüyor. Yerinde infazlar bakanlar gözetiminde gerçekleştiriliyor.

Kapitalist sistem tüm kurumlarıyla saldırıda... Burjuvazinin sisteme yönelik en küçük muhalefete tahammülü yok. Çıkar düzeninin bekası korosuna katılmayanlara yaşam hakkı tanınmıyor. MGK'nın dayattığı şiddet politikası, tüm düzen partilerinin politikası...

Kapitalist sistemin güçsüzlüğü tahammülsüzlük ve şiddeti tek seçenek kılıyor.

Bunun için gerçekleri araştıran gazeteciler katlediliyor. SP kapatılıyor, bunun için HEP kapatılmaya çalışılıyor, bunun için askerî çözüm, polis terörü, özel savaş geliştiriliyor, Mecliste HEP milletvekillerine saldırılıyor.

Şırnak, Çukurca İmha Ediliyor.

Sınır ötesi hareketlere girişiliyor... Sınır boylarındaki yerleşim birimleri insansızlaştırılıyor. Kürt'ü Kürt'e kırdırma politikalarının bir aracı olan köy koruculuğu sistemi halen devam ediyor.

Türk emekçileri Kürt halkına karşı düşman edilmeye çalışılıyor. Suskun, hakkını aramayan günübirlik yaşayan, daha güzel bir dünya tahayyül etmeyen, örgütsüz, birbiriyle ölesiye rekabet eden dayanışmadan yoksun bir toplum istiyor burjuvazi.

İnsanca yaşam ve demokrasi özlemi burjuva partilerine havalanarak gerçekleşemez. Demokrasi örgütlü işçi ve emekçilerin mücadelesi ve Kürt ulusal hareketiyle dayanışmanın güçlendirilmesi kazanılabilir ancak.

Kürtleş, işçi ve emekçilerin kendi ellerindedir. Burjuva partilerin icazetinde değil!

İçinde yaşadığı koşullarda devrimci hareketin çeşitli dinamiklerinin birleşik mücadelesinin önemini kendisini şiddetle dayattığı gözönüne alan siyasal çevreler olarak, yerel seçimlere dağıntık bir tarzda amatörce ve çeşitli sınırlılıklarla malul bir çevrede katılmak yerine HEP'le ittifak yaparak bu parti aracılığıyla seçimlere katılmanın anlamlı olacağını düşünüyoruz. Belirlenmiş bir ortak perspektife bağlı olarak tüm çalışmalarını birlikte kotarma temelinde, yürütülecek seçim çalışmasının harekete ivme kazandıracağını ve bu çalışmanın, Türk ve Kürt işçi ve emekçi hareketinin dayanışması doğrultusunda ileriye yönelik ciddi bir deneyim olacağını inanıyoruz.

Günümüz koşullarında seçimleri boykot taktiğinin yanlış olduğunu, meydanı düzen partilerine terk etmek, kitleleri düzen partiler karşısında altarnatifsiz bırakma anlamına geleceğini, düzen partisi SHP içindeki sözde demokrat adayların desteklenmesinin kitlelerin düzen partilerine ilişkin boş hayaller beslemelerine yardımcı olacağını belirtiyoruz.

Bu koşullarda her iki ulustan devrimci hareketin dinamiklerinin bir ittifak zemininde ortak platformunun oluşma ve emekçi yığınlarına uygun bir araçla gitmenin imkanının doğduğu yerde seçimlere bağımsız adaylarla katılmanın hareketi zaafa uğratacağı unutulmamalıdır.

Bu gerçekliklerden yola çıkarak 1 Kasım 1992 yerel seçimlerine iki ulustan emekçilerin devrimci hareketinin birleşeni olarak İstanbul'da bir seçim bloku oluşturduk.

SEÇİM BLOKU:

Halkları tahakküm altında tutan, tüm kaynaklarını yağmalayan, uygarlık dışına iten, milliyetçi boğazlaşmaları kıştırtarak zenginlik ve refahını sürdürmeye çalışan emeperyalizme, onun yeni dünya düzenine,

Emperyalizmle işbirliği içinde kendi halkını baskı ve sömürü altında tutan, sömürgeci siyasetiyle başta Kürt ulusu olmak üzere çeşitli milletleri ezen kapitalizme ve bu rejimin partilerine.

FAŞİZME,

Kadınlar üzerindeki her türlü baskı ve ayrımcılığa, kadınların bu cins olarak ezilmelerine karşı mücadeleyi yükseltmeyi,

Kürt ulusunun kendi geleceğini belirleme ve devlet kurma hakkını önkoşulsuz savunmayı

Bu perspektife bağlı olarak:

Burjuva, malya türü belediyeçiliğe karşı alternatif bir yerel yönetim anlayışını emekçi yığınlarla birlikte gerçekleştirmeyi ve sosyalizm propagandasını yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır.

HEP-KURTULUŞ-DİRENİŞ-NEWROZ-HEDEF-
SERKETİN-KOMAL-MEDYA GÜNEŞİ-
ÖZGÜR HALK-KOMÜN-TOPLUMSAL KURTULUŞ-NEWROZ
ATEŞİ-BARİKAT

Che

DEVİRİM VE SOSYALİZİM KAVGASININ YILMAZ SAVAŞÇISI. DÜNYA EZİLENLERİNİN MÜCADELESİNDE YAŞIYOR.

Zoran Arbat

Che, ölümünün 25. yılında da kişiliğiyle ve yaratmış olduğu mücadele geleneğiyle bağımlı ve sömürge uluslar için kılavuz olmaktadır.

1928 yılında Arjantin'de doğmuş, ekonomik durumu orta halli bir ailenin çocuğudur. Egemen toplumsal biçim ile onun temsilcisi olan burjuvazi ve toprak ağalarına karşı nefretinin biçimlenmesinde aile ortamının büyük etkisi olmuştur. Daha o dönemde toplumsal çelişkileri görebilmiş ve safını ona göre belirlemiş olduğunu söyleyebiliriz.

Doktor olan Che, üniversite yıllarında; kıvrak zekası ve yaratıcılığıyla önderlik özelliklerini ortaya koymuş, toplumsal mücadeledeki yerini ve sosyalizmle olan ilişkisini dahada geliştirmiştir.

Sorgulayıcı, gözlemci, araştırmacı kişiliği onu toplumsal yapıyı incelemeye yöneltmiş, buda sosyalizme yönelişinde ve gelecekte yaratmış olduğu strateji ve taktiklerde belirleyici olmuştur. Sosyalizm inancı onda var olan toplumsal çelişkelere karşı mücadeleyi ön plana çıkarmıştır. Bugünden baktığımızda ideolojik ve politik olarak birtakım eksikliklerini tespit etmekle birlikte; bu eksiklikler Che'yi sosyalizm ekseninden koparmaz. Sürekli

bir arayış içinde olan Che, Guatemala'daki devrim sürecine katılarak Arbenz hükümetinin yanında yer almıştır. Raul ve Fidel Castro ile tanışması ise onun yaşamında bir dönüm noktasıdır. Bu süreçte Küba devriminin ve sosyalizm mücadelesinin yılmaz bir neferi olmuştur. 1956'da Küba'daki direniş örgütüne katılmıştır.

O, emperyalizme ve onun işbirlikçilerine karşı Vietnam örneğinde olduğu gibi bütün dünyada direniş odaklarının yaratılması gerektiğine inanmıştır.

Onun bu inancı ve kararlığı Castro ile birlikte Küba Devrimi'nin başarısı için mücadele etmesini sağlamıştır. Küba Devriminden sonrada dünyanın bir

çok yerinde ezilen ve sömürülen ulusların kurtuluş mücadelesini enternasyonalist bir ruhla desteklemiştir. Nikaragua, Dominik Cumhuriyeti, Haiti ve Afrika'da Kongo Che'nin davanışmada bulunduğu ülkelerden bazılarıdır.

Bolivya'daki gerilla mücadelesi onun yılmaz bilmez mücadeleciliğinin ve emperyalizme olan nefretin son durağı olmuştur. O burada gerilla savaşı içerisindeyken yakalanmış ve kurşuna dizilmiştir.

Bütün yaşamı savaşımına geçmiş, dolu dolu bir yaşamın öznesi olmuştur. ABD'nin Küba devrimine karşı gerçekleştirmeye çalıştığı Domuzlar Körfezi Çıkartması'nda da o yine önde olmuş yaşamının sonuna kadarda devrim ve sosyalizm mücadelesinde yine en öndeki yerini korumuştur.

Sağlıklı toplum yaratmak her şeyden önce sağlıklı bireylerden geçer. Buda sosyalizm bilincinin birey ve öncülerde sağlanmasıyla kazanılacak bir durumdur.

Che'nin dediği gibi "Öncüler gözlerini insanların başka nitelikler taşıdığı geleceğe, yani komünist insan toplumuna dikmelidir."

Bu nedenle günümüzde so-

AVRUPALILAR'IN AMERİKA KITASINA AYAKBASMALARININ 500. YILI.

syalizmin öldüğü ve kapitalizmin ebedi olduğu safsatalarının bütün medyalarla propagandasının yapıldığı ortamda, devrimci değerlere sahip çıkmak ve onların bırakmış olduğu geleneği yaşatmak yaşamsal bir görevdir.

Kapitalizmin; "Yeni Dünya Düzeni" politikasıyla egemenliğinin sınırlarını genişlettiği ve dünyayı kendisi için dikensiz gül bahçesine çalıştığı ortamda bu daha da anlamlıdır.

Che'nin mirası bizim gibi sömürge ülkeler bireyleri için daha bir değer taşır. En zor koşullarda, düşmanın ezici üstünlüğü karşısında titremeden, duraksamadan kurtuluş mücadelesine atılmak ve sebatla, inançla mücadeleyi sürdürmek: Ceh'den öğreneceklerimiz işte bunlardır.

Devrimci için yaşam mücadeledir, kavgadır, idealler ve gerçekler uğruna savaşımdır. Sömürsüz, sınıfsız topluma yönelik devrimcilerin gücünün ve inancının kaynağıdır.

Nasıl Küba emperyalizme karşı devrimi, sosyalizmi, azmi ve zaferi temsil ediyor ise Che'de bu değerleri yaratanlardan biri olarak; enternasyonalist kişiliği, mücadeleciliği ve komünist öncülüğü temsil ediyor.

Che'yi büyük bir enternasyonalist yapan yaratmış olduğu mücadele geleneğidir.

Bu gelenek emperyalizmin "Yeni Dünya Düzeni" içinde daha bir anlamlıdır. Bugün görevimiz; Che'nin bıraktığı mirasa sahip çıkmak ve onu daha zenginleştirmektir.

Daha pek çok Che'ye ihtiyaç var.

Bir iki üç... daha çok Vietnam için ileri!

Amerika'nın keşfi(1592) yani Kristof Kolomb tarafından bulunması ABD'de büyük törenlerin yapıldığı görkemli bir gün olarak kutlanıyor. Aslında Kolomb'un keşfettiği söylenen kıta zaten var olan bir olgunun bütün sansasyonelliği ile geçmişine dönüşünü ifade ediyor. Yani Avrupa'nın yıllar önce aştığı toplumsal düzeni ifade ediyor.

Kristof Kolomb'un bu keşfi aynı zamanda uygarlık adına yüzbinlerce yerlinin köleleştirilmesi katliamının ve vahşi olarak nitelenen dünyanın talan edilmesi ile sömürülmesi anlamına geliyor. Klasik sömürgeciliğin başlangıcı bu keşifle başlıyor diyebiliriz.

Bütün keşifler insanlığın öğrenme, dünyayı tanıma isteği olarak algılanmamalıdır. Coğrafi keşifler Avrupa için o dönemlerde; yeni hammadde ve zenginlik elde edilmesi ve sermaye birikiminin yaratılması olarak şekillenmiştir.

Kolomb'a başlayan talancılık ve kıyıcılık İspanyolların sömürgecilik politikalarıyla Meksika'ya girişleri uygarlık için yüz kızartıcı olduğu kadar insanlık adına utanılacak tarihin de başlangıcıdır.

Amerika'ya ilk çıkan fetihler günlüklerinde hemen hemen tamamen maddi eşyalar, madenlerden, altından, kullandıkları aletlerden bahsetmektedirler. Bu onların mülkiyet hırsının dışı vurumudur.

Avrupalılar yerlilerin toplumsal düzenlerini anlama yerine, onlara yabancı oldukları kendi toplumsal düzenlerini dayatıyorlardı. Bunu da oraya uygarlığı taşımak adına yapıyorlardı. Gelişmeyi, değişimi, uygarlık adına katliamlar, soykırımlar uygulayarak sağlamaya çalışıyorlardı. Günümüzdeki politikalarla benzerliği ne kadar çarpıcı.

ABD'nin yüzbinlerce kızılderilili katletmesi, yine Sad-

dam diktatörlüğünün Halepçe'eki 5000 Kürdü yok etmesi, TC tarihinde yüzbinlerce Kürdün Zilan'da, Koçgiri'de, Ağrı'da ve Dersim'de katledilmesi hep uygarlık adına yapıldı, yapılıyor.

Tarihte yapılanlar ve yarınlara ulaştırılmaya çalışılanlar hiçte söylendiği gibi uygarlığın gelişmesini ifade etmiyor. 500. yılında yapılan kutlamaların gelenekselleşmesi insan oğlunun kendi geçmişini inkarını, yaratmış olduğu sömürgecilik tarihini insanın insanı sömürmesini ve köle toplumların yaratılmasını onaylaması anlamına geliyor.

Bu kıyıcılık ve yıkıcılık Afrika'da hala kendini büyük ölçüde simgeleştiriyor. Yine Avusturalya'da yerli halk kendi iç dinamiklerinin tersine dışardan dayatılan dinamiklerle yok ediliyor. ABD kişiliğinde simgeleşen emperyalist kuşatma altında tarih ve insanlığı yok ediliyor hemde bir avuç zengin ve kodaman için.

Günümüzde de yeni dünya düzeninin ne anlama geldiği bellidir. Kristof Kolomb'dan bugüne dek gelen geleneğini aslında insan oğlunun kendisine yabancılığını ifade ediyor. Teknolojinin gelişmişliği ne düzeyde olursa olsun sonuç budur. Yeni dünya aslında eskininde gerisin de köhne bir dünyadır.

Kendisini emekçilerin sömürsü üzerinde yaşatan kapitalist dünya açlığın sefaletin kol gezdiği çürümüş yapıyla ve geleceğn belirsizliğiyle kendi sonuna doğru ilerliyor.

ABD, Kanada ve kutlamaların yapıldığı yerlerde kutlamaları yapanlar kadar bunlara tepkilerini ifade eden ve mücadelede eden pek ço kişi kurum ve kuruluş var. Bunlar insanların aydınlık yarınlarını, sınıfsız toplumu toplumsal mülkiyeti, zengin ve yoksulların bulunmadığı yeni dünya yı isteyen gerçek insanlardır.

EKİM DEVRİMİ 75. YILINDA

Piro ZARÊK

İnsanlık tarihi, Ekim devriminden daha büyük bir sosyal patlamayı kaydetmemiştir. Elbette insanlık bir çok devrim yaşamıştır. Ancak Ekim'i farklı kılan nedenler vardır.

Öncelikle Ekim kapitalist dünyada gelişmiştir. Bunun anlamı nedir?

Kapitalizm dünyayı bütünleştirdi, birbirine bağladı. Diğer yandan üretici güçleri, bilimi alabildiğine geliştirdi, en önemlisi de kapitalizmle birlikte proletarya sınıfı oluştu. Proletaryanın insanlık tarihindeki yerinin tespiti, Ekim'in devriminin tarihsel rolünün anlaşılmasında anahattır.

Özel mülkiyet üzerine oturmuş kapitalist toplumda mülksüz ve emeğini satarak yaşayan proletarya, bu konumu gereği kapitalist özel mülkiyetin düşmanıdır. Proletaryanın sınıf çıkarı özel mülkiyetin sınıfların dolayısı ile sömürünün kaldırıldığı bir dünyayı kapsar.

Bu objektif konumu proletaryayı tahirteki diğer devrimci sınıflardan farklı kılar. Prole-

taryanın davası evrensel bir davadır. Bu nedenle proletaryanın Ekim devrimi, evrensel bir role sahiptir. Ekim doğuşuyla birlikte dünyada yeni bir çağ başlatmıştır: Emperyalizm, proleter devrimler ve

ulusal kurtuluş mücadeleleri çağı. Ekim ezilenlere büyük bir umut vermiş, onları özgürlük, sosyal adalet ve bağımsızlık yolunda hareketlendirmiştir.

Devrime Doğru Rusya

Rusya 1900'lü yılların başlarında; "...kapitalizmin gelişmesine karşın, bir tarım ülkesi,

ekonomik bakımdan geri bir ülke, bir küçük-burjuvazi ülkesi, yani küçük mülkiyete dayanan, verimliliği düşük bireysel köylü işletmelerinin hala egemen olduğu bir ülkedir." (Bolşevik Par. Tar.)

1890-1900 yılları arasında Rusya'da -ağırlıklı olarak Avrupa kesiminde- büyük sanayi hızla gelişti. Buda proletarya sınıfının gelişmesine neden oldu. Aynı süreçte tüm Rusya'da ağır sanayi, madencilik ve demiryollarında çalışan işçi sayısı 2 milyon 792 bini buldu. Sanayinin belli kentlerde yoğunlaşması, proletaryanın da belli merkezlerde toplanmasını getirdi. Bu durum bir köylü ülkesinde proletaryanın; niceliğinden bağımsız olarak siyasi inisiyatifinin yüksek olmasını doğurdu.

Çar'ın mutlak yönetimi altındaki Rusya bir "uluslar hapishanesiydi" bu hapishanede uluslar işçiler ve köylüler hiçbir politik hakka sahip değildi. Çarlık egemenliğini büyük bir askeri ve polisiye güçle sürdürüyordu.

Rusya'da ilk devrimci hareket Narodnikler (populistler) hareketidir. Bu hareket Marksizme, karşıydı. İşçi sınıfını dikkate almıyor, ve köylülüğü tek devrimci sınıf olarak görüyordu.

G.V. Plehanov'da önceleri bir Narodnik olmasına karşın sonradan yurtdışında Marksizmi inceledi ve Narodnik teorileri red edip Marksistleşti. Daha sonra Cenevrede "Emeğin Kurtuluşu" grubunu kurdu.

Plehanov Narodnizmi eleştirdi ve ideolojik teorik alanda Rusya'da Marksizm'in yerleşmesine büyük katkıda bulundu.

1895 yılında Lenin önderliğinde Petersburg Marksist işçi dernekleri birleşerek "**İşçi Sınıfının Kurtuluşu Üçünde Savaşın Birliği**"ni oluşturdular.

Bu adım işçi sınıfı hareketi ile Marksist hareketin birleşmesinin yada partileşmesinin en önemli adımıdır.

Nitekim 1898 yılında "Savaşın Birliği" grubunun bazı kesimleri ile Bund birleşerek **Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi**'ni kurdular.

Bu parti ile birlikte Lenin'in önderliğinde Bolşevik Grup, legal Marksistlere, Ekonomist anlayışlara ve Menşevizme karşı mücadele içerisinde gittikçe şekillendi.

Bolşevizm, illegal temelde örgütlenmiş, demokratik-merkeziyetçi işleyişe sahip bir işçi sınıfı partisi ve Marksist anlayışı ile diğer gruplardan ayrılıyordu.

Bolşevikler proleterya önderliğinde işçi sınıfı-köylülük ittifakını temel alıyorlardı ve Demokratik Devrim programını asgari, sosyalist devrim programını ise azami programlar olarak kabul ediyorlardı.

1905 Devrimi

Rusya-Japonya savaşı 1905'te bittiğinde Ruslar yenilmiş ülke bitkin düşmüştü. Halkın da Çarlığa karşı hoşnutsuzluğu artmıştı. İşçi grevleri köylü, asker isyanları artmıştı. Buna karşın Çarlık en ufak talebi bile katliamla bastırmaya çalışıyordu. Bu durum işçi eylemlerinin birden ayaklanmaya dönüşümüne ne-

den oldu. 1905 devrimi kendiliğinden gelişen ancak devrimci-demokratik eyleme dönüşen bir hareketti. Fakat disiplinli bir örgüt önderliğinden yoksun olduğu için 1905 devrimi yenildi. Devrim yenilmesine rağmen proleterya ve sosyalistler için çok iyi bir deneyim oldu. 1905 devriminde oluşan **Sovyetler** sonraki devrim hareketlerinin asli unsurları oldu.

1917 Şubat devrimi

Rusya 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığında Çarlık iktidarının nefesi tükenmişti. 1917 yılı grevlerle başladı ve grevler 27 Şubat (12 Mart)'a kadar ayaklanma biçimine bürününceye kadar gelişti. Askerler ayaklanan işçilere ateş etmeyi red edince fiilen devlet otoritesi kırıldı. Bu şekilde **Şubat Burjuva Demokratik Devrimi** başarıya ulaştı.

Ayaklanan işçiler ve askerler "**İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti**"ni oluşturdular. Dumadaki menşevik, Sosyalist-Devrimci ve Liberal milletvekilleri **Devlet Duması Geçici Komitesini** kurdular.

27 şubatında Duma'daki liberal temsilciler, sosyalist devrimciler ve menşevikler anlaşılar. Daha sonrada İşçi ve Asker Sovyeti'ndeki Menşevik ve S.D üyelerle, Duma'daki geçici komite anlaşıp yeni hükümeti kurdular. Bu burjuvazinin iktidarının kurulması demektir. Ancak birde Sovyetler'de örgütlenmiş işçilerin, askerlerin ve köylülerin iktidarı vardı. Bu Rusyada "**ikili iktidar**" demektir.

Sonraki süreçte Bolşevikler işçilerle bağlarını geliştirip işçi çoğunluğunu dolayısıyla da Sovyetlerde insiyatifi kazandılar. Bu onların işçi

sınıfının çıkarlarına her zaman sadık kalmalarından kaynaklanıyordu. Sovyetlerde çoğunluğu sağlayan Bolşevikler burjuva iktidarına karşı:"Tüm iktidar Sovyetlere" sloganını benimsediler.

Ve Ekim Devrimi

Lenin; burjuva demokratik devriminden sonra sosyalist devrim adınının atılması için Bolşevikleri hazırladı. **Nisan tezleri**; Lenin'in hemen hemen tek başına sosyalist devrim adınının atılması ile ilgili tezlerini kapsıyor. Nisan tezlerinin Ekim devriminin hazırlanmasında büyük bir rolü vardır.

Ekim'e gelindiğinde Bolşevikler bütün Sovyetler'de çoğunluğu ele geçirmişledi.

"25 Ekim (7 Kasım) günü kızıl muhafızlar ve kızıl askerler tren istasyonlarını, postahaneyi, telgrafhaneyi, bakanlıkları, Devlet Bankası'nı ele geçirdiler."

Böylece Ekim Devrimi zafere ulaşmış oldu. Devrimden sonra ilk Sovyet hükümeti kuruldu, fabrikalar, demiryolları, bankalar vb üretim alanları kamulaştırıldı. Burjuva devlet aygıtı dağıtılıp, tüm uluslararası faaliyetleri sona erdirildi. Rusya birinci dünya savaşından çekildi ve kapsamlı bir barış önerisi sundu. Ancak emperyalistler bu barış çağrısına savaşla karşılık verdiler. Genç Sovyet devleti hem içte hemde dışta varlığını korumak için çok çetin mücadeleler verdi. Ekimin bu mücadelesi günümüze kadar devam etti. Bugün Ekim 1920lerdeki gibi iç ve dış saldırılara karşı Rusyadaki mevzilerini korumaya çalışıyor. Zafer Ekimin ve Dünya Proleteryasının olacaktır.

AVRUPA'DA PARA ŞOKU

Ali Haydar Laçin

Almanya Merkez bankası (Bundesbank)'nın Avrupa Topluluğu'nda para birliğini sağlamayı kolaylaştırmaya yönelik olarak Faiz oranlarını %0,5 indirmesi ters teperek Avrupa Para Sisteminde büyük bir depreme yol açtı. Bir hafta süreyle Avrupa Topluluğu içindeki İngiltere, İtalya, İspanya, Fransa'da, Avrupa Topluluğu dışında da İsveç'te, para piyasalarında büyük çalkalanmalar görüldü. İsveç'te 22 Eylül'e kaar faiz oranları %500'e fırlarken İngiliz ekonomisi, İngiliz bankalarının faiz oranlarını 2,5 puan yükseltmesine rağmen çokmenin eşğine geldi. Sonunda İngiltere, İtalya ve İspanya Avrupa para sisteminin geçici olarak dışına çıkıp paralarının değerindeki düşüşü geçiştirmeye çalıştı. Sonuçta da Avrupa Para Sistemi (ERM) kuruluşundan 13 yıl sonra fiili olarak çökmüş oldu. Aynı günlerde (20 Eylül) Fransa'da Maastricht anlaşması için halk oylaması yapıldı. Antlaşmanın %51,5'e karşı %48,5 gibi küçük farklı bir oranla kabul edilmesi AT'nin geleceği konusunda mevcut kaygıların ortadan kalkmasını engellemedi. Fransa'da oylama sonrası Fransız Frangı'nda yaşanan düşme Almanya'nın müdahalesiyle engellendi. Sonrasında da Almanya, Belçika, Hollanda, Lüksenburg ve Yunanistan yıl sonuna kadar kendi aralarında para birliğini sağlayacaklarını açıkladılar.

Son olayları kısaca hatırlattıktan sonra Para şokuna yol açan faktörleri ve şokun bu boyutta gerçekleşmesinin iktisadi nedenlerini inceleyelim.

Uluslararası tekellerin sermaye akışı ve pazar olanaklarını geliştirmek için, emperyalistler zaman zaman ekonomik birlikler oluştururlar. Günümüzde bu birliklerden en çok bilineni 12 Batı Avrupa ülkesinin oluşturduğu Avrupa Topluluğu (AT) dur. 1991 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması'na göre AT üyesi ülkeler 1992 yılı sonuna kadar tek para kullanımına geçecek sonrasında da siyasi ve askeri birliği oluşturacaklardı. Ancak geçtiğimiz aylarda Danimarka'da anlaşmanın onaylanması için yapılan halkoylamasından red çıkması birliğin geleceğini tehlikeye sokmuştu oysa şu an dünyanın ekonomisi en güçlü üç emperyalistinden biri olan II. emperyalist paylaşımın sabıkalısı Almanya, AT'de kendi liderliğinde hızla birliğe gidilmesini istiyor. ABD ve Japonya'yla ciddi bir pazar kavgasına giren Almanya, rakiplerine karşı avantajlı duruma geçmek için acele ediyor. F.Almanya, Sovyetler Birliği'nin önce Doğu Avrupa'daki nüfus alanlarından çekilmesi, sonrasında da dağılmasıyla devreye girdi. Demokratik Almanya'yı, Rusya'ya verilen kredi ve hibeler karşılığında topraklarına katan F. Almanya, diğer Doğu Avrupa ülkelerine de sermaye akışında bulundu. Ayrıca Yugoslavya ve Çekoslavakya'nın parçalanmasında da önemli rol oynadı.

Almanya, Orta Asya ve Kafkaslar'daki eski Sovyet Cumhuriyetleri'ne de İran kanalıyla girmeyi hedefler-

ken, burada taşeronluğunu TC'nin yaptığı ABD ile mücadele ediyor. Tüm bu faaliyetler için gerekli kaynağı da bir yandan banka faizlerini yükselterek bir yandan da Maastricht anlaşmasının bir an önce hayata geçirilip faturanın bir bölümün diğer ülkelere yıkılmasıyla sağlama yoluna gitti. İşte çelişkide bu noktada başladı. Tek paraya geçmek için topluluk üyesi her ülkenin parası diğer paralara göre sabit bir kurda belirlenmişti. Oysa bunun fiili olarak uygulanması çok zordu. Çünkü bu kurlar ülkelerin paralarının gerçek güçlerine göre belirlenmemişti. Almanya'nın banka faizlerini üç katına çıkarmasıyla bu durum iyice su yüzüne çıktı. Alman Markı'na karşı diğer paralar güç yitirdiler. Bu durumda başta İngiltere olmak üzere bazı topluluk üyesi ülkeler Almanya'dan faiz oranlarını indirmesini istediler. Alman Merkez Bankası'nın faiz oranlarını yarım puan indirmesiye beklenenin tersi bir etki yaparak Alman Markı'nın değer kazanmasına, İngiliz Sterlini ve İtalyan Lireti'nin hızlı düşüşüne yol açtı. Bunun sebebi de ülke ekonomilerinin döviz kurlarındaki değişimden elde edilen karlara yönelmiş sekülatörlerin elinde olmasıdır. Öyle ki İngiliz Merkez Bankası'nın faiz oranlarını 2,5 puan arttırmasına rağmen ülkeden 600 milyar dolarlık para sermayenin kaçışını engelleyememiş ve sonunda ERM'nin dışına çıkarak ülke ekonomisini kurtarabilmişti.

Aslında son yaşanan durumu Emperyalizm'in genel bunalımı çerçevesinde değerlendirmek gerekir. Emperyalizmin 1970'lerden itibaren şiddetlenen genel bunalımı, aynı yıllardaki petrol krizleri, 1982 ve 1989 durgunluklarıyla kendini gösterdi. Tekellerin kâr oranlarındaki düşüş, emperyalist sermayenin para kuruluşları olan IMF ve Dünya Bankası'nın uygulamaya soktuğu özelleştirme furiasıyla geçiştirilmeye çalışıldı. Öte yandan bunalımın etkisi de yeni borçlanma mekanizmaları, sermayenin krediye ve sermayeye dayalı kendini yeniden üretime olanağını bulmasıyla azaltılabilmektedir. Ancak bu durum bunalımın dışarı vurmasını engellerken, bunalımın derinleşmesine ve yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Dünyada sermaye akışı karmaşık bir yapı almış, aynı mekanizmalarla kontrolü olanaksız hale gelmiştir. Bu durumda dünya ekonomisinin kırılın ve dayanıksız bir hale gelmesine yol açmıştır. Sermaye akışının artık mal ticaretinden uzaklaşması ve spekülatif amaçla döviz piyasalarına yatırılan para-sermayenin bir işgünüdeki hacminin dünya ticaretinin yıllık miktarına ulaşması, kırılınların bir ölçüsü olmaktadır. Merkez bankalarının para piyasalarını kontroldeki acizliği bu durumu doğrulamaktadır.

Sonuç olarak: Avrupa Topluluğu'nu zor günler beklemektedir. Topluluk içindeki bazı ülkelerin Almanya'nın öncülüğünde yıl sonuna kadar daha küçük bir birlik oluşturmaları sözkonusudur. Gelişmeleri birlikte izleyeceğiz.

KIRD-KIRMANC-DİMİLİ-ZAZA ADLARININ ANLAMI ÜZERİNE

MALMİSANİJ

Dımlı lehçesini konuşan Kürtler yöreden yöreye Kırd, Kırmanc, Dımlı ve Zaza gibi değişik adlarla adlandırılırlar. Konuştıkları lehçe de buna bağlı olarak Kırdki, Kırmanci-Kırmancki, Dımlı-Dımlıki, So-Bê ve Zazaki biçimlerinde adlandırılır.

Burada kısaca bu sözcükler üzerinde duracağız. Aşağıdaki bölümlerde yanlış anlaşılma olmaması için hemen belirtelim ki, "Kurmanci" sözcüğünü Türkiye Kürdistanı'nda ve Türkiye'de Dımlıların ve Şexbızınilerin konuştuğu Kürtçenin dışındaki Kürt lehçesi olan Kurmanci anlamında kullanıyoruz. "Kurmanc" sözcüğünü de yer yer açıkladığımız farklı anlamının dışında genel olarak bu lehçeyi konuşan Kürtler için ad olarak kullanıyoruz.

Kırd:

Dımlı lehçesini konuşan Kürtler bazı bölgelerde kendilerine "Kırd", lehçelerine de "Kırdki" veya "Kırdi" demektedirler. 19. yüzyılda Dımlı lehçesiyle yazılmış biri edebi diğeri folklorik diyebileceğimiz iki metinde de bu sözcükler kullanılır (2)

Dımlı Kurmançlara "Kırdas" veya "Kırdasi", lehçelerine de "Kırdasi" veya "Kırdaski" demektedirler Ziya Gökalp bu konuda şöyle yazar:

"... Zazalara gelince, bunlar kendilerine (Arapça kaf harfinin kesresi ile) Kirt derler. Kurmançlara da Kırdasi veya Kırdasi adını verirler. Türkler ise Kürt adını Kurmançlara ayırmışlardır"(3)

Aynı konuya Kemal Badıllı da değinir:

"Türkiye'deki Zazalar kendilerini asıl Kürt sayarak kendilerine Kırd ve kendilerinin dışında kalan Kürtlere, daha doğrusu Kurmançlara da -biraz da

küçümseme ile müterafik olarak - Kırdasi (Kürdümsü, Kürtçük) derler"(4)

"Kırd" sözcüğünün, Dımlıler arasında bu geniş anlamının yanı sıra bazı yörelerde bey (mire veya ağa aileleri dışında kalan halk için kullanıldığı da görülür. Örneğin Gêl (Eğil)'deki beyler ailesi (Key miran) ile Piran'daki ağa ailesi (Key Axan)'ın dışındaki halka "Kırd" denilir. Sözkonusu aileler de Kürt oldukları ve "Kırd" denilen kesimle aynı lehçeyi (Dımlı) konuştıkları halde, onların dışındakilere "Kırd" denmesi, bu sözcüğün yer yer toplumsal bir ayrımı da ifade ettiğini gösteriyor. Bu anlamıyla "Kırd" sözcüğü, Kürdistan'ın değişik yörelerinde kullanılan "Kırmanc" veya "Kurmanc" sözcüğünün ikinci anlamını çağrıştırmaktadır. Çünkü "Kırmanc" veya "Kurmanc" sözcüğü, hem Kürtçenin Kurmanci lehçesini konuşan kürtler için ad olarak kullanıldığı gibi, ikinci bir anlamda da kullanılmaktadır. Aşağıda bunun üzerinde duracağız.

Yazılı Kaynaklarda "Kırd" sözcüğüne ait yeterli bilgiye rastlanamıyor. Ancak Nikitin'in, yazarı bilinmeyen elyazması bir kitaptan aktardığı Farsça bir parçada bu konuda şöyle bir açıklama var:

"Asıl kabile mensubuna Kurd denir. Kurd (yani kabile mensubu- Malmisanij) olmayıp kabileyeye dışarıdan katılanlara ise tahfifen Kurt (bu sözcüğün doğru okunuşunu çevirdiğimiz Arap harfleriyle yazılı Farsça metinden anlamak mümkün değil; Kirt veya Kert biçiminde de okunabilir- Malmisanij) denir... Aynı şekilde Kürt kabilelerinden birine mensup olup kabilesinden ayrılarak başka bir kabile veya aşirete katılana da Kurt (veya Kirt, Kert-Malmisanij) denir" (5)

Aşağıda "Kırmanc" sözcüğünün benzer anlamlarda kullanıldığı konusundaki açıklamalarla

bu konu daha iyi anlaşılabilir kanısındayız.

Kırmanc:

Hem Dersim yöresinin Dımılı lehçesiyle söylenmekte olan bazı halk ezgilerinden, hem de Dersimli bazı yazarların verdiği bilgilerden anlaşılacağı gibi Dımılı lehçesini konuşan Dersimli Kürtler kendilerine "Kırmanc", genelde Kurmanc olarak bilinen Kürtlere ise "Kırdas"; onların lehçelerine ise "Kırdaski" veya "Kırdasi" demektedirler.

Sözkonusu Dersim ezgilerinden sadece bir tanesine, Zilfi'nin derlediği "Dere Laçi" ezgisinin şu bölümüne bakalım:

*Derê Laçi bivêso
Yivîsê mi, gavan o
Bira pêrodê, na qewxa aşîre nîya
Merevê Kırmancî û zalîmanê Tirkan o... (6)*

Türkçesi:
Yaşası Laç Deresi
Yıvıs'ım benim, sırttır
Vuruşun kardeşler,
Bu aşîret kavgası değil
Kırmanc'la zalim Türklerin savaşıdır...

Bazen Kırdaski/Kırdasi yerine Kırdasî-Kırdasî de denebiliyor (Dersim şivesinde "s" ve "ş" seslerinin birbirine dönüşmelerine sık sık rastlanır). Burada yeri gelmişken belirtelim ki, "Kırdasî-Kırdasî" sözcüğü Türk kayıtlarına ilginç bir biçimde girmiş bulunuyor.

1950 yılındaki TC Genel Nüfus Sayımı sonuçlarıyla ilgili bir kitapta (7), illerdeki "anadil itibarıyla nüfus" bölümünde, Kürtçe başlığı altında şu üç lehçe yer alıyor.

1- Kürtçe-Kırmanca (kitapta bu iki sözcüğün İngilizceleri de Kürdîsh and Kırmanc biçiminde sunuluyor), 2- Kırdasça, 3-Zazaca

Kurmanca ve Zazacadan ayrı olarak Kırdasça diye başka bir Kürt lehçesinin olmadığı düşünülünce ve özellikle de sözkonusu kitaba göre Kırdasçanın en çok konuşulduğu iller gözönüne alınca durum anlaşılıyor. Belirtilen bu listede Kırdasçanın fazla konuşulduğu iller sırasıyla Tunceli, Erzurum ve Erzincan'dır. Yukarıda Kırdaski veya Kırdasî olarak değindiğimiz adın Dersim Dımılı Kürtleri arasındaki kul-

lanılışının Türk makamlarının böyle bir ayrıma gitmesine yolaçtığı anlaşılıyor.

Aynı kaynağa göre Kürtçe-Kırmanca konuşanların sayısı Tunceli'de 54.056 iken zaza lehçesini konuşanların sayısı 3.529'dur. Bu sayılar konuyu daha iyi açığa kavuşturuyor. Bilindiği gibi Tunceli'de Dımılı lehçesini (kitaptaki ifedeyle Zaza lehçesini) konuşanlar, Kurmanci lehçesini konuşanlardan daha fazladır. Oysa ki burada Kürtçe/Kırmanca konuşanların miktarının Zaza lehçesini konuşanlarınkinden çok daha fazla olduğu görülüyor. Tunceli Dımilileri kendilerine Kırmanc, lehçelerine de Kırmanci/Kırmancı dediklerinden, bu durum sözkonusu nüfus sayımında bu biçimde yansımıştır.

Daha önce de değinildiği gibi Kürtçenin Dımılı, Kurmanci ve Sorani olarak da bilinen Güney lehçesini konuşan Kürtlerin ayrı ayrı kendilerine "Kırmanc" dediklerini görüyoruz. Genelde Kurmanc olarak bilinen Kürt kesimi birçok yörede kendilerine Kırmanc da diyor. Bu durum, Kürdistan'ın Suriye, Irak ve İran işgalindeki parçaları için de geçerlidir. Örneğin; Suriye sınırları içinde kalan "Çiyayê Kurmênc" yöresindeki Kürtler, kendilerine Kırmanc derler. Bazı yazılı kaynaklarda da yine Kurmanc yerine Kırmanc sözcüğü kullanılır. Örneğin; Ehmedê Xani'nin mem û Zin'indeki Kurmanc sözcüğü, bazı metinlerde Kırmanc biçiminde kullanılır. Öte yandan Kırmanc sözcüğünün de bazen "Kırmac" biçiminde kullanıldığı görülür. Nitekim ünlü Kürt kadın şair ve tarihçisi Mestûre Xanımı Erdelan, Tarihinde, Kırmac sözcüğünü kullanır. Aynı şekilde Muhemmed Emîni Gulistane, "Mucmelu'l - Tewarixê Efsariyê we Zendiye" adlı kitabında, Süleyman Paşay Baban'dan söz ederken "Sülêman Paşay Kırmanc Bebe" der (8). Güney Kürdistan'daki Kürtlerin kendi lehçelerine "Kırmanci Xarû (Güney Kırmancası)" dediklerini, Kurmanci olarak bildiğimiz ve Kürdistan'ın Türkiye parçasındaki Kürtlerin çoğunluğunca konuşulan lehçeye ise "Kırmanci Serû (Kuzey Kırmancası)" dediklerini de biliyoruz.

Kırmanc sözcüğünün ikinci dediğimiz diğer anlamına gelince, Muzaffer Erdost'un Şemdinli yöresiyle ilgili bir araştırmasında bu konu ile ilgili olarak şunları okuyoruz:

"Aşîret, kabilelerden ve hiçbir kabileye mensup olmayan Kırmancılardan meydana gelir.. Başka mirlerin yönetiminden çıkarak, başka aşîret reislerinin baskısından kaçarak, bir aşîret içine gelerek yerleşmiş

tiyeler, aileler ve kabileler, yeni geldikleri aşiret ile zamanla kaynaşırlar ve bunlar da zamanla aşiret üyesi sayılırlar; ama aşiretin kanını taşımadıkları için ayrı ve düşük bir tabaka muamelesi görürler, bunlara Kırmanc denir (Muzaffer Erdost'un notu: Kürtlerin büyük bir boyu olan Kırmanc, Kurmanç şubesi ile buradaki Kırmanc sözünü birbirine karıştırmamak gerekir. Burada aşiret içinde Kırmanc olmaktan başka hiçbir kan akrabalığı olmayanlar anlamında kullanılmıştır)".

Yine Muzaffer Erdost, aynı araştırmasında şöyle yazıyor:

"Kırmanc, aşiretinden birey, aile ve abile halinde ayrılarak bir başka aşiret içine yerleşmiş olanlardır. Örneğin İran'dan gelen Humaro aşireti muntkasında Nerduşe'ye yerleşen Dırı kabilesi, kendi aşiret muntkasında kabile sayıldıkları halde, Humaro aşireti içerisinde Kırmanc sayılmaktadırlar"(9)

M.V. Bruinessen, İran Kürtleriyle ilgili bir yazısında, Kırmancı sözcüğünü "Çiftçilikle uğraşan ve aşiret mensubu olmayan Kürt" diye açıklar (10)

Irak ve İran Kürdistanı'nda "Mukriyan, Soran ve Sine (Senendec) halkı, köylü halka Kırmanc" der. (11)

Kırmanc sözcüğünü açıklayan Heci Ce'fer'e göre bu sözcük, Behdinan (Badinan) bölgesinde genel olarak Kürt anlamında kullanıldığı gibi, bazen "reaya, alt tabakadan halk" anlamında da kullanılır. Örneğin birisine "Ez ne kırmancê babê te me" (Senin babanın Kırmanc'ı değilim) derken kastedilen budur (12)

"Kurmanç" da bazen Kırmanc sözcüğüyle aynı anlamda kullanılır. Örneğin Selmas ve Urmiye yöresindeki Kürtler arasında hayvancılıkla uğraşan ve aşiretlerden hiçbirine mensup olmayan, temel uğraşı tarım ve çiftçilik olan yerleşik köylülere Kurmanç denir. Göçebe olan ve hayvancılıkla uğraşanlara ise Kurd denir (13)

Tewfiq Wehbi ile İhsan Nuri'nin şu açıklamaları da pek farklı değil: "Köylerde kalıp tarımla uğraşan ve göçebe olmayan Kürtler kendilerine Kurmanç" demişlerdir. (14)

"Kürdistan'ın Rızaiye ve Şahpur kesiminde aşiret teşkilatına mensup olanlar kendilerine Kurd, tarımla uğraşan diğer kesime de Kurmanç adını verirler. Bu Kurmanclar da kendilerine Kurd diyorlar. Bu aşiretler kendilerini Kurd milletinin Kurmanç bölümünden sayarlar ama diğerleriyle aralarında ne dil ne de görenek ve alışkanlıklar yönünden farklılık yoktur" (15)

Ünlü Kürt şairi Melayê Cıziri'nin bir şiirinde kullandığı "Mir u Kurmanç" (Bey ve Kurmanç) (16) deyişini de hatırlarsak Kurmanç sözcüğünün bir-

kaç yüzyıl önce de bu anlamıyla kullanılabilirdiğini anlarız.

Ünlü "Ferhengê Muin (Muin Sözlüğü)" de "Kurd" sözcüğünün "çoban, sürü sahibi, göçebe" (17) biçiminde açıklandığını da hatırlatarak bu konuya son verelim.

Dımılı:

Bu sözcük daha çok Kurmanclar tarafından kullanılmak üzere, Kürtler arasında Dımılı, Dımbılı veya Dımlı biçiminde söylenir. Kemal Badıllı, Kurmancların "Zazalara nadiren Zaza, fakat genel olarak Dımıl" (18) dediklerini yazar.

Yazılı kaynaklarda "Dımılı" sözcüğü Dunbuli, Dunbeli, Donbeli, Dımbılı, Dumbuli, Dumbeli, Dumbüllü, Dımilli, Dumuli, Dumılı, Dumli gibi çok değişik yazılışlarla karşımıza çıkar. Öyle ki bazen aynı kitabın farklı çeviri ve baskılarında bile bu sözcüğün değişik biçimlerde geçtiğini görürüz. Örneğin "Şerefname"nin yayınlanan Türkçe çevirisinde Dımbılı, Kürtçe çevirisinde Dunbuli biçiminde geçer.

Bu sözcüğün geçtiği-bildiğimiz kadarıyla- eski yazılı kaynak olan "Mesaliku'l-Ebsar fi Memaliki'l-Emsar"dan yapılan alıntılarda ise Dunbuli biçiminde geçtiğini görüyoruz. 14. yüzyılda yaşamış olan İranlı yazar Firuzabadi (1329-1414) de Arapça olarak yazdığı ünlü sözlüğünde, bu sözcüğün doğru biçiminin Dunbul olduğunu ve bunun daha önceleri Musul civarında yaşamış olan bir Kürt aşiretinin adı olduğunu kaydedar (19) Firuzabadi'nin bu açıklaması, hem bugünkü Dımılı sözcüğünün aslını, hem de bunun bir Kürt aşiretinin adı olmasını belirtmesi açısından önemlidir.

Dımılı sözcüğünü değişik biçimlerde yazan yazarlardan bazıları, sözcüğün anlamı ve kökeni ile ilgili yorumlarda da bulunurlar. Bunlardan bir-kaçı şöyle:

"Mevcut bir rivayete göre, güya bir zamanlar Viraşehir Mulli (Milli) aşireti'ne tabi olmalarından kinaye olarak Zazalara "Millilerin arkası, devamı, tabii" manasına Dumilli denmiş ve zamanla bu kelime Dumuli/ Dımlı -Dımıl, Dımıl şekillerine girmiştir (Dû, Kurmanççada arka, son, sonra, devam veya kuyruk ve tabi anlamlarındadır)" (20) diyenler olduğu gibi, "Dımıl: geniş omuzlu" anlamına gelir (21) diyenler de vardır.

Karl Hadank gibi bazı Batılı yazarlar ise Dımılı sözcüğünü "Deylem" sözcüğünün bozul-

muş biçimi olduğunu ve Dımililerin Kürt değil de Deylemli kökenden geldiklerini iddia etmişlerdir. Ancak bu iddiayı kanıtlayacak ikna edici bir açıklamaya rastlayamadık.

Buna karşılık, Mısırlı tarihçi Yahya Xeşab'ın aktardığına göre, "Mesaliku'l -Ebsar'ın yazarı Fadlullah İbnu'l Umeri Şehabuddin Ehmed (1301-1349), daha 14. yüzyılın ilk yarısında Dunbulilerin Musul'un batısındaki Meqlub ve Muxtar dağlarında yaşadıklarını, onların kendilerine Dunbuli (Dımili) dediklerini, başkalarını ise onlara Zaza dediğini belirtir (22).

Dunbuli sözcüğündeki "nb" seslerinin giderek kolay söyleyiş biçimine, yani "m" sesine dönüştüğü ve sözcüğün bugünkü Dumuli/Dımbılı/Dımili biçimlerini aldığı anlaşılıyor (Kürtçede "nb" seslerinin "m" sesine dönüştüğüne dair başka birçok örneğe de rastlanır). "Şerefname"de Dumbuli/Dınbılı beyleri ile ilgili bölümde, Dumbuli aşiretlerinin Boxtan (Botan) vilayetinden giderek Xoy yöresine yerleştikleri, başlangıçta Yezidi dinine mensup oldukları ve Kürtler arasında onlara Dumbuli Boxt denildiği belirtilir. Nitekim bugün de Cizre'ye bağlı Dunbilya diye bir köy vardır (bazı kaynaklarda Dumbulya olarak yazılı olan bu köyün Türkçeleştirilmiş adı Erdem'dir.) Aynı şekilde Dara Hêni (Genç) ilçesine bağlı Botiyan köyü sakinleri ve bu adla anılan aşiret de Dımili lehçesini konuşmakta olup Botiyan adını korumaktadır.

Bugün Kürdistan'ın değişik bölgelerinde Dımili/Dumuli adını çağrıştıran bazı köy adları ile aynı adı taşıyan Yezidi aşiretlerine de rastlanıyor. Diyarbakır'ın Kulp ilçesine bağlı Dumulyan (Balıoğlu), Bingöl'ün Kiğı ilçesine bağlı Dımlek (Karaçubuk) köyleri bunlardandır. Ayrıca Çemişgezek ilçesinin Germeli (Gedikler) bucağına bağlı Dımili (Akçeren/Atçelen) adında bir köyle, Piran (Dicle) ilçesine bağlı Dımili (Döğer) adında bir köy bulunduğunu da hatırlatalım. Bugün Irak Kürdistanı'nda bulunan Dıhok ile yukarıda adigeçen Meqlûb Dağı arasındaki birçok köyde Yezidi aşiretlerinden biri olan Dumuli aşireti yaşamaktadır (23)

Bazı Türk kaynakları, Bongıla (Solhan)'daki Çanmerik ve Çolemerik Dımilileri'nin (Zazaları'nın) Diyarbakır'ın Hazro ve Mardin'in Çaymaz'daki Dumbulan aşireti ile ilişkileri olduğunu kaydeder (24). Yusuf Ziyaeddin Paşa, Dınbılan'ın Şirvan aşiretlerinden biri olduğunu yazar (25). İran'da Hervabad yöresinde Donboli ve

Ehr yöresinde Dumuli (Dumulu) adlarıyla birer Şii (aşireti) bulunduğunu biliyoruz.

Dımili sözcüğünün aslı olan "Dunbul"un kökeni hakkında ilginç bir açıklamaya Nikitin'in daha önce sözünü ettiğimiz Farsça elyazma kitaptan aktardığı bazı bölümlerde rastlıyoruz. Buna göre Dunbuli (Donboli) sözcüğü Dunbul (Donbol) adındaki bir kaleden kaynaklanıyor. Sözkonusu kitap, bu Dunbul (Donbol) kalesinden bazen Diyarıbekir (Diyarbakır)'ın dağlık kesiminde, bazen Fırat nehri kıyısındaki bir kale, bazen "Türklerin Karacahisar (Qeracehisar) dediği fakat Dunbul (Donbol) kalesi olarak meşhur olan" bir kale, bazen de "Kürdistan'ın ortasındaki" bir kale diye sözeder (25) Hemen belirtelim ki, Diyarbakır veya Diyarıbekir adı, bugün Türkçede Diyarbakır denilen şehrin adı olmadan önce Yukarı Dicle Bölgesinin adıydı. Buradaki Diyarıbekir sözcüğünün de bu anlamıyla kullanılmış olduğu söylenebilir. Nitekim Dımililer, bugün de adigeçen bu bölgede yaşıyorlar.

Zaza:

Üzerinde birçok yorum yapılmış olan ve belki de söylenişindeki kolaylık ve ahengin de etkisiyle daha çok tanınan "Zaza" sözcüğünün önemli bir özelliği de hem Dımililer için, hem de yer yer Kurmanci lehçesini konuşan Kürtler için kullanılmasıdır. Örneğin Muhemmed Xal'ın 1960'da Irak Kürdistanı'ndaki Süleymaniye'de yayımlanan "Ferhengi Xal" adlı üç cilt Kürtçe sözlüğünde, Zaza lehçesi, Kurmanci olarak bildiğimiz lehçe karşılığı olarak kullanıldığı gibi, İran Kürdistanı'ndan Muhemmed Teqî İbahimpur da Farsça-Kürtçe sözlüğünün girişinde adını Behdinan (Badinan) yöresinden alan Behdinan lehçesine (yani Kurmanci lehçesine) halk arasında "Zaza" dendiğini belirtir.

Ziya Gökalp'a göre ise, "Dımililere Zaza ismini veren gene Türklerdir. Zaza kelimesini ne bizzat Zazalar ne de Kurmanclar kullanmazlar" (27)

"Zaza" sözcüğünün kökeni konusunda kesin bir kaniya varamadığımız için konuyla ilgili değişik görüş ve bilgileri sunmakta yarar gördük.

İlkin sözcüğün sözlük anlamına bakalım. Bazı Kürtçe sözlüklerden anlaşıldığına göre, Güney Kürdistan'da "Zaz" sözcüğü "torun" anlamında kullanılır. Dımili lehçesinde de bazı şivelerde "za" veya "zak" oğul (erkek çocuk) anlamında kullanılır.

Diğer yörelerde de bazı sözcüklerde bu anlam korunmuştur. "Wareza" (yeğen, kızkardeş çocuğu), "dedza/deza datıza" (amca oğlu) sözcüklerinde olduğu gibi.

C.J. Rich, Zaza sözcüğünü "kekeç" ve konuşmaları anlaşılmayan kişilerin konuşması biçiminde açıklar. Celadet Bedirxan da bir yazısında, "Dumililere Kurmanci'deki "j" sesini "z" olarak telafuz ettiklerinden dolayı Zaza denmişse, *Palu ve Maden Dumilileri, Siverek Dumililerinden daha çok Zazadırlar*" (23) diyerek böyle bir yorum olduğunu hatırlatır (Bu yorum belki de tesadüf eseri Fransızcadaki "zezayer" fiiline çok benziyor, Fransızcada "zezayer: peltek konuşmak, "j" ve "ş" seslerini "z" ve "s" olarak söylemek anlamına gelir").

Kürt yazar ve çevirmeni Şukur Mustafa da aynı konu üzerinde duruyor ve Güney Kürdistan'da medreselerde okuyan Kurmancların sık sık "ji" sözcüğünü kullanmalarından ötürü onlara "jê" dendiğini hatırlatıyor (bilindiği gibi Güney Kürt lehçesinde "ji" yerine "le" sözcüğü kullanılır). Zaza adının gerçekten bu farklı telafuz ve konuşma özelliklerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını bilmiyoruz, ama Dımili (Zaza) lehçesinde Kurmancideki "j" sesinin "z" veya "c" ye dönüştüğü doğrudur.

Bazıları, Barzan bölgesindeki Kurmanc aşiretinin konuşmalarında sık sık "za" sözcüğünü kullanmalarından ötürü Zaza (za-za) diye adlandırıldığını da söylerler.

Zaza sözcüğünün "Sasan (Sasani)" sözcüğünden geldiğini iddia edenler olduğu gibi, bunun eski kitabelerden birinde rastlanan "Zaza" sözcüğüne dayandığını (29) veya tarihi Zuzaniye (Zawzan) bölgesi ile ilgili olabileceğini (30) yazanlar da vardır.

Nihayet Zaza sözcüğünün daha önce değinilen Kırd ve Kırmanc sözcüklerinin ikinci anlamlarıyla bağdaşan bir anlamda kullanıldığı yolunda açıklamalar da var. Buna göre "Zaza: Kürtçede bir aşirete mensup olmayan efrada derler. Bunların aşiretler nezinde kıymetleri, itibarları hiç yoktur, hizmetkar güruhu addolunurlar" (31)

Daha önce Dımili sözcüğü vesilesiyle değindiğimiz Fazlullah Umeri'den sonra Zaza sözcüğünün 15. yüzyıl Türk halk şairlerinden kaygusuz Abdal tarafından da şu dörtlükte kullanıldığını görüyoruz:

Eger bu sene çıkar isem yaza

*Toplayım bir parça Gürcü Abaza
Elime geçerse on kadar Zaza
Yolar sakalın kavlak satarım (32)*

Daha sonra 17. yüzyılda yaşamış olan Evliya Çelebi'nin ünlü "Seyahatname"sinde Kürt lehçeleri (şiveleri) arasında en başta Zaza'yı yazdığını görüyoruz. Evliya Çelebi, Süphan Dağı'ndaki yaylara giden Kürt aşiretleri arasında da Zazaları yazar (33)

18. yüzyılın ilk yarısında ise Divriği yakınlarında Zaza oymağının bulunduğu ve bu yörede kişi adları arasında "Zazan" önağına rastlandığını yazılı kaynaklardan öğreniyoruz (34). Bugün de aynı bölgede, Kangal ile Sivas arasında Zaza sözcüğü yeradı olarak yaşıyor (35). Aynı bölgelerde yaşayan Koçgiri aşiretleri arasında Zaza kabilesinin de bulunduğunu ve bu kabilenin konuştuğu lehçenin Kurmanci olduğunu ise M.Nuri Dersimi yazar (36).

Zaza adına benzer bir adla Zizan kabilesinin adına da Şemdinli yöresinde Herki aşiretinin kabilelerinden biri olarak rastlanır (37). Oskar Mann'ın yüzyılımızın başında derlediği Kürtçe bir beyitte de yine Şemdinli yöresiyle bağlantılı olarak "Zaza" sözcüğü şu şekilde geçiyor:

*Cuabê binêrin bo Şemzinan
Suar bin le esp û zinan
Bo şawqî Mem û Zinan*

*Canan! Bikeyn tekbîr û raê!
Cuabê binêrin buo Zazaê
Suar bin le bo em sîfaê (38)*

Son olarak, Zaza adını taşıyan birkaç köy ve yer adını da hatırlatalım:

Erzincan, Esesi (Çatalarmut) Bucağına bağlı olan Zazalar (Baltaş) diye bir köy bulunduğu gibi, Erzurum'un Çat ilçesine bağlı da yine Zazalar (Yaylasuyu), Turabidin yöresinde ise Zaz diye birer köy vardır (39).

Konumuz olan Zaza sözcüğü ile ne derece ilgisinin bulunduğunu kestirmek zor, ancak Dımili lehçesine yakınlığı bilinen Hewraman (Goran) lehçesinin konuşulduğu İran Kürdistanı'ndaki Pawe'li bir arkadaşım söylediğine göre Nawsud yöresindeki Kemine Köy civarındaki bir yolun adı "Zaza Ra" (Zaza Yolu) olduğu gibi, Pawe'nin kuze-ydoğusundaki yüksek bir tepenin adı da "Qulê Zazi" (Zaz Tepesi)'dir.

Görülen o ki Zaza sözcüğü de geniş bir anla-

ma yayılmış ve yer yer farklı anlamlarda kullanılmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra denebilir ki; gerek Kırd ve Dımılı adları ile belli yerlerde kullanılan Zaza adı, gerekse Dersim'de kullanılan Kırmanc adları aynı topluluğun adlarıdır. Bunların değişik zaman ve yerlerde kullanılışları ya da kullanımları farklı da olsa hep Kürtlerin bir bölümü ya da bir aşireti için ad olarak kullanılmaları ortak özellikleridir.

DİPNOTLAR:

1. Ne yazık ki Türkiye'de konuşulan Şexbizını Kürtçesiyle ilgili hiç bir araştırma yapılmamıştır bugüne dek. Mahmut Lewendi'nin Ankaraya bağlı Haymana İlçesinin Gozgozê köylülerinden derlediği birkaç türkü sayılmazsa bu Şexbizını Kürtçesi pek yazılmamıştır da. Lewendi'nin ve başka yazarların belirttiklerine göre, Şexbizıniler'in Kürtçesi Güney Kürtçesine(Sorani)'ye yakındır. Bak. Mahmut Lewendi, "Jî Hêla Haymaaneyê Çend sitranen Şexbizıniyan", Çarçıra (kovara çandeyi ya gışti), hejmar:3 (Tebax 1986), s.3

2. Ehmedê Xasi, Mewlid, Diyarbekir, Litoğrafya Matbaası, 1899.

P.I.Lerch, forschungen über die Kurden und die iranischen Nord-Chaldacr, Petersbourg 1857.

3. Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik İncelemeler, Ankara, Komal Yayınları 1975,s.51

4. Kemal Badilli, Türkçe İzahlı Kürtçe Grameri (Kurmança Lehçesi), 1965,s.6

5. B. Nikitine, Les Afşars d'Urümiyeh, Paris 1929,s.114.

6. Zilfi, " Folklore Kurdi ebe Zarava Dımulki", Hevi (kovara çandiya gışti), Paris, no:2 (Gulan 1984), s.114.

- M. Düzgün, "Torey ve Adetê Dersimi", Berhem (kovara lêkolînê cıvaki û çandi), Stockholm, no:1 (Sıbat 1988), r.37.

7. 22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı, TC Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul 1961, s.142-144.

8. Mihemed Salih İbrahimi Mihemedi (Şepul), Jinaweri Zanayani Kurd le Cihani İslameti ya Genciney Ferheng u Zanust, Tehran, Çapxaneyê Meharet, 1364/1985, s. 786.

9. Muzaffer Erdost, Türkiye Üzerine Notlar, Ankara 1971, Sol Yayınları, s.166.

10. Martin Van Bruinessen, "Eşaire Kord we Dewlete İnan: Moride Şureşe Sımko", Mutale'ate Kordi, Paris, cild: 1, şomare: 4 (Tabestan 1365/1986), s.18.

11. Mihemed Salih İbrahimi Mihemedi (Şepül), age. s.786.

12. Heci Ce'fer, Gotnê Mezınan lı Devera Behdınan, Bağdat 1986, s.178-179.

13. Perwiz Cihani, "Kurmanç ki ne?", Sırwe (govari edebi-ferhengi), Urmiye, no: 16 (Xezelwer 1366), s.64.

14. Perwiz Cihani, age, s.163.

15. İhsan Nuri, Kürtlerin Kökeni, Çeviren: M.Tayfun, İstanbul, Yöntem Yayınları, 1977, s.140.

16. bak. Prof. Qanatê Kurdo, Tarixa Edebyeta Kurdi, Cild: 1, Stockholm, Weşanên Roja Nû, 1983, s.96.

17. bak. Perwiz Cihani, age, s.64.

18. Kemal Badilli, age, s.6.

19. Baba Merdûxê Ruhani (Şiwa), Tarixê Meşahirê Kord (urefa, ulema, udeba, şu'era), cild: 1, Tehran, Entezaratê Sorûş, 1364/1985, s.340.

20. Kemal Badilli, age, s.6.

21. Ali Harzya, "Kürt Sorunu", Emek (aylık sosyalist dergi), no:6 (Kasım 1970), s.38.

22. Şerefxani Bıdlisi, Şerefnamey Şerefxani Bıdlisi, Hejar kırduye be Kurdi, Çapi duwem, Tehran, Çapxaney Cewahiri, 1981, s. set û bist û şeş.

23. C.J. Edmonds, A Pilgrimage To Lalish, London 1967, s.53, 87.

24. bak. İkbine Doğru (haftalık haber ve yorum dergisi), İstanbul, no:51, s.10.

25. Yusuf Ziyaeddin Paşa, Kürtçe-Türkçe sözlük, Çev. M.E.Bozarslan, İstanbul, Çıra Yayınları, 1978, s.72.

26. B.Nikitine, age, s.110-113.

27. Ziya Gökalp, age, s.51.

28. Celadet Bedirxan, "Zarê Dımılı u Mewluda Usman Efendi", Hêvi, Paris, no:2 (Gulan 1984), s.81.

29. Dr. Vet.M.Nuri Dersimi, Kürdistan Tarihinde Dersim, Halep 1952, s.21.

30. Doğan Avcıoğlu, Türklerin Tarihi, Tekin Yayınevi, cilt: 4, s.1524.

31. Ali Kemali, Erzincan (tarihi, coğrafi, içtimai, etnografik, idari, ihşai tetkikat tecrübesi), İstanbul 1932, s.179.

32. Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, İstanbul 1985, s.334.

33. Evliya Çelebi, Kurd le Mejuy Dırawsekani da: Sıyahetnamey Ewliya Çelebi, wergerrani Se'id Nakam, Bexda, Çapxaney Korri Zanyari Kurd, 1979, s.171.

34. Necdet Sakaoğlu, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı, Ankara 1984, Yurt Yayınları, s.47-50.

35. Doğu Anadolu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.142.

36. Dr. Vet.M.Nuri Dersimi, age, s.61.

37. Muzaffer Erdost, age, s.167.

38. Oskar Mann, Mukri Kurden, Berlin 1906, s.301.

39. Aziz Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır 1970, s.169.

KÜRDİSTAN'DA TOPLUMSAL DİRİLİŞ VE SORUNLARI:

KIRMANC, ZAZA, ALEVİ SORUNU ÜZERİNE

M. ZILAN

Kürt kütlesi; tarihin en eski unsurlarındandır. Tıpkı eski kaya örnekleri gibi, Kürt kütlesi de üzerinde tarihin bıraktığı tortular ve yosunlarla yakın zamana ulaştı. Ancak yakın zamandan bu yana (yani Kürtlerin Kapitalizmle tam anlamıyla tanışmasından bu yana) Kürt kütlesi daha önce hiç yaşamadığı bir süreçten geçti. Üzerindeki tortular ve yosunlar yavaş yavaş temizlendi; temizlenen bu tortuların altında bir bütün olarak Kürtlerin tarihsel birikimi, insan, kültür ekonomisi, sanat değerleri göz önüne serildi. En başta da Kürtler kendi kendilerini gördüler ve tanıdılar. Tabiri caizse Kürtler, Kürdistan'ı yeniden keşfediyor. Herkes dilinin, kültürünün ve ülkesinin dünya ulusları ve ülkeleri arasındaki yerini, birbirleri ile olan bağlarını keşfediyor buna göre yeniden konumlanıyor.

Kürdistan yeniden inşa oluyor yani diriliyor. Feodal toplumun kalıntıları altındaki diri Kürdistan ölü toprağını üstünden atıp dünyayı ve kendisinin dünya üzerindeki yerini görüyor, gördüğü gibide diğer dünyalılara yetişmek için kendisini yeniliyor ve mücadeleye giriyor. İşte bu toplumsal diriliştir. Çünkü insanlar; kültürden ideolojiye, politikadan felsefeye, teknikten ekonomiye tüm alanlarda kendilerini yeniden var ediyorlar. Daha önce var oldukları (daha doğrusu yok edilmek istenildikleri) koşulları yadsıyıp varlıklarını dayatıyorlar. Bu tam anlamıyla; içerisinde ulusal dirilişi taşıyan, toplumsal bir diriliştir.

Bu dirilişin yada inşanın sorunları vardır ve olacaktır da. Bilindiği üzere Kürdistan toplumu çok renkli bir mozayik oluşturur. Çeşitli ulusal ve dinsel azınlıklar, Kürt grupları arasındaki dil ve diğer kültürel farklılıklar... Bunlar mozayığın belli başlı parçalarıdır. Yukarıda saydığımız farklılıklara doğru bir yaklaşım sağlanırsa, Kürdistan toplumu-

nun ve Kürt ulusunun barışçıl-demokratik birliği rahatlıkla sağlanır. Ancak soruna anti-demokratik ve baskıcı tarzda yaklaşırsa çözüm zor olur. Şunuda belirtelim; Biz Kürdistan toplumundaki etnik ve kültürel çeşitliği bir sorun olarak görmüyoruz. Sorun çeşitler arasındaki ilişkilerde ve çatışmalardadır. Biz Kürdistan'daki farklı grupların hep birlikte, barışçı ve demokratik bir ortam içerisinde yaşamalarından yanayız. Sorunumuz bu ortamın nasıl yaratılabileceği noktasındadır. Elbette sömürgecilerin böyle bir sorunu yoktur. Onların tek amacı "farklı olanları temizlemek"tir. Bu çözüm elbette onların amaçlarına uygundur. Doğaldır ki; sosyalistlerin amacında, çözümünde sömürgecilerinkinden temelden farklıdır.

HALK ARASINDAKİ ÇELİŞKİLERİN ÇÖZÜMÜNDE DEMOKRATİK-BARIŞÇIL YÖNTEMLERLE İKNA, ESAS OLMALIDIR

Bilindiği üzere Kürt ulusu başlıca beş koldan oluşuyor. 1 - Kurmanclar, 2 - Soranlar, 3- Dımililer (Kırmanclar, Zazalar), 4 - Lorlar, 5- Goranlar. Goranlar'ı Dımililere de dahil edebiliriz. Bu kollarmın yanısıra ülkemizde dinsel gruplar vardır. Hemen hemen tüm Kürtler müslüman olmakla birlikte, islamın farklı mezheplerine mensupturlar. Kuzey Kürdistan'da; Dersim, Elazığ, Erzincan, Malatya, Maraş, Sivas illerinde Alevi Kürtler, diğer illerde Şafi mezhebine mensup Kürtler çoğunluktadır. Bunların yanısıra Mardin, Siirt illerinde ve Irakta Yezidi Kürtler de mevcuttur. İran ve Irak Kürdistanında Goranlar Ehli-Hak (Aleviliğ'in bir çeşidi) mezhebine mensupturlar. Lorlar ise çoğunlukla Şii'dirler, diğer Kürtler ise Şafi yada Hanefi mezhebine mensupturlar.

Kürdistan'da ayrıca Sünni Araplar, Hıristiyan Süryaniler ve Ermeniler, Alevi ve Hanefi Türkler,

Şii Acemler ve Farslılar azınlık olarak yaşamaktadırlar.

Bu mozaik elbette bazı kültürel, dinsel farklılıklar üzerine oturmuştur. Gruplar arasındaki çelişkiler uzlaşmaz olmasa da; gerici gelenekler, dış kışkırtmalar, sömürücü sınıfların çabası Kürdistan halkının kardeşçe ve birlikte yaşamasını bugüne kadar engellemiştir. Mezhepler arasında çatışmalar, düşmanlıklar ve horlamalar, çeşitli ulusal gruplar arasında düşmanlık sürekli var olmuştur.

Dünya uluslarının birçoğu aynı zamanda ulusal devletler şeklinde örgütlendikleri için, çeşitli milliyetleri kısa sürede kaynaştırıp ulusal inşayı gerçekleştirmişlerdir. Ancak Kürtler için durum farklıdır.

Kürdistan yüzyıllardır sömürgecilğin pençesinde ve bir hayli zamandır bölünmüş bir haldedir. Bu durum toplumsal gelişmeyi yavaşlatmıştır. Özellikle de; Kürdistan'ın adeta Kapitalizme kapalı tutulması buna bağlı olarak feodalizmin çok geç tasfiye olması, uluslaşma sürecinin hem geç başlamasına neden olmuş hem de uluslaşmanın kısa sürede olgunlaşmasını engellemiştir.

Ulusal eğitim, basın-yayın, kültür-sanat kurumlarının olmayışı Kürt kolları arasındaki farkların sürmesine neden olmuştur. Bağımsız ekonomik faaliyetin bütünüyle engellenmesi; gelişkin bir iç pazar oluşumunu engellemiş dolayısı ile Kürdistan'da yeterince sosyal kaynaşma yaşanmamıştır. Sosyal kaynaşma daha çok metropole göç eden Kürtler arasında olmuştur.

Diğer yandan; Kürdistan'ın dağlık coğrafi yapısı, toprağının stratejik konumu nedeniyle istilacılarının geçiş kapısı olması, coğrafi yapıyla bütünleşen aşiretsel parçalanmışlık, bırakalım diğer milliyetlerin eritilmesini Kürt grupları arasındaki çelişkilerin ortadan kalkmasını bile engellemiştir.

Kısaca Kürdistan toplumu bağımsız-demokratik ve birleşik bir yapıya sahip olmadığı için feodal toplumun kalıntısı olan pek çok çelişki bugün hala halk arasında varlığını sürdürmektedir. Biz, ulusal guruplar arasındaki tüm farklılıkların kapitalist toplumla birlikte ortadan kalkacağını iddia etmiyoruz. Bazı farklılıklar Kürt ulusal zenginliği olarak varlıklarını sürdüreceklerdir.

Yazımızın konusu ulusal mozağımızın bir parçası olan Dımililer'in kimliği ve Kürt toplumuyla olan bağlantısıdır. (Biz Dımili adını, Kırmancılar ve Zazalar için ortak olarak kullanacağız.) Dımili'lerin Kürt olup olmadığı tartışması zaman zaman kesilse de uzun bir süredir sürmektedir. Ancak özellikle 80'den sonra Güney ve Kuzey parçalarında ulusal hareketin ivmesinin, bölgede meydana gelen altüst oluşlarla birlikte

yükselmesiyle bu tartışma dahada yaygınlaştı. Üstelik tartışma bazı noktalarda gruplaşmalara neden oldu.

Özellikle Kuzey Kürdistan'dan Avrupa'ya geçen aydınlardan bazıları, 80'li yılların ikinci yarısından itibaren Zazaların Kürt olmadığı iddiasını açıkça telafuz etmeye başladılar. Bu aydınlardan başında Seyfi Cengiz geliyor. Ondan sonra Ebubekir Pamukçu yumuşak bir inişle Zazaların Kürt olmadığını savundu.

Seyfi Cengiz, 1986'da işe Zazaların Kürt olmadığı iddiası ile başladı, sonra bu iddiasını geliştirdi ve Zazaları da ikiye ayırdı Dersim'li Alevi Kırmancıları ayrı bir ulus, Şafi Zazaları ayrı bir ulus olarak niteledi.

S. Cengiz, 1987'de "Tekoşin" ekseninden kopuktan sonra, Avrupa'da "Kürdistan'lı Marksist" adında bir yayın çıkardı ve "Kürdistan Komünist Hareketi" (KKH) adlı bir grup oluşturdu. Bu grup bütünüyle Avrupa'da ve dar bir çevrede örgütlenmiştir.

S. Cengiz, 1991 yılında ise "Desmala Sure" adlı bir yayın çıkardı. Bu yayın aynı zamanda KKH'nin bir seksiyonu olarak oluşturulduğu belirtilen "Dersim Komünist Hareketi"nin merkez yayın organıdır. "Desmala Sure" nin bugüne kadar 3 sayısı yayınlandı. Biz bu yazımızda "Desmala Sure"nin ilk iki sayısında açıklanan tezleri irdeleyip eleştireceğiz.

Zazaların Kürt olmadığını ileri süren diğer grubun (yani Ebubekir Pamukçu'nun grubunun) görüşlerinin eleştirisini sonraya bırakıyoruz. Bu grup Avrupa'da önce bir kültür dergisi olan "Ay-re"yi çıkardı. Sonra "Piya" ve "Zazaistan" adlı yayınlar çıkardı. Bu çevre son zamanlarda "Raya Zazaistani" yani "Zazaistanın Yolu" adlı bir hareket oluşturduğunu ilan etti.

Seyfi Cengiz ve Ebubekir Pamukçu'nun görüşleri bazı kesimlerce eleştirildi. Eleştirilerin bazılarında esasta katıldığımız yönler vardı. Ancak Yeni Ülke de yayınlanan "eleştiriye" özellikle yöntem açısından katılmıyoruz.

Ne yazık ki; "Yeni Ülke" yazarı tartışılan konu hakkında kendi alternatif görüşünü ileri sürüp öncelikle karşı tarafın görüşlerini çürüteceğine, bu konuda tartışmanın gerekmediğini böyle bir tartışmanın sömürgeciler tarafından yaratıldığını ileri sürüyor ve tartışma açan kişilerin kişiliği ile uğraşiyor. Doğrudur, sömürgeciler bu tartışmaları yönlendirip halkın düşüncelerinin bulanıklaştırılması açısından yararlanabilirler. Fakat her tartışma da böyle bir risk vardır. Ayrıca burjuvazi yararlanmaya çalışsada biz tartışmaları verimli kılıp onun oyununu bozabiliriz ve tartışmalardan zaferle çıkabiliriz.

Zaza-Kırmancı-Alevi tartışması aslında çoktan

bitmesi gereken bir tartışmaydı. Ne yazık ki; Kürt sosyalistleri ve yurtseverleri bu meseleyi gerektiği gibi tartışıp bir sonuca bağlamadılar. Böylece, kitlelere bu konuda doğru bir politik yönelim kazandırmadılar. Şimdi çekilen sıkıntı ihmal edilen bir görevin ürünüdür. Şimdi olduğu gibi eskiden de "Yeni Ülke" yazarı gibi düşünen pek çok devrimci bu tartışmaya "sömürgecilerin işine yarar" diyerek girmediler.

Gerçekte Kürt halkının çeşitli kolları arasında uzlaşmaz olmayan çelişkiler mevcuttur. Alevi ve Şafi Kürtlerin birbirilerine çok yakınlık duyduğunu kimse söyleyemez. Ayrıca, Kurmanclar arasında Zazaca'nın Kurmanci'nin yanında bir fazlalık olduğunu savunan, hatta Zazaca'yı ve Zazaları küçümseyenlerin, horlayanların bulunmadığını kimse iddia edemez. Bunlar toplumsal gerçeklerimizdir. Bizim yapmamız gereken bu sorunları açığa çıkarmak ve demokratik bir tarzda tartışıp sonuçlandırmaktır. Bu görev henüz yerine getirilmemiştir.

Kendisine, "Ben Zazayım, Kürt değilim" yada "Ben Kırmancım, Kürt değilim" diyen insanları düşman, bölücü ilan etmek devrimci-demokratlığa sığmaz. Üstelik doğru ve yararlı gibi görünen bu tavır ulusal bütünleşmenin önünde ciddi bir engeldir.

Önemli olan şudur; kendisine ne derse desin Kürdistan'daki ezilenleri devrimci-demokratik bir program etrafında birleştirebiliyormuyoruz. Onların kardeşçe ve birlikte yaşamalarını sağlayabiliyormuyuz. Bunu sağlayabiliyorsak ulusal birliğimizde güvencede demektir. Nitekim eksikliklerine rağmen ulusal hareket devrimci-demokratik temelde geliştikçe, Zazalar, Kırmanclar, Kurmanclar ve hatta Türkler hep birlikte bu harekete katılmaktadır. Bugün, Dersim'li gençlerin önemli ölçüde PKK'ya katıldığı bilinen bir gerçektir. Şunu da belirtelim ki; PKK bu sorunda daha doğru ve demokratik bir tavır geliştirseydi durum dahada farklı olurdu.

Bir resmi anlayışı yıkarken yeni bir resmi anlayışı oluşturmanın anlamı yoktur. Bizim için tartışılmayacak tabular olmaz. Eskinin; "Mücadele keskinleşmiştir durup düşünmekle ve tartışmakla zaman öldüremeyiz" anlayışı artık yıkılmıştır. Belki geçmişte düşünmek ve tartışmak için "durmak" gerekirdi. Ancak şimdi hareket halindeyken düşünmek ve tartışmak zamanıdır. Günümüzde pratik-teori-tartışma çok daha can alıcı şekilde birbirilerine bağlanmıştır. Hızla seyreden zaman içerisinde bu can alıcı bağı oluşturmayanların çağa uyum sağlamaları mümkün değildir. Ayrıca bilinmelidir ki dış müdahalelerle yaratılan suni tartışmalar uzun sürmez çünkü onların sosyal dayanakları olmaz. Dolayısıyla ne maksatla

başlatılırsa başlatılsın tartışmalardan korkmanın bir anlamı yoktur.

Bilinmelidir ki, halkımız arasındaki çelişkilerin çözülmesi ve toplumumuzun devrimci-demokratik temeller üzerinde yeniden örgütlenişi için tartışma ve diyalog tek yoldur.

MESNETSİZ BİR TEZ: "KIRMANC-ALEVİ ULUSU"

* S. Cengiz, bizim tek bir ulus dediğimiz Kürtleri üç ayrı ulusa bölüyor: Kürtler(Kurmanclar), Zazalar(Elazığ, Diyarbakır Dımıllileri) ve Kırmanclar(Dersim ve çevresindeki aleviler). Bunlardan başka, açık olarak savunmasada, S. Cengiz'in varlığını savunduğu başka bir ulus vardır. O da, "Alevi Ulusu" dur.

S. Cengiz'in "Tez"leri özet olarak şunlardır:

"... Desmala sure, 1- Kırmancların ayrı bir ulus oluşturduğunu söylüyor ve Kırmanciye'nin kendi kaderini tayin hakkını savunuyor, 2- Daha genel bir bağlamda ise, Desmala Sure Alevileri bölen ulusall/etnik iç sınırların varlığını unutmaksızın, bir bütün olarak Alevi toplumunun kendi kaderini tayin hakkını savunuyor. Kürtlerin ve Zazaların yanısıra Kırmanclar ve Aleviler de eşitliğe ve özgürlüğe mecburdurlar, statükoyu kırma ve düzeni değiştirme dinamiğidirler. (Desmala Sure S. 2. sayfa 6)

S. Cengiz bu tezleri iç içe geçmiş bir şekilde ileri sürüyor. Tezleri doğru bir şekilde değerlendirmek için öncelikle bu tezlere ulaşmada izlenen yöntemi ve bakış açısını tespit etmemiz gerekir.

Belli bir zaman ve belli bir mekanda sosyal bir olguyu değerlendirmek ve hakkında düşünsel bir sonuca varmak için, o olguyu sağlıklı bir analizden geçirmek gereklidir. Bu analiz; a)-Olgunun bütün yönlerini, bütün çelişkilerini ortaya çıkarmalıdır. b)- Çelişkilerin niteliğini; parça, parça-bütün çerçevesinde ortaya koymalıdır. c)- Çelişkiler hareket yasasına bağlı olarak, tarihsel gelişmeleri ve mekanları içerisinde tespit edilmelidir. Doğru sonuca ulaşmak için iyi bir analiz zorunlu bir koşuldur ancak tek başına yeterli bir koşul değildir. Analiz üzerinde şekillenmesi gereken sentezde, gerçeği tespit etme zorunlu ve gereklidir. Sentez; a)- Analizin ortaya çıkardığı bütün çelişkileri ve yönleri hesaba katmalıdır. b)- Analiz bulguları subjektif niyetlere uydurulmamalı, tersine subjektif yönelimler, sonuçlar analizin objektif bulgularına uygun olmalıdır. c)- Bulguların yorumlanması; hareket ve zıtların mücadelesi yasasına dayalı olarak sınıflar mücadelesi ışığında yapılmalı, olaylara sınıflar üstü yaklaşılmalıdır.

Bize göre S. Cengizin yukarda verilen tezleri yanlış sonuçları ifade ediyorlar. Elbette bu yanlışlığa yol açan yöntem ve bakış açısıdır. Bunun anlamı şudur; S. Cengiz analiz ve sentez ilkelerini doğru olarak bu günkü Kürdistan toplumuna uygulayamamıştır. Arkadaşın düşüncelerini daha geniş olarak ele alırsak sözkonusu eksiklikleri rahatlıkla görürüz. Öncelikle Tezlerin dayandığı bulguları inceliyelim.

S. Cengiz şunları söylüyor:

"Desmala Sure'de ifade edilen görüşler uzun yılları kapsayan ciddi bir alan çalışmasına dayanıyor... Biz, kendi çözümlerimizi esas olarak şu ya da bu dil bilimcinin veya tarihçinin Dersimlilerin etnik kimliği konusundaki dışsal ve yüzeysel gözlemleri üzerine değil, Kırmanc halkının tarihi ve ortak toplumsal hafızası üzerinde kurduk, bu halkın yeni yeni kaydedilmekte olan sözlü geleneklerine, destanlarına, şiir, hikaye, şarkı ve türkülerine, kısaca halkımızın kültür birikimine dayandık."

Başka bir yerde: *"...bir halkın tanımlanmasında o halkın kendini tarifi tek geçerli tanım olarak alınmalıdır...(abc)"* diyor.

Arkadaş bu düşüncelerden hareketle Kırmanc toplumunun "ortak toplumsal hafıza"sını yokluyor. Ve yoklama sonucunda, Dersim'lilerin kendilerine "Kırmanc" yada "Alevi", dillerine "Kırmancki", ülkelerine "Kırmanciye" dediklerini ortaya çıkarıyor.

İlk bakışta, söylenenlerden, nesnel bir analiz için gerekli bütün şartların oluşturulduğu sonucuna varabilirsiniz. Ancak bu aldatıcı bir görünüşün ürünüdür. Çünkü; Şeyfi arkadaş "ciddi bir alan çalışması"ndan, "sözlü ve yaşayan data"dan, yani şiirlerden, mitolojiden folklordan bahsediyor. (Şunuda belirtelim ki S. Cengiz On yıldır sözkonusu alandan uzaktadır.) İlginçtir biz "Desmala Sure"de bu yaşayan ürünlerin kayda değer örneklerine rastlayamadık. "Tezlerimiz bunlara dayanıyor" dediği halde, "tezlerle" yaşayan "data" arasındaki organik bağı bir kaç sözlü ifade dışında göremedik. Ayrıca Kırmanc kültürüyle Kürt kültürünü ayıran öğeler nelerdir? Bu sorunda "yaşayan data" ve "kültür ürünleri" temelinde açıklanamamıştır.

Diğer yandan Kırmanc tarihinden bahsediliyor. Ancak Seyfi Arkadaş bu konuda "Deyleme" takılıp kalmıştır. Üstelik bu konudaki görüşleri tamamen yabancı yazarlardan ödünç alınmıştır. Bugün "Deylem" hakkında fazla birşey bilinmiyor, dolayısı ile Dersimliler ile Deylemliler arasındaki ilişki de net olarak ortaya çıkarılmamıştır. Kısaca Deylem tarihi henüz karanlıktır. Eğer biz Kırmanc tarihini Deylem tarihi ile özdeşleştiriyorsak o zaman Kırmanc tarihi de karanlıktır diyebiliriz. Seyfi arkadaşta henüz bu tarihi aydınlatamadığına göre

o tarih üzerinde "tez" üretilemez.

En önemliside, üzerine teori inşa edilen bu "ortak toplumsal hafıza" ne demektir? Bu hafıza nasıl oluşur ve biz ona nasıl bir rol biçebiliriz?

Matematikte, bir nokta, analitik düzlemdeki koordinatlarıyla tanımlanır. Dünyamızdaki bir insan ise; maddi alandaki konumu dışında birde toplumsal konumuyla tanımlanır. Bilindiği üzere insanın insana yabancılaşmasının hüküm sürdüğü dünyamızda, insanın toplumsal konumu neredeyse onun maddi konumunu belirler hale gelmiştir.

Bir insanı toplum içerisinde nasıl tanımlarız? Öncelikle her insanın bir adı vardır. Ayrıca her insanın mensup olduğu bir ulus, doğduğu bir ülke (yada yer), ve mensup olduğu bir sınıf vardır. Günümüzde bir insanın dünyadaki toplumsal konumunu belirleyen başlıca nitelikler bunlardır. Günümüz insanına yukardaki nitelikleri sorulduğunda, sorular tam olarak cevaplanmıyorsa bu "Var olma bilinci"nin eksik olması anlamına gelir. Özellikle hangi ulus ve ülkeli olduğu soruları cevaplanmıyorsa bu "tarih bilinci"nden yada "ortak toplumsal hafıza"dan yoksunluk anlamını taşır.

Bilindiği üzere toplumların ve ulusların tarihsel yaşamı, mensuplarının manevi ve yapısında önemli izler bırakır. Günümüz insanları ve ulusları tarihlerini ve kimliklerini daha çok bu izlerden hareketle bulurlar. Karakter şekillenmesi, kültür, bir bölge ve topluluğa(yada kökene) ait olma hissi ve belli bir tarih bilincini bu izler arasında sayabiliriz. Bu anlamda Ortak toplumsal hafıza; toplumun tarihsel varoluşunun beyinlerdeki yansımasıdır. Bu hafıza en başta belli düzeyde bir tarih bilincine dayanır. Dolayısıyla biz kimiz? Nereden gelip nereye gidiyoruz? sorularının cevapları yanlış yada doğru halleriyle ortak toplumsal hafızanın içinde bulunur. Doğru yada yanlış diyoruz, çünkü bu soruların doğru olarak cevaplanması için sağlam bir tarihin ve coğrafya bilgisine ihtiyaç vardır. Doğru bir tarih bilinci de; somut bulgulara yani yazılı kaynaklara, folklorik, arkeolojik bulgulara ve bu bulguların bilimsel tarzda yorumlanmasına dayanır.

Ancak bu konuda insanların pek çok sorunu vardır. Bilindiği üzere; yaşam her zaman doğru şekliyle insan hafızasına yansımaz. Tarihsel varoluş ise; arada kuşaklar ve binlerce yıllık zaman yer aldığı için bugünkü insanların hafızasına çok daha çarpık yansiyabilir. Tarihin algılanışı ve öğrenilmesi eğer bilimsel bir çabaya dayanmıyorsa, üstelik bizde olduğu gibi bir çarpıtma dalgasına karşı duruluyorsa, hafızada şekillenecek tarih ve kimlik bilinci gerçek durumla bağdaşmayabilir. Bu açıdan bakıldığında; *"...bir halkın tanımlanmasında o halkın kendini tarifi, tek geçerli tanım olarak ..."* alınabilir mi? Soru-

nun cevabı yukarda belirttiğimiz gerçekler ışığında verilirse, alınmaz. Seyfi arkadaşın yukardaki belirlemesini kabul edersek, kendilerini; "tanrının özel olarak yarattığı üstün ırk yada ulus" olarak gören Yahudilere ne diyeceğiz? Yada kendilerini üstün ulus olarak gören Almanların "kendilerini tanımlamalarını" doğru mu göreceğiz? Elbette bir halkın kendisini ne olarak gördüğü ve nasıl nitelendirdiği önemlidir. Bu en azından bir materyaldir. Ancak bu tarifler bizim tarih ve toplum bilginin "tek" kaynağı, hatta esas kaynağı olamazlar.

"Özel hayatta, bir adamın kendisi hakkında düşündüğü ve söylediği ile gerçekte ne olduğu ve ne yaptığı arasında nasıl ayırım yapılıyorsa, tarihsel mücadeleler içinde de, daima partilerin ifade ettiklerini ve hayallerini gerçek organizmalarından ve gerçek çıkarlarından, kendilerine dair düşüncelerini gerçekliklerinden, ayırt etmek gerekir." (Marks)

Marx'ın bireyler ve partiler için yaptığı belirleme bizce uluslar ve halklar içinde geçerlidir. Bilimsel yaklaşım; toplumun maddi, mânevi tüm değerlerinin değerlendirilmesini ve gerçek ile hurafenin, ilerici olanla gerici olanın birbirinden ayırt edilmesini gerektirir.

Kısaca soruna yaklaşım meselesine değindikten sonra S. Cengiz'in "tez"lerini yakından incelemeye başlayabiliriz.

Gerçekten de Dersimlilerin önemli bir kısmı kendilerine **Kırmanc**, dillerine **Kırmancı** derler. Bu bilinen bir gerçektir. Fakat **Kırmanc** kelimesi bugüne kadar bir ulusal nitelendirme anlamında kullanılmamıştır. Böyle bir anlam Seyfi arkadaş tarafından bu kelimeye yüklenmiştir. "**Kırmancıye**" konusunda söylenenler de bizce gerçeği tam olarak yansıtmıyor. "**Kırmancıye**" meselesine ilerde değineceğiz. Biz öncelikle S. Cengiz'in **Kırmanc** nitelendirmesinden ulaştığı sonuçlara bakalım. Arkadaşın tezi şudur: "Dersimliler kendilerine **Kırmanc** derler, **Kürt** demezler." S. Cengiz'in tezlerinin dayandığı temel materyal Dersimlilerin kendilerini **Kırmanc** olarak nitelendirmesidir. Arkadaşın "ortak toplumsal hafıza"yı ön plana çıkarması bu nedendir. Bilindiği gibi **Kurmanç Kürtleri** de ilk sorulduğunda "Ez Kurdım", yani "Ben Kürdüm" demezler, "Ez Kurmancım", yani "Ben Kurmancım" derler. S.Cengiz'in mantığıyla gidersek **Kurmançlar**'da **Kürt** saymamamız gerekir. Kaldı ki; kendisine "**Kırmancım**" diyen birçok Dersimli, yada kendisine "**Kurmançım**" diyen pek çok insan yanısıra; "**Ben Kürdüm**" demekte bir engel görmüyor. Bu normal bir durumdur. Her ulusta çeşitli kollar veya alt etnik unsurlar bulunabilir. Bu unsurlar yerel nitelendirmelerde alt etnik adlarını, daha üst nitelendirmede ulusal adlarını kullanabilirler. Bu durum **Türkler** içinde geçerlidir. Örneğin; **Türkmenler**, **Yörükler**, **Karakeçililer**, **Ta-**

tarlar kendilerini "**Türk**" olarak nitelendirdikleri gibi, yerel planda hep kendi özel adlarını kullanırlar. **Kürt** ulusunu oluşturan kollar içinde aynı durum geçerlidir. **Kurmanç**, **Soran**, **Dımılan**, **Goran**, **Loran** kolları yerel bazda hep kendi adlarını kullanırlar. **Kürt** adı bunların ortak adıdır. Yüzyıllar önce **Araplar** bunu çoğul anlamda "**Erkird**" şeklinde telafuz ediyordu. Aynı durum aşiretlerde de vardı. **Dersim**'de insanlar çoğunlukla aşiretlerinin adlarıyla anılırlar. Bu açıdan kendisini "**Kırmanc**" olarak adlandırmak tek başına ayrı bir ulus olmayı getirmez.

Kaldı ki Seyfi Cengiz Dersimliler'in hafızasını bile tam olarak yoklamamıştır. Yada yoklamışta işine gelmiyeni açıklamıyor. Bu durum O'nun alan çalışmasının ciddiyetini de ortaya koyuyor.

Dımlıki konuşan bazı Dersimlilere **Türkçe** olarak "Sen **Türk** müsün **Kürt** müsün?" diye sorduğunuzda, çoğunlukla aldığımız cevap: "Ben **Kürt** değilim **Öz Türküm**" şeklinde olur. Ancak Dımlıki olarak, "To **Kırmancı** ya ki **Tırka**?" (Yani "Sen **Kırmanc** mısın **Türk** müsün?") sorusunu yönelttiğinizde: "Ez **Tırk** niya **Kırmancı**" (Yani "Ben **Türk** değilim **Kırmancı**") cevabını alırsınız. "**Ben Türküm**" diyenleri daha fazla sıkıştırdığınızda ve **Türkçe** ile **Dımlıkinin** temelinden farklı olduğunu, **Dersimlilerle Türkler** arasında belirgin kültürel farklılıkları belirttiğinizde, işin içinden sıyrılmak için: "Ben sadece **Aleviyim**, ne **Türküm** ne **Kürdüm**" cevabını alırsınız. Açıktır ki bu bir kaçıştır. **Aleviliğin** bugünün koşullarında ulusal kimliği ifade etmediğini hemen hemen herkes görüyor. Bu nedenle de "ben **Aleviyim**" diyenler **Türk** kimliğine itiraz etmezler ve çoğunlukla **Alevi** kimliğini **Türk** kimliğiyle özdeş görüp birlikte kullanırlar.

İş bununla bitmiyor. **Dersimli** bazı **Seyit** sülaleleri kökenlerini **Hız. Ali**'ye yani **Araplar** da yandırıyor ve **Arap** olduklarını iddia ediyorlar. Hemen şunuda belirtelim ki, bu tipte insanlar genellikle yaşlı kuşak içerisinde ve **Dersim**'de azınlıkta kalmaktadırlar. **Dersim** halkının büyük bölümü kendisini **Kürt Alevi**'si olarak nitelendirir.

Biz **Dersimlilerin** hepsinin saf kan **Kürt** olduğunu iddia etmiyoruz. **Türkler**'den, **Araplar**'dan ve **Ermeniler**'den karışmaların olması mümkündür. Ancak hangi ırktan gelirse gelsinler bunlar **Dımlıki Kürtçesini** ve **kültürünü** benimseyip özümsemişlerdir. Ayrıca da, kökenlerini **Hız. Ali**'ye veya **Ahmedi Yasevi**'ye, **Hacı Bektaş**'a bağlayanların idiaları da tarihsel olarak kanıtlanmış değildir. Bu durumda biz esas olarak kökenlerine göre değil, bugünkü kültürel ve sosyal değerlerine göre ulus belirlemesi yapabiliriz.

Türkçülüğün bu şekilde yaygınlaşmasını sağlayan enbaşta devletin asimilasyon ve tarihi

çarpıtma politikasıdır. Ayrıca devlet güdümlü Pirlar, Seyitler ve Ağalar bu alanda önemli rol oynamışlardır. Özellikle Pirlar ve Seyitler kendilerinin Horasan'dan geldiklerini, Ahmedî Yasevî'nin ve Hacı Bektaşî Velî'nin soyundan geldiklerini bu nedenle Türk olduklarını iddia ederler. Bu iddialar özellikle Dersim isyanının bastırılmasından sonra devlet tarafından yaygınlaştırılmış, bölgedeki feodal egemenler de bu iddiaları devletle uzlaşmanın zeminini olarak kullanılmışlardır.

İşte Dersim halkının gerçek durumu budur ve işte S.Cengiz bu hafızaya dayanarak tezler üretiyor. Biz bu hafızaya esas alırsak Dersim'de iki yeni ulus oluşturabiliriz. Çünkü Dersimde kendisine Arap ve Türk diyenlerde var.

Söz konusu durum sadece Dersimliler'e özgü değildir. Diğer bölgelerden pek çok Kürt "Ben Tirkım Kurd değilim" diyebiliyor. Özellikle 80' öncesinde Van, Elazığ, Muş, Bingöl, Adıyaman'da pek çok Kürdün MHP'yi desteklediğini, kendilerine "öz ve öz Türk" dediklerini biliyoruz. 80 sonrasında önemli değişiklikler yaşansada sayılan bölgelerde köklü bir dönüşümün sağlandığı söylenemez. Bu durum tüm sömürge ulusların içine düştüğü durumdur. Afrika zencileri bile derilerinin rengine baka baka kendilerini "Fransız kökenli" olarak nitelendirebilmişlerdir.

Bilinen bir şeydir; sömürgeciler bir ülkeyi işgal ettiklerinde o ülkenin topraklarına sahip çıktıkları gibi, insanları da kendi benliklerinden koparıp yabancı bir ruha sahip kılmaya çalışırlar. Bu sömürge ülke insanının özgür iradesini diriltmeyecek şekilde kırmaya yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında, TC'nin olanca gücüyle yüklendiği Dersim'in bu düzeyini koruması bile bir başarı olarak görülebilir.

Kırmancıye meselesine gelince; yukarıda belirttiğimiz gibi S .Cengiz'e göre Dersimliler ülkelerine "Kırmancıye" derler. Bu bizce doğru bir belirleme değildir. Çünkü Kırmancıye bazı Dersimliler tarafından belli bir coğrafya parçasını ifade etmek için kullanılmakla birlikte bu, coğrafya parçası ülke anlamına denk düşmez. Üstelik tüm Dersimliler'de bu ifadeyi kullanmaz. Kırmancıye ifadesinin bir bölge için kullanımına daha çok Tunceli merkezi ve çevresinde rastlanmaktadır. Burada Kırmancıye, esas olarak Çarşacak (Pertek-Mazgirt) ile esas Dersimi birbirinden ayırmak için kullanılır. Bu ayırım daha çok, Çarşacak'ın Osmanlı dönemindeki idari yapısına ve ovalık bir yer olmasından kaynaklanan coğrafik ve iklimsel temele dayanıyor. Bu ifade elbette aynı zamanda Kırmanc bölgesini de ifade ediyor ancak tam anlamıyla Kırmancların ülkesine tekabül etmiyor. Eğer bu yönde bir ifade kullanılacaksa "Kırmanc'ın bölgesi" daha uygundur. Diğer yan-

dan Hozat, Ovacık, Pertek, Mazgirt ve diğer bazı yerlerde Kırmancıye kelimesi coğrafik bir ifade olarak kullanılmaz. Kırmancıye kelimesi kullanılır ancak bu daha çok "Kürtlük", "Kırmancılık" anlamında kullanılır. Örneğin isyan öncesinde Dersim'in içinde bulunduğu bağımsız yada özerk durum; "Waxte Kırmancıye" yani "Kürtlük zamanı", "Kırmancılık dönemi" şeklinde ifade edilir. Burada anlatılan bir sosyal süreç yada olgudur, coğrafik bir tanımlama yoktur.

Kırmancların bölgesini anlatmak için kullanılan en yaygın terim Dersim'dir. Ancak bu bile ülke anlamında kullanılmaz. Ve Dersim'in ifade ettiği coğrafi bölge; 1938'den çok sonra bugünkü sınırları kapsamıştır. 1938 ve öncesinde Dersim çok dar bir bölgeyi ifade ediyordu. Şeyh Hasan an aşiretleri oturdukları bölgeye Dersim demiyorlardı.

Bu durumda S. Cengiz'in "Kırmancıye"yi "Kırmanc'ın ülkesi" şeklinde kullanması doğru değildir. "Kırmancıye" daha çok bir bölge ve "Kürtlük", "Kırmancılık" anlamına gelmektedir.

DİN, ULUS TESPİTİNDE BİR KRİTER OLARAK ALINAMAZ.

S. Cengiz, "Kırmanc-Alevi Ulusu"na Dersim Sivas, Erzincan, Bingöl, Malatya, Elazığ bölgesindeki Alevilerin tümünü dahil ediyor. Ona göre Kırmancılık Alevilikle özdeşleşmiştir ve Alevilik bir açıdan Kırmanc ulusunun temel paydasını oluşturmaktadır. "İnsanların kendi kendilerini nitelendirmelerini " esas alan S. Cengiz'e şu soruyu sormak gerekir: "Kırmancıye" denilen illerdeki tüm aleviler gerçekten kendilerini Kırmanc olarak mı nitelendiriyorlar? Hayır. Sanıldığına aksine Kırmanc Alevileri'nin sayısı Kurmanc Alevileri'nin sayısından daha azdır. Sivas, Malatya, Elazığ, Bingöl Alevileri'nin hemen hemen tümü Erzincan, Dersim Alevileri'nin azımsanmayacak bir bölümü Kurmanc'tır. Açık ki bu insanlar kendilerine Kırmanc demez, Kurmanc derler. Aynı durum Maraş, Adıyaman, Antep'teki Alevi Kurmanclar için de geçerlidir.

Buna rağmen S.Cengiz bu illerdeki insanları aynı ulus, yani "Kırmanc" ulusu olarak görebiliyor. Peki burada Kurmanclar zorla Kırmanc yapılmıyor mu? Seyfi arkadaşına göre yapılmıyor. Çünkü onun dediğine göre bu bölgelerde Alevilik birinci plandadır, dil ve bazı kültürel farklılıklarının bir önemi yoktur:

"Aynı dili konuştukları, büyük olasılıkla aynı orijinden oldukları ve yanyana yaşadıkları halde Sunni-Alevi bölünmesi tarih içinde Kırmanclarla Zazaları iki ayrı halka dönüştürmüştür. Kırmanc Zazaları, Zazalar da Kırmancları kendinden say-

mazlar, başka başka halklar olduklarını söylerler.

Bu örnekte din birliğinin (Aleviliğe din denilirse eğer. Geçerken de olsa belirtelim ki biz Aleviliği İslam'dan bir kopuş olarak değerlendirmekteyiz. Ancak bu kopuş henüz tamamlanmamıştır) ulusu oluşturan faktörler arasında belirleyici öge olarak öne çıktığını görmekteyiz. 19. yüzyıl'a kadar Avrupa'da bile din birliği politik birliğin temeli olmuştu. Politik sınırlar, yani devlet sınırları dinleri/mezhepleri ayıran sınırlardı, dini sınırlardı. Devlet birliğini kurmak için din birliğini kurmak esastı. Her devlet belli bir din çevresinde şekillenmişti, din birliğini ifade ediyordu. Din faktörü bugünün Avrupası'nda bile belli bir politik rol oynuyor. İslam dünyasında dinin daha büyük bir oynadığı açık." (S. Cengiz- Desmala Sure, sayı:1, s.1)

Bir süre arkadaşın söylediklerini doğru kabul edersek ve aynı mantığı dahada ileri götürürsek şu sonuçlara varacağız.

1 - Mademki Alevilik tek başına bir ulusal payda olmaya yetiyor yada din birliği ulus olmanın en önemli kriteri olmuş, o halde; Alevi Türkleri de Kırmanc-Alevi ulusana dahildir. Bu durumda bu ulusun adının Alevi ulusu olması daha doğru olur. Ayrıca dinleri müslüman Kürtler'den farklı olan Yezidileride teorik olarak ayrı bir ulus olarak görebiliriz.

2 - Kurmanc-Kırmanc Alevileri arasındaki ilişki aynen Şafi Zazalar ve Kurmanclar arasındada vardır. O zaman Zaza-Kurmanc Şafilere de birlikte bir ulus oluştururlar.

Görülüyor ki arkadaşın mantığı bütünsel olarak ele alındığında pratik durumla bağdaşmıyor. Nitekim, S. Cengiz birinci şıkta çıkardığımız sonuçlara esas olarak olumlu cevap verir. İkinci şıka ise olumsuz. Arkadaş, Zaza-Kurmanc sorununda dil ve kültür birlikteliğinin olmadığını ileri sürüyor ve bunu ön plana çıkarıyor, din birlikteliğini ikinci plana itiyor ve Şafi Zazalar'la Şafi Kurmancları ayrı uluslar olarak görüyor. Ancak Kırmanc-Kurmanc ilişkisinde din birliğini ön plana çıkarıp dil ve kültür birlikteliğini ikinci plana atıyor ve Alevi Kurmanclarla Alevi Kurmancları bir ulus olarak kabul ediyor. Bu durum kesinlikle mantıksal bir çelişkidir. Çünkü yukarda da belirttiğimiz gibi; Şafi Zazalarla Şafi Kurmanclar arasındaki ilişki, Alevi Kurmanclarla Alevi Kurmanclar arasındaki ilişkiyle aynı niteliktedir.

S.Cengiz aslında bir Alevi ulusu olduğunu da ileri sürüyor. Her ne kadar bu "tartışılmalıdır" yada "Aleviler ulus olmanın kimi özelliklerini taşıyorlar" diyorsa da, aslında yazısının mantığı Alevileri ayrı bir ulus olarak nitelendirdiğini gösteriyor. Peter J. Bumke'nin alevileri bir etnik grup olarak gören görüşlerini sahiplenme tarzında

sunması bunun bir göstergesidir.

Bu anlayışı arkadaşın diğer sözlerinden de çıkarmak mümkün. Şöyle diyor:

"Çözüm, Kürtlerin, Zazaların, Kırmancların ve Alevilerin kendi kaderini tayin hakkını tanıyacak denli geniş tam demokratik ve gerçekten laik bir düzende yatıyor." (Desmala Sure-s.2, say.6)

Görüldüğü gibi Seyfi arkadaş Alevileri ayrı bir ulus anlamına gelecek tarzda Kürtlerin, Zazaların, Kırmancların yanında sayıyor ve hepsi için birden "Kendi kaderini tayin hakkını" savunuyor.

Aleviler; Türkiye ve Kürdistan halkının bir kesimidirler. Bir ulus değildirler. Tarihte alevilik ezilen köylü sınıfının devrimci ideolojisi olmuştur. Alevilerin Osmanlı saltanatına karşı mücadelesi de sınıfsal bir mücadeledir ve çoğunlukla ezilen köylü yığınları bu mücadelenin motoru olmuşlardır.

Bugünde Alevilik yine çoğunlukla yoksul kesimler arasında etkilidir. Aleviliğin bazı demokratik ileriçi öğeleri de bu kesimler tarafından savunulmaktadır. Ancak incelendiğinde görülecektir ki; Alevilerin kesinlikle bağımsız bir devlet kurma yönünde bir istemleri yoktur. Olamaz da. Onların istemleri genel olarak Türkiye ve Kürdistan halkının sınıfsal kurtuluş mücadelesinin programı kapsamındadır. Dolayısı ile alevi halkın mücadelesi sınıf mücadelesinin bir parçasıdır. Bu durumda "Alevilerin kendi kaderini tayin hakkı" sınıfsal kurtuluş mücadelesinin programına dahildir. Halk için "Kendi kaderini tayin" sorunu, Marksist-Leninist literatürde en doğru şekliyle toplumsal kurtuluş nitelendirmesiyle ifade edilir.

Kürtlerin yada ulus olarak tanımlanan "Kırmanc" ve "Zaza"ların "Kendi kaderini tayin hakkı" ise farklı bir içeriğe sahiptir. Bu iki istemi birbirine karıştırmak ve aynı düzeyde görmek Halk ile Ulusu karıştırmak demektir. Gerçekte Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ne anlam taşır:

"... eğer biz, ulusların kendi kaderlerini tayin etmesi kavramının anlamını, hukuksal tanımlamalarla cambazlıklar yaparak ya da soyut tanımlamalar "icat ederek" değil de, ulusal hareketlerin tarihsel ve iktisadi koşullarını inceleyerek öğrenmek istiyorsak, varacağımız sonuç, kaçınılmaz olarak, ulusların kendi kaderlerini tayin etmesinin o ulusların yabancı ulusal bütünlerden siyasal bakımdan ayrılma ve bağımsız bir ulusal devlet oluşturmaları anlamına geldiği sonucudur." (Lenin -Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı- Sol yay. s. 58)

Seyfi arkadaş bu karışıklığa bir son vermemelidir. Marksizm-Leninizm'in ulusal soruna bakışta temel olarak gördüğü ilkeler bir kenara atılıp teori

üretilemez. Üretile bile bile bu, burjuva teorisyenlerinden ödünç alınmış idealist tezlere dayandırılmış uydurmalar yığını olur.

Lenin ve Stalin ulusal soruna yaklaşım için bize yeterince materyal bırakmışlardır. Biz elbette onları aynı frekansta tekrar etmek zorunda değiliz, onların düşüncelerini geliştirmek ve yenileştirmek bizim için gereklilikten öte bir zorunluluktur. Ancak Seyfi arkadaş yeni icatlar yapayım derken bilimsel teorinin temellerini yadsıyor, "yenilik" diye karşımıza bir yığın idealist hufefe getiriyor.

Marksist-Leninist teori: Dil, toprak, kültür, karakter, iktisadi yaşam birlikteliği üzerinde tarihsel olarak yükselmiş kararlı toplulukları ulus olarak nitelendirir.

Elbette bu tanımlama günümüz gerçekliğine uygun olarak geliştirilebilir. Örneğin iç pazar yada iktisadi birlik sorunu ele alındığında, dünyayı bir zincir gibi birbirine bağlayan günümüzün kapitalist sistemi, dikkate alınmalıdır.

Peki bir "gelişme" yada bir "yenilik" olarak Din ulusların belirlenmesinde bir kriter olarak alınabilir mi? Kesinlikle hayır. Din, ulus sorununda etkileyici bir faktördür ancak belirleyici değildir. Biz dinin ulusal kültür ve karakter üzerindeki etkisini yadsımıyoruz. Ancak O'nu, Seyfi arkadaşın yaptığı gibi siyasetin, devletin hatta ulusun temeli olarak görmüyoruz. Bu dini, sınıfsal temelden bağımsız ele almak ve sınıflar üstüne çıkarmak demektir.

Din dünya görüşü olarak tüm ezen sınıfların ideolojilerini etkilemekle birlikte, burjuva sınıfının ideolojisi dini fazlasıyla aşmıştır. Rahipsiz, ruhbanlı iş yapamayan feodal beyin karşısında, Burjuva sonderece "özgür"dür.

Avrupa'da kapitalizmin gelişmesiyle birlikte feodal toplum sisteminde ilk çözülme idelolojide olmuştur. 15-16 yüz yıl feodal Avrupası'nda Katolik dünyasının şefi olan Papalık aynı zamanda Avrupa'nın en büyük feodal beyi idi. Papalığın Avrupa'nın pek çok yerinde geniş toprakları vardı ayrıca vergi de alıyordu.

İşte iç pazarda rahat çalışmak isteyen ulusal burjuvazi, gittikçe yoksullaşan köylüler ve rantları azalan soylular Papalığın bu boyunduruğuna daha fazla dayanamadılar ve ülkelerini Papanın hakimiyetinden kurtarmak için bayrak açtılar. Bu isyan bayrağı yine dinin bayrağıydı. Ancak Engels'in dediği gibi "Her din savaşı aslında bir sınıfsal savaştır."

"Bütün dünyada kapitalizmin feodalizme karşı sonal zaferi dönemi, ulusal hareketlerle ilgili olmuştur. Bu hareketlerin iktisadi temeli, meta üretiminin, tam zaferini sağlamak için yurt-içi pazarı ele geçirmek zorunda olması, aynı dili konuşan bir halkın yaşadığı bölgeleri siyasal

bakımdan birleştirme zorunda olması gerçeğinde yatar." (Lenin -Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı s. 58)

Almanya'da Rahip Martin Luther'in başlatığı reform hareketi Katoliklik'ten kopuşu getirmiş ve yeni bir mezhep yani Protestanlığı doğurmuştu. Fransa ve İsviçre'de Calvincilik, İngiltere'de Anglikanizm Papalığın otoritesini kendi toprağında söküp attı. Bu hareketlerin dinamiği kesinlikle sınıf mücadelesidir. En büyük feodal beylik olan Papalık ve onun ideolojisi olan Katoliklik iyice ağırlaşan ekonomik bunalım ve gericilik nedeniyle burjuvazi, emekçiler ve yerel soylular için çekilemez hale gelmişti. Kıtayı zincir gibi saran feodal bağımlılık koparılmadan yerel düzeyde üretici güçlerin gelişmeyeceği açıktır.

Feodalizm'in çözülmesi ve Kapitalizm'in güçlenmesiyle birlikte Avrupa'da ulusal devletler belirginleşti. Bu süreç içerisinde üzerine din maskesi çekilmiş pek çok savaş çıkmıştır. Bu savaşlar ve sonrasında mezhepler birbirilerine karşı son derece barbar uygulamalar, işkenceler gerçekleştirmişlerdir. Hemen hemen her Avrupa ülkesinde yaşanan bu durum yinede uluslaşmayı engellememiştir. Bu savaşlar yukarda da belirttiğimiz gibi aslında sınıflar mücadelesinin ürünleridir.

Din'de reform bilimde muazzam bir gelişmeye neden olmuş, sonuçta meydana gelen sanayi devrimi burjuvaziyi Avrupa'nın ve dünyanın efendisi yapmıştır. Parçalanmış feodal üretim ilişkileri ile birlikte onun ideolojisi, hukuku ortadan kalkmış yerini burjuva ideolojisi ve hukuku almıştır. Buradan çıkan sonuç şudur: Aynı zamanda egemen feodal sınıfın ideolojisi olan Dinsel İdeoloji, ekonomik ilişkilerin zorlaması ve burjuva ideolojisinin gelişmesiyle birlikte etkinliğini kaybetmiştir.

Avrupalı Krallar ve burjuvalar dini bir maske olarak kullanmışlardır. Onlar dini yayılma politikalarına alet etmişler, halkı din şiarlarıyla kandırıp savaşlarda kullanmışlardır. Bu gerçeği göz önünde bulundurduğumuzda, Dini sınırların kesinlikle siyasi sınırları belirleyemeyeceğini, tam tersine siyasi sınırların dini sınırları da belirlediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Avrupa'da bir çok ülke halkı kendi kralının dinini benimsemek zorundaydı. Krallar bizzat baskı ile halkı kendi dinlerini kabul etmeye zorlardı. Etmeyenlere karşıda inanılmaz işkence ve zulümler uygularlardı. Örneğin; İngiltere'de VIII. Henri (1547) Papa'ya başkaldırdıktan sonra hem Katolikler'e hem de Protestanlara zulüm yapmıştır. Ancak ondan sonra Kral olan üç çocuğunun yönetiminde İngiltere 3 kez din değiştirdi. Açıkta ki din siyaseti yönlendirmiyor siyaset dini yönlendiriyor. Seyfi arkadaş neredeyse

ideolojiyi sınıflar üstüne koyuyor ve dini ideolojiyi de sınıf temelinden koparıp siyasetin üstüne oturtuyor.

Avrupadaki din savaşlarının benzerleri İslam dünyasında da yaşanmıştır. Kürdistan'ı direk etkileyen Çaldıran savaşını buna örnek gösterebiliriz. Bilindiği gibi Çaldıran savaşı gerçekte Osmanlı İmparatorluğu ile İran devletinin Kürdistan'ı paylaşma amacından çıkmıştır. Ancak Osmanlılar Sünniliği, İranlılar ise Şiiliği bayrak yaparak halkı safalarına çekmişlerdir. Bu savaşta Alevi Kürtler (Kırmanclar-Kürmanclar) İran'ı, Şafi Kürtler ise Osmanlı'yı desteklemişlerdir. Açık ki her iki sömürgeci devlet kendi politik emelleri gerçekleştirmek için dini bir araç olarak kullanmışlardır. Kürdistan'da egemenliğini genişletmeye çalışan İdris-i Bitlis-i gibi feodal beylerde bu savaşta sınıf çıkarlarına göre saf belirlemişlerdir. Buradanda anlaşılıyor ki; din siyasetle birleşip onun bir aracı haline geliyor. Dolayısıyla İslam adına, Hıristiyanlık adına verildiği söylenen pek çok savaşın aslında egemen sınıfların çıkarlarını geliştirmeye yönelik olduğu gayet açıktır.

Avrupa örneği, dini esas olarak "Kırmanç-Alevi Ulusu" yada "Alevi Ulusu" yaratmaya çalışan S. Cengiz'i yanlış çıkarıyor. O, 19. yy Avrupası'nda da bile din birliğinin politik birliğin temeli olduğunu, devletlerin dini temele dayanmak zorunda olduklarını ileri sürüyor. Bu; gerçeğe, Tarihsel materyalizme aykırıdır. Avrupa'da olupta Avrupa hakkında böyle garip iddialar ileri sürmek gerçekten çok ilginçtir. Halbuki, 19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa'da kapitalizm ve onun ürünleri olan ulusal devletler çoktan oturmuşlardı.

S. Cengiz, bin bir düşmanlık örnekleri göstererek Alevilerle Şafi Kürtlerin tarihte birbirilerine ne kadar kötü davrandıklarını, birbirilerine hiç güvenmediklerini bundan sonrada iyi davranmayacaklarını ve güvenemeyeceklerini anlatmaya çalışıyor. Ancak, Avrupa'da da feodal toplum sürecinde her ülkede Protestanlar'la Katolikler birbirilerine düşmandı. Bu düşmanlık kapitalist toplumda azalsa da sürdü. Fakat yinede kapitalizm Avrupa'da Katolikler'le Protestanları bir ulus şeklinde birleştirdi.

Kürdistan'da da aynı durum söz konusudur. Dün elbette çatışmalar vardı, bugünde o çatışmaların izleri hala duruyor. Bunlar bazı kültürel farklılıklarda yol açabilir. 1950'li yıllara kadar Alevi ve Şafi Kürtler birbirilerini fazlaca tanımıyorlardı, aralarında çok sınırlı ilişki vardı. Buda birbirileri hakkındaki yanlış düşüncelerin korunmasına zemin oluşturuyordu. Ancak kapitalizm geliştikçe ülke içinde sosyal ilişkiler gelişti zamanla Aleviler Şafilere tanıdılar. Eski

düşmanlıklar büyük ölçüde bitti. Bu kapitalizmin doğal sonucudur. Ayrıca Alevi ve Şafi Kürtlerin anlaşamayacakları ve paylaşamayacakları ne var ki? Objektif durum iki kesimin kardeşçe birliğine uygundur. Sorun subjektif etkenlerden kaynaklanıyor. Kaldı ki, Alevi Kürtler, metropol şehirlerinde -geçmişteki bütün çatışmalara rağmen- Sünni Türkler'le birlikte yaşayabilmekte hatta yer yer kanaşabilmektedirler. Onlarla yaşayabildiklerine göre Şafi Kürtlerde rahatlıkla yaşarlar.

DERSİMLİLER'İN DİĞER KÜRTLER'LE OLAN "ÇATIŞMALARI"

S. Cengiz feodal toplum döneminde Kürdistan'da yaşanan bazı dinsel-siyasal çatışmaları, ortak bir tarihe sahip olmamanın dolayısıyla bir ulus oluşturmamanın kanıtı olarak sunuyor.

Arkadaşın verdiği örneklerin gerçekte var olup olmadığına (yada anlattığı gibi yaşandığına) hiç bakmadan söylenenleri doğru kabul etsek bile, bu örnekler Kırmancların, Zazaların, Kurmancların bir ulus olmalarına engel değildir. Çünkü; 19.yy da Kürdistan'da kapitalizmin şafağı ile uluslaşma sürecinin başladığı kabul edilmekle birlikte, aynı yüzyıl içerisinde bu sürecin tamamlandığını, bütün Kürdistan'ın ulusal çembere dahil edildiğini, yani uluslaşma sürecinin tamamlandığını yada olgunlaştığını kimse iddia etmiyor. Feodalizmin egemenliğinin sürdüğü koşullarda bu hiç bir şekilde gerçekleşemez. Ulusu ve uluslaşma sürecini statik değil dinamik bir süreç olarak düşünmek gerekir. Her dinamik süreç gibi bu süreçte; doğuş, olgunlaşma, ölüm aşamalarını kapsayacaktır. Bu açıdan kapitalizmin şafağındaki ulusu çekirdek ulus yada embriyom olarak görebiliriz.

Kürdistan'da kapitalizmin yaygın gelişimi 1940'lı yıllardan sonra yaşanmıştır. Bizce bugünkü çağdaş Kürt ulusu rayına esas olarak 40'lı yıllardan sonra oturmuştur. 1800'lü yılların kapitalizmini; Kürdistan'a tüccarların elinde giren bir misafir olarak görebiliriz. Bu süreçte feodalizm tam egemenliğe sahiptir. Dolayısıyla S. Cengiz'in örnek olarak gösterdiği çatışmalar o dönemde bolca görülüyordu. Feodalizm koşullarında başka birşeyde beklenemez. Yalnız Kürtler değil hemen hemen tüm uluslar aynı çatışmaları yaşamışlardır. Kürtler için 19. yy'ın ikinci yarısı uluslaşmanın başlangıcıdır, 20. yy'ın ikinci yarısı ise uluslaşmanın gelişme yada olgunlaşma aşamasıdır. İşte Zazaların, Kurmancların, Kırmancların gerçek anlamda kaynaştıkları süreç bu süreçtir. Gerçi

1920'li yıllardan itibaren Kürt aydınları ortak ulusal örgütlerde (Kürt Teali Cemiyeti gibi) bir araya gelmişlerdi ancak bu tabana geniş olarak yansımamıştır. 1940 yıllardan sonra feodal toplumda yaşanan pek çok çatışma sona ermiş, Kürdistan'da sosyal bir kaynaşma ve tanışma süreci yaşanmış, bu süreç bir çok gerici geleneği yıkmış, halkımızı birbirine yaklaştırmıştır.

S.Cengiz'in feodal toplumda yaşanan pek çok olayı örnek göstererek halkımızın ortak bir tarihten yoksun olduğu, buna bağlı olarak bugün birleşemeyecekleri sonucuna ulaşması tamamen yanlıştır. Daha önce Avrupa'da yaşanan "din savaşları"na değinmiştik. İstisnasız her Avrupa ülkesinde bu savaşlar; hem ülke içinde hem dışında yaşanmıştır. Ayrıca Avrupa ülkeleri içinde yaşanan "din savaşları" bizimkilerle kıyaslanmayacak derecede barbarcadır. Buna rağmen Avrupa halkları, Katoliliğiyle Protestanıyla tek bir ulus oluşturabilmişlerdir.

Yerel bazda ele aldığımızda aynı durum Seyfi arkadaşın "ulus" olarak gördüğü Dersimliler için de geçerlidir. Dersim'de aşiretler arası çatışmalar ve düşmanlıklar o boyuta varmıştır ki, neredeyse aşiretlerin kültürü, "hafızası" bu düşmanlık üzerine kurulmuştur. (Örneğin, Şeyh Hasan-Seydan düşmanlığı, sonradan, Kirgan-Abasan, Ferhadan-Karabaliyan, Yusufan-Kureşan düşmanlığı gibi) Ve bu düşmanlıklar tam anlamıyla ancak yakın zamanlarda son bulmuşlardır. Bunlara rağmen Seyfi arkadaş Dersimlileri bir ulus olarak görmekte bir sakınca görmüyor. Açık ki bu konuda S. Cengiz çifte standart uyguluyor. Kürt ulusu içerisindeki feodal çatışmaları büyütüp ulus olmanın engeli haline getiren Seyfi arkadaş, nedense kendi eseri olan "Kırmanc ulusu" nun yakın zamana kadar yaşadığı feodal çatışmaları görmemezlikten geliyor.

Ortaya çıkan gerçek şudur; hemen hemen her ulus feodal toplum aşamasını dolayısıyla o toplumun çatışmalarını yaşamıştır. Ancak kapitalizm bu çatışmaları ortadan kaldırmış ve ulusların oluşumunu sağlayan zemini yaratmıştır.

Konunun somutlaşması açısından Seyfi arkadaşın çatışmalarla ilgili verdiği iki örneğe kısaca değinmek yararlı olacaktır.

Birinci örnek: Arkadaşın dediğine göre Dersim Koçgiriye yardım etmiştir diğer Kürtler yardım etmemişlerdir. Doğrudur, Dersimliler belli ölçüde Koçgiriye yardım etmişlerdir. Ancak bu yardım da çok sınırlı kalmıştır. Esasta Dersim aşiretleri Koçgiri'ye verdikleri sözleri tutmamışlardır. Hata Dersim aşiretlerinin önemli bir kısmı bu konuda kayıtsız kalmıştır. Koçgirililer bunu türkülerinde bile dile getirmişlerdi. Alişer'in yazdığı Koçgiri türküsünde şu mısrayı okuyoruz:

"Ovacığın aşireti zapt eyledi memleketi,
Geriden imdat gelmedi,
Hozat çekmedi gayreti.
Dilo yaman, yaman yaman...."

(Ayrıca Vet.Dr.M.N. Dersiminin bu konudaki anlatımlarına bakınız)

Bu durumda diğer Kürtleri "yardım etmediler" diye suçlamanın fazlaca bir anlamı yok. Çünkü Dersim gerekli duyarlılığı göstermiyorsa diğerleri hiç göstermez.

İkinci Örnek: Bu örnekte Dersim isyanı sırasında kimsenin (yani Kurmanc ve Zazalar kastediliyor) Dersim'e yardım etmediği belirtiliyor. Peki ama Dersim'e yardım edecek kim vardı ki: Zazalar 1925'te Şeyh Sait isyanında, Kurmanclar 1930 Ağrı isyanında ezilmişlerdi O zaman dinamik bir güç olarak sadece Dersim kalmıştı. Biz elbette yardımlaşmanın bir eksiklik olduğunu görüyoruz. Bunun eleştirilmesine bir şey demiyoruz. Söylemek istediğimiz; o günkü toplumsal şartlarda istenilen türde dayanışma örnekleri aramanın boşuna olduğudur. Sömürgecilerin böl-yönet taktiğini Kürdistan'da çok iyi işlettiklerini herkes çok iyi biliyor. Hormekleri ve Xıranları Zazalara saldırtan, Rayber'i Seyit Rızaya karşı dövüşüren sömürgecilerdir. Bu tür sömürgeci uygulamaların feodalizmle bütünleştiği bir ortamda elbette kimse kimseye yardım etmez.

Öz olarak: Bugün halkımızın hafızasında belli kalıntıları olsa da, feodal toplumun değerleri çok uzak olmayan bir süreçte büyük ölçüde ortadan kalkacaklardır. Bu yaşanan ekonomik-sosyal-politik şartların ürünü olacaktır. Bu kalıntıları ayakta tutmanın ve geleceğin önüne dikmenin hiç bir faydası yoktur. Dersimliler aşiret çatışmalarını bu gün aşmışlarsa diğer çatışmaları da rahatlıkla aşarlar.

"DÜZELTME" ADINA YAPILAN TARİH TAHRİFATI

Seyfi Cengize göre Dersimliler'e Kürt demek onlara zorla bir kimlik empoze etmek demektir. O, "Dersimliler kendilerini Kırmanc olarak tanımlıyorlar, Kırmanc kelimesininin Kürt kelimesinden farklı olduğu bellidir. Ben objektif davranarak Dersimlilerin beyanını esas alıyorum ve Dersimlileri Kırmanc olarak nitelendiriyorum" diyor. Bu söyledikleri birazcık kendi içerisinde tutarlı, ancak Seyfi arkadaş-bu "objektif tutumunu" her yerde takınmıyor. Bazı konularda Dersimlilerin "ortak toplumsal hafızasının" tüm materyallerini olduğu gibi karşımıza çıkarıyor. Bazende "hafıza" dan daha sağlam materyalleri yok sayıyor yada yadsıyor. Bilindiği gibi Dersimlilerin "hafızası" tamamen

sözlü anlatımlara dayanıyor. Dersimde, yaşayan kültürel-folklorik örnekler dışında, tarihle ilgili yazılı veya diğer belgelerden oluşan materyal yok denecek kadar azdır. Bu durum Dersimlilerin hafızasının bu kadar zayıf olmasının temel nedenidir de. Dersimlilerin eseri olan yazılı tarihi kaynaklar çok azdır ve olanlarda yakın tarihle ilgilidir. İlginçtir Seyfi arkadaş bu yazılı kaynaklardan çok bugün halk arasında dile getirilen söylencelere itibar ediyor. O, değerli aydınlarımızın bizzat yaşadıklarını anlatan yazılı belgeleri kabul etmiyor, onları kendine göre "düzeltiyor" ve tarihi yapanlara tarih dersi veriyor.

S. Cengiz düzeltmeye 1912'de İstanbul'da Dersim'li Kürtlerce kurulan "Kürdistan Muhiban Cemiyeti"nin aslında "Kürdistan değil Kırmanciye örgütü" olduğunu söyleyerek başlıyor. Daha sonra "Kürt Teali Cemiyeti'ne" üye olan Alişer ve M.N. Dersimi'nin aslında Kürtlerin "baskısı" altında olduklarını bu baskı ile örgüte girdiklerini daha sonra bu örgütten ayrıldıklarını ileri sürüyor.

En önemli "düzeltme" de şu:

"Dr. M.N. Dersimi, Dersimli liderlerin kullandığı Dersim, Kırmanc ve Kırmanciye gibi terimleri Kürt ve Kürdistan şeklinde yanlış tercüme etmiş olmalı diye düşünüyorum. Ya da Kürt milliyetçiliğinin etkisinden dolayı tamamen kendi katkısıdır bu sözcükler.(abç) Dr. Nuri'nin aktardığı biçimiyle Seyit Rıza'nın son sözlerindeki Kürt ve Kürdistan terimleri de aynı şekilde yanlış bir tercüme ya da kavrayışın sonucu olmuş olmalı. Dr. Nuri, "Kürdistan Tarihinde Dersim" adlı kitabında (Kırmanciye Tarihinde Dersim olsaydı daha anlamlı bir başlık olacaktı)... (Desmala Sure, Sayı: 2- s. 20)

Seyfi arkadaşına göre; Seyit Rıza Türkçe bilmiyordu. M.N. Dersimi tüm yazışmalarda Seyit Rıza yerine vekalet ediyordu. Bu nedenle M.N. Dersimi'nin "Kürdistan tarihinde Dersim" kitabında ve diğer resmi yazılarında geçen "Bağımsız Kürdistan", "Kürdistan" nitelendirmelerinin; Seyit Rıza ve isyanın içeriğinden bağımsız olarak M.N. Dersimi'nin "uydurmaları" yada "eklemeleri" olduğunu iddia ediyor. Ona göre M.N. Dersimi, Kürt milliyetçiliğinin etkisiyle Seyit Rıza'nın söylediği "Dersim, Kırmanc, Kırmanciye" kelimelelerini yanlış tercüme ediyor.

Birazcık alçak gönüllülük, birazcık insaf!

Haydi diyelim M.N. Dersimi ve Alişer "Kürt milliyetçilerinin etkisiyle" Kırmanciye ismini kullanmıyorlardı. Peki ya bu Dersimlilerden oluşan "Kürdistan Muhiban cemiyeti" neden Kürdistan ismini kullanıyor. Bunları kim zorladı? Ayrıca bu insanların kendi kendilerini nitelendirmelerini niye geçerli kabul etmiyorsunuz?(!) "Desmala Sure" de yazıları yer alan bazı yabancı gezgin yazarlarla birlikte, Kürtleri yok sayan bir devletin başında

yer alan M. Kemal bile Nutkunda "Dersim Kürtleri" ifadesini kullanıyor. Peki bunlar kimin etkisindeydi?

Arkadaş M.N. Dersimi'nin Kürdistan ismini, "Kürt milliyetçilerinin" baskısıyla kullandığını iddia ediyor. Öte yandan Alişer ve M.N. Dersimi'nin Kürdistan Teali Cemiyetiyle ilişkilerini çok geçmeden fiilen kestiklerini belirtiyor. Bu tam bir çelişkidir. O dönemde Dersim ve Koçgiri'nin ulusal hareketin önderliğini yaptığını ve Kürdistan'da en etkili güçlerin bu bölgede bulunduğu biliyoruz, dolayısı ile bu yöredeki güçlerin diğer bölgelerin etkisinde kalması sözkonusu olamaz.

"Seyit Rıza Türkçe bilmiyordu" diyor arkadaş. Bunu hangi kaynağa dayandırdığını bilmiyoruz. Ancak bile bildiğimiz kadarıyla Seyit Rıza özel eğitim görmüştür.(Bkz. M. N. Dersimi- K.T.D s: 293) O dönemde Ağa ve Seyitler çoğunlukla Türkçe biliyorlardı. Kaldıkı Seyit Rıza pek çok kez Elazığ'a gidip Türkler'le özellikle de Valiler'le görüşmüştür. Bu görüşmeler tercüman aracılığıyla yapılsa bile, "Kürdistan" ve "Kırmanciye" kelimeleleri rahatlıkla ayırt edilebilir. Bu durumda kelimelelerin yanlış tercüme edildiği iddiası teknik olarak bile tamamen yanlıştır.

Şunu da belirtmekte yarar var: Koçgiri ve Dersim isyanının esas örgütleyicileri Alişer ve M.N. Dersimi'dir. Seyit Rıza daha çok sembolik bir önderdir. Bu anlamda M.N. Dersimi Seyit Rıza'nın vekili olduğu gibi gerçek bir önder olarak düşüncelerini dile getirmiştir.

Konuyu noktalayacak başka örneklerde verebiliriz.

Bilindiği gibi; 1920 yılında Koçgiri'li Alişan beyin de katılımıyla Hozat'ta toplanan Batı Dersim aşiretleri aldıkları karar uyarınca Ankara'daki B.M.M'ne kendi isteklerini bir telgrafla bildirirler. Telgraf şöyledir:

"Elaziz vilayeti vasıtasıyla Ankara Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Sevre muahedesi mucibince Diyarbekir, Elaziz, Van ve Bitlis vilayetlerinde müstakil bir Kürdistan teşekkül etmesi lazım geliyor, binaenaleyh bu teşkil edilmelidir, aksi taktirde bu hakkı silah kuvvetiyle almaya mecbur kalacağımızı beyan ederiz.

25 Teşrin Sani 1336 (25 Aralık 1920)

Garbi Dersim aşair Rüşası"

(Dr. M. N. Dersimi- Kürdistan Tarihinde Dersim. s.129)

Dersimlilerin "ulusal istemlerinin" ne olduğunu soran Seyfi arkadaş, sanırım ki bu istemleri öğrenmiştir. Ayrıca görüldüğü üzere Batı Dersim aşiretleri de M. N. Dersimi'den çok önce kendilerini Kürt görüyorlar ve Kürdistan adına konuşuyorlardı. Seyfi arkadaş bu "hatayı"

düzeltilmeyi unutmamıştır. İlginçtir arkadaşımız bizi Kırmancılara Kürtlüğü empoze etmekle suçlarken kendisi "Kürdüm" diyenlere Kırmancılığı empoze ediyor. Doğrusu anlaşılır şey değil.

Diğer bir örnek: 1930 Ağrı hareketi sürecinde Genel Kurmay Başkanı Fevzi Çakmak Erzincan'a gider ve bir rapor hazırlar raporun bir yerinde şunlar söyleniyor:

"...Erzincan merkez ilçesinde on bin Kürt vardır. Bunlar Alevilikten faydalanarak mecut Türk köylerini Kürtleştirmeye ve Kürt dilini yaymaya çalışmaktadırlar. Birkaç sene sonra, Kürtlüğün bütün Erzincan'ı istila edeceğinden endişe edilebilir."

(Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar, 1924-1938, s. 351-3527

Her halde Seyfi arkadaş Fevzi Çakmak'ın okuma yazma bilmediğini, Kırmanc ve Kürt terimlerini karıştırdığını iddia etmeyecektir.

Başka bir örnek: Bilindiği üzere Hasan Hayri ilk BMM'de Dersim mebusudur. Mebusluk döneminde H. Hayri Koçgiri ulusal hareketine ve bağımsızlık fikrine karşıdır. O, mecliste "Kürtler ve Türkler kardeşdir. Hiç bir suretle bu kardeş kavimler birbirilerinden ayrılmayacaktır" görüşünü hararetle savunuyordu. Hatta bu nedenle Atatürk'ün "taktirini" kazanmış ve BMM'ne "Kürt milli kıyafeti" ile gelmesi için bizzat Atatürk'ten öneri almıştır. Bilindiği üzere Hasan Hayri sonradan Atatürk'le çatışmaya girer ve Şeyh Sait hareketini destekler. Hatta Elazığ'a gelerek Elazığ'ı işgal eden Şeyh Sait'in komutanı ile birlikte Dersim'e birde telgraf çeker. İsyen sonrasında ise yakalanarak idam edilir.

Evet bazı Dersimliler Şeyh Sait isyanını desteklemiyordu ancak hareketi destekleyenler de vardı, hem de aynı ulusal amaca yönelik olarak. Hasan Hayri BMM'de hep "Kürtler adına konuştuğunu" ifade etmiştir.

Dr. M. N. Dersimi Dersimliler'in yaklaşık 60-70 yıl önceki ruhsal durumunu anlatırken şöyle diyor:

"Alel'ade halkın telakisine göre ise, Dersim demek Kürdistan demektir. Bu sebeple, başka bir memlekettten Dersime döndüklerinde, "Kürdistana geldik" dedikleri gibi, birini haricden Dersime davetlerinde, "Kürdistana geliniz!" ve "Kürdistanı görünüz!" derler."(M. N. Dersimi. Age. s. 6)

Gerçektende o dönemde Dımililer(Zazalar-Kırmancılar) nüfus olarak hem kalabalıktı hem de dinamikti. Bu nedenle Kürt deyince onlar akla geliyordu. Kürtlerin önderliğini de haklı olarak onlar yapıyordu. Bu militanlığın ve mücadelenin verdiği meşru bir kazanımdı. Ancak Dımililer üç önemli isyan yaşadılar bu isyanlarda yüzbinlerce insan kaybettiler, hem nüfus hem ekonomik ve hemde siyasi olarak zayıfladılar. Belki de o dönemde

Dımililer, Kurmanclar'la eşit nüfusa sahiplerdi hatta fazlaydılar. Nüfusu bir kenara bıraksak bile siyasi olarak Dımililer Kürdistan'a hakimdi. İsyenler sonrasında durum değişti ulusal hareketin önderliği Kurmanclar'a geçti. Bu günde Kürt deyince Kurmanclar akla geliyor. Çünkü onlar bu kez hem mücadele açısından, hem nüfus hem de ekonomik olarak daha ilerideler.

Bu durum Dersimli Dımililer'de belli ölçüde içe kapanma, kendisini Kürt bütününden ayrı görme psikoloji yaratmıştır. Onlara göre Kürtler, Kurmanclar'dır. Çünkü onlar bu işi sahiplendiler. Ayrıca Kurmanclar Dımililer'den bazı farklı yanlara sahiptirler. Bu durum çok basit düşünen ve resmi tarih anlayışından etkilenmiş kişilerde; "onlar Kürtse biz Kürt değiliz" anlayışını doğurdu. Bu anlayış aynı zamanda "Kurmanclar bizi kendilerinden görmüyorlar. Bize düşmanlık besliyorlar" düşüncesine dayanıyor. Bu yansımaların yarattığı psikoloji kendi içine kapanma ve kendisini bütünden koparma psikolojisidir.

Evet Kurmanclar'la Dımililer tıpa tıpa aynı değillerdirler. Aralarında belli ölçülerde dil ve kültür farklılığı var. Ancak belli ölçüde farklılık var diye ayrışmanın anlamı yoktur. Farklılıklar ne düzeydedir? Bunu bilmek gerekir. Bu konuda öne çıkan dil farklılıklarıdır. "Desmala Sure" yazarları Dımilki ile Kurmanci arasındaki yakınlığın, diğer dillerle Dımilki arasındaki yakınlıktan fazla olmadığını ileri sürüyorlar. Arkadaşlar; Dımilki ile Kurmanci arasında bir yakınlık bulamadıklarını belirtiyorlar. Buna hiç şaşmamak gerek. Çünkü iki dil arasındaki ilişkiyi kesin olarak tespit etmek için, O dillerin ikisinde asgari düzeyde bilmek, incelemek gereklidir. Halbuki kesin hüküm belirten "Desmala Sure" yazarlarının çoğu Dımilki'yi iyi bilmez, Kurmanciyi ise hemen hemen hiç bilmezler. Gerçektende "Dımilki ile Kurmanci arasında hiç yakınlık yok" demek için bu dillerden habersiz olmak gerekir. Birçok bilim adamının ve bizim kendi araştırmalarımızın Dımilki ile Kurmanci arasında tespit ettiği ortak noktalar şunlardır.

1- Çoğunluğu temel kültür kelimeleri olmak üzere; Kurmanci ile Dımilki'nin kelimelerinin üçte biri ortaktır. Diğerlerinin çoğunluğu ise aynı kökenlidir. Örnek: Nan, Av-Awe, Daye, Bav-Bao, Bıra, Roj, Apo, Xalo, Qese, Genem, Cut, Karker, Zımistan, Çem.....(Ayrıca Dımilki'nin Avesta dili - Zerdüş dininin kutsal kitabının dili- ile olan direk bağlantısı ve Kurmanci ile olan köken birliğini daha iyi görmek için Emir Celadet Bedir Xan ve Rogir Lescot'un Kürtçe Gramerine bakınız: Türkçe, Doz yay.)

2-Dımilki ile Kurmanci Hint-Avrupa dil gurbunun İran dilleri şubesine dahildirler. Ayrıca her iki dilin alfabesi ve grameri hemen hemen tama-

men aynıdır. İki dili konuşanların anlaşamamalarının temel nedeni fonetikteki farklılıklarıdır.

Bu ortak noktalar enbasit bir araştırmayla bile tespit edilebilir. Nedense arkadaşlarımız bu ortak noktaları görmezlikten geliyorlar. Buda onların subjektif niyetlerini açığa vuruyor.

Verdiğimiz örneklerden anlaşıldığı gibi; sözkonusu süreçte de Dersimliler politik ve psikolojik olarak kendilerini Kürt görüyorlardı.

O halde yazılı kaynaklarda gördüğü Kürt ve Kürdistan kelimelerini "düzeltiyorum" diyerek "Kırmanc", "Kırmanciye" kelimelerine çeviren Seyfi arkadaşın ne kadar objektif olduğunu, alan çalışmasını ve analizini nasıl bir "niyetle" gerçekleştirdiğini somut olarak görmekteyiz.

Yazımızın başlarında belirttiğimiz gibi; doğru düşünsel sonuç için; sağlıklı bir analiz ve bu analiz sonuçlarını subjektif niyetlere uydurmadan olduğu gibi yorumlayacak bir sentez zorunludur. Ne yazık ki Seyfi arkadaşın bu yolu izlediğini söyleyemiyoruz. O analizi sağlıklı yapıp olguyu bütün yönleriyle ortaya koymadığı gibi, ortaya çıkardığı bulguları objektif bir yaklaşımla değerlendirmemiş, bulguları kendi niyetlerine uydurmaya çalışmıştır. Bu yolla elde edilen "Tezler" in halkımızın bugün yaşadığı gerçekleri ifade etmesi mümkün değildir. Arkadaş görünen bazı bulguları "Yeni keşfedilen kıtalar" benzeri karşımıza çıkarıyor. Ancak onların altında yatan temeli yada özü ikinci plana itiyor, sınıf mücadelesini ve toplumsal yapıyı göz önünde tutmuyor.

DİLLER VE AZINLIKLAR SORUNUNDA PROGRAMIMIZ NE OLMALIDIR?

Kürdistan halkını sömürgecilige karşı en geniş cepheyi oluşturacak şekilde birleştirmek, ulusal demokratik devrimin temel sorunlarından biridir. Bu birlik ancak gerçek bir devrimci-demokratik program temelinde olabilir. Program halkın temel istemlerini, içerebilmelidir.

Açıkır ki; halk, kendi taleplerini içermeyen hatta geleceğini karartan programlara taraf olmaz. O doğrultuda aktif mücadeleye katılmaz. Örneğin; Pograma tüm ulusal lehçelerin ayrıcalıksızlığını koymazsanız, tam terisine "resmi dil" anlayışını esas alırsanız diğer ulusal kolların bu programa güveni tam olmaz.

Diğer yandan mezhepler arasındaki farklılıklar görülmeyip Alevi kesiminin sorunları programlaştırılmazsa bu kesimin ulusal demokratik mücadeleye çekilmesi ya olanaklı olmaz yada

istenilen düzeyde sağlanmaz.

Kısaca; sosyalistlerin ulusal demokratik devrim programı halkın en geniş devrimci demokratik istemlerini asgari müşterek haline getirecek bir program olmalıdır. Halkımızın devrimci temellerdeki demokratik örgütlenmesi zaferin tek güvencesidir.

Halk grupları arasındaki sorunların çözümünde programımız şunları içermelidir.

1 - Ulusal lehçeler arasında tam eşitlik. Her dil çoğunlukta bulunduğu bölgede; eğitim, kültür, resmi yazışmalarda esas alınmalıdır.

2 - Resmi dil olmaz, süreç içerisinde evrim-sel olarak lehçelerden biri yada tümünün bileşiminden oluşan ortak bir dil benimsenebilir.

3 - Sosyalistler; materyalist dünya görüşünü benimserler bu nedenle, din'i, dünya görüşü ve ideolojik açıdan eleştirirler, dindar insanları bilimsel dünya görüşüne ikna yolu ile kazanmaya çalışırlar. Ancak yinede dindar insanlara tam bir inanç özgürlüğü tanırırlar. Bu özgürlük laik bir temelde diğer insanların (ateistler dahil) haklarını koruyacak temelde olacaktır. Sosyalistlerin nihai hedefi insanları bilim dışı her türlü bilgi ve inançtan kurtarmaktır. Ancak bu bir süreç işidir. Bu nedenle ulusal demokratik devrimle gerçekleşen laik-demokratik bir toplumun kurmaya çalışırlar.

4 - Ülkemizde Aleviler, Yezidiler, Hıristiyanlar, müslümanlığın egemen mezhebi olan ve aynı zamanda devletin resmi-din ideolojisi haline gelen Hanefiliğin baskısı altındadırlar. Şafiler'de Hanifilerle aynı haklara sahip olmakla birlikte diğer dinsel azınlıklara karşı baskıcı davranmaktadır. Özellikle Aleviler, Yezidiler horlanmakta, ibadetlerini rahatlıkla yapamamakta ve devlet kademelerinden dışlanmaktadır, baskı görmektedirler.

Biz tüm dinsel grupların devlet karşısında eşit tutulacakları devlet işlerinin din işlerinden gerçekten ayrıldığı, azınlık dinsel gruplar üzerindeki her türlü baskının ortadan kaldırıldığı gerçekten laik ve demokratik bir toplum hedeflemeliyiz.

5 - Ülkemizdeki ulusal azınlıkların kendi dillerini hayatın her alanında kullanabilme, kültürlerini geliştirebilme ve yönetime katılma hakları eksiksiz bir özgürlükle sağlanabilir.

Bir saptamaya göre dünya halklarının %84.6'sı açlık sınırında yaşamaktadır. Le Monde Diplomatique, Ocak 1991, Ignacio Ramonet, "Yeni Dünya" Öte yandan ise, gezegenimizde dünya nüfusunun %14.7'sini oluşturan sanayileşmiş (Kuzey) ülkeler dünya gelirlerinin %76.6'sına el koyuyor. Güney'deki 1.2 milyar insan ise mutlak açlık tehdidi altında yaşıyor. 1.5 milyar insan temel sağlık hizmetlerinden yararlanamıyor. 1.9 milyar insan sağlıklı içme suyundan mahrum ediliyor. 180 milyon çocuk yetersiz beslenmeden dolayı ölümlerle yüzyüze. Yaklaşık 1 milyar insan okuma yazmayı bilmiyor. 300 milyon çocuk okula gidemiyor... 1900 yılında sanayileşmiş (Kuzey) ülkelerle az gelişmiş ülkeler arasındaki zenginlik farkı 8'e 1'den 1987'de 38'de 1'e yükseldi. Bugün dünyanın en zengin %20'si en yoksul % 20'sinden 50 kat daha fazla gelire sahiptir.

Tüm bunlar, 1900 yılından bu yana mal ve hizmet üretiminin 20 kat, enerji üretimi 30 kat, sanayi üretimi de 50 kat arttığını gezegenimizde oluyor...

Dünya nüfusunun %5'ini oluşturan ABD, dünya gıda üretiminin %35'ini, enerji üretiminin %60'ını tüketiyor. Dünyada elektrikten yoksun insan sayısı 2 milyar. Bir Amerikalı ortalama olarak, bir Bengaldeşli'den 440 kat, Etiyopyalı'dan 600 kat fazla enerji tüketiyor.

Dünyada hergün açlıktan 40 bin çocuk ölüyor. Amerikalılar et tüketimlerini %10 azaltırlarsa, yeterli beslenmeyen aç 60 milyon insan doyabiliyor. Dünyada 700 milyon insan beslenemez durumda. Bu insanların yeterli beslenebilmeleri için 40 milyon ton hububat yeterli. Gelişmiş ülkeler hayvanlarını beslemek için her yıl 540 ton hububat harcıyor. Amerika'da her yıl sığırların yediği soya fasulyesi ve hububat ile 1 milyar insan doyabiliyor. Amerika'da sadece ayakta karın doyuran yerlerde Coca Cola ve Pepsi'ye harcanan para Bengaldeş'in milli gelirinin iki katı. Bengaldeş nüfusu 112.5 milyon. Etiyopya ve Sudan'da açlık nedeniyle 13 milyon insan ölüm tehlikesiyle karşı karşıya.

Ortalama bir Amerikalı 50 Haitili kadar tüketiyor. Dünyanın et ve tahıl anbarı 33 milyonlu Arjantin'de üç kişiden biri yoksulluk içinde yaşıyor. Kişi başına düşen günlük kalori, Senegal'de 83, Namibya'da 82, Çad'da 69, Honduras'da 92, Almanya'da 145, Fransa'da 130, İspanya'da 137, İtalya'da 139. Amerika'da yılda ortalama köpek konservelerine yapılan harcama 7.9 milyar lira. Afrika'da aç insanlar için gerekli para 400 milyon dolar. ABD'de bir yılda sigara reklamlarına harcanan para 2.5 milyar dolar. Yeni doğan 1000 bebekten 5 yaşına kadar yaşamlarını yitirenler, Japonya'da 6, Kanada'da 9, ABD'de 12, Burkina Faso'da 232, Mozambik'te 297, Mali'de 287. Irak'a karşı ABD'nin yürüttüğü savaşın üç gününde harcanan para ile 10 milyon çocuk ölümden kurtarılabilir.

Çad ve Gine'de ortalama yaşam 39 yıl. Bir hekim başına düşen nüfus, Japonya'da 625, ABD'de 423, Kamerun'da 12. 540, Nijer'de 38.534. 10 bin kişiye

düşen hastahane yatağı; Japonya'da 125, İsveç'de 102, İngiltere'de 72, Meksika'da 9, Filipinler'de 21, İran'da 16, Güney Kore'de 21. 1990 yılında Amerika'da bunun ameliyatı olan kadın sayısı 355 bin göğüslerini büyüten kadın sayısı 331 bin. Türkiye'de yıllık düşük yapan kadın sayısı 500 bin.

Bugün dünyada 880 milyon insan okuma yazma bilmiyor. Dünya'daki 100 milyonun üzerindeki çocuk 6-11 yaş eğitim olanaklarından uzak. Bunun üçte ikisi kız çocuğu, 1000 kişiye düşen televizyon sayısı ABD'de 811, Japonya'da 587, Almanya'da 754, Mozambik, Nepal, Çad, Moritanya, Tanzanya, Lesotho ve Zaire'de ise 1. 100 Amerikalıya düşen otomobil sayısı 70. Los Angeles halkı her gün 220 milyon kilometre (Dünya'dan Mars'a kadar olan mesafeye eşit) otomobil kullanıyor. 100 kişiye Arap ülkelerinde 2, Afrika'da 1.3 gazete düşüyor.

İletişim alanında faaliyet gösteren 300 büyük firmanın 14'ü ABD, 80'i Batı Avrupa, 49'u Japon. Medya şirketlerini en büyük 75'inin dağılımı ise şöyle: ABD 39, Batı Avrupa 25, Japonya 8. Haftanın hergünü televizyon seyreden New-Yorklular %94.8, Londra'lılar ise %78.4 oranında. Sadece bir NATO ülkesinin bile adını bilmeyen Amerikalılar % 35. Polis kayıtlarına göre Japonya'da gangaster sayısı 86 bin 552. ABD üniversitelerinde tecavüze uğrayan kız öğrenci oranı %16.7.

Son 10 yılda Küba hariç, Latin Amerika ülkelerinin GSMH'sı %8 düştü. Reel ücretler Brezilya'da %33, Arjantin'de %14.5, Venezuela'da %13.1 geriledi. Filipinli bir köylünün New-York'lu bir avukatın bir saate kazandığını kazanabilmesi için iki yıl çalışması gerekiyor. Nijerya'da ücretler son 10 yılda %85 oranda düştü. Aylık ücretler 10-20 dolar arasında. İran'da işsizlik oranı genel nüfusun içinde %30, Şili'de mevsimlik işçiler gün doğuşundan batışına kadar çalışmak suretiyle günlük 1.5-2 dolar arasında ücret alıyorlar. Güney Kore'de haftalık çalışma süresi 53 saat. Hindistan'da kadın işçilerin günlük ortalama saati 12. Dominik Cumhuriyeti'nde çalışma yaşındaki her dört kişiden biri işsiz. ABD'nin resmi istatistiklerine göre ülkesinde 20 milyon yoksul var. 1978-1987 yılları arasında ABD'nin en yoksul %20'si %8 daha yoksullaştı. En zengin %20'si %13 daha zenginleşti. 1987'de ABD'de vasıfsız işçilerin ortalama saat ücreti 1966'dan bu yana en düşük düzeye indi.

Denilebilir ki, Kuzey tarafından yağmalanan gezegenimizde, Güneyliler yeryüzünün lanetli mültecileri olmaya mahkum edilmişlerdir.

17- Güney/Kuzey ikileminin ağırlaştığı ve trajik bir görünüm kazandığı dünyamızda iş bunlarla da bitmiyor !.. Kapitalistler gezegenimize de kastediyorlar. Sürekli kirlenilen ve bir çöp sepetine dönen gezegenimizde, insanlar beton bloklar arasında gecekondular da sardalya gibi ve oksijen yerine egzoz dumanı solmaya mahkum edilmişlikleriyle, doğadan kopartılıp yokediliyorlar...

Bu durum nereye gidecek ?.. Yaşadığımız gezegen cehenneme mi dönüşecek?.. Doğanın can çekişmesine kim son verecek?.. Kapitalizmin pompaladığı daha çok kar ve sömürü hırsının anarşik üretim/tüketim girdabı çevreyi kirleterek tüketecek mi?.. Zehirli havayı soluya soluya geberip gidecek miyiz?. Bulutlar boynumuza bir organ gibi mi geçecek?..

Gökyüzünden gelen tehlike insanlığı tehdit ediyor: 1980-1990 yılları içinde atmosferin katmanlarından stratosferdeki canlıları, kansere yol açan ultraviyole ışınlarından koruyan ozon oranı, %6 ila 8 oranında azaldı. 2000 yılına dek, ozon tabakasının üçte bir oranında incilmesi bekleniyor.

Açlık tehlikesi büyüyor: Son 40 yılda dünya nüfusu iki kattan fazla arttı. Bugün dünyada 5.3 milyar insan yaşıyor. Gelecek 40 yıl içinde bu sayı 10 milyarı bulacak. Oysa, 1967 yılından bu yana, yani son 25 yıl içinde kuraklık, çölleşme ve nüfus artışı nedeniyle, Afrika'da kişi başına düşen tahıl üretimi %28 oranında azaldı. Dünya tarihinde ilk defa ekilebilir alanlar, tarıma açılan alanlardan daha hızlı tahrip oluyor. Her yıl 25 milyar ton tarım alanı erozon ile kayboluyor. Oysa beslenmesi gereken insan sayısı her yıl 97 milyon artıyor.

İçtiğimiz su kirlenip/zehirleniyor: Yerküredeki 1.4 milyar kubik kilometre su alanının yalnızca %3'ü içme suyu olarak kullanılabilir. Geri kalanı tuzlu deniz suyudur. Sadece Asya kıtasının içme suyu ihtiyacı 2000'li yıllarda 1970 yılına göre % 50 oranında artış göserecek, 1991 yılında 3 milyondan fazla çocuk içme suyu kirliliğinden kaynaklanan hastalıklar nedeniyle öldü.

Gezegenimiz kocaman bir çöp sepetine dönüyor: Kapitalist üretim biçimi kendi yarattığı çöplerle dünyayı boğmak için elinde geleni ardına koymuyor. Eski Batı Almanya'da her yıl 23 milyon ton evsel atık çıkıyor. Bu adam başına 374 kilo evsel atık demektir. ABD yönetiminin yayınladığı bir araştırmaya göre ise, ABD-Meksika sınırında faaliyet gösteren her 5 fabrikadan 4'ü Meksika çevre yasalarının yetersizliğinden yararlanmak amacıyla bu bölgede kurulmuş durumda. Bu bölgedeki 2000 fabrikadan yaklaşık yarısı zehirli atık üretiyor. Bu atıklar toprağa karışarak yeraltı sularının zehirlenmesine neden oluyor.

Ayrıca, her yıl fosil yakıtlar yüzünden 6 milyar ton karbon gazı atmosfere karışıyor. Orman alanları her yıl 17 milyon hektar azalıyor. Çöl alanları her yıl 6 milyon hektar genişliyor. Öte yandansa gezegenimiz giderek ısınıyor. İklim koşullarını tehdit eden sera etkisinden, dünya nüfusunun %15'ini oluşturan sanayileşmiş (Kuzey) ülkelerin sorumluluğu % 91'dir. Sanayileşmiş ülkelerin harcanan petrolün % 20'si otomobillerde kullanılıyor. Bugün dünyada kullanımda olan 400 milyon otomobilin %78'i sanayileşmiş ülkelerde kullanılıyor.

18 - Güney-Kuzey ikilemi kapitalizmin eşitsiz ge-

lişme yasallığını ve uzun gelişme dalgaları teorisini bir kez daha doğruluyor. Kapitalizm ehlileşmiyor. Aksine, gerçek niteliklerini ve soyguncu karakterini inkar edilemez bir biçimde insanlığın gözlerinin önüne seriyor.

Bililir: Kapitalizm döngüsel krizlerle karakterizedir. Her kriz dönemi ortalama kar oranının düşüşü ve üretim fazlalığı/pazar darlığı ile kendini ortaya koyar. Yatırılan sermaye aynı ortalama kar oranı ile kendini gerçekleştiremez olur. Sonuçta sermayenin değersizleşmesi denilen süreç yaşanır. Pek çok patron, işletme yıkıma uğrar, fabrikalar hurdaya ayrılır, pek çok mal yakılır, denize dökülür. Sermaye bu krizden merkezileşmiş ve yoğunlaşmış biçimde çıkar, çıkabilir. Krizden çıkış için ortalama kar oranını artıracak mekanizmalar gerekir. Her bir krizin ve arkasından gelen refah döneminin ortalama süresi 5-10 yıldır.

Ancak, kapitalizmin yukarıda açılan ve ilk kez Marx'ın tanımladığı klasik döngüsel bunalım-refah sikluslarını da içeren daha uzun dalgalarla karakterize bir bunalım siklusunu yaşadığı bildirilmektedir. (Uzun dalgalarla ilgili daha geniş ve tam bilgi için E. Mandel, 'Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, Yazın Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, Ocak-1986 s. 28).

Her bir uzun dalga 20-25 yıl sürmektedir. "*Genişleyici bir dalga boyunca ortalama kar oranı, her zaman ki inişli çıkışlı hareketini sürdürür. Her 5-10 yılda bir bildiğimiz devresel ekonomik krizler başgösterir, birikim kesintiye uğrar, bu krizler bir şekilde aşılır vs. Ama 20-25 senelik genelinde yükselir. Yani ortalama karın* kümülatif yönü yukarı doğrudur. Depresif bir dalga döneminde de tersi olur, Krizler tabii ki var. Ortalama kar zaman zaman yükselse de, dönemin genelinde düşer".* (C. Adalı, Kapitalizmin Döğümler, Sorun Yayınları, Birinci Basım, Ekim-1991, s. 98.99)

Depresif bir dalgadan genişleyene geçilebilmesi bir dizi ekonomik ve ideolojik-siyasal etkenin aynı yönde işlev görmesini gerektirir. Öte yandan asıl olan ekonomik etkenlerdir. İdeolojik ve siyasal etkenler ise ancak, ekonomik bileşenlerin ortaya çıkardığı genişleme yönündeki potansiyeli realize edebilirler.

Anılan ekonomik etkenler şunlardır: 1) Artı-değer oranında keskin bir yükseliş: Bu bileşim emek verimliliğinin keskin biçimde artışına olanak veren teknolojik devrimlerle ortaya çıkar. Ayrıca dünyanın geri kalmış ülkelerinden sanayi bölgelerine her koşulda çalışmaya hazır (ve ucuz) emek-gücünün göçü de artı-değer artışını mümkün kılar. 2) Sermayenin organik bileşiminin büyüme hızında ani bir yavaşlama, yani, değişmeyen sermaye artışında düşüş. Bu da, nükleer ve güneş enerjileri gibi, ucuz, ancak aynı zamanda gelişkin teknoloji kullanımına da uygun düşecek yeni hammadde kaynaklarının kullanıma sokulmasını gerektirir. 3) Sermaye rotasyonunda ani bir hızlanma: Bilgisayar sistemlerinin kullanılması bunu mümkün kılmaktadır. 4) Sermayenin organik bileşiminin düşük yani emek-gücünün ucuz olduğu ülkelere doğru ser-

maye akışının hızlanması: Bu bileşen ise yeni pazarların açılması anlamına gelmektedir.

Anlaşılabileceği gibi yukarıdaki dört bileşenin realize olabilmesi şu koşulları gerektirmektedir: 1-) işçi sınıfının iktisadi, ideolojik ve siyasal açılardan bozguna uğratılması, 2-) Güncel teknolojinin kullandığı hammadelere sahip ülkelerin iktisadi, siyasal-askeri yollarla bağımlılaştırılması, 3-) Bir biçimde metropol sermayesinin akabileceği yeni pazarların açılması, işte ekonomi dışı etkenler denilerek kastedilenler bunlardır. Ayrıca Mandel'in dediği gibi: "*Kapitalizm koşullarında, kar oranını tüm iktisadi ortamı değiştirebilecek ülkelerde işçilerin örgütsel gücünü ve mücadeleciliğini belirleyici biçimde kırmalıdır (...)* Vurgulanacak önemli nokta şudur ki, böyle bir gidiş, halihazırda çoğu emperyalist ülkede kullanılmakta olan demokratik özgürlüklerde radikal bir kısıntı anlamına gelecektir." (E.Mandel, Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, Yazın Yayıncılık, Birinci Basım, İstanbul, Ocak-1986, s. 99)

Şüphesiz bu kırma ve kısıntıların en yalın ve uç noktası emperyalist paylaşım savaşlarıdır. İkinci Dünya savaşı tüm bu koşulları realize etti. Sermaye değersizleştirildi, işçi sınıfı canından edildi, emek-gücünün değeri düşürüldü. "*Ortalama kâr oranı sırkırlı bir atlama yaptı, Sermayenin yıkıp kül ettiği dünya yine sermayenin önüne yeni bir pazar olarak sunuldu.*" (C. Adalı, Kapitalizmin Düğünleri, Sorun Yayınları, Birinci Basım, Ekim 1991, s. 104)

Ancak, 1945'lerde başlayan genişleyen uzun dalga 1970'lerden itibaren geri çekilmeye başladı Kendisini doğuran tüm bileşenler etkilerini yitirdiler. Yeni bir genişleme için yeniden aynı türden bileşenlerin ortaya çıkması, yaratılması gerekiyor. Etki ve belirtileri halen devam eden bu bunalım döneminde, genişlemenin tüm yansımaları da tam tersine dönmüş durumdadır. "*Genişleyici bir uzun dalgadan depresif bir uzun dalgayla geçtiğimizde artık tam istihdamı sağlamak, sefaleti ortadan silmek, sosyal güvenliği genişletmek, ücretlilerin gerçek gelirinde düzenli (mütevazi olsa da) bir artışı sağlamak mümkün değildir. Bu noktada, artı-değer oranında (yani sömürü oranında) güçlü bir yükseliş yoluyla kâr oranını yerli yerinde tutmaya uğraşmak birinci derecedeki öncelik haline gelir. (...)* Akademik iktisat dünyasındaki monetaristlerin 'anti-Keynesçi karşı-devrimi' bu değişken önceliğin ideolojik ifadesinden başka birşey değildir. Kronik yapısal işsizlik uzun vadeli olarak sürdürülmeden, bireysel sorumluluk duygusu yerleştirilmeden (yani sosyal hizmetlerde ciddi kesintiler yapılmadan), yaygınlaşmış kemer sıkma politikaları (yani gerçek ücretlerde duraklama ya da düşüş) olmadan kâr oranının keskin, hızlı biçimde eski yerine oturtulması mümkün değildir." (E. Mandel, Kapitalist Gelişmenin Uzun Dalgaları, Yazın Yayıncılık, birinci Basım, İstanbul, Ocak-1986, s. 89.90)

Emperyalist dünya sistemi bağımlı ülkelere metropol ülkelere artı-değer aktarımına dayanır. Em-

peryalist uluslararası işbölümü çerçevesinde bağımlı ülkelere düşen rol ya hammadde üretimi ya da emek yoğun sanayi ürünleri üretimidir. Sonuçta her iki tip ürünün alıcısı da önemli oranda metropol ülkelerdir. Kapitalist rekabet yasaları gereği ürün en ucuz mal edilmelidir. Bunun yolu ise emek-gücünün ucuzlatılması ve nihai anlamda niteliksizleştirilmesidir. Bağımlı ülke ucuzca satıp, pahalıya almak zorundadır. Temel sanayi mallarını üreten ve pazarlayan bir avuç tekel bunu zorunlu tutar. Bu süreç, bağımlı ülkeler için dış borçlanma; bütçe açığı demektir. Dışarıya borçlanma fakirleşmedir, dışa bağımlılığın önemli bir bileşenidir. Aynı ekonomik ilişkilerin yeniden üretilmesine zemin hazırlar. Fakirlik giderek derinleşir. Bağımlı ülke işçi ve emekçi sınıflarının boğazına çöker.

Sonuç: Bağımlı ülkeler ile metropol ülkeler arasında yaşam olanaklarının derin şekilde farklılaşmasıdır. Sınıfsal çelikler nedeniyle emekçi sınıflar için bu farklılaşma metropol tekelci burjuvazisi ile bağımlı ülke işçi sınıfı arasında en göze çarpar şekildedir. Özetle, **bağımlı ülkelerin sefaleti metropol ülkelerin refahının garantisidir.**

Bu noktada, DİSK'li üst düzey bürokratların ve liberal akıl hocalarının Andre Gorz ve Francis Fukuyama'dan ödünç aldıkları "tez"ler artık bir işe yaramaz oluyor.

19-) Ören "tez"leri, Andre Gorz ve Francis Fukuyama'dan ödünç alınmıştır.

Örneğin, Andre Gorz, kapitalizmin çözümleyici dinamiğine "iman" etmiş bir teorisyendir. Ve bu konuda şunları demektedir: "*Kapitalizm hiçbir zaman kendi doğurduğu sorunları çözülmede bu denli yeteneksiz kalmamıştı. Ne var ki, bu yeteneksizlik onun için ölümcül değil. Kapitalizm, bugüne kadar pek incelememiş ve çok az kavranabilmiş bir gücü, kendi sorunlarının çözümsüzlüğüne hakim olma gücünü ele geçirmiştir. Kapitalizm kötü işlemesine rağmen yaşamını sürdürmesini bilir, hatta bu durumdan kendine yeni bir güç bile çıkarır, çünkü sorunlarını çözümsüzlüğü onun özünde vardır.*" (Andre Gorz. Elveda Proletarya)

ABD Dışişleri Bakanlığı'nda "Sovyet Uzmanı" olarak çalışan ve "'Tarihin Sonu" (6) adlı makalesi ile haksız bir üne kavuşan Francis Fukuyama'ya gelince, "**The End Of History And The Last Man**" (Tarihin Sonu ve Son İnsan)" adlı kitabını (7) yazarı ve "YDD'nin teorisyonu olan bu zat, son kitabı üzerine '**Der Spiegel**' ile yaptığı röportaj da şunları dile getirmektedir: "*Binlerce yıl boyunca, farklı toplum biçimleri birbiriyle rekabet içindeydi. Son olarak planlı ekonomisiyle sosyalizm olmak üzere, kendi iç çelişkilerinin üstesinden gelemeyen sistemler bu yarışta mağlup oldu. Rekabet dışında kaldı ve bugün dünyada artık özgürlükçü demokrasinin dışında bir siyasi ideal kalmadı. Bu nedenle tarihin sonundan söz ediyorum.*

Ben henüz tarihin akışı içinde olan ülkelerle hedefe ulaşmış ülkeler arasında bir ayırım yapıyorum. Bu tıpkı bir trenin gara varması gibi: İlk vagon gara girdiğinde tren hedefine varmıştır, ama diğer vagonların da aynı noktayı geçmesi biraz zaman ister. Ama bütün vagonlar birbirine bağlıdır. Bütün vagonlar birbirine bağlıdır ve eninde sonunda hepsi hedefe varacaktır. Bu hedef de bence, batı demokrasisi.

Tarihin sonunun gelmiş olmasının iyi bir şey olup olmadığını bende bilemiyorum. Ben sadece bu sonun geleceğini, gelmiş olduğunu söylüyorum. İlerleme sonucu, insanların daha mutlu, yaşamın daha iyi olup olmadığı sorusu, tarihsel süreci ilgilendirmez. Hatta, özellikle bu denli kesin ve nihai bir zafer elde edışı demokrasiye zararlı olabilir (...)

ABD'nin içinde bulunduğu kriz hiç de görüldüğü kadar vahim değil. Evet, bir resesyon içindeyiz ve bu resesyon işçilerden çok beyaz yakalılar vurdu. Ama uzun vadeli bakılırsa, bunlar sadece yüzeydeki küçük dalgalar. (...)

Büyüme sadece nicelik olarak düşünülmemeli. Niteliksel bir büyüme de mümkündür. Bugüne kadar büyümenin sona ereceğini söyleyen bütün öngörüler - Malthus'dan Clup of Rome'ye kadar - yanlış çıktı. Bunun nedeni de teknolojinin sürekli gelişmesi." (Ekonomik Panorama, Yıl: 5, No. 16. 12-19 Nisan 1992s. 39-40)

20 - Andre Gorz'da, Francis Fukuyama'da tüm "tez"lerini, "teknolojinin sürekli gelişmesi" nedenselliğiyle açıklarlar. Nedir bu "bilimsel-teknolojik devrim" (BTD) masalı ?

Öncelikle altını çizelim: DİSK'in Ören, "tez"lerinin "tapındığı" BTD ne tarafsızdır, ne de müsbet bir masumiyet. Aksine BTD hizmet ettiği kapitalist sınıfın elinde, doğayı ve insan soyunu tahrip edici modern bir saldırı aracı niteliği kazanmıştır. (8) Bilimsel teknolojik gelişim süreci nötr bir olgu değildir. Üretim tarzının işleyişi tarafından belirlenen, üretim sürecinin dönemsel özelliklerince etkilenen ve sonuçta emek/sermaye çelişmesine bağımlı olarak gelişen bir olgudur.

Evet, teorik ve soyut bir açıklama ile "bilimin genel hedefi; doğayı anlama, değiştirme ve ona egemen olmasıdır. İnsan doğayı değiştirirken (yani yenden üretim ilişkileri içinde) bilimsel ilişkiler kurar. Bu anlamda bilim iki ana yönü içerir. Birincisi; insan doğayı değiştirirken kazandığı bilgiyle, bir güç kazanır. Bu aynı zamanda insanın özgürleşmesidir. (...) ikincisi ise, insan bilgisiyile doğa üzerinde egemenlik kurar. Birincide anlatılan kuramsal bilgi, ikinci de ise teknik eylemdir. BTD öncesinde kuramsallık ile teknik bilgi-eylem arasındaki ayırımın niteliği daha belirgindi. (...) BTD'in getirdiği bilimin gelişkin çok-boyutluluğu ile insanın kendi değerini içselleştirmesi Sokrates'in "bilmek ve erdemın ayrılmazlığı" deyişinin gerçekleşmesi olacaktır." (Marksizm ve Gelecek, Üç

Aylık Dergi, Kış-1990, No. 3) "Teknokrotik Çağ" İnsana Ne Vaat Ediyor?" Selçuk Çalhan, s. 60) Ama, yaşam hiçbir zaman teorik ve soyut açıklamalardaki kadar doğrusal beklentilerle açıklanılmaya kalkışılmalıdır. Çünkü bilimsel teknoloji; insanlığın ayaklarına sürekli olarak dolanıp, tökezletmeyi sürdürecektir. Bu kuşku götürmez bir gerçektir. Günümüzün kapitalist tahakküm koşullarında teknoloji, kitlesel kullanıma sunma kaygılarıyla gelişmiyo henüz; yani kitleler "kullanımcı" değil, "denek" durumundadırlar aslında.

Evet, bilimsel teknolojik gelişim dünyayı bir fabrikaya çevirmektedir. Eskiden, bir fabrika içinde tasarımdan üretimin son bölümüne kadar tüm aşamalar bir aradayken, bugün bir eğilim olarak tasarım ve en gelişmiş teknoloji gerektiren üretim aşamaları gelişmiş Kuzey ülkelerine, daha geri teknoloji ve daha çok emek gücü gerektiren üretim aşamaları bağımlı Güney ülkelerine bırakılmıştır. Yani bilimsel teknolojik gelişme, emekçilerin belirleyemediği bir gelişme olduğu için emek cephesinin aleyhine kullanılmaktadır.

Bu nedenle, DİSK'in Ören "tez"lerine ciddi katkıları olan, şu tür çözümlerden uzak durmanın, kapitalizmi kutsamamak için önemi büyük olmaktadır.

"Kısaca bilimsel-teknolojik devrimin (BTD) tarifini yaparsak; üretici güçlerin tüm sisteminin nitelikçe yeni bir biçime kavuşmasına yol açan ve üretimin teknik dayanaklarının tamamen yenilendiği, tekniğin en yüksek gelişim basamağına ulaştığı, bilimin toplumun dolaysız bir üretim gücü haline geldiği, insanın üretim süreci ve üretim güçleri içindeki konumunun değiştiği toplumsal bir süreçtir diyebiliriz." (Yeni Açılım. Aylık Siyasal Dergi, Mart-Nisan 1990, No. 23. "Bilimsel Teknolojik Devrim ve Kadın", Sevgi Yazıcı-Jale Milda-noğlu s. 35)

"Bilimsel-Teknolojik devrim öncelikle gelişmiş kapitalist ülkeler olmak üzere tüm dünyayı etkisi altına almıştır ve köklü değişimler başlamıştır. Bu değişimlerin iki ana eksenini üretim düzeyindeki üretim düzeyindeki değişiklikler ve proletaryanın kapsamının ve içeriğinin uğradığı değişimdir.

Teknolojik devrim son kırk yılda ivmesini giderek artıran bir süreçle yol almaktadır. Kapitalizm bu süreç içinde kendi mekanizmalarını yenileme olanağı bulurken, emek yapısında da derinlemesine değişimler başlamıştır. Mavi tuluumlu işçinin yanısıra geleceğe yönelik olarak güçlenen ve kalifiye emeğe denk düşen "beyaz ve altın yakalı" işçilerin ortaya çıkması, tarihsellik içinde yeni bir takım yapılanmaları da yaratmıştır. (...) Öte yandan otomasyonun yaygınlaşmasıyla üretimde de değişimler söz konusu olmaktadır. Teknolojik gelişme yeni bir takım işletme ve yan işletmelerin doğmasını sağlamaktadır. Uzun erimde, üretimdeki değişimin yeni kollar yaratması istihdamın genişlemesini de yaratacaktır.

Teknik yoğun üretimin ortaya çıkması

sömürünün bu temelde görece artıdeğer düzeyinde yükselmesi, sermayenin yoğunlaşmasını daha da hızlandırmakta ve sermaye uluslarötesi bir görüntü kazanmaktadır. (...) Otomasyonun yerleşmeye başlaması, toplumsal refahı geliştirirken kısa erimde istihdam politikalarıyla işsizlik sorunu büyümektedir. Örneğin Almanya'da robotlar 3.7-4, İngiltere'de 0.8-6.2, İskandinav ülkelerinde 0.5 oranında işçinin yerini almaya başlamışlardır." (Yeni Açılım, kısım 1989, No. 19. "Teknolojik Devrim Sendikası Savaşımı Nasıl etkiliyor?", Selçuk Calhan, s. 41-42)

"Eski paradigma
Ulusal
Düşük teknolojik yenilenme
Dikey hiyerarşi
Mekanik örgütlenme
Üretim
Ekonomik büyüme
Ağır sanayi
Sınıfsal
Sınıf partileri

Ayrılma-kamplaşma
İdeolojik çatışma
Nesne
Para kültürü
Hasımlık/Savaş/Mücadele
Yekpare birlik

Tekilcilik/monolog
tekkültürlülük
tensil

Yeni paradigma
Global/yerel
Hızlı teknolojik yenilenme
Daha yatay bir hiyerarşi
Organik örgütlenme
İletişim/Paylaşım
Doğa-çevre
Mikroçip
Genel İnsani
Yeni sosyal hareketler
temelinde katalizör parti
karşılıklı bağımlılık
Düşüncelerin diyalogu
Özne
Zaman kültürü
Karşılıklılık/Rekabet/işbirliği
Sürekli akla uygun oydaşma
(concensus) Çeşitlilik içinde birlik
Çoğulculuk/çokyönlü iletişim
Çokkültürlülük
Katılım. "

(Marksizm ve Gelecek, Üç Aylık Dergi, Kıs-

1990, No. 3, "Zamanın Ruhuna Uygun Bir Paradigma", Cavlı Çulflaz, s. 51)

Sadece ve sadece BTD ile açıklanılan "yeni paradigma" kapitalizmde olmayan erdemleri aramanın "teori"sini oluşturmaktadır. Ve bu "teori"lerin Türkiye'deki pazarlayıcıları Engin Ardıç, Birikim çevresi ve TB"K"P kökenlilerdir. Yaklaşımın özünü ise "Elveda Proletarya, Merhaba YDD" diyebilmek oluşturmaktadır.

Örneğin Engin Ardıç, "Marks'ın 1848'lerde söylediği işçi sınıfının zincirlerinden başka kaybedeceği şeyi yoktur sözü bugün geçerliliğini yitirmiştir. O zaman için doğru olan şey bugün için doğru değildir" deyip, kerameti kendinden menkul bir BTD tenekeliğine sarılmakta ve proletaryanın tarihsel misyonunu geçersiz ilan etmektedir. (9)

Oysa, işçi sınıfının durumunu belirleyen, bir takım konfor öğelerine sahip olmasından çok, sömürü oranlarındaki artıştır. Sınıfın eline geçen kişisel mülkiyet unsurlarının artması aslında sömürü ilişkisinin derinleşmiş olduğunun göstergesidir. Bilimsel teknik gelişimin etkisiyle toplumsal üretim artışının sonucu olarak, sınıf mücadelesiyle yaşam koşullarının görece düzeltilmesi mümkün olabilir. Ama bu dahi işçi sınıfının derisini yüzen sömürü oranlarındaki artışın azalması ya da işçi sınıfının görece yoksulluğundan kurtulduğu anlamı taşımaz. Çünkü, insan gereksinimlerinin asgari düzeyi toplumsal koşullarca belirlenir. Toplumsal ortalama yoksulluk düzeyi de, o zaman dilimlerindeki koşullarca belirlenir. Ama kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde işçi sınıfı genel eğilim olarak toplumun en yoksul kesimini oluşturur.

21- BTD'in (?) Türkiye'ye yansımalarına ilişkin spekülasyon ve çarpıtmalara gelince: Herkes bilir; Türkiye sanayii sömürü oranların yüksekliği sayesinde ayakta durur. Çünkü, kapitalist dünya pazarı içindeki hiyerarşik işbölümü Türkiye'ye, düşük teknoloji ve yoğun emek kullanımını dayatmıştır. Onun içinde, Türkiye'de sermayenin organik bileşimini sermayenin iradi keyfiliği ile; emek aleyhine daraltabilmesi hiçte kolay değildir.

Hadi, Türkiye sermayesi bunu da "başardı" (?) diyelim!.. Sermaye bunu yapmakla; emeğin, sermayenin organik bileşiminde etkin işlevsellik ve belirleyicilik alanını daraltabileceğinizi mi zannediyor? İşte bu mümkün değildir... Çünkü, BTD imkanı, sınıfa sadece işsizlik 'sunmaz'. Aksine, işgününü kısaltması yolundaki imkanların sonuçlarını ve mücadelesini de devreye sokar. Bu imkan ile sınıfın entellektüel yönetici kapasiteleri yükselir. Sosyalizasyonun yarı çapının devasa genişlemesi, sınıf bazlı bir emek demokrasisi istemi ile, tekelci sermaye hükümranlılığı arasındaki antagonizmaları keskinleştirir. İşçi sınıfının işgününü kısaltma kavgaları, kavgasını vereceği hoş ve boş za-

man arayışları ile tarihi 'tembellik' hakkını, bir avuç tekelci kapitalist asalak aleyhine kullanma ihtiyacını, daha güçlü bazlarda devreye sokar. (10)

Ancak, parababası kapitalistlerin, BTD imkanını emek cephesinin lehine kullanmadığı ve kullanmaya-çağı çok açıktı. Yüzyılımızın barbar makinasi olan tekelci kapitalizm, onu vermeden sömürücü işlerliğiyle; BTD imkanının zengin olanaklarını ve refah düzeyini yükselten sonuçlarını, emek cephesinin elinden almıştır. BTD'in insanlığa sunduğu özgürleşme olanaklarını yok ederek, katmerli bir yabancılaşmayı devreye sokmuştur. Böylelikle de emek-insan, büyük bir barbarlığın ürünü olan tekelci kapitalist makinanın, her an ikame edilebilir bir parçası yani kölesi konumuna indirgenmiştir. *Sözünü ettiğimiz tekelci kapitalist makinanın, burjuva sınıfın şiddetini açık terörden devlet in idelojik aygıtlarına kadar uzanan geniş spektrumda örgütlenmesi, toplumsal zenginliğin üretici güçlerin gerçekleyebileceği, üretim ilişkilerinin çok gerisindeki yoksulluk ve yabancılaşıma konumlarına mahkum etmiştir. Bunun adına da burjuva literatüründe, 'serbest piyasa ekonomisi' denir! Bu sistematik içinde insan yoktur, şekillendirilen tüketici vardır. Emek ise en yüce değer değildir. Özetle bu işbirliğin mantığı, geleneksel yönetilen/yönetenli serbest piyasa kaosu içinde "herkesten seçtiğine göre, herkesten seçimlerine göre"ki (Robert Nozick, Anarchy, State and Utopia, s. 149) bir eşitsizliktir.*

Belirtmeden geçmeyelim; eğer, bilimsel teknolojik gelişmenin işçi sınıfının lehine kullanımından söz edilecekse; kapitalizmin geleneksel yöneten/yönetilen ikilemi üzerinde yükselen azınlık diktalarına 'hayır' demek kaçınılmaz olacaktır. Bunun içinde ister istemez sınıf sendikacılığı perspektifinin benimsenmesi gerekmektedir.

Çünkü, kapitalizmin doğası, zulmünü ve haksızlıklarını; "halkların ne kadar çok çalışırsa, kötülükler o kadar azalır, ben bir buyurganım" (N. Bonaparte) diyen askeri diktacı Napolyon'larından, "çalışmak kişiyi özgür kılar" diyen Nazi çalışma kamplarını kuran işlevselliğinin tüm versiyonlarını, burjuva iktidarın geleneksel yöneten/yönetilen ikilemi üzerine inşa eder.

"Bunun çözümü nedir" mi?

Gayet basit, işgününü kısaltmak!.. İşçi sınıfının artı değerine kapitalistlerce el koyulmayacağı köktenci kopuşları örgütlemek!.. BTD imkanını, işçi sınıfının ve emek cephesinin lehine düzenleyen aktif taban demokrasisini hayata geçirmek!.. Burjuva iktidarını aşmak!..

DİPNOTLAR

(6) Tarihin Sonu, National Intere, T. 1989, Yaz sayısı, Bu yazının eleştirisi için bak, Taner Timur, Marksizm ve Gelecek, Güz 1990, No: 4, "Karanlığın Diyalektiği ya da "Melankolik demokrasi". s. 98-109

(7) Geçerken hatırlatalım; "Japon asıllı Amerikalı siyasetbilimci Fukuyama 1989'da yayımladığı "Tarihin Sonu" makalesinde liberal demokrasinin nihai zaferini kazandığını öne sürmüştü. Fukuyama, geçtiğimiz aylarda yayımlanan "Tarihin Sonu ve Son İnsan" kitabında hala liberal demokrasinin eşitleştirici düzenine boyun eğmek istemeyen bireyler bulunduğunu hayıflanarak, "bu türden kişilerin her zaman tarihi yeniden başlatma potansiyelleri bulunduğunu itiraf ediyor." (Aktüel Dergisi, No. 39. 2-8 Nisan 1992, s. 60, Ahmet Özden, "Yaşasın, insanlık Ölmemiş")

(8) Bilimsel Teknolojik Devrim konusundaki çeşitli tartışmalar için:

* Gelenek Kitap Dizisi, Mart-Nisan 1992, No. 38. "Bilimsel Teknolojik Devrim Efsanesi". A. Hamdi Dindler. s. 75-85

* Marksizm ve Gelecek. Üç Aylık dergi, Kış-1990, No. 3. "Bilimsel ve Yordamsal Devrimin Belirleyiciliği", Cem Eroğul, s. 9-18

* Marksizm ve Gelecek. Üç Aylık Dergi, Kış-1990, No. 3, "Çağımızın Bilim ve Teknolojisine Kısa Bir Bakış", Aykut Göker, s. 19-31

* Marksizm ve Gelecek, Üç Aylık Dergi, Kış-1990, No. 3, "Zamanın Ruhuna Uygun bir Paradigma", Cavli Cufaz, s. 38-51

* Marksizm ve Gelecek, Üç Aylık Dergi, Kış-1990, No. 3, "Teknokrotik Çağ" İnsana Ne Vaat Ediyor?", Selçuk Çalhan, s. 52-60

(9) "İktisadi hareket içinde, özel mülkiyet kendi öz yok oluşuna doğru yol alır; ama o, bu işi sadece ve sadece kendi iradesine karşı gerçekleşen ve işçilerin doğasının koşullandığı, kendinden bağımsız, bilinçsiz bir evrim aracılığıyla yapar: Sadece ve sadece proletarya olarak, yani bu tinsel ve fiziksel sefaletin bilinçli sefaleti, bu insandışılığın bu bilinç sonucu, kendini aşarak kaldıran bilinçli insandışılığı olarak proletaryayı yaratarak (yayar-ç).

Proletarya, özel mülkiyetin proletaryayı yaratarak, kendine karşı verdiği yargı kararını uygular; tıpkı ücretli emeğin, başkasının zenginliği kendi öz sefaletini yaratarak kendine karşı verdiği yargı kararını da uyguladığı gibi. Eğer proletarya zaferi kazanırsa, bu, hiç de toplumun mutlak yanı durumuna geldiği anlamını taşımaz, çünkü o, bu zaferi ancak hem kendine, hem de kendi karşıtını kaldırarak kazanabilir." (Karl Marx, Kutsal Aile)

(10) "Eğer işçi sınıfı, kendine egemen olan ve özünü alçatan kusuru söküp atarak o korkunç gücü ile ayaklanır ve bunu kapitalist sömürden başka birşey olmayan İnsan Hakları'nı, Sefalet Hakkı'ndan başka birşey olmayan Çalışma Hakkı'nı istemek için değil de, her insana günde üç saatten fazla çalışmayı yasaklayan çelik gibi bükülmez bir yasa koymak için yaparsa, dünya, yaşlı dünya sevinçten titreye titreye, içinde yeni bir evrenin zıpladığını duyacaktır" (Paul Lafargue, Tembellik Hakkı")

XVI. YUZYILDAN

XIX. YÜZYILA

YENİ ÇAĞDA KÜRDİSTAN

F. BARAN

Çağın genel karakteri feodalizmin tasfiyesi, kapitalizmin gelişmesidir. Ama, yalnızca Batı için geçerlidir bu tanım. Gerçekte, Bizans'ı yıkmakla yeni çağın açılmasını sağlayan Osmanlı İmparatorluğu Doğu halklarının üzerine kara bir bulut gibi çöker ve Orta-Çağ'ın onlar üzerinde bütün ağırlığıyla sürmesini sağlar. Ekonomik zoru olmayan bu imparatorluk çıplak zorla egemenliğini sürdürür ve yıkıldığı güne kadar onlara nefes aldırılmaz.

Kürdistan sözkonusu olduğunda Osmanlı zoru daha bir yalınlaşır; Kürt halkı kendi bağımsızlığını kazanmaya çalıştığı her dönemde tepelerine Osmanlı kılıcı iner ve Kürdistan topraklarını kana boyanır.

Bu çağda Kürdistan'ın yükünü arttıran ve Kürt halkını karşı koyulması zor akınların şiddetine maruz bırakan bir diğer faktör de İran olgusudur. Kürt halkı Osmanlı zulmü yanında Safevi kıyımı karşısında da direnme savaşını vermek zorunda kalır.

Yeni çağda Kürt halkının kaderini eline alan, Kürdistan'ı savaş alanı haline getiren bu iki güç, tarihinde ilk kez Kürdistan'ı bölecek, işgali pekiştirecek ve giderek O'nu sömürgeleştireceklerdir. XIX. yüzyıla kadar ele alacağımız bu süreç: İki gücün Kürdistan'ı paylaşma savaşlarını ve Kürt halkının işgalci güçler karşısındaki mücadelesini içermektedir. Bu süre geçmişle bağlantılı bir şekilde ele alındığında dün (XIX. yüzyıl) ve bugün (XX. yüzyıl) üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılacaktır.

İŞGALCİLER İÇİN KÜRDİSTAN'IN ÖNEMİ

Kürdistan'ın, tarihi boyunca işgal ordularının ayakları altında ezilmesi, kapsadığı toprakların eko-

nomik ve stratejik öneminden kaynaklanır. Sasani-Bizans için Doğu ve Batı arasındaki bağlayıcılığı önem taşıyordu. Araplar için bu bölgenin önemi daha karmaşıktır. Selçuklular ticareti baltalıyor ve önlüyorlar diye bir çok kez saldırılarda bulunmuşlardı. Sefevi ve Osmanlı İmparatorlukları için de Kürdistan bu önemdeydi.

Batı'da yayılan, Karadeniz ve Akdeniz'i denetim altında tutan Osmanlı İmparatorluğu, Dünya ticaret yollarından üçüncüsü üzerinde bulunan ve bu yolun elde tutulmasında önemli rol üstlenen Kürdistan'a kayıtsız kalamazdı. Bursa'dan başlayıp Şattularap su yoluyla Bağdat'a varan ve buradan da ikiye ayrılarak birincisi, Dicle vadisinden Musul'a uzanarak oradan da Halep'e varan; ikincisi, Fırat yoluyla Suriye limanlarına ve diğer taraftan Kürdistan'ı geçerek Tebriz'e varan ticaret yollarına kayıtsız kalabilir miydi? Nihayet bu yol kervanlarla İstanbul'a kadar uzanıyordu. Osmanlı İmparatorluğu için bu yol o kadar önemliydi ki, padişahlar devri boyunca önemini korudu ve Abdülhamit tarafından Bağdat Demiryolu planıyla yeniden canlandırılmaya çalışıldı.

İran için de bu durum sözkonusuydu ve onları Kürdistan üzerinde amansız bir savaşa sokan nedenlerden biri ve en önemlisi buydu.

Kürdistan bir tahıl deposuydu aynı zamanda. İşgalciler onu ele geçirdiklerinde bir tahıl ambarına sahip olmuş sayılıyorlardı kendilerini.

Diğer yandan stratejik önem taşıyordu: Kürdistan birçok ülke tarafından kuşatıldığından onu ele geçiren hem bir tampon bölgeye hem de diğer ülkelere uzanabilecek bir sıçrama tahtasına sahip oluyordu. İran için Azerbeycan, Ermenistan, Suriye, Irak ve Anadolu'yu ele geçirmek Kürdistan'ı ele geçirmekten geçiyordu. Diğer yerleri ele

çizemese bile Kürdistan'ı bir kalkan olarak diğer devletlere karşı kullanabilirdi.

Osmanlı için de durum böyleydi. Kürdistan, O'nun için gerektiğinde bir sıçrama tahtası, gerektiğinde bir kalkandı. İşte Kürdistan'ı fetihler ülkesi haline getiren ve bu durumun günümüze kadar sürüp gelmesine neden olan olgular bunlardı.

HESAPLAŞMAYA DOĞRU

Şah İsmail'in iktidar olması ve Safevi İmparatorluğu'nun kurulması Osmanlılar için başlı başına bir tehlikeydi. Bunlar ilk anda kapışma yoluna gitmediyseler bu, Osmanlıların henüz Kürdistan üzerinde tam bir egemenlik sağlayamamış olmasından ileri geliyordu. Kürdistan'da esas egemen güç Akkoyunlular'dı ve bunları İran saflarına itmek için varlığına gözyumuyordu Osmanlı. Zaten Otlukbeli savaşıyla Akkoyunlular yenilmiş ve Osmanlılar için tehlike olmaktan çıkmışlardı.

Şah İsmail, önce Şiilik vasıtasıyla Akkoyunlular'la ittifaka gitti ve kısa bir zaman sonra bu ortaklık meyvesini verdi: Ermenistan bu iki devletin işgali altına girdi. Esas amacı bütün Kürdistan'a egemen olmak olan Şah, Akkoyunlu ortaklığına tahammül edemezdi. Nitekim öyle de oldu. Akkoyunlular zayıflar zayıflamaz Şah tarafından ortadan kaldırıldı. Akkoyunlu sultanı Murat'ın Hermedan'da Şaha yenilmesiyle hem Akkoyunlu devleti yıkıldı hem de Acem, Huzistan, Fars bölgeleri Şah'ın eline geçti.

Böylece Şah, Kürdistan üzerinde hak iddia eden birinci rakibinden kurtuldu. Bundan sonra Kürdistan'ı fethetmeye çıkabilirdi.

Fakat, bunun önünde başlıca iki engel vardı: Birincisi; Akkoyunlu idaresi altında bile özerk ya da bağımsız kalmayı başarmış ve Akkoyunlulardan sonra hiçbir gücün egemenliğini kabul etmeyen Kürt aşiret ve beyleri, ikincisi; Akkoyunluların boşalttığı yere çok önceden göz dikmiş ve buraları egemenlik altına almaya çalışan, İran devletinin can düşmanı Osmanlı İmparatorluğu... Kürdistan üzerinde egemenlik kurmak demek, bu iki faktörün üstesinden gelmek anlamını taşıyordu.

Bir anda Osmanlı'yı yok edemeyeceğini bilen Şah, Kürt beyliklerini ortadan kaldırmayla işe başladı: 1492'de Botan'a kadar ilerledi ve ardından Diyarbakır'ı istila etti.

Osmanlı İmparatorluğu ortaya çıkıp İran'a karşı koymadan önce, İran, neredeyse Kürdistan üzerinde denetim kuruyordu. İran, Akkoyunlu politikası doğrultusunda Kürt beyliklerini tasfiye edip, yerine Türkmen ya da kendi cemenliğini ka-

bul eden eden birini getiriyordu. Dinsel faktör de işin içine girince Şah'ın fethi Türkmen kırımını aratmuyordu.

Fakat, Dünyayı fethe soyunan Osmanlı buna kayıtsız kalmadı.

OSMANLININ AMACI

Kürdistan'ın önemi anlaşıldıktan sonra Osmanlı'nun amacı kendiliğinden ortaya çıkar. Gerçi Sultan Mehmet Otlukbeli Savaşı'nda bu "amaca" ulaşmanın hesaplarını yapmış, hatta buna ulaşmanın fırsatını bulmuştu ama daha önemli sorunlar öne çıktığından (batı sorunu gibi) buna kalkışmadı.

Yavuz, bir anlamda bu "yarım kalmış seferi" tamamlamaya çalışıyordu.

Fakat, her padişahın ölümünden sonra olduğu gibi, II. Beyazıt'ın ölümüyle Osmanoğulları taht kavgasına tutuşmuşlardı ve bunun yanında Şah İsmail'in desteğinde Şiiler ayaklanmış bulunuyorlardı. II. Beyazıt tarafından siyasal olarak tanınan Şah İsmail (bu "tanınma" olayı iki taraf açısından da kabul edilemeyecek bir durumdaydı, çünkü iki taraf birbirini "sapkın" ve "ortadan kaldırılması gereken" bir olgu olarak görüyordu) bir yandan "Paşadah benim babamdır. Onların memleketinde gözüm yok" diyor, diğer yandan "Şii" ideolojisiyle etkinlik alanını genişletmeye çalışıyordu. Öyle ki, Kürdistan'ı fethedip bir "Genel Vali"nin emrine verdiği gibi, Dülkadir beyliğini de ortadan kaldırmış bulunuyordu.

Yavuz tahta çıktığında (1512) yapması gereken ilk iş iç kargaşalıkları bastırmak ve "Şah"ın Sunni kıyımına yanıt olmak üzere 40.000 Şii'yi katletmek oldu. (1513) İran'a saldırı ise bundan sonra geldi.

"... Yavuz Sultan Selim'in saltanatı sırasında (1512-1520) girilen askeri harekate temel neden ekonomik alanda aslan payını kapma kavgasıdır. Bu kavganın hedefi Doğu Anadolu (Kürdistan) ticaret yolunun denetimini ve Suriye ile Mısır'ın ele geçirilmesidir. Yavuz Sultan Selim tarafından girilen ilk askeri sefer, ordunun bir çok kez engellemek istemesine karşın, Bursa'ya gelen tahlil ve ipek kervanlarının çıkış noktası olup bir kilit yeri durumunda bulunan Tebriz'e ulaşana kadar sürdürülür." (Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, s. 218)

Bundan hareketle Osmanlı İmparatorluğu şu iki hedefe ulaşmak istiyordu: 1- Kürdistan üzerinde egemenlik kuran ve Şii ideolojiyi yayan Şah İsmail ordularının ortadan kaldırılması veya işlemez hale getirilmesi; 2- Stratejik bakımdan önemli olan Kürdistan'ın ele geçirilmesi ve sıçrama tahtası ola-

arak kullanmak amacıyla Anadolu'ya eklememesi.

SAVAŞ ÖNCESİNDE KÜRTLERİN OSMANLILARA VE SAFEVİLERE KARŞI TUTUMLARI

Daha savaş başlamadan önce, savaş sonrasında Kürdistan'ın kimin egemenliği altına gireceği belliydi. Ya da Kürt beylerinin kimi efendi olarak benimseyebileceği...

Bu eğilim tamamen Kürtlerin içinde buldukları somut durumdan kaynaklanıyordu.

Şah İsmail tahta oturduktan sonra, hatta ondan önce, Kürdistan üzerine yürüdüğünde bütün politikasının merkezine Şiilik ve anti-Kürtlüğü oturttu. Şii olmayanları kılıçtan geçirdi ve gücünün yettiğince Kürt beylerinin yerine Türkmen ya da Fars beylerini geçirdi. Kürdistan'ın hemen hemen her iline vali atadı. Kısacası, Kürt beylerini ve halkını kendine düşman edecek bütün taktikleri kullandı.

Kürt beylerinin ve halkının bu politikayı kabul etmeyeceği açıktır. Düşmanla işbirliği Kürt beylerinin karakteristik bir yapısı olmasına karşın, kendilerine rağmen bir idareyi benimsemeyecekleri, kendilerinin çıkarlarını gözetmeyen bir işgalciyle işbirliğine gitmeyecekleri de bir o kadar karakteristiktir. İran Kürt beylerinin çıkarlarını gözetmiyordu. Bunun içindir ki, Kürtler O'na karşı ayaklanıyor, kurduğu beylikleri yıkıyor, atadığı valileri alaşağı ediyorlardı.

Osmanlı orduları Çaldıran'da Şah'ı bozguna uğratmadan önce Kürtler kendi özgüçleriyle İran'ı topraklarından söküp atmaya başlamışlardı bile. Kürtlerin Kürtardığı il sayısı 16'yı buluyordu. Diyarbakır Valisi bizzat halk tarafından alaşağı edildi. Bitlis, Siirt, Hasankeyfliler Diyarbakırlılar'ı izlediler ve bölgelerinde İran egemenliğine son verdiler. Ardından Palu düşürüldü ve Kürt beyleri yeniden buralarda egemenlik kurdular.

Peki, Kürtlerin Osmanlı'ya karşı tutumları nasıldı?

İran'a Kürdistan'ı zindan eden Kürtler'in, Osmanlı karşısında aynı tutumu takındıkları söylenemez. Bunun iki nedeni vardı. Birincisi; İran, hem Kürtlerin hem de Osmanlıların düşmanıydı. İkincisi, dinsel bir yakınlıktı; iki taraf da Şiiliğin yalınmasını istemiyordu.

Bu nedenlerden ötürü Kürt beyleri bir yandan özgüçlerine dayanarak İran'ı topraklarından kovarken, diğer yandan Osmanlıya davetiye çıkarıyorlardı. Onlar için, İran karşısında en büyük güvence Osmanlı İmparatorluğu'ydü. Kürt emir ve beylerinin çoğu ellerinde Osmanlı bayrağı, dillerin-

de Osmanlıya bağlılık yeminiyle gelip tahta oturuyorlardı. Böylece, Osmanlı gelmeden önce, illerde O'nu kabul edecek altyapı kendiliğinden oluşuyordu.

ÇALDIRAN SAVAŞI VE SONUÇLARI

Savaşı Osmanlı kazandı. "Dünya bir Padişaha yetecek kadar büyük değildir" diyen Yavuz yeni fetihlere hazırlanırken Kürdistan'da silinmeyecek izler bırakıyordu. Ve, Osmanlı İmparatorluğu İran'ı yenmekle yalnızca İran karşısında bir üstünlük sağlamış olmuyordu, aynı zamanda; a) Hem doğu hem de batıda prestij kazanıyordu, b) Batılılar, Osmanlıya karşı üstünlük sağlamak amacıyla kullanabilecekleri İran (İran'ın Osmanlıyı tehdit etmesi Batı'nın Osmanlı karşısında devinim alanını geniş tutması anlamına geliyordu) gibi bir araçtan yoksun kalıyordu, c) Memlük-Mısır sultanlığı devreden çekiliyor ve Osmanlıya tabi oluyordu ve d) Kürdistan Osmanlı toprağına katılıyordu.

Bu savaşla beraber sağlanan fiili sınır (1639'da resmileşerek) II. Paylaşım savaşına kadar sürecekti. Yakasını Osmanlıya kaptıran Kürt beyleri O'ndan asla kurtulamayacaklardı. Bu savaştan sonra İran'ın 20 yıl kendine gelememesinden yine Osmanlı yararlanacak, hem içerde düzeni pekiştirecek hem de Batı'ya yönelecektir.

Bir de bu savaştan sonraki durum hakkında değerlendirme yapan TC Genelkurmay'ının Kürdistan'a ilişkin yorumuna bakalım.

"Osmanlı-İran Savaşı" adlı kitapta (s. 143) şöyle deniyor:

"... şimdiye kadar İranlılara tabi olan Güneydoğu Anadolu halkı, Osmanlı devletinin artan prestijinin etkisi ve Yavuz Sultan Selim tarafından bu işle görevlendirilen İdris Bitlisî'nin dirayetiyle (Osmanlı devletine itaatları sağlanarak) bu topraklar da, savaştan sonra Osmanlı Devletine katılmış ve bu suretle oldukça sakıncalı bir durum arz eden Anadolu'nun jeopolitik durumunu düzeltilerek Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Batı Anadolu'ya eklenerek Anadolu'nun bir bütün olarak birliği, beraberliği ve güvenliği sağlanmıştı. Bu suretle ana-yurdumuzun, Selçuklulardan sonra bozulan birliği yeniden temin edilmiş, siyasi haritamızın bu günkü şekli Çaldıran'da dökülen Türk kanlarıyla çizilmiştir."

Tam bu noktada "acaba" diye sormak gerekiyor. Kürtlerin de bu savaşta en az Osmanlılar kadar kan döktüklerini bir yana bırakarak, acaba Kürdistan'ın Osmanlı egemenliğine girmesinde belirleyici olan "dökülen Türk kanları" mıydı yoksa Bitlisli İdris gibi hayinlerin Kürt halkına ihaneti miydi? diye sormak gerekiyor.

Kürdistan halkının gözünde ihanetin simgesi olan bu zatın (Şeyh İdris-i Bitlis-i) Osmanlı lehine yaralı hizmetlerinden söz etmeden geçemeyeceğiz. Kürt halkı bugüne kadar köle olarak tutulabilmiş ise, unutulmamalıdır ki, bunda İdris gibi hayinlerin büyük rolü olmuştur. Geçmişte olduğu gibi bugün de Kürt halkı bunlardan çekiyor ve bunlar ortadan kaldırılmadıkça daha da çekecektir.

KÜRT HALKINA İHANETİN SİMGESİ: BİTLİSLİ İDRİS! -

Bitlisli İdris Çaldıran Savaşı'ndan sonra Osmanlı'nın saflarına katılmış biri değildir. O, savaş öncesinde Osmanlı'yla işbirliği içindeydi ve belki de, Osmanlı'nın egemenliğini sağlamak amacıyla bilinçli bir çaba içinde olan tek Kürt beyi idi.

"Nitekim Sultan Selim Amasya'daki karargahında İran'a sefer hazırlıklarını yaparken İdris'in Kürt beyleriyle temasa geçip asker temin edilmesini ve bu hususta gereken hazırlığın yapılmasını istedi. Ve hatta Kürtlerin bu bölgelerde İranlılara karşı yer yer de olsa savaşımaya başlamalarının teminini istedi. Ve Şeyh-i Bitlisî bunda başarı sağladı." (Mehmet Emin Zeki, Kürdistan Tarihi, s. 66)

İşte burdan başlıyordu Bitlisli'nin ihaneti. O'nun Osmanlıya hizmetleri küçümsenemez. Kürdistan'ı adeta O yönetiyordu. Bu "Genel Vali"lik O'na Osmanlı tarafından verilen bir ödüldü. Peki amacına kavuştu mu? bunu yine İdris'ten dinleyelim.

"Tebrizin fethinden dönüşümüzde Yavuz Sultan Selim bana: Kürdistan'ın çeşitli yerlerindeki Kürt beyleri ve emirleri ile görüşmemi ve onların hepsini Osmanlı bayrağı altında, Osmanlı hükümetine ittiat etmelerini söylememi emretti. Bu sıradaki Kürdistan, Tebriz yakınlarından Malatya'ya kadar ve güneyde Muslu'a kadar yayılıyordu. Ancak bu yoldaki çalışmalarımız arzu edilen neticeye varmadı." (age. s. 10)

OSMANLI EGEMENLİĞİNDEKİ KÜRDİSTAN'DA DÜZEN

Çaldıran Savaşı'ndan sonra İran Zagros Dağları'nın gerisine itilmiş bulunuyordu. Daha sonraları toparlanıp saldırıya geçtiyse de başarılı olmadı. Tam tersine 1517 yılından başlayıp 1519'a ka-

Siverek, Birecik, Urfa, Mardin, Hasankeyf ve Rakka'yı da yitirir. Böylece, Osmanlı-Kürt ittifakı, İran'ı tamamen Kürdistan'dan söküp atar ve Osmanlılarla Kürtler aralarında şu anlaşmayı yaparlar:

"1- Kürt emirliklerinin hürriyet ve istiklallerini korumak,

2- İdare babadan evlada intikal ederek devam edecek veya eskiden devam edilen usul üzerine gidilecek ve bu hususta ferman padişahın çıkacak,

3- Kürtler, Türklere bütün harplerde yardım edecek,

4- Türkler, Kürtleri bütün harici tecavüzlere karşı müdafaa edecek

5 - Kürtler devlete karşı gereken her türlü vergiyi ödeyecekler,

6 - Bu anlaşma Sultan Selim ile ona itaat eden Kürt hükümetleri, emirlikleri arasında yapılmıştır." (age,s. 72)

15 yıl sürecek olan bu anlaşma özünde bir orta yoldu. Kürdistan'ın Genel Valisi konumundaki Bitlisli İdris, bu anlaşma uyarınca Kürdistan'da düzenlemelere girişti. Bitlisli düzenlemelerinde başlıca iki etkene bağlı kaldı. Birincisi; Kürdistan'ın özgünlüğünden kaynaklanan, ganimetin güç ölçüsünde paylaşılmasıydı. İkincisi, Osmanlı yönetimini memnun etmek için bazı toprakların doğrudan ona bırakılmasıydı. Kürdistan illeri sancaklara bölündü ve o il'de bulunan Kürt aşiretleri ve beylerine dağıtıldı. Her aşiret ve beylik, nüfusunu barındırabilecek bir toprak parçasına kondu. Osmanlı'ya verilen topraklar ise ya katledilen Şii Kürtlerin ya da İran'lı işbirliği yapan Kürtlerin topraklarıydı. Her nasıl olursa olsun bu düzen Osmanlı İmparatorluğu'nun işine yarıyordu. Birlik ve bütünlük içinde olan bir topluluktan çok parçalanmış, atomize edilmiş bir topluluğu yönetmek, çekip çevirmek daha kolaydı. Sonradan Osmanlı'nın işini kolaylaştıracak olan da bu durumdu. Çıkarlarına uygun konumlanmayı isteyen Kürtler gelecekte tek tek ortadan kaldırıldıklarında neden birlik olmadıkları sorusuna yanıt bulamayacaklardı.

"Şeyh İdris Diyarbakır'ı 29 sancaklığa böldü. Bunların 11 tanesi doğrudan doğruya Türk idarecilerinin eline verdi. Diğer geri kalan 8 tanesini ise Kürt Beylerinin idaresinde müstakil olarak teşkil etti. Bunlarda: Sağman, Kulp, Mihraniye, Tercel, Atak, Pertek, Çapakçur, Çermik idi. Bu emirlerde idare babadan evlada intikal şeklinde

Kürdistan'ın çeşitli yerlerindeki Kürt beyleri ve emirleri ile görüşmemi ve onların hepsini Osmanlı bayrağı altında, Osmanlı hükümetine ittiat etmelerini söylememi emretti. Bu sıradaki Kürdistan, Tebriz yakınlarından Malatya'ya kadar ve güneyde Muslu'a kadar yayılıyordu. Ancak bu yoldaki çalışmalarımız arzu edilen neticeye varmadı.

Iran, elinde bulunan Ergani, Sincar, Tilafer, Çermik,

ağırlıkta olduğu bir bölgeydi. Diğer illerden farklı

olarak burası Osmanlılar ile Kürtler arasında paylaşılacak bir ganimet olarak görülüyordu. Bitlisli'nin büyük payı Osmanlı'ya vermesi O'na bağlılığının bir göstergesidir. Yavuz bundan çok hoşnut olmuş olacak ki Bitlisli'ye şu fermanı gönderiyordu:

"Sultanların dostu ve faziletler sahibi Mevlana Hekim Şeyh İdris Hazretleri haberiniz olsun ki, mektubunuz bize erişti. Doğruluğunuz ve sadakatle çalışmanız ve bütün gayretlerinizi sarfetmeniz neticesinde Diyarbakır ve havalisinin fethedilmesi mümkün oldu. Bu başarınızdan ötürü yüzünüz ak olsun. İnşalah diğer fetihine sebep olmak şerefine nail olursunuz. Bu hususta yegane güvendiğim sizsiniz. İdari işlerde kullanmak ve askerlere dağıtılmak üzere gereken tahsistla beraber 2000 tane kınları altın işlemeli kılıç, 2000 sikke Frenk altını filluri, bir samur ve vaşak Kürt ve ayrıca ciha ve diğer cinslerden birer kürk ve muhtelif hediyeler gönderildi." (age. s:72)

Oluşturulan sancakların Osmanlı'ya bağlı ve ona hizmet etmede kusur etmemiş olanlara verildiğini yine Yavuz'un mektuplarından anlıyoruz. Ayrıca Yavuz'un Kürdistan'daki temsilcisi İdris, beyleri taltif ettiği gibi onları görevden de alabiliyor, Padişah'ın gönderdiği altı imzalı boş kağıtlara istediğini yazıp (tabii Osmanlı lehine olanları) dağıtabiliyordu.

"Vilayetlerde bölünmüş bulunduğu sancaklara, bize itaat etmiş olan Kürt beyliklerinin iktidarlarına, liyakatlarına ve nüfuzlarına göre tayin edin, Diyarbakır beylerbeyi ve tarafınızca kıymeti çok büyük olan Mehmet Bey'e nişani şerefimle, inzalanmış ahkamımı gönderiyorum. Kendisine takdim edin." (age. s. 72)

İsmail'e karşı Bitlisli'yi uyarmayı da ihmal etmiyordu. Bu uyarı aynı zamanda "gizli bir tehdit" anlamına da geliyordu.

"... Erdebili'nin oğlu İsmail, Hüseyin Bey ve Behram Ağa iki elçi göndermiş ve bunlar İsa'il'in bana itaat ettiğini ve her emrini yerine getireceğini bildiriyorlar. Ben bunlara inanmadım. Zira İsmail'in sözüne güven olmaz. Sen de ona karşı uyanık davran ve yalvarmalarına inanma." (age. s. 73)

İdris, Van bölgesini de düzenler. Bu bölgedeki düzenleme Diyarbakır'dakinden farklıdır. Sancak adıyla anılan yerlerin yanında "Hükümet" olarak tabir edilen yerler de vardır. Sancaklar hükümetlere bağlı olmakla birlikte "belli" bir özerklikleri de vardır. Hükümetler tamamen özerk konumdadırlar ve bunların kendi askeri kuvvetleri de mevcuttur. Hakkari ile Bitlis hükümetlerinin kuvvet sayısı 10.000, Mahmudiye ile Penyanış hükümetlerinin kuvvet sayısı ise 6.000'dir. Bitlis ve Hakkari bir veya iki soylu ailenin üzerinde yükselen bir hükümetle

yönetilirken, Penyanış ve özellikle Mahmudiye hükümetleri "aşiretler konfederasyonu" niteliğindedir. Bu hükümetler Osmanlıya belirli bir vergi vermekle birlikte tamamen özerk, yerleşik halk üzerinde doğrudan hak sahibiydiler. Halkın ne kadar vergi vereceği ya da ne kadar çalışacağını belirlemek bu hükümetlerin tasarrufundaydı. Osmanlıyla bu hükümetlerin ilişkisi en üst düzeydeki otoriteler arasındaki ilişkiydi. Yani Osmanlı bu hükümetlerin denetimindeki toprakları ve çalışanlarını değil, hükümet şeflerini kendisine bağlamış durumdaydı. Padişah hükümetlerin kendi topraklarını yönetme biçimine karışmıyordu.

İŞGALCILARIN POLİTİKASI DEĞİŞİYOR

Savaşın önceki görünüm şuydu: İran Kürt beyliklerini ortadan kaldırmaya çalışıyordu. Osmanlı ise, Kürt emir ve beyleriye işbirliğine giriyordu.

Osmanlı İmparatorluğu düzenini pekiştirince iki tarafında politikası değişti: Osmanlı, giderek kendisinin hükümlerini tanımak istemeyen yada bu doğrultuda eğilim gösteren beyleri tasfiye etmeye başladı. "Asi" beylerin yerine kendisine bağlı beyleri getirdi. Yani, Kürt beyleriyle işbirliğinin esası Osmanlı'nın egemenliğini kayıtsız şartsız tanımaktan geçiyordu. Babasından devraldığı Şii düşmanlığı politikasını sürdüren Kanuni, ancak aşağıdaki niteliklere haiz olan beylerin özerk kalmasına ses çıkarmıyordu:

"Kanuni Sultan Süleyman babası Yavuz Sultan Selim zamanında Kızılbaşlara karşı cephe alarak, hayırlı hizmetlerde bulunan, şimdi de devlete hizmet eden, bilhassa bu defaki İran seferine katılarak Kızılbaşların yenilmesinde yararlılıklar gösteren Kürt belerine, gerek devlete karşı gösterdikleri öz kulluk... ve gerek kendilerinin başvuruları göz önüne alınarak, her birinin öteden beri ellerinde ve tasarruflarında bulunan eyalet ve kaleler geçmiş zamandan beri yurtları, ve ocakları olduğu gibi ayrı ayrı beratlarla ihsan edilen yerleri de kendilerine verilip musarrıf oldukları eyaletleri, kaleleri, şehirleri köyleri ve mezarları bütün mahsulleriyle, oğuldan oğula intikal etmek şartıyla kendilerine temlik ve ihsan edilmiştir..." (Sevgen, age. s. 42)

Doğal olarak bu durum birçok sorun doğuruyordu. Kimi beyler Osmanlı'ya yanaşarak rakiplerini ortadan kaldırmaya çalışıyor, kimileri ise, topraklarından oldular diye isyan ediyorlardı.

İran'ın politikası tam bu ortamda değişti. O, gerek Osmanlı'ya başkaldıran beyleri gerekse de Osmanlı idaresinden memnun olmayan beyleri daha fazla ayrıcalık vaadiyle yanına çekerek Osmanlı'ya karşı kıskırtmaya çalışıyordu. Bunu hayata

geçirdiği de oluyordu. Osmanlı'ya başkaldırıp kaçan ya da Osmanlı tarafından topraklarından kovulan beylere kendi ülkesinde topraklar veriyor ve özerk kalmalarını sağlıyordu.

Bu politikayı somutlaştırmak için Bitlis Emirliğini örnek alalım. Bitlis Emiri III. Şemseddin Osmanlı ordusu Bağdat seferindeyken Şah Tahmasb'la işbirliğine girer ve egemenlik alanını hayli genişletir. Osmanlı İmparatorluğu Bağdat'ı alıp Şah'a yönelir ve yener. Bu, Şemseddin'in de yenilgisi anlamına gelir ama Şemseddin Osmanlı'ya boyun eğmez. Osmanlı da dorudan Şemseddin'in üzerine yürümeye cesaret edemez. Bunun yerine İran'da bulunan Ulame Bey'i Bitlis sancağının başına getirme vaadiyle III. Şemseddin'in üzerine yürütür. Şemseddin, Ulame Bey'i bozguna uğrattır ancak kendisinde epeyce güçten düşer. Osmanlı, III. Şemseddin'in kendisine karşı koyacak güçte olmadığını bildiğinden, Bitlis Emirliğinden alıp Malatya Valiliğine tayin eder. Bu taktik sıkça kullanılıyordu. Osmanlı Devleti, kendisi için tehlikeli bulunduğu ya da ortadan kaldırmayı düşündüğü beyleri bu yolla önce halkından koparıyor, sonra da imha ediyordu. III. Şemseddin bunun bilincindeydi. Osmanlı'nın elinde her an ortadan kaldırılabilecek bir vali olmaksızın Şah'a sığınıp konumunu sürdürür ve bir daha topraklarına dönemez, İran'da ölür.

Fakat öykü burada bitmez. Şah tarafından Nahcivan valiliğine tayin olunan III. Şemseddin'in oğlu Şerefhan III. Murat tarafından yeniden kazanılmaya çalışılır. III. Murat, Şah'ın elinde bulunan ve her an kendisine karşı kullanılabileceğinden kuşkulandığı Şerefhan'ı yeniden kazanmak için:

"... ocağı olan Bitlis sancağının yurtluk ve ocaklık yolu ile verilmesi için tarafımıza gelmesini temin maksadıyla mektup ve adam gönderilmesi..." (Sevgen, age. s. 42) talimatını verir. Nitekim bunu başarır da. III. Murat'ın Şerefhan'a gönderdiği mektubu, Bitlis'in Şemseddin zamanındaki idari-ekonomik konumunu ve sonradan bozularak dağıtılan halini yansıttığı için buraya alıyoruz.

"Evvelden Bitlis sancağının icmalı haslarından iken ayrılıp ve zuamâ ve timar erbabına verilen 6.738 akçe yazar Til köyü ve atmış dört yüz otuz akçe yazar Asikent köyü ve 13.402 akçe yazar Ürmah köyü ve 1.600 akçe yazar Haruri mezarası ve Havs-ı Humayûn'a eklenen 40.000 akçe yazar nefsw-i Bitlis ihtisabı ve 86.355 akçe haslarıyla toplam 500 654 akçe olur ki, ülkelik yolu ile ve sana layık görülen mektupla (...) bu hükmü şerifimi alınca geciktirmeden varıp Bitlis sancağını haslarıyla sahip olup, muhafaza edesin, ekip biçesin, reayayı korumaya çalışasın..." (Sevgen, s. 47)

Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasındaki savaşlar durmadı. Kürt beylerinin tavır alışları da bu saaslar boyunca değişip durdu. Osmanlı-İran gerileyişinde Kürtler merkezi yönetimlerden uzaklaştı, merkezi yönetimler güçlenince çıkarlarına uyan birinin yerinde yer alıp konumlarını sürdürmeye çalıştılar. Zaman zaman iki güce birden karşı koyan aşiretler olduysa da işgalcilerin işbirliği sonucunda hüsrana uğramaktan kurtulamadılar. Bu sürecin genel bir özetini yapmak gerekirse:

İran'da Şah Abbas'ın başa geçmesi yeni bir dönemin başlangıcıdır. İran İmparatorluğu en parlak devirlerinden birini yaşadı. Kanuni'nin ölümünden sonra sürekli gerileme eğilimi gösteren Osmanlı İmparatorluğu'nun durumu da Abbas'ın yayılışını kolaylaştırıyordu. Fakat, Osmanlı İmparatorluğu henüz güçten düşmemişti ve İran'a karşı kendisini savunabilecek hatta O'nu geriletebilecek üstünlüğe sahipti. Nitekim İran'ın başlattığı ilk saldırıdan başarılı çıkanlar Osmanlılar oldu. Aslında bu savaş iki gücün de istemediği ama zorunlu olarak kapıştıkları bir savaştı. Osmanlı Batı eyaletlerinde meydana gelen olayları bastırmak amacındaydı. İran ise Azerbaycan sorununu bir çözüme kavuşturmak istiyordu. Bunun için 1590 yılında Newruz'da anlaşmaya oturdular. Bu anlaşmaya göre: Azerbeycan, Şirvan, Gürcistan, Şehrizar bölge ve vilayetleri Osmanlılara İttaat edecek ve İran'da Şii mezhebi lağvedilip, her tarafta ortadan kaldırılması için çalışılacaktı. Bu anlaşmayla Osmanlılar, İran'ı canevinden vurmak istiyorlardı. Gerek Kürdistan'da olsun gerekse Anadolu'da olsun "Şiilik" Osmanlı'ya karşı İran tarafından kullanılan büyük ve etkili bir silahtı. Buna karşılık İran, Osmanlı'ya ödemesi gereken borçtan kurtuluyordu. Bu anlaşma hayata geçirilemedi. Tam tersine savaşlar yeniden başladı. 13 yıl süren barış sürecinde her iki devlet kendi "acil" sorunlarını çözmüş ve şimdi birbirlerinin nüfuz alanına girmeye çalışıyorlardı. 1603 yılında Osmanlı'ya bağlı Tebriz Valisi İran'a saldırdı ve böylece savaş yeniden başlamış oldu. İran büyük bir taarruza girişti. Türk-Kürt askerlerinden müteşekkil orduları bozguna uğrattı. Bu bozgunun sonrasındaki sorunlardan ötürü Osmanlı İmparatorluğu, İran karşısında iyice geriledi.

1605 yenilgisinden sonra Osmanlı, Kürtlerle de pek ilgilenemiyor, onların isyanlarını önleyemiyordu. Aslında Kürtler ile Osmanlı arasındaki anlaşmazlıklar İran savaşından önce başlamış bulunuyordu. Kimi Kürt aşiret ve beyleri İran'a karşı yürütülen savaşa katılmadılar. Savaştan sonraki anlaşmazlıkların temelinde yatan neden bu-

Ydu. Halep eyaleti beylerbeyi olan ve savaşa katılmayı reddeden Kürt Emiri Hüseyin'in Osmanlılar tarafından öldürülmesi üzerine isyan başlar. İsyanı, Hüseyin'in kardeşi Ali başlatır. Geniş bir bölgeyi ele geçiren Emir Ali hükümet kurar. Bu hükümet, Osmanlı'nın yayılmasını istemeyen kimi Avrupa hükümetleri tarafından da tanınır. Toskana Hükümeti Emir Ali'yi tanıyan ilk devlettir.

Avrupalılar tarafından tanınan bu hükümet Kürtlerin tümünün desteğini alamaz. Emir Ali de eskiden sahip olduğu ayrıcalıkları kazandıktan sonra, kendisine dokunulmayacağı güvencesiyle İstanbul Hükümetine teslim olur (1607) Emir Ali belgrad Valiliğine atanır, sonra da orda öldürtülür ve O'na itaat etmiş olan Kürtler katledilir.

DEMDEM kalesi olayı egemen güçlere boyun eğmemenin, teslimiyetin karşısına direnerek ölümü koymanın simgesidir. Bu olay, Kürt halkının işgalci devletler karşısındaki tutumunun ve bağımsız kalma bilincinin göstergesidir.

Osmanlılar'dan baskı gören Kürt aşiretlerinden biri de Bradost aşiretidir. Bradost aşiretinin reisi Emirhan İran Şah'ı Abbas'a başvurarak yardım talebinde bulunur. İç sorunlarından ötürü Kürdistan'la pek ilgilenemeyen Osmanlılara karşı Kürtler aracılığıyla yeni bir saldırı başlatma düşüncesinde olan Şah Abbas bu fırsatı değerlendirir ve Bradost aşiretine yardımcı olmayı kabul eder.

İran'a ihtiyacı olan Emirhan, Osmanlı da başlayan iç isyanlar (Celali isyanları) la birlikte kendisine saldırılmayacağını anladıktan sonra İran'la arasına belli bir mesafe koymaya başlar. Ayrıca, olası İran saldırısına karşı kendisini güvenceye almak için hem Mergor, Ermiye, Aşnov aşiretleriyle güçbirliğine girer hem de Şah Abbas'ın karşı olmasına rağmen zapdelimesi güç DEMDEM KALESİ'ni yapar. Şah Abbas Kürtlerin bu davranışını bağışlamaz ama o anda da bir girişimde bulunmaz. Demdem kalesini kuşatıp ortadan kaldırmanın fırsatını kollar.

Nitekim bu fırsatı bulur. Celaliler yenilince Şah'a sığınurlar. Şah bu "din kardeşlerini" Kürdistan'a ve özellikle Bradost aşiretinin yerleşik olduğu topraklara yerleştirmeye çalışır. Emirhan bu dayatmayı kabul etmeyince Demdem kalesinin kuşatması başlar. Emirhan teslim olmaz. Uzun süre devam eden kuşatma altında direnişini sürdürür. Sonuçta, bu kalede bulunan bütün savaşçılar teslim olma yerine çarışa çarpışa ölmeyi yeğlerler. (1608)

Kahramanlık olaylarının tarihsel süreç içinde toplumların hayatını etkilediği, yeni kuşakların bu olaylardan esinlenerek köklü dönüşümler başardıkları bilinen gerçektir. Demdem Kalesi'nin

Kürt halkı üzerindeki en önemli etkisi bu olmuştur. Kürtler bu kaleyi ele geçirmeyi özgürlük, yitirmeyi ise esaret olarak farzetmiş ve ayaklanmalarını sürdürmüşlerdir. İlk zafer altı yıl sonra geldi. Demdem kalesi şehitlerinin kanları üzerinde yükselen bu isyan kaleyi ele geçirdi ve kısa süreli de olsa özgürlük meşalesini yeniden yaktı.

Bradost aşireti bu zaferi de koruyamadı. Ve direnmenin en ağır cezalarından biri olan imhaya tabi tutuldu. Bu yenilgiden sonra yalnızca isyancılar değil, Bradost aşiretinden olan herkes isyancı olarak görüldü veya öldürüldü yada sürüldü.

Osmanlı İmparatorluğu iç sorunlarından az çok başını kaldırır kaldırmaz yeniden İran üzerine yürüdü 1610 yılında başlatılan İran seferi bir yıl sonra amacına ulaştı. Şah Abbas barış çağrısında bulundu. Bu anlaşma daha önce İsmail ile Yavuz arasında yapılan anlaşmayı esas alıyordu. Ek olarak Osmanlı İmparatorluğu İran'dan, kendisine karşı isyana kalkışacak Kürt beylerini desteklememesini istiyordu. Çünkü Osmanlı iç sorunlarıyla uğraşmak zorunda kaldığı bu yıllarda Kürt bey ve emirleri merkezi yapıdan uzaklaşmış, kimisi İran'la işbirliği yaparak güç toplamışladı. Osmanlılar bu maddeyi İran'a kabul ettirmekle, yakında başlayacakları Kürdistan operasyonu sürecinde tarafsız kalmasını sağlamak ve böylece zincirin dışına çıkmış Kürtleri daha açısız bi şekilde kendilerine eklemek istiyorlardı.

Osmanlı İmparatorluğu bu anlaşmadan sonra rahatlıkla Kürtlerin üzerine yürüdü. Kimi beylerle uzlaşma kimileriyle zor yolunu kullanarak başetti. Şah Abbas, Kürtleri Osmanlı'nın eline bırakmakla hata ettiğini anlamakta gecikmedi. 1615 yılında yanına aldığı Kürt beyleriyle Osmanlı İmparatorluğu yeniden İran üzerine yürüdü. Osmanlı İmparatorluğu bu dönemde düzenlediği savaşlar dizisiyle belirli bir toprak parçasını ele geçirme amacından çok talan ve imhaya yöneldi.

Kürtler açısından bu yılların en önemli özelliklerinden biri, sürekli saldırılardan bıkarak her iki devletten de belli bir uzaklıkta durmayı tercih etmeleridir. Onları bu konuma iten, bilinçli davranışlarından çok, yaratılan istikrarsızlık ortamıydı. Hangi güce dayanacaklarını kime boyun eğeceklerini bilemiyorlardı. Çünkü yanında yer alıp savaşa katıldıkları devletin ordularını çekmesinden sonra diğerinin taarruzuna uğrayıp hırpalanıyorlardı.

Bu olgu, Şah Abbas'ın Osmanlı saldırısına karşılık olmak üzere 1617 yılında Erzurum üzerine asker göndermesiyle kendini gösterdi. Osmanlılar'ın elinde olan Van Valisi, Kürtlerden asker

toplayarak kendisine yardım etmeye gelmelerini istedi. Kürtler Valinin bu isteğini kabul etmediler. Bunun üzerine Osmanlı orduları Kürtlere saldırdı. Şah Abbas bundan yararlandı ve Van'ı yağmalayarak geri çekildi.

Osmanlı İmparatorluğu Kürtler'in bu isyanı karşısında ve İran'ın yayılmasını önlemek amacıyla Tatarlar'dan oluşan ordularla Diyarbakır üzerine yürüdü. Bu hareket hem Kürtler'e hem de İran'a yönelikti. Diyarbakır'ı elinde tutan İran, güçlü Osmanlı orduları karşısında anlaşma talebinde bulundu. Osmanlılar bu talebi kabul ederek anlaşmaya oturdular (1618)

Bu anlaşmayla birlikte 10.000 Kürt Horasan ve yöresine iskan ettirildi. Osmanlıların, kendisine karşı Kürtleri kızdırttığını bildiği halde bu 10.000 Kürdü İran'a vermesi düşündürücü görünmekle birlikte aslında, geçici olarak iki devletin de isteğine uygundu. Böylece:

1- Osmanlı, son zamanlarda İran'a karşı kendisini desteklemediği halde bir de ayaklanma teşebbüsünde bulunan asilerden kurtulmuş olacaktır.

2 - İran ise, Osmanlı zorbalığına rağmen kendisine karşı savaşmayan bu Kürtleri Horasan'a yerleştirmekle a) Hem kuzey doğu sınırından sürekli akınlarda bulunan Türkmenlere karşı bir dalgakıran oluşturacak b) Hem de gerektiğinde Osmanlıya karşı kullanabileceği bir koçbaşına sahip olacaktı. (Geçerken belirtelim; bugün Dersim'de yaşayan pek çok Kürt aşireti, Şah Abbas tarafından Horasan'a yerleştirilen ama sonra tekrar geri dönenen aşiretlerdir. Nitekim bu aşiretler Horasan'dan geldiklerini -birazcık saptırarakta olsa- söylerler.)

Şah Abbas Osmanlı'ya karşı giriştiği savaşlarda bu Kürtleri kullandı. 1624 yılında meydana gelen savaşta Osmanlı ordularını bozguna uğratan Horasan'a yerleştirilen Kürtlerdi. İran Osmanlı İmparatorluğu'nda meydana gelen boşluktan yararlanarak Kürtlerden oluşan birliklerle Bağdat'a saldırdı ve Bağdat'ı aldıktan sonra Diyarbakır üzerine yürüyerek yağmaladı. Şah Abbas'ın ölümüne kadar üstünlük hep İran'da kaldı.

IV. Murat tahta çıktığında Osmanlı İmparatorluğu pek iyi bir durumda değildi. Sarayda süren taht kavgalarından dolayı merkezi hükümet güçsüzleşmiş, merkezi pek dikkate almayan beylikler adeta devlet içinde devlet konumuna gelmişlerdi. Merkezden uzaklaşıp güç toplayan yalnızca Kürt beyleri değildi; Osmanlı'ya bağlı valiler, vb. de kendi otoritesini güçlendirmiş durumdaydılar.

IV. Murat'ın başlıca amacı otoriteyi yeniden güçlendirmektir. Bunun için oldukça acımasız davranıyordu. Öyle ki, İstanbul sokaklarında elleri arkasında dolaşan "kabadayı"ları bizzat kendisi temizliyordu. Arabayla gezintiye çıktığında bu türden insanları okla vurmak O'nun başlıca eğlenceli işlerinden biriydi. Kısacası, zoru tesis etmek için zoru amansızca kullanan sultanlardan biriydi IV. Murat.

IV. Murat'ı başarıya götüren başlıca iki neden vardı. Birincisi, Kürt beylerinin o her zamanki birbirinden kopuklukları, ikincisi, İran İmparatorluğuna en parlak günler yaşatan Şah Abbas'ın 1629'da ölmesiydi. Nitekim bu tarihten sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun saldırıları başladı.

Hüsrev Paşa komutasında 1629 Yılında başlayan Doğu Seferi sonucunda özerk ve İran yönetiminde olan Mihriban (1630), Hemedan (1630) alındı ancak esas amaç olan Bağdat'ın alınması başarısız oldu. Osmanlı orduları 1631 yılında Bağdat kuşatmasını kaldırıp Musul, Mardin, Koçhisar üzerinden Diyarbakır'a döndüler. Bu dönüş, Osmanlı yönetiminin dışına düşmüş Kürt aşiret ve beylerinin "tedip" edilmesini içerir.

Bağdat'ın alınamamasında en büyük neden İranlılar ile Kürtlerin aynı saflarda savaşmasıydı. İran-Kürt direnişiyi karşılaşıp amacına ulaşmayan bu fetih hareketi IV. Murat tarafından asla yeterli bulunmadı. Topladığı askeri güçle Osmanlı idaresi için bile tehlikeli olmaya başlayan Hüsrev Paşa'yı ortadan kaldırmak IV. Murat'ın ilk işi oldu. Hüsrev'i Bağdat seferiyle görevlendirmesi aslında biraz da bu amaca yönelikti.

IV. Murat, Hüsrev Paşa'yı ortadan kaldırdıktan sonra topladığı büyük bir orduyla bizzat kendi komutasında 1635 yılında Bağdat Seferi'ne çıktı. IV. Murat bu sefer sırasında Kürdistan'ı harabeye çevirdi, İranlıları yenerek Erivan'a girdi. Sonra Bağdat üzerine yürüdü. Bu seferde Osmanlıya boyun eğmiş Kürt beyleri de bulunuyordu. 1638'de Bağdat alındı. 1639 yılında Kasr-ı Şirin'de iki taraf arasında anlaşma yapıldı. Bu anlaşmaya göre Zagros dağları İran ile Osmanlılar arasında sınır olarak kabul edilip resmi bir anlaşma yapıldı.

Bu anlaşmanın en önemli sonuçlarından biri, geçici bir süre de olsa her iki devletin birbirleriyle didişmeyi bırakarak Kürt beylerini ortadan kaldırmaya ve denetim altına almaya yönelmeleridir. İkincisi, bu anlaşmanın I. Paylaşım savaşına kadar sürüp gitmesidir.

IV. Murat kendi akrabası olan Melik Ahmet Paşa'yı Diyarbakır'a Vali olarak tayin etti. Ahmet Paşa 1638 yılında özerk olan İmadiye ve Mezuri

üzerine yürüdü. Bu beylikler ortadan kaldırıldı ve yöneticisi durumundaki Yusuf Han esir alınarak İstanbul'a götürülüp hapsedildi. Daha sonra Ahmet paşa Bitlis üzerine yürüdü ve Osmanlı ideresine boyun eğmesini sağladıktan sonra, o ana kadar vermesi gereken vergilerin hepsini alarak Diyarbakır'a döndü. Sonra Sincar üzerine yürüyerek imha etti. Erzurum Valisi de kuzeyde iş görüyordu: 1640 yılında Beyazıt'a saldırarak yağmaladı. 1640'da IV. Murat'ın ölümünden sonra da Kürt beylerine yönelik "tedip" hareketi sürdürüldü. 1666 yılında Van valiliğine atanan Melik Ahmet Paşa'nın başlıca amacı Bitlis emirliğini ortadan kaldırmaktı. Nihayet, Ahmet Paşa Kürt aşiretlerinden de aldığı destekle Bitlis Emirliğini ortadan kaldırdı.

Osmanlı İmparatorluğunun yoğun saldırılar karşısında direnme ve zafer yine göçebe ve yarı-göçebe Kürt aşiretlerinden geldi. Bunlar Osmanlı yerel yönetimlerine saldırıyor ve yerlebir ediyorlardı. XVIII. yüzyılın başlarında bu Kürt aşiretleri önemli başarılar elde ettiler. Şarbadır bölgesinde bir Kürt hükümeti kuruldu. İran'da bulunan Kürtler de ayaklandılar. Başkente kadar yürümeyi başardılarsa da sonuç elde edemediler. Baban aşireti Osmanlı yönetiminde bulunan Kerkük'e saldırdı. Osmanlı'nın karşı saldırısı üzerine Baban İmaret'i, Soran Emirliği ve Sincar beyliği ortadan kaldırıldı. Bu yüzyıldaki Kürt ayaklanmaları her iki devlete yönelik genel bir nitelik taşıyorlardı.

1720'lere gelindiğinde İran'ın durumu hala düzelmiş değildi. Üstelik Afganlılar'ın İran üzerindeki baskısı gün geçtikçe artıyordu. Bu baskılar 1723 yılında saldırıya dönüştü. İran'ın ilk yaptığı iş kuzeydeki Kürtleri Afganlılara karşı savaşa sürmek oldu. Kürtler başarılı olamayıp geri çekildiklerinde İran'ın savunma gücü kalmadı ve Afgan Emiri Han Mahmut 1727'de bütün İran'ı egemenliği altına almayı başardı.

İran'ın Afganlılar'ın eline geçmesinden yararlanan Kürtler kendi konumlarını güçlendirdiler. Bu durum Osmanlılar'ı rahatsız ediyordu. Afgan idaresindeki İran'dan bağımsız kalan bu Kürt Emirliklerinin durumu Osmanlı egemenliğindeki Kürtler için de "kötü bir örnek" teşkil ediyordu. Hatta kimi Kürt beyleri yavaş yavaş Osmanlıdan uzaklaşma eğilimlerini açığa vurmuş bulunuyorlardı.

Nitekim, İran'ın içinde bulunduğu durumdan yararlanan Osmanlı İmparatorluğu Kürtlerin üzerine yürüdü. Kürt beyleri Kirmanşah, Ardelan, ve Loristan'da egemen durumdaydılar. Osmanlıların saldırısı karşısında büyük bir direniş gösterdiler. Direnişleri sonuç vermedi. Osmanlı yönetimi bu bölgeleri denetim altına aldı ve İran'ı

egemenlik altına almaya hazırlanan Eşref Han'a karşı saldırı hazırlıklarına girişti.

Osmanlı orduları hazırlanıp İran'ı egemenlik altına alan Eşref Han'a karşı saldırıya başlamak üzere olduklarında tarihte ilk kez bütün Kürdistan bir genel valiye teslim edilmiş bulunuyordu. 1726 yılında Ahmet Paşa Kürdistan Genel Valiliğine atandı. Ahmet Paşa'nın başlıca amacı dağıtılmış özerk yapıları bir daha diriltmemektir.

Nitekim Osmanlı-İran savaşı başladı. Savaşın nedenlerinin başında Kürtler'in durumu geliyordu. Osmanlı'nın politikası Kürt beyleri tarafından onay bulunmuyordu. Kürtler özerk yapılarını korumak istiyorlardı ve bu amaçla ayaklanmış bulunuyorlardı. Amaç, İran'ın zayıflamasından da yararlanarak ayaklanan Kürtler'i yeniden eski düzene sokmak ve buna bağlı olarak; İran'ı egemenliği altına alan ve amacı yayılmak olan Afganlılar'ı durdurmak, mümkünse yenilgiye uğratarak bütün İran'a sahip olmaktı.

Bu savaşta Eşref Han, Osmanlı ordularını zayıf düşürmek ve düşmanı içten bölmek için başlıca iki tema işliyordu. Birincisi doğrudan Kürtler'e yönelikti. Eşref Han Kürtlere, Osmanlı saflarından ayrılıp O'na karşı savaşmaları durumunda tekrar eski özerk yapılarının sağlanacağını vaad ediyordu. İkincisi ise; hep kullanılmış olan din silahıydı. Eşref Han mezhep kışkırtıcılığıyla Kürtleri Osmanlılardan ayıramayacağını bildiğinden, O'nu islamlığa aykırı davranıp din kardeşlerini yok etmekle suçluyor ve din nezdinde günahkar olduğunu propaganda yapıyordu.

Eşref Han'ın taktikleri işe yaradı. Osmanlı zulmünden gına gelen Kürtlerin bir kısmı Eşref Han'ın saflarına geçti, bir kısmı savaştan çekildi, bir kısmı da Osmanlı'yı arkadan vurdu. Savaşı Eşref Han kazandı. Ancak Kürdistan açısından değişen bir şey olmadı. Osmanlılar ile Han arasında yapılan anlaşma uyarınca, Hemedan, Kirmanşah, Ardelan, Loristan Osmanlı'ya bırakıldı. Buna mukabil Osmanlılardan Han'ın istediği tek şey, kendisinin İran egemeni ve şahı olarak tanınmasıydı. Osmanlılar bu koşulu benimsediler ve O'ndan Kürt beylerini kendilerine teslim edilmesini istediler. Han da buna uygun davrandı, Kürt beylerini birer birer Osmanlıya yakalatarak ortadan kaldırılmalarını kolaylaştırdı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun İran'ın bir kısmını da kapsayan egemenliği uzun sürmedi. Zaten Afgan Emiriyle yapılan ve İran Kürdistan'ı dahil birçok İran kentini Osmanlılara bırakan anlaşma Kasr-ı Şirin'e yapılan anlaşmaya aykırıydı.

Nitekim, 1729'da Nadir Şah, Afgan Emirine kızgın olan Kürtler'i de yanına alarak O'nu yendi ve

İran'daki egemenliğine son verdi. Hemen ardından Osmanlı İmparatorluğundan "topraklarını" istedi. Uzlaşma olmayınca savaş patlak verdi (1730) Savaş 1734 yılına kadar sürdü. 1734 yılında Kasr-ı Şirin esasları üzerinde yeni bir anlaşma yapıldı. Bu anlaşmayla Osmanlılar Zagros dağlarının batısına çekildiler.

Savaşın sonra her iki devletin de yaptığı tek iş, savaş boyunca hayli ileri giden Kürt beylerini yeniden hizaya sokmak oldu. Bu saldırılara başarıyla karşı koyan ve Nadir Şah'ın ölümünden sonra bir hükümet kurmayı (1753) başaran İran Kürtleri' oldu. İran'daki boşluktan yararlanarak kurulan Zemdiye hükümetine karşı savaşmak Osmanlıların görevi oldu. İran'daki bu hükümet aynı zamanda Osmanlı yönetimindeki Kürtleri' de etkiliyor olmasının yanında birçok aşiretten de destek buluyordu. Osmanlılar bu hükümeti ortadan kaldırmak için birçok kereler saldırıya giriştilere de başarılı olmadılar. Her saldırı sırasında diğer Kürt aşiretleri yardıma koşuyor ve Zemdiye hükümetini koruyorlardı.

Bu hükümet 1794 yılına kadar yaşayabildi. Güçlenen İran ve saldırılarını kesmeyen Osmanlı paşalarının işbirliği sonucunda yıkıldı ve bütün yöneticileri sürgüne gönderildiler. Bütün saldırılara karşın teslim olmasını bilmeyen İmadiye beyliği de aynı akıbete uğratıldı. Böylece, XVIII. yüzyıl sona ererken işgalci devletler özerk yönetimlerin ortadan kaldırılması için daha akılcıl davranmaları gerektiğini de anlamış oluyorlardı.

ÖZERK YAPILARIN SÜRMESİNİN NEDENLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun şiddetli saldırı ve yağmaları karşısında Kürt beylerinin özerk kalmasının birçok nedeni var. Bunlar ortaya konduğunda XIX. yüzyıldaki tasfiye hareketlerinin nedenleri ve Kürt ulusal mücadelesinin esasları daha iyi anlaşılacaktır.

Birinci neden tarihseldir. Buna "geleneklerin gücü" de diyebiliriz. Soruna ekonomik olarak bakılırsa "çıkarmeselesi" olarak tanımlamak da mümkün. İster öyle ister böyle, ama ortada bir gerçek var: O da tarih boyunca bağımsız ya da özerk kalmayı başarmış Kürt beyleri, Osmanlı ve İran karşısında da tarihsel sürecin bıraktığı birikimle davranıyorlardı. Bütün bu birikimi Kürt beyleri açısından tek tümede toplamak mümkün: "Senin varlığına kastedene değil, onu tanıyana boyun eğ."

İkincisi, XV. yüzyılın başlangıcından ikinci yarısının ilk on yılı boyunca süren Karakoyunlu Devleti'nin Kürt beylerine tanıdığı ayrıcalıklarla il-

gilidir. Egemenliğin karakteri her zaman aynıdır ama yerel beyler olmadan süremiyorsa ve bu bir "konfederasyon" biçiminde kendisini gösteriyorsa nicel bazı farklılıkların olacağı açıktır. Karakoyunlu döneminde Kürt beylerinin gelişip serpildiklerini gördük. Sonraki işgalciler karşısında onların dayanma gücünü ve işgalciyi kendi konumlarını tanımaya iten direngenliklerini açıklayan neden budur.

Üçüncü neden, gelip hazır bir yapının üzerine oturan işgalcinin politikasıyla ilişkilidir. Marx, işgalcilerin fethedilen ülkelerdeki politikasını inceleyen üç ana konuya ayırıyordu. 1) Ya kendi ekonomi politikasını oraya uygular, 2) Ya oranın konumunu olduğu gibi benimser ve 3) Ya da iki olguyu birleştirecek bir ara rejim bulunur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Kürdistan'daki politikası üçüncü seçeneğe dahildir. Yukarıda değindiğimiz kimi konular (Yavuz ile İdris arasındaki anlaşma ve İdris'in uygulamaları, III. Murat'ın Şerefhan'ı kazanmaya yönelik politikası gibi) bu durumu açıklıyor.

Osmanlı nezdinde Kürt beylerinin özerkliğini güvenceye alan fermanın alınan şu pasaj okunduğunda durum daha iyi anlaşılır:

"Ve bir kısmı ocaklıktır ki, huyu-i fetihde bazı ümeraya hizmet ve itaatleri mukabelelerinde bervech-i tebid sancak ve has tarikiyle tercih olunmuştur ki bu makulelere erbab'ı divan istilahında yurtluk ve ocaklık derler. Kürdistan beyleri ve hakimleri bu kabildendir yine sancak itibar olunur; selatin-i selef ve haleften bunlar azl ve nasbı kabul eylemezler. Beylerbegleri ile maan sefere eşerler; bunlardan birisi feot olursa veyahut eday'ı hizmet etmese yurdu ve ocağı olmağ'le sancağı ve hasları oğluna ve akrabasına verilir; hariçten kimseye virilü gelmemiştir." (Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, s. 142)

Kürt beyleri Osmanlı devleti içinde de görev alıp yükselme hakkına sahiptiler. Fakat bütün bunlar "sultana bağlılık" esasları üzerinde yükseliyordu. Beylik düzenine "özerk" dememizin nedeni budur. Padişah, bütün toprakların sahibi olarak kabul ediliyordu. Osmanlı Padişahları'nın bu düzeni kabul etmeleri burdan kaynaklanıyordu. Padişah, sadakatinden kuşku duyduğu herhangi bir beyi rahatlıkla safdışı edip, onun yerine kendisine bağlı birini getirebilirdi. O, bu yetkiyi bütün toprakların tek sahibi olmasından alıyordu.

Osmanlı'nın "özerk" yapılara katlanmasının nedenlerinden biri de "politik" ihtiyaçtan doğuyordu. Osmanlı Padişahları, önemli bir yerde konumlanan ve İran karşısında kalkan görevi gören Kürt beylerini ancak bu ayrıcalıklarla kendilerine bağlı halde tutabiliyorlardı.

ME JI WE RE XWEND:

FOLKLORA Kurdî

Belevoka Mamoste Cigerxwin

MEMÊ BINXETI

Beri her tûştî ez dixwezîm ji we re hûnekî li ser biografi û jiyana Mamoste Cigerxwin binivsinim.

Mamoste di sala 1903'an da li gundê Hesarê (derdora Merdînê, Kurdîstana Bakur) hatiye dinê. Nevê wi yê rast Şexmuse, lawê Hesenê Eysanê ye, ji mala sultane. Bavê wi pîr destteng bû û berî şerê cihanê yê yekemin, mala xwe barkirîne û li bajarê Amûdê biçih bûne. Li wir Cigerxwin dest bi xwendinê dike. Dema ew hin biçûke dê û bavê wi herdu ji dimrîn. Piştî kû sewî ma dîçe li cem xuçka xwe dimine û li wir dest bi kar dike. Cigerxwin, rencberî, şivanti, gavanti û dûra ji di hesin da dixebite. Di 18 saliya xwe da dest bi xwendina din dike. Di sala 1928'an da diploma Meletiyê (imam) distîne û dibe pêşnimej. Piştî kû dibe feqeh û mele, li gelek gundên Kurdîstanê digere û bi wi hawî, li aliyekî jiyana gelê Kurd, urf û edetên Kurdan û li aliye din ji zulm û zordariya li ser gelê Kurd dibîne. Di sala 1925'an da, bi serhîldana Şex Seid çavên wi vedibin û zanatiya niştîmanperwriyê li ba wi dest pê dike. Ji wê salê û vîrda, Cigerxwin dest bi xebata netewî û doza azadiya Kurdîstanê dike; li dijî zulm û zordariya dujmanî bi ramanên xwe şer dike. Mamoste Cigerxwin, ji xortaniya xwe da bi gelê xwe ve girêdayî bû, dost, heval û nasên wi gelek bûn. Dema wi dest bi nivisandinê kir, ew di demek kurt da hat naskirin û deng da. Wi li ser kul û derdên gelê xwe nivisand, doza serxwebûna welatê xwe û doza rojek xweş û spehî dikir.

Cigerxwin ji xortan ra, ji kal û pîran ra û ji keç û jinan ra nivîsi. Her dem dixwest ku çavê wan vebin, ji bo welatê xwe xebat û şer bikin. Mamoste li dijî zordestiyê, kedxweriyê û Şêx û Melan heya roja xwe dawiyê ku di 22.10.1984'an da li Swêdê (Îsveç) dilê wi yê paqij, mezîn û hêja sekîni şer û xebat kir.

Gora Cigerxwin li bajarê Qamuşlo ye, (li Kurdîstana Suriyê) û xort û keç di her cejnêda darîn ser gora wi û bi gula dixemlinin.

Mamoste ji sala 1915-1988'an zêdetirî 20 belevok û pirtûk nivisandine. Wek helbestvanekî mezîn, 8 diwan nivisîne û wek zîmanzanekî hêja destûra zîmanê Kurdî 2 cilt û wek ferhengê Kurdî ji 2 cilt nivisîne. Wek dirokvan jî, dengê dijmanî di qursaxê da hişt (ku dibêjin diroka Kurda nine) û lekolina xwe yê li ser dirokê bi 2 pirtûkan pêşkeşî gelê xwe kir. Wek çirok jî 3 heb nivisîne. Ji ber kû Mamoste gelekî li gund û bajarên Kurdîstanê geriyabû, zanebûna wi li ser folklorê Kurdî jî zêde bû. Ez niha bi dilşadi dixwezîm ji wera çend gotina li ser

pirtûka wi ya "Folklora Kurdi" bînivsinum. Ev pirtûk dî sala 1988'an da lî Swêdê jî aliyê weşanên "Roja Nu" ve hatiye çapkîrîn. Mamoste bî salan ev stran berhevkerîna û pirtûkek (202 pel) jî du beşan weşand.

Beşa Yekem jî heft perçe ye.

Perçe Yekem: Helbest û Berdilan.

Dî vê perçey da bî zêdetirî 60 stran û berdilanên geli yê ku lî ber dilan û govendê têne gotin hene. Wek; Ez kevokim lê lê. Emoşe, Ez Xelefîm, Sultane, De berde, Şeme Şimlane, Lê Meyrê Meyremê, Xezala mûn, Kezi zerê, Kevim lawo çeqilmast, Ya-yar lî mûn qudrêtê, Nofa-Nofa lê, Memyani Memo, Mamuro, Masiko, Lo Şivano, Gulê hey nare.

Jî strana "Ez kevokim lê-lê:

Ez kevokim lê lê
Kevoka şînim way-way
Li ser bana lê-le

Ez dîxwinum lê-lê
Har û dinim way-way
Ez aşîkê lê-lê
Çavên şînim way-way

Ev stran pîr sîvîkîna, (Me dengê hozanê Kurd Hesên Cîzrawî bîhistîye) dilan û govend pîr sîvîkîna lî ber dîbe

Ax û Aman Gulê:

Ax û aman gulê
derd û derman Gulê
wey dest û zozan Gulê
wey ewr û nişan Gulê

Keça Mirê Musulê; Ev stran geleki sîvîke hu dilan lî ber dîbe.

Ez Xelefîm:

Ez xelefîm, xelefîm
Haware Miro haware
Ez xelefîm, xelefîm
Ezdîşêr mirê Botane
Xwediyê şûrê be sedefîm
Haware Miro haware

Ev kîlam bî dilanê re têne gotin û govend bî gîrani têne gerandin.

Lo Şivano

Lo şivano lo-lo şivano
dıl bî kulo bî kovano
serê dostê bî qurbano
Navê şivanê min Eli ye
Pez berda dora geli ye
Keç dosta lawkê gundi ye.

Ev stran girane, govend bî girani digere.

Mamoste Cigerxwin dibêje: Dîlgirtin ne tenê di qata bilind a mezîna da ye, belki ji qata jêri-belengaz-bêtur ji hevdu hezîdîkin û dîla dîgrîn. Diwar û çeper xwe li ber dîlketin û evînê ranagrîn. Evîndari heta di giya, dar û ber da peyda dibin û sinor jê re peyda nabin.

Memyani Memo

Kemyani memyani Memo, memyani kemyani
Xwezi bîskek bûma Memo, ji bîskê berana
Hûr hûr biçêryama Memo, li dora zozana
Çavi li xewka şerîna Memo, destî li ser karbana,

Ev stran bî girani tê gotin, govend ji bî girani digere

2. Perçê Duwem: Berdan

Berdan ew dilokên ku Kurd li ber dankutanê re dibêjin. Dema savara dîkutîna mîr hin dilokan dibêjin û em ji wan re dibêjin Berdan. Lê Berdan li ser yek keşane tenê tê gotin, lê dawiyê tê guhartin. Carna sîvîk carna ji giran dibe. Stranên Berdanê pîrîn, wek: Bejna zirav, Ew ki bû li ser erzêlê û Baran Bego dibari:

Ew ki bû çû bêri yê
Baran Bego dibari
Gewrê bû çû bêri yê
Baran bego dibari

Zêr ketîna ser enî yê
Baran Bego dibari
Potîna kete herî yê
Baran Bego dibari

Ew ki bû çû pêşî yê
Baran bego dibari
Ferhad bû çû pêşî yê
Baran bego dibari

3. Perçê Seyem: Berdestari

Ev stran tenê gava kû pir û jin li gunda, dan û sîmaqê bî destêr dihêrin, dibêjin. Du pirek li hember hev rûdînin û van stranan davêjin berhev. Her yek qateki dibêje. Ev stranên Berdestar gelek in.

Wek numûne: Destar Geriya, -dema nuh destar digere vê stranê dibêjin- Xanîmokê, Heyla Delalê, Lolo Pismamo, De Hurik Hurik, De Bihêr Bihêr, Eba Gewro û Girtikê Hebsa.

Lê bî bir û baweriya min strana "Girtikê Hebsa" ji hemûyan bêtur di nav gel da belav bu ye û bêtur ji tê gotin.

Girtikê Hebsa:

Wele nadim, bile nadim
Girtikê hebsa
Ezê binim, ezê binim
Şivan axa ezê binim
Girtikê xwe ji te bîstinim

Lê dema pirek dibêje "Ezê wi mirovi binim "Yê ku li hember wê ye dibêje:
Wele va ye, bile va ye
Girtikê hebsa berda ye

Ev stran bî girani têne gotin.

4. Perçê Çarem: Berbûki

Ev ştran rojên ku bûkê diguhêzin, gava ku darî bûkê ji mala bavê tinî hî diloken dibêjin û carna ji li ser zava têne gotin. Weki:

Zava-zava, terqink ji çiyê tê
Xaniyê bavê bûkê korte
Liser xêni morte morte
bûkê megri zava xorte

5-6 Perçê Pencem û Şeşem: Stran û Lawîk û Lawîj

Lî vir Mamoste nivîsi ye ku, ev stran bê keşene. Her weha hî peyvên wê dirêjin û hî ji pîr kînin.

Tenê tiştek heye ku nayê veşartin, ku ev reng rîstên klasîki-Kurdi wê rojekê li welatê me wînda bînin. "U piştî ven gotinan gelek stran nivîsin e, wek: Bazo Qurban, Bavê Seyro, Bavê Behçet, Bavê Fexriya, Hesenê Musa, Xerabo, Feqî û Aşane, Wi wi li min..

Gelek ji van stranan bî rasti çêbûne û dengbêja avêtiye ser wan.
Wek: Bavê Fexriya, Hesenê Musa.

Jî we re parçek ji strana wi -wi li min:

De wi li min, wi wi li min!..

De wi li min, wi wi li min bext bireşê
Kurê xalê mino
Ez ê kopê bî demankîm,
Du sed zêrê Osmanli têde karkîm,
Ez ê herîm bajarê Erzeroma xopan,
Şal û şapîkê kurê xalê xwe bî qeytankîm,
Bavê xere bîki bî çavê serê xwe nebîni,

Çawa nedame kurê xalhe min rebenê
Isal heft salê min dîlketê,
Ez dame çaçanê mala Sîmo,

7. Perçê Haftem: Lawijê Botan

Ev stran ji kevnare de heyê û pîr caran sofi dîbêjin.
Lavîj, Lavej-Lawîkî, Lawîk bû ye Lawîç.
Ev stran wek stranên Ewrûpeyî gelekî nerm û dirêj dîbin. Wek: Esmer û Gewro, Lavijê Botan

BEŞA 2: AVETINA SER, YAN ŞEVAN, SERPEHATÎ

Mamosta Cigerxwin dibêje: Daxweza me ji nîvisandîna van (şer, serpehati û stranan) ewê ku em karibîn sergêji û bextreyen mîletê Kurd deynin, berdestê wan mîrovên ku dîxwezî dî pêşîya Mîletê xwe da çend gavan dî meydana rêzani da, pêşda bavêjin, da ku karibîn raboryên mîletê xwe bî rast û durîst nasbîkî û careke dî ew ji nekevî nav çirava çewtî û şaşîyan, da em karibîn bîdî zanî, ku mîletê Kurd ji kevnare de dî Kurdîstanê da bî gernasî lî ber xwe daye û serê xwe ji kesî re danenîye, yan herwekî ku dîbêjin "heta serê xwe nedaye şîkandî, başa xwe nedaye."

Dî vî perçey da Mamoste lî ser gelek şeran û serpehatiyan nîvisandîye. Wek: Ehmedê Hecîevdîle ku bî destê Cendîrmên Tîrkan hatiye kuştî, dengbêjan stran lî ser wî gotîne. Kuştîna Seidê Ehmed, Serpehatiya Bîşarê Çeto, Kuştîna Iskanê Qasîm -bî alîkariya Kurdên xwe fîrot Roma ew kuştî bû- Ismailê Xelîl bî destê Kurda hatiye kuştî. Bavê Behçet bî destê dujman (Tîrkan) hatiye kuştî û dengbêjan avetiye ser. Tahîr Xanê Cazê -jî mezînê eşîra Şîkaka bû û bî destê Eceman hatiye kuştî- U hin wekî dî.

Belevoka M. Cigerxwin pîr xweşe û dîxwezî û hêvidarî ku wûn hemû karibîn bîxwinî. Lê dîxwezî çend gotînan lî ser vê bolevekê bîbêjm. Dî vê belevokê da hemû stranên Berdestar û Bavdar cîh negîrtîne, gelek stran ji bî rengêkî dî hatîne gotî. Lê Mamoste wusa nabêje, dîvê wî bî gota ku ev stran bî rengêkî dî ji hene.

Jî dervayî vê jî, folklorî Kurdî gelekî dewlemende, folklorî me ne tenê ev stranên ku Mamoste qal dîke, gelek tîştên dî ji hene. Wek stranê keçan lî ser xortan, çînê (naqîş) ku keç bî destan pêktînin, cîl, kînc, xalî, karê teşîyê, çawa xazgîncî darî keça dîxwezî, çawa bûka dertînin, dawet, guheztî û mîrî (çawa Kurd dîçî ser mîrîyan), çawa Kurd zaroka sînet dîkî, lîskê zarokan lî gunda, edetên cejna û hin wekî dî.

ZOR ZORINDE

Mın bawer nekır dema ku herdu
 milê mın
 weke du perçe text lı kêleka mın
 ketın...
 û herdu lingên mın bawî bûn...
 û weke ku nava mın jî hundırde jî
 hev dikeve
 û gavek dın ew deng lı berxwebır
 weke ku tutışt nebû...
 dı wê gavê da serê mın, laşê mın bı
 dû xwe da dıqşand.
 Rûyê mın lı quncikeki dıgeriya jıbo
 ku
 xwe têda veşêre..
 tuder nedit jî herdu destên mın
 pêva ku
 xwe têda veşêre...
 rûyê mın xwe veşart dı piş herdu
 destên in
 ên bıçûk da û dest bı gırıkır.
 Biranina mın tışta dixapine...
 lê tıştek tenê dı bira mın da ye, jî
 çkaniya mın da
 gotinên şuştinê bı hêstirê çavên diya
 mın...
 - Pêwiste tu wusabe kurê mın... ev
 ev
 daxweza mın e jî te.
 Desteki bılind û westiya yî lı ber
 çavê mın
 rast û direj dıbû...
 Ev destê te yî bılind û rawestiya yî,
 ez weke

destê teme dayê...
 dengê bılind dı dest pêka meşê da
 dı got:
 -- bımre... bımre..
 û bı gavara pitê pêyva dıhatine
 guhertın
 ta dı dawiyê da dıbûn.. Biji... Biji...
 jî hev ket kombûna wan dayê.
 hındıkman dı serida lı berxwe dan
 bı
 xurti, gavên kın, gleeki kın avêtın
 wek
 dûrbûna dı nava du çavan da.
 Çavek natirse jî ketxweriyê û
 berxwedanê
 dıke...
 û çavek dıtirse û xwe dispêre tırsê...
 Biranina mın tışta dixapine...
 beri ku ez têkevım sala hefta,
 carekê.
 ez ê kuçıkê mın i kal em jî xwe ra
 bistekê
 jî gund derketın...
 jî nişkava dengê hate me, dengêki
 bılind
 me bazda bı lez, lê kuçıkê kal beri
 mın
 giha gund ê bı lerz lımın vegeyria...
 bêguman bûyerek lı gund çêbûye..
 dı cihda hêstır jî çavên wı dıhatın
 xwarê...
 em gihiştın gund..
 Lâşê Bızınê lı Qadê bû û ew dengê
 bılind
 dengê gıriyê diya mın bû.

sibê ez li ser mast giryam.. lê kuçikê
 kal wê sibê nanê xwe nexwer jibo
 ku ji
 ji diya mın re bide xûyanikırın ku
 ew ji li
 ser Biznê xeyidiye...
 Ez ji komê qetiyam...
 weke mıroveki wenda, rênasnaki,
 ez giyame malê..
 dı hundırda mam, derneketım, lê
 mın dı xwe da
 derxıst wek ku z geleki bırçıme...
 pıştı çend roja êrişı mala me kırım
 ... ez dame ber lédanê...
 hertişt li ber çavê mın reş bû...
 ramana mın li hevket.
 Ez derxıstım bı xwe re, gotınê pis ji
 mın re
 gotın...
 bı mın re axaftın..
 lê mın tutışt ji wan fêrnekir,
 gotınên ku ji devê wan derdiketin û
 dıghane
 guhê mın dıbûn...
 Bımre.... Biji....Bımre....Biji...!!!
 dı wê demê da, mın nızani bû bı çı
 awayi
 wusa dıde... bı sanahi û wek
 pêkeninekê
 ez xıstım odake nerêxısti, weke
 mala me
 û mın lê dane Qadê...
 paçek li çavên mın girê dan.. û
 paniya
 pêlavan û qundaxên tıfınga bı ser

serê mın
 û laşê mın da hatın xwarê...
 (hew ji wesa dıwıwartır, dema ku
 mırov nebıne bê ki lédıde...)
 - bo çı tu dıgri...
 - bo çı tu rûyê xwe vedışeri...
 - bo çı tu ji hevalên xwe qetiyay...
 - bo çı hûn dı axıftın li ser mırova...
 tu bawer dıki ku, em ji peyên eke te
 pis û murês dıtırsın...
 (parçaki dın ji laşê mın hate jêkırın)
 nema tışteki dın tê bira mın...
 lê deng dıhate guhê mın, gotınên
 pis ji
 dayka mın re dıkırın... û roj dıçûn bı
 vi awayi...
 dema ku mın ber çavwê xwe dit û
 mın tışt dı hev derxıstın...
 odaka tari û şıl, hawırdora mın
 gırtıye...
 mın dızani bû ku ezê dı vê qulçikê
 da
 bıminım û têda bıımızim, bı mehan
 û dıbe
 pırtır û mın nasdıkir ku wê bıhna
 mızê
 bıbe tışteki ez têda raman nabım..
 Biranına mın tıšta dıxapıne...
 lê gelek tışt hene dı bira mın dane..
 Wasiyata diya mın...
 Bızın...
 destê westiya yi, bılınd û rast...
 Kûçikê kal...
 û tıştê dın.

Qenewati GEMO

DÖRTLÜKLER

Acılar karşısında umudun kırılmasını
Zulümden ürküp saklanma sakın
Dursun istiyorsan kan ısır yaralarını
Unutma kuvvetli olmalısın

Dalayan acılarsa, katliamlarsa halkı
Eriyorsa binlerce insan karanlık
hücrelerde
Ağlamaktan yanıyorsa gözleri anaların
Yolu yok kurtuluşun isyanı seçmedikçe

Bunca kan verir elbet birgün
tomurcuğunu
Ey denrin doğu, sislere bürülü yurdum,
yashı memleket
Sıyrılr karanlığından açılır alnın
Kavuşur güneşine durulur hasret

Ellerinde vahşetin binbir aleti
Ellerinde kırbaç, zincir, urgan
Gün gelecek kan içinde boğulacaklar
Çünkü halkın yaraları daha doğurgan

İlk bulutu ilk kuşu senin ufkunda
tanıdıysam
Bağırında kırlarının geçtiyse çocukluğum
Dostluğu, özlemi, aşkı senin dilinde
yoğurduysam
Acıların da acılarımdır sevgili yurdum
Üflemekle güneş soğutulur mu
İte ite dağlar yürütülür mü
Taşımakla deniz kurutulmazsa
Kırılmakla halklar çürütülür mü.

Yolunarak çiçek büyütülür mü
Ölüm ile hayat avutulur mu
Isınmadan demir çelik olmazsa
Halkı katledenler unutulur mu

NIHAT BERHAM

Mevsimleri sayamaz benim
insanlarım
Kışımı bitti-Bahar mı geldi,
çamur hala taze.
Temmuz yine ortalığı kavurdu
bilmem der benim insanım
seni nasıl sevsem
Çook uzaklarda
baharda aşık olurmuş kızlar
Yazın denizde
güneşe karşı yatarlarmış,
Kışın kayarlarmış
ne biçim iş.
Bizim kadınlar kızakta donarlar,
bir bebe için.
Karla oyun oynamasını
bilemediklerinden mi dersiniz?
Şirin/İstanbul

SERBA AZADIYA WELATI (Ser Hevalanê Şhidan)

Toxmê Azadiyê est herdê
welati,
zê genimi.
Genim zad dano ju roza germ
a Usari.
Qê a rozê, roza serkowitzina
vasturiyana.

P. Zarêk

KESEREK JI NAVA BAPÊN WÊRAN

Jî deşteki Kurdîstanê
Jî kuraniya dilên keçikên Kurdan qetiyame
û axmekî berovayî welatên durîm
bîndestî lî ser milê min,
wekî destarên aşan'ê
Mirovekî jî gelê Kurdîm ez
Belengazîm
bîndestîm
pelçiqîme
û xîzanîm.

War bî war dîgerîm,
Lî welatên biyanî
bîrçîme
tazîme
û ez, bê nanîm

Bî zîncîrên emperyalî va girêdayîme
û bî baranên welatên xerîb şîl dîbîm
dî nava şevên tarîda
lî bajarên metropolan,

Lî welatê xweyî windayî dîgerîm.
axmekî jî hêla Musîlê me
Lî welatên biyanî.
Heviyen min,
Wekî stêrkên asîmanan durîm, jîmin.
û ez
Evîndarê heviyen durîm hevalo!
Kolekî bî zîncîrîm
Jî zîndanên romê reviyame
Leşkerên Xwedayên Koledar,
Lî du min şopdarîm
pîr û pîr dirêje, rîya min

Lî nava şevên reş da

û dî şevên tarî da
Lî ser sinorên xerîbra derbas dîbîm
war bî war dîgerîm
lî welatên biyanî
bîrçîme
belengazîm
û ez Xîzanîm
Jî dilên keçikên Mehabadê qetiyam'ê
û ez, keserekî, jî nava baxên wêranîm.

Selahê Hesên

Bazen uçmak isteriz
Bazen bir müziği
İçimizde hissederiz
Ama uçamayız
Belki dans etmeyi
bilemeyişimizden dir bu.
Biz yapamazsakta
bazen bir kuş kanatlanır
içimizde...
Dans etmeyi öğrenmeliyim deriz
ya da artık
o müziği dinlemeliyim
o müzik artık
ruhumuza
işlemiştir
çaresi yoktur
dans etmeyi öğreneceğiz

BESER

PÎRÊ û SÊ TIŞTÊN WÊ

Sweden/Werger M.
Yılmaz.

Hebû nebû, pîrikek û sê tiştên wê hebûn.

Kurek, nêriyek û çêregehêk...

Nêrî, wî tenê dixwest here biçêre. Lê kurikî dixwest ku nêrî neçe li nav mêrgê neçêre.

Rojekê, nêrî di nav mêrgê de, rawestiya. Pîrê ji kurikî re gote here wi nêrî ji nav mêrgê derêxe. Lê dema kurik xwe nêzî nêrî kir, nêrî rabû ser piyan û êrişî kurikî kir. Kurik ji tirsan pê re li erdê rûnişt û dest bi girinê kir.

Pê re kerguhek derket holê hate cem kurikî. Jê Pirsî:

- Tu jibo çî digrî?

- Ez digrîm jibo ku ez nikarim nêrî ji çêregehe pîra diya xwe derêxim der.

Kerguhê lê vegerand!

- Ezê alikariya te bikim. Bi hev re hewi danê ku nêrî bigirin û ji çêregehê derêxin. Bi hev re li pêşiya nêrî rawestiy-an ku wî ji çêregehe bi-qewitinin. Lê nêrî dîsan rabû ser piyan qîloçên xwe zivirandê ser wan û bi lez hate ser wan ve. Kurik û kêguh dîsan li teniştê rê runiştin û dest bi girinê kirin. Rûviyek ji wê derê derket û hate cem wan.

Rovî:

- Tu jibo çî digrî? Ji kerguhê le pirsî.

Kerguhê jê re gote:

- Ez digrîm jibo ku ez nikarim nêrî ji çêregeha pîra diya kurikî derêxim der. Rûviyek gote:

- Ezê alikariya te bikim da ku em bi hev re nêrî ji çêregeha diya kurikî derêxin der. Gava kurik, kerguh û rûvî bi hev re çûne pêşiya nêrî, ku wî ji çêregehê bi-qewitinin, nêrî dîsan rabû ser piyan û bi qîloçên xwe yên tûj, berra wan da.

Vêca rûvî ji li teniştê rê rûnişt û dest bi girinê kir. Ji wê de gurek derket û hate cem wan. Gur nihêrt ku hemû bi ser hev da digirin. Wî ji rûvî pirs kir:

- Rûvî, ma hûn jibo çî digirin?

Rûvî gotê, ez digrîm jibo ku ez nikarim nêrî ji çêregeha pîra diya kurikî derêxim der. Gurî lê ve-gerand û gote:

- Ezê alikariya te bikim, da ku em bi hev re nêriyê ji çêregehê derêxin der. Gava hemû bi hev re çûne pêşiya nêrî, ku wî ji çêregehê derêxin, nêrî dîsan bi hêrs û fûrî hate ser wan de û berra hemûyan da.

Piştî wê hirçekî da derket hate bi ser wan da. Hirç ji nihêrt ku hemû bi ser hev da digirin. Hirçî xwe nêzî gurî kir û jê pirsî:

- Tu jibo çî digrî, gurî? Gurî lê vegerand û got.

- Ez digrîm jibo ku ez nikarim nêrî ji çêregeha diya kurikî derênim. Hirçî gote wan, ez dixwezim alikariya we bikim. Hemû rabûn û bi hev re bi ser nêrî da çûn. Lê belê nêriyê me, nêriyêke pir î serhişk bû û wî dîsan bi wan her du qîloçên xwe yên tû berra hemûyan da.

Piştî hemûyan sixurekê zîz û teral derket holê û hêdî hêdî hate cem wan. Wî ji hirçî welê pirsî: Ma ne şerm e ku hûn hemû bi ser hev da digirin?

Hirç bersiva wî da û welê got:

- Em digirin ji bo ku em nikarin nêrî ji çêregeha pîra, diya kurikî derêxin der. Jûjî

- Ezê alikariya we bikim û ezê nêrî ji çêregehê derêxim der. Hemû bi hev re çûne pêşiya nêrî. Jûjî xwe hilda û xwe avête ser nêrî. Nêrî ji tîrên jûjî kire axînî û li erdê ket. Ji wê rojê û pêda nêrî tu car neçû çêregeha pîrê.

İT DALAŞI

Derginizin tüm sayılarını se-
verek okudum. Serketin
emekçilerine başarılar diliyorum.
Derginizin burjuvazinin politikala-
rını teşhir etme konusunda
üzerine düşeni yapmaya çalıştığını
görüyorum. Bende, küçükte olsa
bu konuda çalışmalarınıza bir
katkıda bulunmak amacıyla bu
mektubu yazıyorum. Mektubum
burjuva basınının çirkefliliğiyle ilgi-
lidir. Ben bir örneği okuyucu-
larınızın dikkatine sunuyorum.

24 Eylül günü burjuvazinin
pornografik gazeteslerinden
BUGÜN'de, **İnterSTAR** televizyonu
aleyhine yayınlanan bir haber ne-
deniyle, o gün bugündür iki "yayın
kuruluşu" arasında kıyasıya
atışmalar, suçlamalar birbirini iz-
liyor. **SABAH-Yeni Asır** grubu ile
İnterSTAR arasında süregelen
kavgaya 20 Ekim 1991
seçimlerinden sonra **İnterSTAR**'ın
hükümet, **SABAH**'ın da Özal
yanlısı tutum almasıyla iyice
kızışmıştı. Son kavganın nedeni
ise; umut sömürüsü yapan bu iki
kurumun, birbirlerini,
yürüttükleri lotorya, piyango kam-
panyalarında hile yapmakla
suçlamalarıdır. Milyonları açığa,
yoksulluğa mahkum eden burju-
vazi, kontrolü altındaki medyayı
umut ticaretinde kullanıyor. Vur-
guncular her gün, 1 otomobil veya
30 kuponla 100 otomobil
türündün kampanyalarla milyar-
larca lirayı kasalarına atıyorlar.
Kampanyalarda hediye kazanma
şansının ortalama yüzbinde bire
kadar düştüğü düşünülürse traja-
dinin gerçek boyutları su yüzüne
çıkıyor. Neo-liberal palyaçoların ser-
best rekabet diye isimlendirdikleri
bu tür kavgalar bence it da-
laşından başka birşey değildir.
Olayın sevindirici tek yanı ise bu
sözde yayın kuruluşlarının birbir-
lerinin pisliklerini ve foyalalarını or-
taya dökmeleridir.

Serhad Bedirxan/İstanbul

SERKETİN EMEKÇİLERİNE

Derginizin 4. sayısını da ilgiyle iz-
ledim objektif anlamıyla
"ÇIKARKEN" bildirgesiyle belirli il-
keler koymuştunuz, bu ilkelere te-
orik ve pratik olarak sahip
çıkışınızı görüyorum. Ayrıca
Kürdistan Ulusal-Toplumsal kur-
tuluş mücadelesinde ciddi, kararlı
istikrarlı bir şekilde taraf ol-
duğunuzdan da şüphemiz yoktur.

SERKETİN / 80

Kürdistan'a ilişkin idolojik siyasi
ve politik tesbitlerinizde, Mark-
sizm-Leninizm Diyalektik kavra-
yıyla ülkemizin öznal ve nesnel
koşullarının tahlil edilmesi,
Kürdistan ulusal ve Toplumsal
kurtuluş mücadelesini proletary-
anın bakış açısı ve dünya
görüşüyle yaklaşımların SERKE-
TİN'in farklı bir ses olduğunu
yansıtıyor.

Revizyonizme ve oportünizme
karşı verilen mücadele onları bi-
limsel bir anlayışla mahkum etme-
si, sosyalizmin tarihsel ve toplu-
sal mirasına sahip çıkması, sürece
uygun denk politikalar üretmesi,
Kürdistan'ın birleşme, bağımsızlık
ve demokrasi sorunlarını sınıfsal
bakış açısıyla formüle etmesi SER-
KETİN'i bulunduğu zemine daha
sağlamlaştırıyor.

Kürdistan'da sosyalist olmak veya
böyle bir ideale politik arenaya
çıkarak yolların en zoru olsa ge-
rek. siz SERKETİN emekçileri de
zor olanı seçtiniz. Emek ve
emekçilerin tarihi zor
mücadelelerle doludur. bu onurlu
mücadelede hep beraber olmak di-
leğiyle Siz SERKETİN emekçilerini
en içten yurtsever, devrimci duy-
gularıyla selamlarım.

Feto Boliz/ DERSİM

MAVEXER SERKETİN

Mı hire hejmar kovar'a sîma
Wend zof biya sa. Sîmayeke na
Kovar'e de gurine, bîzone kê ma
l sîmaderi me pošta xo saneme
jûmin verva na Kolonalistu,
zîlûmkaru pâ vîndema

Kovar'a sîma vengode newu-
yo zîlûmkarû dî (2) hejmar Ko-
var'a sîma dayare (kerd top),
sîma bine zulumude mend,
sîmare zor kerd. sîma wuncak
kor, gunemayîse hara canîmend

Sîmara çiye wazon, ma zone
Kurmanciye nuzoneme, Kovar'e
pire Kurmanciya, sîma savane?
ma fom nekame, Akilema ser
nuseneno. Tene ma bîmîsne, Der-
se madene.

Jukî sîma Kovar'a xode seve-
ta ma jîmakû ne Kurdistan ra
gore kese nîvane, seveita na keşî
ma kê tene roşt kere zof beme
sa.

Sîmayeke na kovarede guri-
ne Dersim ra selame mı cîre es-
to.

Dersim/Roza Newiye

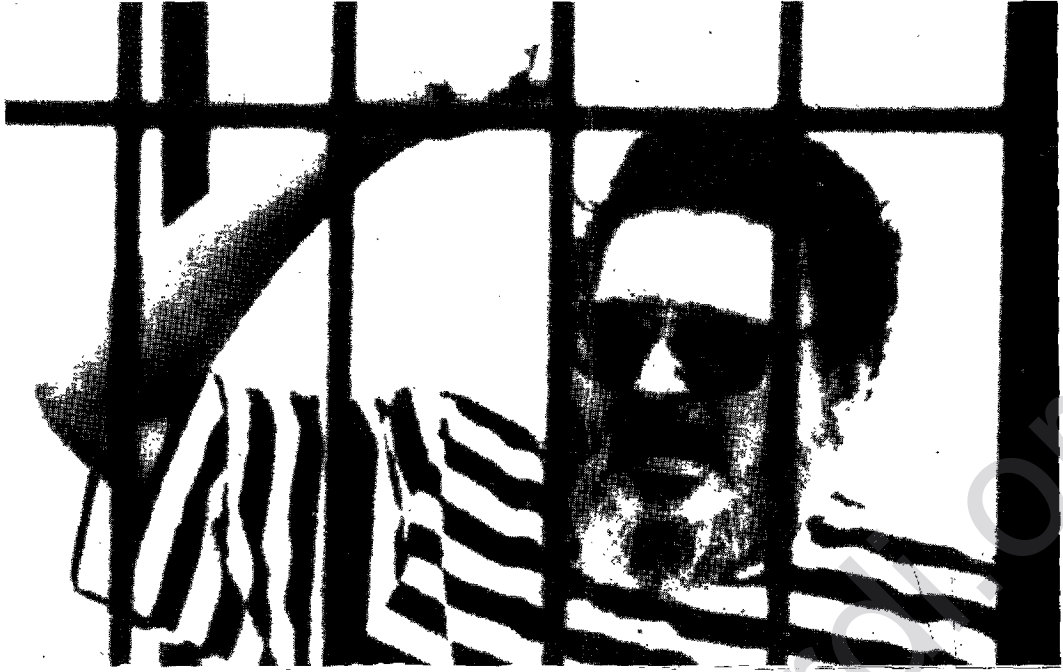
MERHABA

Tüm Serketin çalışanlarına
merhaba. Çıkarılmış olduğunuz
derginin dört sayısını elimize geçti.
İlk başta yapmış olduğunuz
zor, engel tanımayan
çalışmalarınızdan dolayı sizi
kutluyor zorlu yayın hay-
atınızda başarılar dilerim.
Değerli Serketin çalışanları bu-
rada derginin içeriği konusun-
da bir kaç konuya değinmek ist-
tiyorum. Serketin dergisininin
savunmuş olduğu ilkeler Kuzey
Kürdistan ulusal ve toplumsal
kurtuluş mücadelesinin tek al-
ternatif düşüncesidir onunla
orantılı olarak üstlenmiş ol-
duğunuz misyonu biliyor sizinle
omuz omuzayım. Fakat önemli
olan bu düşünceleri
Kürdistan'da ezilen sınıflara
taşımak, ezilen sınıfların yeni
unsurlarını örgütleyip harekete
geçirmektir. Gelişen toplumsal
olaylara Serketin ilk tavır belir-
leyen olmalı. Çünkü savunmuş
olduğumuz düşünceler böyle
bir görevi gerektiriyor bu alan
da eksiklikler var. Toplumsal
dönüşümlerde olsun, ulusun
uğradığı karşı devrimci
saldırılarda olsun zamanında
tavır belirlemek çok önemlidir.
Eğer zamanı yakalayıp
değerlendiremezsen, gözüpek
insanları örgütlemek zorlaşır.
Bir diğer eksiklik; bütün alan-
larda yayın dağıtıcı elemanlar
bulundurmamak lazım. Benim
kaldığım kıtada temsilcilik bazı
eksikliklerini gidermeli ve daha
ağır görevler omuzlamalıdır.
Örneğin kamuoyunu bilgilendir-
dirme, bildiri dağıtma day-
anışma geceleri,seminer, top-
lantı yapılabilir bunlar
yapılmıyor. Öntümüzdeki görev
bu sorunların aşılması ol-
malıdır. Tekrar başarılar.

**Serketin Okuyucuları adına
M. Denbend/Fransa**

Sevgili dostlar
Serketin'in yayın hayatına gi-
rişini (üm zorluklara rağmen)
en içten dileklerle kutlarım.

ŞİRİN/İstanbul

PERU KOMÜNİST PARTİSİ'NİN (AYDINLIK YOL) GENEL SEKRETERİ VE PERU HALKININ YİĞİT
ÖNDERİ:

ABIMAEEL GUZMAN

VE MÜCADELE ARKADAŞLARINA ÖZGÜRLÜK!

ANAYASAYI ASKIYA ALAN, EN İNSANI TALEPLERİ BİLE KATLIAMLARLA BOĞAN, PERU'DAKİ FAŞİST DİKTATÖRLÜK VE ONUN
LİDERİ FUJİMORİ, CIA YARDIMIYLA YAKALADIĞI ABIMAEEL GUZMAN VE ARKADAŞLARINI ORTADAN KALDIRMAK İSTİYOR.
DÜZMECE BİR MAHKEMEYLE YARGILAMA YAPILDI, PKP LİDERİ ÖMÜR BOYU HAPSE ÇARPTIRILDI. GUZMAN, AVUKATIYLA BİLE
GÖRÜŞTÜRÜLMÜYOR VE SAĞLIK KONTROLÜNE ÇIKARILMIYOR. BU DURUM FAŞİST DİKTATÖRLÜĞÜN GUZMAN'I YOK ETMEK
İSTEDİĞİNİN BİR DELİLİDİR. GUZMAN BİR TERÖRİST DEĞİLDİR. O MİLYONLARCA PERU'LU EMEKÇİNİN MEŞRU TEK
ÖNDERİDİR. GAYRİMEŞRU OLAN VE TERÖR YARATAN ASIL FUJİMORE FAŞİZMİDİR. GUZMANLA VE PERU DEVRİMİYLE
ENTERNASYONAL DAYANIŞMAYI YÜKSELTELİM.

*Durgun denizlerde coşku yok
Bilirdin*

*Susmaya dair ne varsa
Yüreğinde yer yok
Haykırıştın*

*Kor demirden seveda
Nasırlarda direniştin
Şimdi seni taşıyoruz
Gün ışıyor
Sen bahtıyorsın
Sevgili Hoca!*

Bağımsız, özgür bir Kürdistan ve emeğin
iktidarı için her koşulda kendini
mücadeleye adanarlardandın. '92 Tem-
muz'unda seni yüreğimize gömdük.
Hüseyin'lerle, Ali'lerle, Orhan'larlasın.
Adımlarımızda adımların, Kavgamızda
adın var YAŞAYACAKSIN

Kürdistan proletaryasının yiğit savaşçısı

*Hıdır Doğan
yoldaşın anasına .*

*O, Bağımsız demokratik Birleşik ve Sosyalist
Kürdistan yaratmak için, köle bir yaşamın
sürdüğü Kürdistan topraklarında soylu
mücadelenin ön saflarında savaştı. Sömürgeci
faşist düşmanlarına asla boyun bükmedi. Dire-
nişlerin en soylu olanını sergiledi. İşkenceli cel-
atlara karşı hiç konuşmadı. Hüseyin Aydın yol-
daş gibi düşmanın yaptığı sistemli işkenceler
sonucu yoldaşımız yakalandığı hastahğa karşı
dönümcü iradesini sonuna kadar kullandı. Hıdır
Doğan yoldaşı unutmayacağız anısını
mücadelemizde yaşatacağız, mücadelesi kişiliği
bize örnek olacaktır.*

Fransa'dan Mücadele Arkadaşları

APÊ MÛSA NAMIRÎ! APO MÛSA NEMIRENO!

EGEMENLERİN HİZMETİNDEKİ CİNAYET ÇETELERİNİN CİNAYETLERİ PERVASIZLAŞARAK DEVAM EDİYOR. SON OLARAK; YAKIN KÛRT TARİHİNİN CANLI TANIĞI, EDEBİYATÇI, GAZETECİ MUSA ANTER KALLEŞÇE KATLEDİLDİ. ÖLÜMÜ UMURSAMADAN GERÇEĞİN KALEMİ, YADA DEMİRELİN DEYİMİYLE "MİLİTAN GAZETECİ" OLDU. MUSA ANTER KURŞUNLA ÖLDÜRÜLMEZ; O, KÛRT HALKINA YAPTIĞI HİZMETLERLE ÖLÜMSÜZLEŞMİŞTİR. MUSA ANTER, KÛRT HALKI VAROLDUKÇA YAŞAYACAKTIR.